PEDRO BAÑOS

DÜNYA İŞTE BÖYLE YÖNETİLİR

Küresel Gücün Gizli 22 Stratejisi

Araştırma

Epsilon

Pedro Baños Bajo, 1960 yılında İspanya'nın León kentinde doğmuş, İspanya ordusunda ulusal ve uluslararası pozisyonlarda aktif görev almış bir albaydır. 1985'te askeri okuldan mezun olmasının ardından ulusal görevler alan Bajo, daha sonra Avrupa Birliği bünyesinde çalışmaya başlamıştır. 2001-2004 yılları arasında Strasbourg'da bulunan Avrupa Kolordusu bünyesinde Güvenlik ve İstihbarat Şefliği yapmış, 2004-2010 yılları arasındaysa Madrid'de bulunan Ulusal Savunma Araştırmaları Yüksekokulu'nda strateji ve uluslararası ilişkiler dersleri vermiştir. 2010-2012 yılları arasında aktif yer aldığı son görev olan Savunma Politikaları Genel Sekreterliği'ne bağlı Jeopolitik Analiz Birimi'nin Strateji ve Güvenlik Araştırmaları departmanının şefliğini yürütmüştür.

Pek çok üniversite, araştırma merkezi ve vakıfta konuşmalar veren Bajo'nun uzmanlık alanları arasında strateji, jeopolitik, istihbarat, terörizm, uluslararası ilişkiler, savunma ve güvenlik yer almaktadır. Yirmiyi aşkın gazete, dergi ve web sayfasında yazıları yayımlanan, pek çok kitaba yazdığı bölümlerle katkıda bulunan Bajo ayrıca Avrupa Parlamentosu'nda askeri danışman olarak görev almış, UNPROFOR, SFOR ve EUFOR bünyesinde gerçekleştirilen Bosna-Hersek'te üç ayrı görevde bulunmuştur.

Evli ve üç çocuk babası olan Bajo, Madrid'de yaşamaktadır.

Diğer kitapları: *El dominio mundial: Elementos del poder y claves geopolíticas* ve *El Dominio Mental: La geopolítica de la mente*.

Pedro Baños Bajo, 1960 yılında İspanya'nın León kentinde doğmuş, İspanya ordusunda ulusal ve uluslararası pozisyonlarda aktif görev almış bir albaydır. 1985'te askeri okuldan mezun olmasının ardından ulusal görevler alan Bajo, daha sonra Avrupa Birliği bünyesinde çalışmaya başlamıştır. 2001-2004 yılları arasında Strasbourg'da bulunan Avrupa Kolordusu bünyesinde Güvenlik ve İstihbarat Şefliği yapmış, 2004-2010 yılları arasındaysa Madrid'de bulunan Ulusal Savunma Araştırmaları Yüksekokulu'nda strateji ve uluslararası ilişkiler dersleri vermiştir. 2010-2012 yılları arasında aktif yer aldığı son görev olan Savunma Politikaları Genel Sekreterliği'ne bağlı Jeopolitik Analiz Birimi'nin Strateji ve Güvenlik Araştırmaları departmanının şefliğini yürütmüştür.

Pek çok üniversite, araştırma merkezi ve vakıfta konuşmalar veren Bajo'nun uzmanlık alanları arasında strateji, jeopolitik, istihbarat, terörizm, uluslararası ilişkiler, savunma ve güvenlik yer almaktadır. Yirmiyi aşkın gazete, dergi ve web sayfasında yazıları yayımlanan, pek çok kitaba yazdığı bölümlerle katkıda bulunan Bajo ayrıca Avrupa Parlamentosu'nda askeri danışman olarak görev almış, UNPROFOR, SFOR ve EUFOR bünyesinde gerçekleştirilen Bosna-Hersek'te üç ayrı görevde bulunmuştur.

Evli ve üç çocuk babası olan Bajo, Madrid'de yaşamaktadır.

Diğer kitapları: *El dominio mundial: Elementos del poder y claves geopolíticas* ve *El Dominio Mental: La geopolítica de la mente*.

Dünya İşte Böyle Yönetilir: KÜRESEL GÜCÜN GİZLİ 22 STRATEJİSİ
Pedro Baños Bajo
Orijinal Adı: *Así se domina el mundo: Desvelando las claves del poder mundial*
Çeviri: Selim Sezer

Yayın Yönetmeni: Aslı Tunç
Editör: Selin Aktuyun
Düzelti: Maide İdil İspir
Kapak Tasarım: Sidem Zelal Edin

1. Baskı: Ekim 2022
ISBN: 978-625-414-235-2

© Pedro Baños, 2017
© Editorial Planeta, S. A. Avda. Diagonal, 662-664
08034 Barcelona (Spain)
Bu eser, yayıncının yazılı izni olmadan çoğaltılamaz. Tüm hakları saklıdır.
© Epsilon Yayınevi Ticaret ve Sanayi A.Ş.

Baskı ve Cilt:
Optimum Basım San. Ve Tic. Ltd. Şti
Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No:51/1
34295 Küçükçekmece/İstanbul
Tel : +90 212 463 71 25
Sertifika No: 41707

Yayımlayan:
Epsilon Yayınevi Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Osmanlı Sok., No: 18/4-5 Taksim/İstanbul
Tel: (212) 252 38 21 Faks: (212) 252 63 98
İnternet Adresi: www.epsilonyayinevi.com
E-posta: epsilon@epsilonyayinevi.com
Sertifika No: 49067

PEDRO BAÑOS

DÜNYA İŞTE BÖYLE YÖNETİLİR

Küresel Gücün Gizli 22 Stratejisi

Çeviri:
Selim Sezer

Araştırma
Epsilon

Bu kitap, her gün dünyamızı daha adil, özgür
ve güvenli kılmak için mücadele eden insanlara
adanmıştır.

İÇİNDEKİLER

YAZARIN NOTU 9

Giriş: Jeopolitik ve Jeostrateji 11

BİRİNCİ BÖLÜM: DÜNYANIN DOĞASI 15

İKİNCİ BÖLÜM: JEOPOLİTİK İLKELER 29

Devlet Canlı Bir Organizmadır 31

Para Jeopolitiği Şekillendirir 33

Tarihin Ağırlığı 58

Sonsuz Müttefikler Yoktur, Sadece Daimi Çıkarlar Vardır 67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: KURALLAR 77

1. Caydırıcılık 81
2. Kuşatma 89
3. Merdiveni Devirmek 103
4. Komşuyu Sefilleştirmek 113
5. Farklı Görüntü Vermek ve Gizlemek 127
6. Kırılma Noktası 137
7. Böl ve Yönet 143
8. Kukla Oynatıcılığı 157
9. Hukuki Çatışma 171
10. Başkalarının Sizin İçin Yapabileceğini Kendiniz İçin Yapmamak 193
11. Bir Düşman Yaratmak 205
12. Büyük Yalan Söyleyip Bir Kısmını Tutturmak 215
13. Kitle İletişim Silahları 233

14. Yoksulların Kullanılması ve Suiistimali 245
15. Nifak Tohumları Ekmek 257
16. Dini Coşku 275
17. Kaçış Yolu 291
18. Bay İyi Adam Stratejisi 297
19. İhtiyaç Yaratılması 303
20. Çılgın Adam 309
21. Şampanya Kadehleri Kulesi 317
22. Katır ve Eyer Çantaları 323
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BEŞERİ ZAYIFLIĞI ANLAMAK 331
Bir Mizacın Önemi 333
En Büyük Gücünüz En Büyük Zayıflığınızdır 345
Beklenmeyene Hazırlıklı Olmamak 352
Kayıpsız Hızlı Zafer Yanılsaması 356
Dini Kültüre Saygısızlık 359
SONSÖZ 365
KAYNAKÇA 369
TEŞEKKÜR 375

YAZARIN NOTU

Bu kitap, benim son yirmi beş yılda yaptığım çalışma ve araştırmaların makul ölçekli bir özetini sunuyor. Kitabın içeriğinin bir kısmı gazete ve dergilerde yayımladığım makalelerden, bir kısmıysa kitaplar için sunduğum bölümlerden ve önsözlerden alındı. Bunun dışında askeri kurumlarda, üniversitelerde, araştırma merkezlerinde ve vakıflarda jeopolitik, strateji, istihbarat, savunma, güvenlik, terörizm ve uluslararası ilişkiler konularında verdiğim yüzlerce ders ve yaptığım konferans konuşmalarında istifade ettiğim yığınla notu da bolca kullandım. Silahlı Kuvvetler Yüksek Harp Akademisi'nde Strateji ve Uluslararası İlişkiler dersleri verdiğim ve İspanya Savunma Bakanlığı Jeopolitik Analiz Birimi Başkanlığı yaptığım uzun yıllarda edindiğim tecrübeler de paha biçilmez nitelikte oldu.

Kendi bulgularımı, kapsamlı bir bibliyografyaya referansla tamamlama arayışı içinde oldum. Kitaptaki bütün alıntıların kelimesi kelimesine yapılmadığını da belirtmek gerekir: Anlatı akışına daha fazla faydası olması için bazıları –elbette orijinal anlam değiştirilmeden– özetlenerek verilmiştir. Niyetim, geniş bir okuyucu kitlesine ulaşan, kitaba sırf merakından ya da yalnızca eğlence olsun diye yönelmiş olanları da yabancılaştırmadan tecrübe sahibi coşkulu okuyucuları cezbedecek bir eser üretmek oldu. Bununla birlikte, ne zaman üçüncü bir tarafa ait bir fikri veya özgün bir kavramı kullanacak olsam, yazardan alıntı yapmaya çabaladım. Bunun olmadığı durumlarda ve okuyucunun da sabrını zorlamamak açısından, kaynağın bibliyografyaya zımnen yerleştirildiği kabul edilmelidir.

Okuyucular, sunduğum yirmi iki stratejiden bazılarının birbiriyle kesiştiğini ve bazı tarihsel örneklerin birden fazla stratejiyi göstermek için kullanıldığını fark edecektir. Eğer bazı ülkelere

diğerlerinden daha fazla gönderme yapıyorsam, bunun sebebi bu ülkelerin daha fazla gücünün olması ve dolayısıyla bu stratejileri kullanarak dünyayı etkileme kapasitelerinin daha yüksek olmasıdır. Belli herhangi bir ülkenin, ideolojinin veya dinin taraftarı veya karşıtı olarak görülmek istemem; çoğu zaman halkın daha kolay kontrol edilebilmesi için onların gelişimini kasten engellemek suretiyle daha az varlıklı ve daha az eğitimli olan insanlardan açıkça istifade edenler dışında kimseye karşı özel bir husumetim yoktur.

Mümkün olduğunca titiz bir çalışma üretmeye çabalarken, aktarılan bütün verileri gözden geçirdim; bu doğrultuda hayli uzmanlaşmış olanlardan daha genel olanlara kadar farklı kaynakları kullandım. Daha fazla bilgi arayan herkese faydalı olacağını düşündüğüm referansları da notlarda gösterdim.

Bununla birlikte, metni daha fazla geliştirmeye her zaman yer var. Eğer bir okuyucu bir anormallikle veya tutarsızlıkla karşılaşırsa, sunacakları geri beslemeler büyük memnuniyetle karşılanacaktır. Bu doğrultuda, benimle director@geoestratego.com e-posta adresi üzerinden irtibat kurulabilir.

PEDRO BAÑOS

GİRİŞ

JEOPOLİTİK VE JEOSTRATEJİ

Güçlüler her zaman, kılcal damarlarının erişebildiği her yerin kontrolünü ele geçirmeye çalışmışlardır. Yıllar içinde farklı gruplar hâkimiyet kurmuş, teknolojiler değişmiş, insanların beklentileri karşılanmış olabilir, ancak yönetme hırsı tüm zamanlara ait bir olgudur.

Büyük güçler her zaman daha küçük olanları kendi kontrolleri altında tutmaya çalışmış, eş zamanlı olarak ötekilerin rakip bir askeri, ekonomik veya dini etkiye sahip olmasını engelleme çabasında olmuşlardır. 16. yüzyıla kadar imparatorluklar coğrafi yönden sınırlıydı, ancak günümüzün küreselleşmiş dünyasında hâkimiyet çok daha az sınırlamaya tâbidir ve gelecekteki yıllarda gezegenlerarası hale gelecektir. Büyük güçler şimdiden Ay'ın kaynaklarını kontrol etmek için avantaj sağlama yarışındadır.

Fakat her ne kadar güçlü ülkeler bugün iradelerini çok daha geniş alanlarda ifade edebilir hale gelmiş olsalar da, bunu yapmak için kullandıkları yöntemler özü itibariyle her zaman kullanılmış yöntemlerle aynıdır. Bu kitap, yirmi iki temel jeopolitik strateji sunmaktadır; bunlardan bazıları yüzyıllar boyunca değişmemiş, bazıları ise modern zamanlara uyarlanmıştır. Ülkeler bu evrensel kuralları kendilerini korumak ve çıkarlarının peşinden koşmak için kullanır; en güçlü olan bunları zayıf olana kendi iradesini dayatmak için kullanırken zayıflar bu kuralları ötekilerin nüfuzundan kaçabilmek için kullanır.

Güçlülerin dünyayı yönetmesine izin veren bu stratejilerin farkında olmamız önemlidir. Kendimizi hayatlarımız –ne giydiğimiz, ne yediğimiz, ne için çabaladığımız ve nasıl eğlendiğimiz–

hakkında bağımsız karar veren özgür bireyler olarak görmekten hoşlanırız. Ancak gerçekte devamlı olarak belli seçimler yapmaya yöneltiliriz. Jeopolitik düzeyde de aynısı olur: Ülkeler belli kararlar almaları ve belli ittifaklar kurmaları için manipüle edilirler ve bu ülkelerin halklarının mesele hakkında söz söyleme hakkı yoktur.

Yakın zamanlarda küresel çaptaki dezenformasyondan söz ederken "hakikat sonrası" ("*post-truth*") terimini kullanmak popüler hale gelmiştir ancak gerçekte mesele bir şeyin gerçek veya sahte olması değildir. Aldatmaca düzeyi bundan çok daha karmaşık ve süreklidir. İttifaklar kurulmasından savaş ilanına ve ekonomik yaptırımların getirilmesine kadar her jeopolitik kararın arkasında bir art düşünce vardır. "İnsan hakları" gibi kavramlara göndermeler yapılabilir, ancak ülkeler her zaman kendi öz çıkarları doğrultusunda hareket ederler.

Bu jeopolitik stratejilerden haberdar olmak ve bunları tanıyabilir olmak, bizim liderlerimizi daha fazla sorgulamamızı ve daha az kolay bir şekilde yönetilir hale gelmemizi sağlayacaktır; insan güvenliğinin ulusal güvenlik karşısında öncelikli hale geldiği bir dünyayı şekillendirmemiz yalnızca daha fazla bilgilenmemiz ve bu konularla daha fazla meşgul olmamızla mümkün olabilir. Ancak modern dünyada "jeopolitiğin" nasıl işlediğini anlamak için, geleneksel tanımların ötesine geçmemiz ve terimi günümüzün küresel bağlamında incelememiz gerekir.

Geleneksel bakış açısına göre siyasi olaylar coğrafi faktörlerin ve tarihsel örneklerin dikkate alınmasıyla anlaşılabilir; bu yaklaşım, tarihin tekerrür etmesine yol açan şablonlar meydana getiren jeopolitik sabitelerin mevcut olduğunu varsayar. Bu, değerli yanları olan bir yaklaşımdır, ancak teknoloji, bu sabitelerden pek çoğunu lüzumsuz hale getirmiştir. Temel önemde kalmaya devam edenlerden biri coğrafyadır. Bir ülkenin dağ sıralarına veya sahil şeridine, doğal kaynaklara veya uyumlu bir yerel nüfusa sahip olup olmaması şans eseri olabilir, ancak bu tür şeyler yine de o ülkenin dünyadaki yerini tanımlar. Bununla birlikte küreselleş-

me, ülkelerin artık sadece komşularıyla ticaret yapmayacağı ve sadece komşularıyla rekabet etmeyeceği anlamına gelir. Jeopolitik artık bu yönden sınırlı değildir.

"Jeopolitik" kavramını küresel bir bağlamda yeni bir çerçeveye oturtmak yoluyla, geçmişi yeni bir perspektifle yeniden incelemek ve geleceği öngörmeye çalışmak için örüntüler arayabiliriz. Teknoloji hızlı değişen bir dünyaya yol açmıştır, ancak yine de önümüzde bir planın olması gerekir ve günümüzde en küçük ülkenin bile jeopolitik bir plana ihtiyacı vardır, başka yerlerdeki gelişmelerden tümüyle bağımsız olan bir ülkede çok az şey olur.

Jeostrateji, jeopolitiğin bir boyutudur ve bir ülkenin, coğrafi konumu ve dünyadaki duruşu temelinde kendi amaç ve çıkarlarının peşinden nasıl gittiğiyle ilgilidir. Farklı ülkeler için farklı jeostratejiler uygun olacaktır, ancak hepsi de, bu stratejilerin uygulanacağı dünyanın doğasına ilişkin ferasetli bir anlayışa dayanır. Umuyorum ki bu kitap, okuyuculara büyük bir rekabet ve hileler alanının içyüzüne dair bir anlayış sunacak, halihazırda devrede olan jeopolitik stratejiler ile rakip ülkeler tarafından gelecekte uygulanabilecek ve son kertede dünyamızı tanımlayacak olan stratejilerin incelenmesine olanak verecektir.

1. BÖLÜM

DÜNYANIN DOĞASI

Okul Bahçesi

Dünyadaki her okulda, sınıflarının veya yaş gruplarının hâkimi konumunda bulunan ve herkesin saygı gösterip kendilerinden korktuğu çocuklar vardır. İktidar hiyerarşisi, özellikle ders aralarında, gözetmenlerini arkalarında bıraktıkları zaman kendini açıkça gösterir. Çocuklar bahçede izlendiği zaman bir kısmının ötekiler üzerinde sahip olduğu nüfuz kolaylıkla görülebilir. Bunun bir dizi kökeni olabilir: fiziksel güç, doğuştan gelen liderlik yeteneği, spor becerisi, güçlü bir aileden geliyor olmak, öğretmenlerin gözdesi olmak veya basit bir şekilde, kötü ve kurnaz olmak.

Her ne sebeple olursa olsun diğerlerine üstünlük kuran çocuklar, grubun faydasına olacak şekillerde hareket edebilir, ancak daha sık olarak soruna yol açar, öğretmenlerinin arkalarından iş çevirir, okul kurallarının altını oyar ve daha savunmasız ve daha az popüler olan sınıf arkadaşlarını psikolojik veya fiziksel olarak sindirirler. Bu şekilde davranan çocuklar, kendilerinden korunma ve tanınma isteyen çocukların etraflarını doldurmasına alışırlar. Bu takipçiler liderlerinin esprilerine güler, onların zayıflara sataşmasını alkışlar ve beceri ya da güç gösterilerini över. Bu kişiler, liderin hayranları topluluğuna dahil olmak için kendi kişiliklerinin bir kısmını feda etmeye hazırlardır, zira bu onlara belli bir statü getirir.

Lider ve beraberindekiler, bu şekilde hareket edebilmek için, etraflarında daimi bir onay kaynağı sunacak başkalarına da ihtiyaç duyar. Belki aynı sosyal gruptan olmadıkları için, yahut belki

okulda en popüler olan spor neyse bunu aynı standartlarda oynayamadıkları için bazı çocukları görmezden gelirler. Ancak başkaları, grup üyelerinin kendilerini üstün hissetmeye devam etmek için fırlatmaya devam etmek zorunda oldukları zehirli oklarının şanssız hedefleri haline gelir. Eğer öne çıkan öğrencilerdenseler, bu şanssız çocukları hedef almak için iyi bir sebep daha vardır: Bu çocukların grubun üstünlüğünü tehdit etmesi veya rakip haline gelmesi engellenmelidir. Bu hedeflerden bazıları, eğer zihinsel güce veya aile desteğine sahip değillerse, en sonunda bu çocukluk deneyimlerinden onarılmaz bir şekilde zarar görebilirken, diğerleri gündelik hedef olmaktan çıkarken hâkim gruba katılmayı isteyecektir; bu şekilde taraf değiştirenler genellikle grubun en zalim üyeleri haline gelir.

Bazı başka çocuklar ise, liderin nüfuzuna ve grubun baskısına direnmeyi başarır ve kendi hayatlarını idare etmekten –saygı beklemekten, ancak başkalarına sataşmamaktan– memnundurlar. Bazı durumlarda hangi grup en fazla güce sahipse onunla müttefik olmak ilgilerini çekebilir, ancak genellikle bağımsızlığın tadını çıkarırlar. Son olarak, kendilerini ana topluluktan tecrit eden ve herhangi bir okul faaliyetine katılmayan çocuklar vardır.

Aynı dinamikler, ister kışlada, ister hapishanede, ister işyerinde olsun, bir arada çok zaman geçiren bütün insan gruplarında mevcuttur. Ve benzer bir şey, farklı ülkelerin küresel kararları etkileme konusunda farklı kapasitelere sahip olduğu uluslararası sahnede de olur.

Nüfuz Oyunu

Küresel sahnede esas olarak iki tip ülke vardır: hâkim olanlar ve tahakküm altında olanlar. Bunlardan ilki bölgesel veya küresel ölçekte kontrol sahibiyken, ikinci gruptakiler muhtelif biçimlerde –askeri, iktisadi, kültürel veya teknolojik açıdan– şu veya bu düzeyde doğrudan kontrol altındadır. Tahakküm altında olan ülkeler kendi durumlarını şu ya da bu düzeyde, genellikle de uysal

bir pasiflikle kabul eder. Aynı zamanda, yine bu gücün tahakkümü altında olan başka ülkelerin kendilerine saygı göstermesi ve hatta kendilerinden korkması için daha büyük bir güce tâbi hale de gelebilirler.

Hangi sebeple olursa olsun kendisini güçlü hissetmeyen ülkeler, kendilerine en azından teorik olarak korunma ve dokunulmazlık sağlayan yüksek bir gücün şemsiyesi altına sığınır. Uluslararası yaptırımlar yoluyla nükleer güçlerin sunduğu ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) daimi üyelerinin sunabildiği şey budur. Çin'in Sudan'ı ve bu ülkenin, savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlar nedeniyle Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin (UCM) Mart 2009'da çıkardığı yakalama kararına rağmen görevde kalan Devlet Başkanı Ömer el-Beşir'i koruması bu şekilde mümkün olmuştur. El-Beşir, Çin'in gölgesi altında olduğu müddetçe dokunulmaz olduğunu bilmektedir. Pekin ülkelere bu "hizmet"i, her iki tarafın da faydalandığı bir pazarlık olan meşhur "kazan-kazan" müzakere politikasının parçası olarak sunmaktadır; bu örnekte Çin, petrole ve tarıma elverişli arazilere erişim sağlamaktadır. Suriye, üçüncü taraf konumundaki bir "sert çocuk"tan destek arayan saldırı altındaki bir zayıf devletin yakın tarihlerdeki bir başka örneğidir. Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad, Amerika Birleşik Devletleri ve müttefikleri tarafından desteklenen isyancı güçlerin oluşturduğu basınçla devrilmemek için –hiç şüphesiz kendi jeopolitik çıkarlarının peşinden koşmakta olan– Rusya'nın yardımını kabul etmiştir.

Bir ülke yeterli bölgesel güce veya küresel duruşa sahip olmadığı zaman, jeopolitik ağırlığını arttırmak için başkalarıyla ittifaklar kurar. Bazıları sadece kendileri için koruma arayışındadır ve Prusya Başbakanı (1862-73 ve 1873-90) ve Alman İmparatorluğu Şansölyesi (1871-90) Otto von Bismarck'ın ifadesiyle, "ülkesini ve çıkarlarını koruyabileceğine inanarak kendini tümüyle tecrit eden her halkın, en sonunda öteki ulusların baskın gelmesiyle ortadan kalkacağı"nın farkındadır. Tâbi olma hali o denli tam

hale gelebilir ki, bazı ülkeler, hatta kendilerini orta ölçekli güç olarak görenler bile, bazen o günün süper güçleri tarafından kendi amaçlarıyla tümüyle ilgisiz olan savaşlara sürüklenebilir. Tâbi konumdaki bu ülkelerin hükümetleri, kendileri için hiçbir gerçek stratejik çıkar sunmayan uzak bölgelere asker gönderir. Ancak her zaman medyada o günün hükümetini memnun etmeyi arzulayan, proaktif savunma teorileri sunan ve tek taraflı çözümleri gerektiren küresel tehlikelerden, insan haklarının savunulmasından veya demokratik değerlerin geliştirilmesinden bahseden insanlar olacaktır. Bununla birlikte pek çok örnekte bu "arka vokal" ülkelerinin kazanmayı başardığı yegâne şey yeni düşmanlar olur ve bu durum, özellikle içine girmiş oldukları uzaktaki savaş alanında bulunan gruplar ülke dışında terörist taktikleri kullanmayı arzuluyorsa, kendi topraklarında saldırıların gerçekleşmesine yol açabilir. Bu türden müessif askeri operasyonlar, iyi tanımlanmamış askeri girişimlerin kamuoyunda destek bulmaması nedeniyle ülke içinde sosyal altüst oluşları beraberinde getirebilir ve hatta sorumlu hükümetin devrilmesine bile yol açabilir.

Yukarıdaki kategorilere uymayan az sayıda devlet vardır. Bunlar hâkim konuma gelmelerine yetecek kadar kapasiteye sahip değildir, ancak tahakküm altına girmeyi de reddederler. Uluslararası sistemden tecrit olmuş haldeki bu ülkeler, "isyancı", yahut 9 Şubat 2015 tarihli bir ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi terimiyle "sorumsuz" hale gelir. Küresel güç oyunlarını oynamayı reddeden her devlet, hayatta kalmak için yalnızca kendisine bel bağlaması gerektiği için hiç şüphesiz risk altına girer. Suudi Arabistan, Türkiye, Mısır ve İran'ın da aralarında olduğu bazı ülkeler, büyüme ve nüfuz kazanma arzusuyla kendilerini bölgesel lider konumuna getirmiş, ancak muğlak ilişkilere sahip olduğu süper güçleri rencide etmemek üzere küresel düzeyde bunu yapmaktan imtina eden küçük bir grubun parçalarıdır.

Polonyalı-Amerikalı siyaset bilimci Zbigniew Brzezinski, "jeopolitik oyuncular" ve "jeostratejik mihverler" arasında ayrım

yapmıştır. İlk gruptakiler, sınırlarının ötesine güç ve nüfuz taşıyacak ve hâkim jeopolitik durumu değiştirecek kapasiteye ve ulusal iradeye sahip olan devletlerdir. Bunlar her zaman önemli ve güçlü ülkeler olacaklardır, ancak bütün önemli ve güçlü ülkeler "jeopolitik oyuncu" değildir, zira bu, güç oyunlarına girmeyi seçip seçmemelerine bağlıdır. "Jeostratejik mihverler" ise, önemlerini diğer ülkelerin kilit önemdeki bölgelere ve doğal kaynaklara erişmelerine izin verebilir hale gelmelerini sağlayan coğrafi bir konuma borçlu olan, Ukrayna, Azerbaycan, Güney Kore, Türkiye ve İran gibi devletlerdir.

Rekabet, Hırs, Şiddet

İnsan doğasına içkin olan çatışma açık bir şekilde, muhtelif çıkarların, algıların ve kültürlerin yan ürünüdür ve silahlı çatışma da aynı nedenlerden ötürü bütün uluslararası sistemlere içkindir. Atinalı Tarihçi Thukydides, Peloponnessos Savaşları'nı (İÖ 431-404) anlatırken, çatışmanın gerçek sebebinin Atina'nın, Spartalıların kendilerini savaşmak zorunda hissetmek zorunda kalmasına yol açacak kadar güçlü hale gelmesi ve bu denli korku vermesi olduğunu söylüyordu. Aynı senaryo tarihteki neredeyse bütün çatışmalara uygulanabilir: Hâkim güç, diğerinin yükselip kendi üstünlüğünü tehdit etmesini engellemek için gerekli tüm araçları kullanacaktır; buradan doğan çatışma farklı biçimler alacak, daha fazla veya daha az kanlı ve sert olacak ve doğrudan çatışmadan örtülü çatışmaya kadar değişen bir yelpaze içinde yer alacaktır, ancak hiçbir şey çatışma döngüsünü hiçbir zaman sonlandırmayacaktır. Bu kuşkusuz pesimist bir bakış açısıdır, ancak küresel tabloyla ve gelecekteki muhtemel gelişmelerle örtüşüyor gibi görünmektedir.

1929 yılında Milletler Cemiyeti, akademisyenler Moritz Bonn ve André Siegfried'e, "Dünya Barışını Etkileyen İktisadi Eğilimler" başlıklı bir rapor hazırlama görevi verdi. Bonn ve Siegfried,

dünya tarihinin çoğunun, bir dönem güçlü olan devletlerin kendi ayrıcalıklı konumlarını sürdürmeye çalıştığı, diğer devletlerinse ya kendilerine daha fazla güç getirecek zenginlik, ya da kendilerine daha fazla zenginlik getirecek güç arayışında olduğu bir bağlam içinde açıklanabileceği sonucuna vardı. Bir başka deyişle, "Hiçbir şeyi olmayan bir şey ister, bir şeyi olan daha fazlasını ister ve çok şeyi olan onu korumak ister". Bu davranış biçimleri, insanlarda görüldüğü gibi ülkelerde de görülebilir. Tarih de, ayrıcalıksız konumdayken ebediyen herkes için eşitliği savunacağını iddia eden, fakat ayrıcalıklı konuma gelir gelmez perspektiflerini değiştiren ve en sonunda daha önce başkalarını kınadığı kötülükleri bizzat yapar hale gelen insanların örnekleriyle doludur.

Çinli generaller ve bu ülkenin Askeri Bilimler Akademisi'nin halihazırdaki üyeleri olan Peng Guangqian ve Yao Youzhi'nin analizine göre, Wu Qi'ye atfedilen klasik askeri strateji çalışması *Wuzi*, Savaşan Devletler Dönemi'nde (İÖ 475-221) devletlerin savaşa girmesi için beş motivasyon kaynağı tanımlıyordu: şöhret, mükafat, husumet, iç karışıklık ve açlık. 1970-1981 yılları arasında Fransız Dış Dokümantasyon ve Karşı İstihbarat Servisi'nin başında yer almış olan Kont Alexandre de Marenches, bütün uluslararası çatışmaların hammaddeler üzerinde kontrol sağlama ve ister medya, ister kilise, ister eğitim, ister dezenformasyon yoluyla olsun, halklar üzerinde psikolojik kontrol tesis etme mücadelesinden kaynaklandığını ileri sürüyordu. De Marenches bunu 1986 yılında, yani internet ve sosyal medyanın kitleler üzerindeki psikolojik manipülasyonu katlanarak arttırmasından önce söylemişti.

Çatışmalar her zaman güçle, statüyle ve insanlar ve kaynaklar üzerinde kontrolle alakalı olmuş, maddi kazanım arzusunun gelişerek yönetme arzusu halini almasıyla gerçekleşmiştir. Ve şiddetin çatışmada zafer kazanmanın en etkili aracı haline geldiği zamanlarda, bu aracı kullanma konusunda hiçbir tereddüt olmamıştır.

Örs Mü Çekiç Mi?

Bismarck'ın, ister kullanılsın ister tehdit aracı olsun, gücün insan ilişkilerinde belirleyici bir faktör olduğundan hiç şüphesi yoktu; "Minnettarlık ve güven tek bir adamı bile sizin tarafınıza getirmez, yalnızca mahirane ve açıkgözlülükle kullanılan korku onları getirir," diyordu. Ondan yaklaşık dört asır önce, İtalyan düşünür Niccolò Machiavelli daha da ileri gitmiş, korkulmanın sevilmekten daha iyi olduğunu söylemişti. Ancak korkulma, kısa vadede etkili olsa da, uzun vadede patlama olasılığı bulunan bir nefreti de besleyebilir ve bunun öngörülemez sonuçları olabilir.

Eski bir deyişe göre bazıları sevgiyle, bazıları korkuyla, geri kalanlar da kanaatle hareket eder. Gerçekte, insanları harekete geçiren bu üçünün bileşimidir. Uluslararası ilişkilerde, aynı taktiğin farklı bir senaryoda başarılı olmayabileceğini kavrayarak kritik bir anda insanları kendi tarafınıza nasıl çekeceğinizi bilmek hayati önemdedir. Güç korkusu, yalnızca son çare olarak kullanılsa bile, bütün uluslararası ilişkilerin temel bir bileşenidir. Yalnızca dinlemeye, anlamaya ve düşünmeye hazır olan insanlarla müzakere etmek mümkündür. Ahlak ve nezaketin şiddet ve vahşete karşı hiçbir şey yapamayacağı gerçeğini inkâra yer yoktur; bu ne kadar esef verici olursa olsun, bazı insanlar yalnızca güçle tehdit edildikleri zaman tepki vereceklerdir.

Kendi fikirlerini başkalarına dayatmaya kararlı gruplar olduğu müddetçe savaş, bir devletin kendi iradesini kabul ettirmesinin şiddete dayalı bir aracı olarak var olacaktır. Bir noktada, en barışçıl toplumlar bile savaşmak ve teslim olmak arasında bir seçim yapmak zorunda kalır. Alman filozof Immanuel Kant, "insanın doğal durumunun barış değil savaş olduğu"nu düşünüyor ve "savaşın kendisinin özel bir saike ihtiyacının olmadığı, bunun insan doğasına nakledilmiş göründüğü"ne inanıyordu. Bu yeni bir şey değildi: Ondan çok önce Platon, "şehir devletleri arasındaki savaşın devamlı ve sonsuz olması bir doğa kanunudur," demişti. Buna rağmen, uzun zamandan beri savaşın temsil ettiği

topyekûn insanlıktan çıkmanın, açığa çıkardığı şiddet döngüsünün ve öne çıkarttığı temel içgüdülerin farkındayız –klasik hümanist Erasmus'a göre bu, "insanlardan ziyade vahşi hayvanlara daha uygun olacak kadar vahşi ve gaddarca"ydı. Savaş her zaman en kötü beşeri özellikleri yüzeye çıkarmış ve bunları büyütmüştür. Başladıktan sonra çatışma için bolca sebep, motivasyon ve gerekçe bulunabilir ve o andan itibaren tek bir amaç vardır: ne pahasına olursa olsun kazanmak. Savaşın nasıl kazanıldığı önemli değil gibi görünür. Daha önce düşünülemez addedilmiş olan davranışlar da dahil olmak üzere her şey gerçekleşebilir.

9 Mayıs 2007 günü Vladimir Putin, İkinci Dünya Savaşı'ndaki Sovyet zaferinin altmış ikinci yıldönümü vesilesiyle bir konuşma yapıyordu:

> Herhangi bir savaşın sebeplerinin, barış zamanında yapılan hatalarda ve hesap hatalarında yattığını ve bu sebeplerin kökenlerinin çatışmacılık ve aşırıcılık ideolojisinde yattığını hatırlama sorumluluğumuz bulunuyor. Bunu bugün hatırlamamız son derece önemlidir, zira bu tehditler azalmamakta, sadece görünüşlerini dönüştürmekte ve değiştirmektedirler. Bu yeni tehditler, Üçüncü Reich döneminde ne görüldüyse, insan hayatına karşı aynı şekilde kayıtsızdır ve kendilerini dünyanın geri kalanına empoze etme yönüne aynı arzuyu taşımaktadır.

Bahsettiği tehditlerin Amerika Birleşik Devletleri'nden ya da cihatçılıktan geliyor olması muhtemeldir, ancak her iki durumda da, Putin'in sözlerinin başkalarına otorite kabul ettirme yönündeki içkin bir beşeri tutkunun farkındalığını gösterdiğine şüphe yoktur. Fransız General ve Jeopolitikçi Pierre M. Gallois'ya göre savaşları başlatanlar her zaman güçlü olanlar değildir ve İngiliz Askeri Tarihçisi J.F.C. Fuller'ın söylediği gibi, "'yoksul'ların 'varsıl'ların servetine sahip olma arzusunda mantıksız olan hiçbir şey

yoktur." "Batı dünyası" denilen yerde yaklaşık 900 milyon insan vardır,[1] ancak yeryüzünde 6,8 milyar insan daha vardır ve bunların önemli bir kısmı, Batı'da gerçekleşen yahut Batı tarafından kendi ülkelerinde gerçekleştirilen kalkınma ve küreselleşmenin sonucunda kaybettiklerini düşünmekte ve ayrıcalıklılar arasında yer almayı arzulamaktadır.

Şiddeti Etkin Bir Şekilde Kontrol Etmek Mümkün Mü?

ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı (1969-75) ve Dışişleri Bakanı (1973-77) olarak görev yapmış olan Henry Kissinger, şiddetin çok yaygın olduğu bir dünyada süper güçlerin, her ikisi de diğerinin mükemmel şekilde gördüğünü varsayıp onun ölümcül bir tehdit oluşturduğunu düşünerek bir odadan kaçmaya çalışan ağır silahlı iki kör adam gibi hareket ettiğini söylüyordu. Bu kişiler, birbirlerinin yanı sıra odaya da muazzam düzeyde zarar verebilirler. Küresel süper güçlerin bugün sahip olduğu devasa yıkıcı güç düşünüldüğünde, bu dinamiğin sonuçları dehşet verici olabilir. Bu durumun tek çözümü, ana güçler arasında düzenli bir diyaloğun olmasıdır, ancak bazılarının tam tahakküm hırsı sebebiyle bu, ütopik bir hayal gibi görünmektedir.

Gazeteci ve Siyasal Analist Robert D. Kaplan, mevcut duruma dair ana sorunu, "Dünya bir doğa durumunda kalmaya devam ediyor ve haksız olanı cezalandıracak Hobbes'çu bir Leviathan yok," sözleriyle vurguluyordu. Söylediği şey şuydu: Her ne kadar tam da "haksız olanı cezalandırma" amacıyla tesis edilmiş olan bir uluslararası hukuk çerçevesi olsa da, güçlüler her zaman bunun etrafından dolanmanın yolunu bulur ve aynı hukuki çerçevenin zayıf olanlara karşı en katı şekilde uygulanmasını sağlar.

1 "Batı dünyası"nın sınırlı tanımı, Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'yı içine almaktadır. Daha geniş bir versiyona ise Latin Amerika'nın gelişmiş ülkeleriyle, İsrail ve Güney Afrika da dahil edilmektedir.

Daha ayrıntılı olarak inceleyeceğimiz üzere, mevcut jeopolitik düsturlardan biri, küçük güçler, ölçek ve güçlerinden bağımsız olarak ülkeler arasında adil ve eşit ilişkilerin olmasını arzularken, büyük güçlerin kurdukları ilişkileri, jeopolitik ağırlıklarına ve nüfuz sağlama kapasitelerine dayandırmasıdır.

Her zaman gündeme gelen bir soru, uluslararası ilişkilerde gücün meşruiyetine ilişkindir ve bu, kötüye karşı iyi denklemi içinde tanımlanma eğilimindedir. Ancak sorun, bütün tarafların haklı olduklarını, adaletin kendi taraflarında olduğunu ve muarızlarının makul olmaktan uzak olduğunu düşünmeleridir.

Öte yandan, ülkeler arasındaki siyasi ve askeri ittifakların daha fazla kolektif güvenliği sağladığı fikrinin de sorgulanması gerekir; bir grup devlet daha fazla güvenlik elde etmek için birleştiği zaman, öteki ülkelerin de kendilerini ilk gruba karşı korumak için ittifaklar kurması kuvvetle muhtemeldir ve bu şekilde daha büyük topluluklar arasında daha yıkıcı bir savaş olasılığı doğar. İttifaklar her zaman daha fazla istikrar getirmek veya dünyayı daha az şiddet yaşanan bir yer haline getirmek zorunda değildir.

Jeopolitik Ormanda Nasıl Hayatta Kalınır?

Uluslararası siyasetten daha ikiyüzlü ve canice bir şey yoktur, zira bütün kararlar tümüyle geçici ve hep değişen çıkarlara dayanır. İç siyaset de, muarızı zayıflatmayı veya onun yerini almak üzere iktidardan uzaklaştırmayı amaçlayan her türlü önlemin geçerli görüleceği noktaya kadar karşı tarafı düşünmekten tümüyle uzak, acımasız ve kardeş katili olabilir. Ancak yine de, her ne kadar bu farklı ideolojilere göre pek çok farklı şekilde yorumlanabilir ve hedeflenebilir olsa da, bütün siyasi grupların ülke ve ülkenin vatandaşları için en iyi olanın peşinden koştuğu varsayılabilir.

Uluslararası sahnede ise böyle bir ortak amaç olmadığı gibi, en temel içgüdüleri yüzeye çıkmaktan caydıracak herhangi bir şey de yoktur. İklim değişikliği gibi karşılıklı kaygı konusu olarak görülebilecek şeyler bile gerçek bir etkiye sahip değildir, zira her

ülke kendi çıkarlarını gerçekleştirmekle meşguldür. Bu kulağa bir klişe gibi gelebilir, ancak ülkelerin bütün insanlığın çıkarına olacak kararlar alabileceği yegâne durum, olası görünmeyen bir şeyin gerçekleşip bir uzaylı istilasının yaşanması olacaktır.

Şiddetin baskın olduğu bir dünyada, İngiliz Askeri Tarihçisi Michael Howard, "Barışı korumak için, mevcut düzenin kendileri için 'barış' teşkil etmediği kişilerin ve onların bize kabul edilebilir görünen bir düzeni değiştirmek için güç kullanmaya hazırlanıp hazırlanmadıklarının farkında olmanız gerekir," tavsiyesinde bulunmuştu. Bir başka deyişle, niyetlerini anlamanız için, hem mevcut hem de potansiyel düşmanlarınızın kim olduğunu bilmeniz temel önemdedir. Sizin bir savaş başlatmaya karşı olmanız, onların da karşı olduğu anlamına gelmez.

Uluslararası ilişkilerin karmaşık dünyasında, daha az güçlü olan ülkeler en sonunda büyük güçlerin yaptıklarının kendilerine yardım mı edeceğini yoksa engel mi teşkil edeceğini sorgular ve buna göre ya azami faydayı sağlamaya ya da hasarı asgariye indirmeye çabalarlar. Tecrit olmak kendileri için dezavantajlı olmadığı müddetçe büyük güçler arasındaki çatışmalarda taraf sız kalabilir ya da koşullara göre ittifaklar kurabilirler. İdealist duruşlar bir vitrin görüntüsü olmaktan ileriye gidemezler. Jeopolitikte ahlaki doğrular veya yanlışlar yoktur, bir dizi anahtar ilke vardır.

2. BÖLÜM

JEOPOLİTİK İLKELER

DEVLET CANLI BİR ORGANİZMADIR

19. yüzyılda oluşturulan klasik jeopolitik teorisine göre devlet canlı bir organizmadır ve bu haliyle, hayatta kalmak ve büyümek için beslenmeye ihtiyaç duyar. Bu analojiyi ilk kuran, beşeri coğrafyanın babası Friedrich Ratzel olmuş ve Ratzel, *The Laws of the Spatial Growth of States*'te [*Devletlerin Mekânsal Büyümesinin Yasaları*] yedi evrensel yasa sıralamıştır:

1. Bir devletin büyümesi, kültürünün gelişmesiyle ilişkilidir.
2. Bir devletin genişlemesi, iktisadi, ticari ve ideolojik gücüyle paralel şekilde ilerler.
3. Bir devlet, daha az önem taşıyan siyasi varlıkları kendisiyle bütünleştirerek ve özümseyerek genişler.
4. Bir devletin sınırı, daimi akışkanlık durumunda olan canlı bir organizmadır.
5. Devletin genişlemesinin temel mantığı, daha zengin olan toprakları emmektir.
6. Bir devlet, çevresinde kendisinden daha aşağı olan bir medeniyetin varlığı sayesinde genişleyebilir.
7. Daha zayıf medeniyetleri özümseme ve emme süreci kendi kendine devam eden ve kendi kendini gerçekleştiren bir hal alır.

Bütün bu ilkelerin altındaki dayanak, bütün insanların eşit olmadığı fikridir. Her zaman kültürel, askeri, yahut iktisadi yönden daha gelişkin olanlar ve kendilerini kendilerinden aşağı gör-

düklerine egemen olmak zorunda hissedenler olacaktır. Ratzel'in bakış açısına göre uluslar, kendi *Lebensraum*'larını, yahut "yaşam alanları"nı kontrol etme ve genişletme yönünde daimi bir rekabet halindedirler. 20. yüzyılın başlangıcında bu olgu, hızla sanayileşen, ancak kayda değer sömürge topraklarına sahip Fransa ve Britanya'nın neredeyse sınırsız kaynaklarından, yahut Rusya'nın çok geniş zengin topraklarından yoksun olan Almanya'yla çok yakından ilgiliydi.

İsveçli Coğrafyacı ve Siyasetçi –ve 1899 yılında "jeopolitik" terimini ilk kullanan kişi olan– Rudolf Kjellén'in fikirleri, Ratzel'inkilerle benzerdi. Kjellén devletlerin canlı şeyler olduğuna inanıyordu; bir devlet doğuyor, hayatta kalmak için savaşıyor, gelişiyor, nüfuz kullanıyor, daha sonra çökmeye başlıyor ve en sonunda ölüyordu. Canlı bir varlık olarak kendi yazgısını kendi elinde tuttuğu da düşünülebilirdi.

Münih Okulu'nun ve *Geopolitik* dergisinin kurucusu olan Alman Coğrafyacı Karl Haushofer, en sonunda İkinci Dünya Savaşı'na yol açacak olan "yaşam alanı" fikrinin arkasındaki siyasi düşüncenin şekillenmesinde oldukça etkili olmuştu. Hem bir general hem de bir akademisyen olan Haushofer, Alman yayılmasının, büyüyen bir devletin ihtiyaçlarının karşılanmasının tek yolu olması sebebiyle meşru olduğuna inanıyordu. Japonya'da askeri bir danışman olarak zaman geçirmiş ve bu ülkenin askeri stratejisinden etkilenmişti. Haushofer, başarısız Münih Darbesi sonrasında 1924 yılında Landsberg Hapishanesi'nde Hitler'i ziyaret etti ve ona okuması için Ratzel'in kitabını verdi; "yaşam alanı" fikri, Hitler'in jeopolitik düşüncesinde oldukça etkili hale geldi. Askeri bir perspektiften bakıldığında Haushofer, Almanya'nın hem coğrafi açıdan, hem de hammadde ve doğal kaynaklar yönünden dezavantajlı olduğuna inanıyordu. Ratzel'in çalışmalarıyla birlikte onun düşünceleri, Hitler'in kendi fikirlerine neredeyse bilimsel dayanaklar kazandırmasına olanak verdi; Hitler de bunları *Kavgam*'da ortaya koydu ve yayılmacı planlarında öne çıkardı. Bu teoriler son kertede Barbarossa Harekatı'nda, yani Hitler'in Alman-

ya'nın ihtiyaç duyduğu *Lebensraum*'u elde etmesini sağlayacağını umduğu Sovyetler Birliği işgalinde somutlaşacaktı.

Yıllar sonra Pierre Gallois, –önce tedarik peşinde koşma şeklinde başlayan, sonra güvenlik peşinde koşma, en sonunda da üstünlük peşinde koşma halini alan– "mekân için savaş"ın gerçekte insanlık tarihi olduğunu yazdı. Gallois, Kjellén ve Ratzel'in düşüncelerini izleyerek, insanların her zaman yayılmacı hedefler peşinde koştuğunu, ancak bu hedeflerin neler olduğunun tarih boyunca özgün ihtiyaç ve kapasitelere göre çeşitlilik arz ettiğini ileri sürüyordu.

Bu varsayım bugün de gerçekliğini korumaktadır. Canlı bir organizma olarak devlet, statükonun korunmasından, gelişimi ve evrimiyle ilgili olanlara kadar, yaşamsal ihtiyaçlarını gerçekleştirmelidir. Bu "psikolojik" gereksinimleri karşılamak için, hem temel olarak gıda tedariklerini koruyarak halkının ihtiyaçlarını, hem de başta hammaddeler ve enerji olmak üzere sanayisinin ihtiyaçlarını karşılamalıdır.

PARA JEOPOLİTİĞİ ŞEKİLLENDİRİR

"Politika, ekonominin yoğunlaştırılmış ifadesidir" diyen, 1917 Rus Devrimi'nin Bolşevik Lideri Vladimir Lenin'di. Bugün bile ekonomiyle ilgili düşünceler her zaman devletler arası ilişkilerin itici gücü olmaktadır. Prusyalı Stratejist Carl von Clausewitz, "savaş politikanın başka araçlarla sürdürülmesidir," diyordu; bu sebeple aynı mantıkla, savaş ekonominin sürdürülmesidir. Örneğin deniz kuvvetlerinin çoğu özel olarak ticaret filolarını korumak için kurulur. Bugün uluslararası siyasi ilişkiler benzer şekilde, ekonominin bir ürünü olarak betimlenebilir: Çoğu zaman kendi yurttaşlarının çıkarına olarak ifade edilen siyasi fikirlere karşın dünya liderleri, diktatörlerle, tiranlarla, mutlakıyetçi yöneticilerle ve hiçbir bakımdan demokratik olmayan başka hükümetlerle iş yapmaktan herhangi bir rahatsızlık duymaz.

Alman Tarihçi Walter Görlitz, İngiliz-Hollandalı petrol devi Henri Deterding'in mali himayesinin Hitler'in iktidara gelişinde

araçsal bir rol oynadığına inanıyordu. Royal Dutch Shell grubunun genel müdürü olan Deterding, Shell'in Azerbaycan'ın başkenti Bakü'deki kârlı petrol işletme alanlarına el koyan Rusya'daki Bolşevik rejimin sıkı bir düşmanı olduğu için Hitler'i destekliyordu. Görlitz ayrıca, İspanya İç Savaşı (1936-39) esnasında ABD'li Texaco'nun benzer şekilde Franco'ya ihtiyaç duyduğu tüm petrolü temin ettiğine işaret ediyordu. Bunun karşılığında Texaco Franco'dan ödeme aldığı gibi, İspanya'da yıllar boyu sürecek olan bir petrol satışı tekeli elde etti. Texaco'nın o dönemki başkanı olan petrol devi Torkild Rieber, bu eylemleri, Cumhuriyetçiler'in İç Savaş'ı kazanması halinde olacağı üzere Rus petrolünün İspanya'ya akmasını durdurmanın zorunlu olduğunu savunarak meşrulaştırıyordu.

Devletler çoğu zaman savaş döneminde, barışın gelişine hazırlık olarak iktisadi önlemler getirirler. Belçikalı Diplomat Jacques de Launay, 10 Ağustos 1944 günü, Krupp, Röchling, Rheinmetall ve Volkswagen'in öncülük ettiği Alman sanayi gruplarının temsilcilerinin, Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı'nda yenilgiye uğraması halinde endüstriyel varlıklarını emniyete alacak önlemleri tartışmak üzere Strazburg'da bir araya geldiğini aktarıyordu. İkinci bir toplantıda, Alman Silahlanma Bakanlığı'ndan gönderilen özel bir temsilci, sanayicilere savaştan sonra faaliyetlerine kesintisiz şekilde devam edebilmek için ülke dışında, gizlice ve geciktirmeksizin ticari üsler kurma çağrısı yaptı.

Bir ekonominin gücü, bir ülkenin istikrarı ve güvenliği açısından o denli temel önemdedir ki, 2001 yılında ABD Terörle Mücadele Güvenlik Grubu Başkanı olan Richard A. Clarke'a göre 11 Eylül terörist saldırılarından hemen sonra Başkan George W. Bush'un en acil kaygısı, bu saldırıların sebep olabileceği maddi ekonomik zarardı. Bush'un ilk talimatları, ekonominin –işletmeler, bankalar, borsa, uçuşlar– sürüp gitmesini sağlamaya yönelikti. Wall Street'in gördüğü fiziksel zarara rağmen Beyaz Saray, her şeyin mümkün olduğunca erken zamanda yeniden açılması emrini verdi.

Alexandre de Marenches ve Amerikalı Gazeteci David A. Andelman, yürüttükleri ortak bir çalışmada, İtalya'nın Libya'yla, Kaddafi'nin İtalya'da büyük yatırımları olduğu için –Kaddafi Fiat'ın ve başka firmaların önde gelen hissedarlarındandı– yakın ilişkiler geliştirdiğini savundu. Aynı şey, başka Avrupa ülkelerinin, 2013 yılında bir *darbe*yle iktidara gelen General Abdülfettah el-Sisi'nin başında bulunduğu Mısır hükümetiyle kurduğu yakın ilişkiler için de söylenebilir. Almanya o yıldan beri Mısır'a dört adet 209/1400 tipi denizaltı satarken, Fransa, her iki ülkenin de sayının ona kadar çıkarılabilmesine onay verdiği bir anlaşmayla iki Rafale savaş uçağı temin etmiştir.

Bir diğer açık örnek, Afganistan'daki afyon üretimine ilişkindir. Afyonun çıkarıldığı haşhaş, uzun zamandan beri Afganistan'da geleneksel bir mahsul olageldi, ancak Taliban, İslam'a aykırı gördüğü için bu mahsulün yetiştirilmesini fiilen ortadan kaldırdı. Bununla birlikte 2001'deki Amerikan işgalinden itibaren üretim yeniden başladı ve rekor rakamlara ulaştı. ABD Ordusu, Afganistan'da haşhaş yerine ne üretilebileceğine dair detaylı bir araştırma yürüttüğü zaman, en kârlı mahsulün, iklimin yetiştirmeye uygun olduğu bölgelerde yüksek randıman verecek olan pamuk olacağı sonucuna vardı. Ancak ABD'li pamuk üreticileri plandan haberdar olduğu zaman bunun karşısına mümkün olan her türlü engeli çıkardı: Afganistan'ın üreteceği ucuz, kaliteli pamuk, kendileri için çetin bir rekabet demek olacaktı.

Piyasaların fethedilmesi ve önde gelen teknolojilerin kontrol edilmesi, jeopolitikte gitgide önem kazanmaktadır. Devletlerin uluslararası sahnede güç sergilemesi söz konusu olduğunda ekonomik silahların askeri silahların yerini aldığı ileri sürülebilir. Aynısı, ekonominin politika üzerinde bir o kadar belirgin bir etkiye sahip olduğu iç siyaset için de söylenebilir. Fransız Yazar François Thual, ayrılıkçılığı, bir ülkenin zengin bölgelerinin daha yoksul olan bölgelerden kurtulmaya çalıştığı bir süreç olarak tanımlamaktadır. Bu türhareketler, mülksüzleri kovma yönündeki bencilce çabalarının bir tezahürü olarak görülebilir.

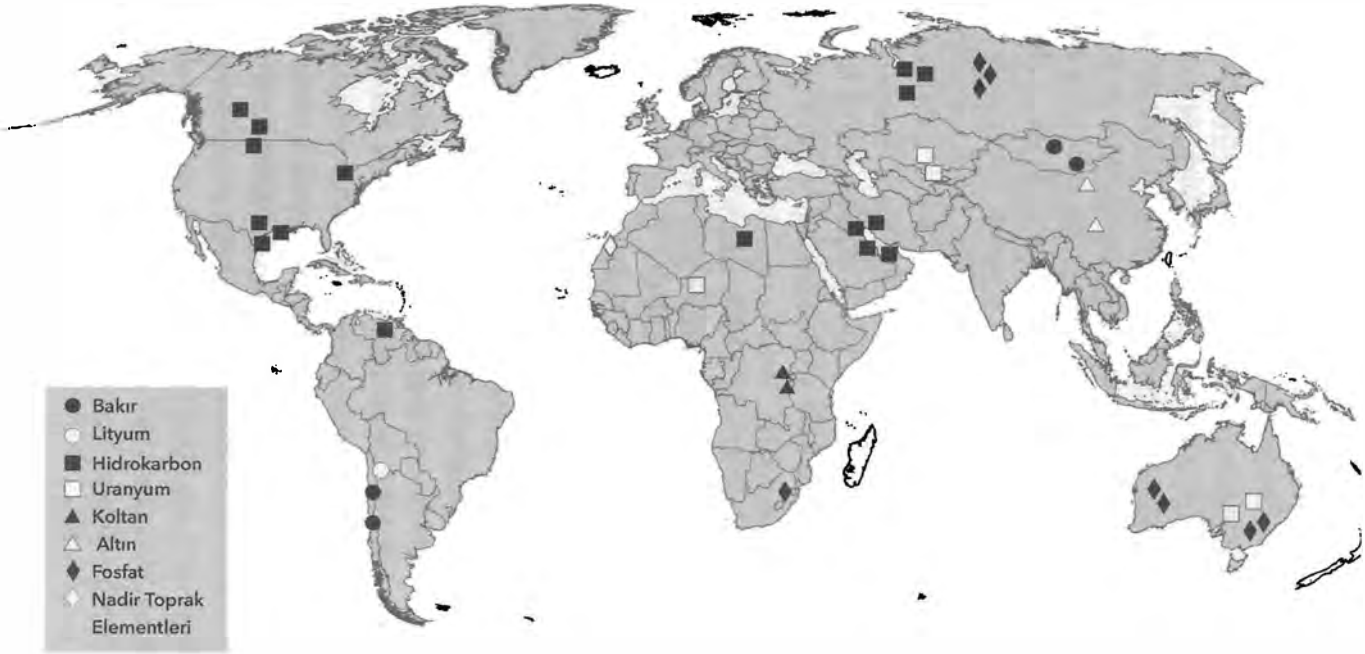
Üç Saplantı: Doğal Kaynaklar, Enerji Ve Teknoloji

Küreselleşme, kapitalizmin ve iktisadi liberalizmin en temel unsuru olan kâr peşindeki her şeyi göze alan arayışında, hiçbir ülkenin dışında kalamayacağı bir dizi kural tesis etti. Üretimin Marksist-Leninist ilkeleri izlediği ve ihtiyaç tarafından belirlendiği Sovyetler Birliği ve komünist bloğun ortadan kalkması sonrasında bugün hemen hemen bütün ülkeler ekonomilerini serbest ticaret temeline dayandırmaktadır. Çin ve Vietnam gibi halen resmi olarak sosyalist olan ülkeler bile, eski Sovyet tarzı ekonomik ilkelerden çok kapitalizme yakın olan sistemleri kullanmaktadır.

Modern dünyada ticari liberalizm ve kapitalizm en üst derecede hâkimdir ve ekonomiler münhasıran kâra yönelir. Ülkeler, bunu yönetmek için, rahatlatıcı ve istikrarlı piyasaları ellerinde tutmaya, devamlı olarak yeni pazarlara doğru genişlerken aynı zamanda mevcut olanları korumaya ihtiyaç duyarlar. Gitgide daha rekabetçi hale gelen bir alandaki daimi bir mücadeledir bu. Ülkeler aynı zamanda, "satılabilir" ürünlere sahip olmak için etkili ve kârlı endüstriyel üretimi azamiye çıkarmak açısından temel önemde olan bir dizi unsura ihtiyaç duyar: doğal kaynaklar (madenler ve ahşap gibi), enerji (temel olarak fosil yakıtları ve elektrik) ve teknoloji. Muharebenin başladığı yer burasıdır, zira bu tür ürünler kıttır.

"Doğal kaynaklar", sanayi açısından temel önemde olanlardan enerji üretenlere, yahut yüksek teknolojili ürünlerin imalatında ihtiyaç duyulanlara kadar –bakır, nikel, uranyum, elmas, altın, boksit ve koltan gibi– çeşitlilik arz eden geniş bir kategoridir. Makineleşmenin başladığı 18. yüzyılın ikinci yarısına kadar enerji, temel olarak insanlar ve hayvanlardan elde ediliyordu. Bu sebeple köle ticareti için esir alma, savaşta kaynakları ele geçirme kadar önemli bir hedefti. Ancak Sanayi Devrimi sonrasında, çatışmaların muazzam miktarlardaki hammaddeleri (lastik ve madenler gibi) ve enerjiyi (temel olarak, buhar gücü için kullanılan kömür) kontrol altında tutma yönündeki büyüyen ihtiyaca odaklanması giderek yaygınlaştı.

TEMEL DOĞAL KAYNAKLAR

Şu anda, yakın zamana kadar geri düşmüş Çin ve Hindistan gibi ülkeler de dahil olmak üzere dünyanın her yerinde gerçekleşmekte olan ivmelenmiş endüstriyel kalkınma, gitgide daha fazla doğal kaynağı tüketmektedir. Thual'a göre Amerika Birleşik Devletleri Reagan yönetimi zamanında Afrika'nın maden ve enerji kaynakları ile tarımını kontrol etmek amacıyla bu kıtaya gitmeye başlamıştır. Thual, dünyanın Afrika'nın kaynaklarını kontrol etmek için mücadele eden süper güçlerinin yürüttüğü ekonomik savaşın, kıtadaki çatışmaların temel kaynaklarından biri olduğu kanaatindedir. Ukrayna'ya da aynı açıdan bakmaktadır: Amerika Birleşik Devletleri ve müttefiklerinin Rusya'yla rekabet içinde olduğu bir sahne. ABD ve müttefiklerinin temel motivasyonu, Moskova'nın Karadeniz'e erişimini bloke etmeye –ki Kırım mücadelesi buradan kaynaklıdır– ve Ukrayna toprakları içindeki önemli doğal kaynakların kontrolünü elde etmeye çalışmasında yatmaktadır. Aynı şekilde, Thual ve meslektaşı Richard Labévière, Kuzey Kutup Bölgesi'ndeki petrol ve maden zenginliklerinin öneminden şüphe etmemektedir; onlara göre ABD, gelecekte burada yapılacak her türlü arama, sanayileşme ve doğal kaynak ticaretinin Amerikan şirketleri tarafından gerçekleştirilmesini sağlamak için çok çaba göstermektedir. Grönland'ın en büyük işvereni Alcoa'dır; bu Amerikan şirketi silah, havacılık, taşımacılık ve inşaat sanayilerinde yaygın şekilde kullanılan ham alüminyumun dünyadaki en büyük küresel üreticileri arasındadır.

Maden kaynakları örneğinde, bir dizi mesele gerilim üretebilir: Pek çok doğal kaynak kıttır ve çökeltilerin bol olduğu yerlerde bile bunların çıkarılması, sahanın karmaşıklığı, taşımacılık zorlukları veya çevresel meselelerden kaynaklı olarak maliyetli olabilmektedir; bunlara erişim genellikle tek bir ülkenin veya küçük bir ülkeler grubunun kontrolündedir; çökeltiler çoğu zaman, şiddetin patlak verebileceği istikrarsız bölgelerde yer almaktadır; ve son olarak işçiler için sağlık riskleri yüksektir. Tüm bu sebeplerden ötürü, düzenli bir stratejik maden tedariki sağlamak, devletler ve çokuluslu şirketler için temel öncelikler arasındadır.

Hangi madenlerin stratejik açıdan önemli olarak görüldüğü, zamanın gereksinimlerine bağlı olarak, tarih boyunca değişmiştir. Sanayi Devrimi'ni beslemek için demir ve kömüre ihtiyaç duyuluyordu, daha sonraysa odak noktası, hepsi de bugün temel önemde kabul edilen uranyum, bakır, koltan, manganez, kromit ve ender bulunan toprak metallerine –germanyum, berilyum, boksit, lityum ve platin grubu– doğru kaydı. Büyük güçler, tedariklerini tümüyle kesecek yüksek yoğunluklu bir çatışma durumunda sanayi üretimlerini iki ila beş yıl arasında devam ettirmelerini sağlamak üzere bu türden kaynaklardan yeterli miktarda stoklamaktadır. Bu yüzden "stratejik maden" terimi genellikle, her ne kadar modern çağ koşullarında maden kaynaklarını daimi bir uluslararası iktisadi mücadele bağlamında görmek daha uygun gibi görünse de, savaşı içeren bir perspektiften düşünülmektedir.

Nihai sonuç kârlı olduğu müddetçe ülkeler ve işletmeler, dev fedakârlıklar yapmaya ve uluslararası hukukun sınırlarını test etmeye hazırdır. Bazı madenlerin üretimi ve alım-satımına ilişkin güvenilir veriler elde etmek, bu türden bilgilerin kasten, detaylı analizleri engellemek için gizlenmesi sebebiyle neredeyse imkânsız bir iştir. Her yıl Jeoloji Enstitüsü tarafından yayımlanan *Maden Yıllığı* gibi resmi ABD belgelerinde, mikro-elektronik, telekomünikasyon ve havacılık sanayilerinde kullanılan koltan da dahil olmak üzere bazı madenlerin alım-satımının açık yapılmadığı kabul edilmektedir. Bu madenlerin önemi, WikiLeaks tarafından elde edilen, 2009 tarihli bir Amerikan diplomatik yazışmasında da ifade edilmiş, söz konusu mesajda ABD'nin ihtiyaçları bakımından kritik gördüğü doğal kaynaklar, hangi ülkelerde bulunabilecekleri bilgisiyle birlikte sıralanmıştı: Gine'de boksit, Kongo'da koltan, Güney Afrika, Kazakistan ve Hindistan'da kromit, Gabon, Brezilya ve Ukrayna'da manganez, Çin'de germanyum, nadir elementler ve grafit, Endonezya'da kalay, Brezilya'da demir, Rusya'da uranyum, nikel ve paladyum.

Özel ilgiyi hak eden bir diğer örnek de Afganistan'dır. Çeşitli çalışmalara göre Afgan alt toprakları dev bir maden deposudur ve burada altın, bakır, demir, koltan, nadir elementler, lityum, krom, kurşun, çinko, berilyum, florit, niyobyum ve uranyum da dahil olmak üzere stratejik görülen pek çok madenle, değerli ve yarı değerli taşlar bulunmaktadır. Bu durum ABD Başkanı Donald Trump'ı (göründüğü kadarıyla, askeri güvenlik yüklenicisi DynCorp'un sahibi olan Cerberus Capital Management şirketinin başında yer alan Stephen Feinberg'in ve nadir elementlerin çıkarılması alanında uzmanlaşmış American Elements şirketinin CEO'su Michael Silver'ın teşvikiyle) 2017 yılının Temmuz sonu ve Ağustos başı arasında şu sözleri söylemeye yöneltti: "Madenlerin çıkarılması, Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'da müdahil halde kalmasının bir sebebi olabilir", "Amerika Birleşik Devletleri Afganistan'ın maden zenginliklerini işletmek için yeterince şey yapmıyor" ve "Çin Afganistan'da ender minerallerle para kazanırken Amerika Birleşik Devletleri savaşıyor".

Enerji sorununu çevreleyen jeopolitiğin en iyi tanımı, enerji kaynaklarını (rezervler, çıkarma, üretim, taşıma, dönüştürme, saklama veya dağıtma) kontrol etme mücadelesi olarak tanımlanabilir. Siyaset Bilimci ve Diplomat John G. Stoessinger'in tanımladığı gibi, Birinci Körfez Savaşı'na şekil veren şey petrolün önemiydi. Eğer Saddam Hüseyin Suudi Arabistan petrolünün kontrolünü ele geçirseydi, dünyanın bilinen rezervlerinin yarısını kontrol altına almış olacaktı ve bunun ABD ve Batı için dev sonuçları olacaktı. Bunun sonucunda Suudi topraklarının savunulması stratejik bir hedef haline geldi. Aynı zamanda, enerji ve doğal kaynakların nakil yollarının, özellikle de bütün dünya ticaretinin yaklaşık yüzde 80'inin gerçekleştiği deniz yollarının önemine dikkat etmek gerekir. Okyanusları kontrol edenin dünya piyasalarını kontrol ettiğini, dolayısıyla da dünyada önde gelen bir pozisyonu güvence altına aldığını söylemek abartı olmayacaktır. Bu durum, dünyanın Afrika Boynuzu, Süveyş ve Panama kanalları ve Hürmüz ve Malakka boğazları gibi bölgelerinin stratejik önemini açıklamaktadır.

Şu an için, petrol ve doğalgaz, bireysel taşımacılık ve ısınma ihtiyaçlarından büyük çaplı endüstriyel tüketime kadar, dünyada işlerin tıkırında gitmesini sağlıyor. Ancak çok da uzak olmayan bir gelecekte elektrik en önemli kaynak haline gelebilir ve bunun anlamı, elektrik enerjisinin üretimini, saklanmasını ve taşınmasını kontrol edenlerin dünyayı yönetme potansiyeline sahip olacağıdır. Teknoloji söz konusu olduğunda, şu anda odaklanılan kilit nokta, bilimsel ve teknolojik gelişmenin kontrolünü sağlamayı amaçlayan iktisadi mücadeledir. Bu alanlara yeterince yatırım yapmayan her devlet, daha gelişmiş ülkelerin kontrolü altına girme riskiyle karşı karşıyadır.

Gelecekte doğal kaynakların kontrolünü sağlamak için verilecek mücadelenin muharebe hatlarının nerede çizileceğini anlamak için, Çin, ABD, Rusya ve Hindistan da dahil olmak üzere büyük güçlerin başka gezegenleri fethetme hırslarına bakmak yeterlidir. Yeni uzay araştırmaları çağı, uzayda insan yerleşimleri kurmayı amaçlayacağı gibi, aynı zamanda Dünya'da kıt olan kilit önemdeki kaynaklara erişim sağlamaya çalışacaktır. Gezegenler, uydular ve asteroidler stratejik madenlerin kaynağı, enerji ve hatta su kaynağı haline gelebilir ve ülkeler dış uzayın kontrolünü elde etmek için birbirleriyle rekabet edebilir.

Başka gezegenlere ayak basmak prestij getirir ve teknolojik gücün göstergesidir, ancak bu bazı ülkeler için hayatta kalmak bakımından da önemli hale gelmiştir. Eğer Çin kalkınma hızını sürdürecek ve iktisadi ve sosyal ilerlemelerin devam etmesini sağlayacaksa, dev miktarlarda enerji kaynakları ve doğal kaynaklara, aynı zamanda da dev nüfusunun ihtiyaçlarını karşılayacak gıda ve suya ihtiyaç duyacaktır. Diğer büyük güçlerle çetin bir rekabet içinde olan Pekin, alternatif tedarik kaynakları için, Ay'dan başlayarak uzaya bakıyor. 400 bin kilometreden az bir uzaklıkta ve üç günlük yolculuk mesafesinde olan Ay, alüminyum, titanyum, neon, demir, silikon, magnezyum, karbon ve nitrojen yönünden zengindir. Ay'ın elementlerinden su çıkarmak da mümkündür. Ay'ın sunduğu belki de en değerli meta, Dünya'da son

derece kıt olmakla birlikte Ay'da devasa miktarlarda bulunduğu ve kolayca çıkarılabilir olduğu tespit edilen, radyoaktif olmayan bir izotop olan helyum-3'tür. Bu maddenin gelecekte nükleer füzyon yoluyla önemli bir enerji kaynağı olması beklenmektedir ve bazı tahminlere göre yaklaşık beş ton izotop hemen erişilebilir düzeydedir; her ne kadar bu kulağa çok fazla gelmeyebilirse de, şu anda bütün gezegende yıllık olarak tüketilmekte olan elektrik enerjisinin 50 bin katını üretmek için yeterli olacaktır.

Dış uzayın gerçek anlamda fethedilmesi, bir insanın Mars'a inmesiyle olacaktır. Kızıl gezegenin yüzeyinde en az üç milyon küp metre saf buzun olduğu doğrulanmıştır ve bu buzların altında sıvı suyun olduğu düşünülmektedir. Mars, Dünya'ya benzer özellikleriyle, artan nüfusun basıncını hafifletmek veya bir felaket durumunda olası bir sığınak sağlamak üzere –ve de uzayın daha fazla sömürgeleştirilmesinde bir üs olarak kullanılmak üzere– büyük bir yerleşim kurmak için ideal yerdir.

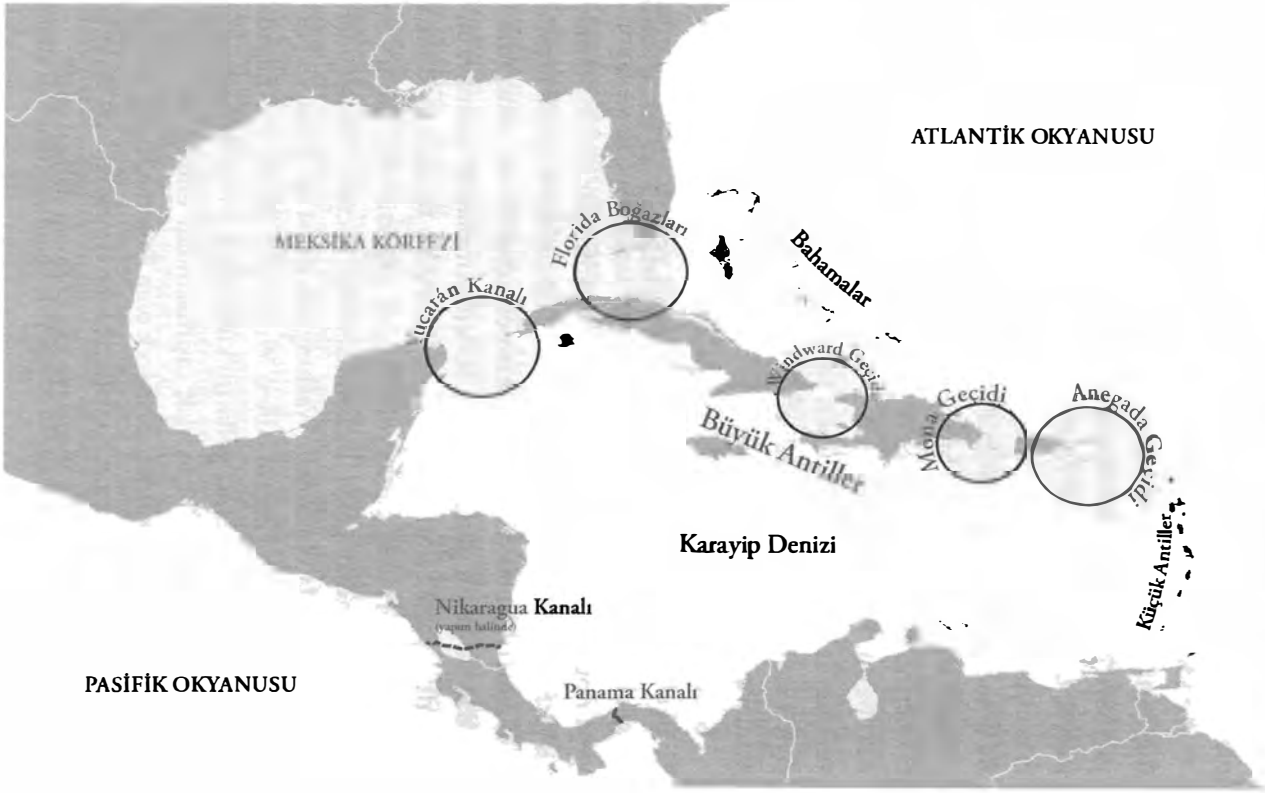
Ekonomi ve Çatışma

Ekonomik faktörler çoğu savaşın birincil ya da ikincil hedefi olmuş, yahut sonuç üzerinde büyük etki bırakmıştır. Fransız sosyolog Gaston Bouthoul'a göre Almanya'nın 1914'te savaşa girmek zorunda kalmasının sebebi, öteki önde gelen endüstriyel güçlerle giriştiği iktisadi mücadelenin fazla maliyetli hale gelmesiydi. Fransız-Lübnanlı Yazar ve Gazeteci Amin Maalouf ve Çinli albaylar Qiao Liang ve Wang Xiangsui'ye göre kötü şöhretli Afyon Savaşları (1839-42 ve 1856-60), serbest ticaret adına yürütülmüştü. Çin, Büyük Britanya'nın kontrol etmeyi planladığı kârlı uyuşturucu trafiği işine açık hale gelmeyi reddetmişti ve bu durum, bir devletin o güne kadar giriştiği en büyük organize uyuşturucu kaçakçılığına yol açmıştı. J.F.C. Fuller, savaşlar ve ekonomiler arasındaki ilişkiyi inceleyen, oldukça ferasetli bir analisttir. Fuller, Amerikan İç Savaşı'nın (1861-65) ağırlıklı olarak sanayileşmiş kuzey ile tarımsal, köle sahipliğine dayalı güney arasındaki iktisa-

di bir ihtilaf olduğuna inanmaktadır ve aynı zamanda İngiliz-Alman iktisadi rekabetine, her iki dünya savaşına da yol açan olgu olarak odaklanmaktadır.

Londra ve Kıta Avrupası'nın iktisadi çıkarlar üzerinden yaşadığı çatışmanın uzun bir tarihi vardır. 18. yüzyıl sonunda Britanya, müreffeh ve güçlü kalmak için mamul ürünlerini ihraç etmeye ihtiyaç duyarken, Fransa refaha erişmek ve siyasi gücünü muhafaza etmek için büyüyen sanayisini korumaya ihtiyaç duyuyordu. Bu amaç doğrultusunda Napolyon, Britanya ticaretinin gelişimini engellemeye çalıştı ve bunun için Britanya'nın öteki Avrupa ülkelerine ürün temin etmesine mâni oldu. Londra ise federal bir Avrupa'nın Britanya'nın deniz hâkimiyetini tehdit etmesine izin veremezdi, bunun için üçüncü tarafların Fransa ve müttefikleriyle ticaret yapmasını yasakladı. İki taraf bu şekilde, muharebe alanlarını beraberinde getiren bir iktisadi savaşa başladı.

Sanayi Devrimi, en güçlü ülkeleri ve sanayileşme sürecindeki ülkeleri, ihtiyaç duydukları hammadde ve enerji kaynaklarını ele geçirmeye zorladı. ABD'nin batı sahillerinden Çin ve Japonya'ya doğru önemli bir ticaret gelişiyor, Filipinler'i kilit önemde bir sıçrama tahtası haline getiriyordu. Dahası, ABD, filizlenmekte olan Amerikan tekstil sanayiine hizmet etmek üzere, Latin Amerika'dan ve kendi güney eyaletlerinden hammadde taşımaya ihtiyaç duyuyordu. Sorun, tedarikleri güneyden taşımanın Florida Boğazları üzerinden deniz yolculuğunu gerektirmesi, Güney ve Orta Amerika'dan gelen malzemelerinse Yucatán Kanalı'ndan geçmek zorunda olmasıydı. Washington, hepsi de Küba ve Porto Riko tarafından kontrol edilen Windward, Mona ve Anegada geçitlerinden geçen deniz yollarını kullanmak zorunda kalmanın kendi ticari güvenliği için risk taşımasından endişe ediyordu. Yine bu boğazlar üzerinden erişilecek olan Panama Kanalı'nın inşasıyla birlikte, İspanya'nın bu yolları bloke etmek yoluyla Birleşik Devletler'e stratejik baskı uygulayacağı korkusu daha da arttı.

ATLANTİK OKYANUSU
MEKSİKA KÖRFEZİ
Florida Boğazları
Bahamalar
Yucatán Kanalı
Windward Geçidi
Mona Geçidi
Anegada Geçidi
Büyük Antiller
Karayip Denizi
Küçük Antiller
Nikaragua Kanalı
(yapım halinde)
PASİFİK OKYANUSU
Panama Kanalı

Küba ve Porto Riko'nun yazgısı, bu tarihten yaklaşık bir yüzyıl önce, İspanya ve Amerika Birleşik Birleşik Devletleri ilk kez karşı karşıya geldiği zaman belirlenmişti. ABD'nin Altıncı Başkanı John Quincy Adams (1825-29) tarafından hayata geçirilen Monroe Doktrini, Amerikalılara müdahale eden bütün Avrupa ülkelerinin Amerika Birleşik Devletleri'yle çatışma riskiyle karşı karşıya olduğunu belirtiyordu. Bu da bölgede yüzyıllardır var olan kolonyal çıkarları tehdit ediyordu.

İspanya'nın Amerika kıtasında sahip oldukları, yayılmacı enerjinin tükettiği bir ABD için özel stratejik çıkar barındıran bölgelerde yer alıyordu. Washington birkaç defa Küba'yı Madrid'den satın almaya çalıştı ve satışın onaylanmaması halinde adaya el koyma tehdidinde bulundu. Durum, ABD'nin kıyılarını her iki tarafında, Pasifik ve Atlantik okyanuslarında devriye gezecek güçlü deniz filoları kurmasıyla yoğunlaştı. İki birimin, ürünlerin Boynuz Burnu'nda dolanmak zorunda kalmaksızın okyanuslar arasında taşınmasına olanak veren, bu şekilde büyük zaman ve maliyet tasarrufu sağlayan Panama Kanalı haline gelecek olan arter yoluyla bağlanması gerekiyordu. Stratejinin işlemesi için Washington, Orta Amerika ve civar suları üzerinde tam kontrol sağlamaya ihtiyaç duyuyordu; İspanya'nın Küba'daki varlığı projenin önünde ciddi bir tehdit teşkil ediyordu; dahası, Amerikalı yatırımcılar Beyaz Saray'a, üretimi neredeyse tümüyle ABD içindeki tüketime yönelik olacak müreffeh şeker sektörüne sahip olmak için Küba'nın kontrolünü ele alması yönünde baskı yapmaktaydı.

***

1873 yılında dünya çapında yaşanan bir mali kriz, yeni bir korumacılık döneminin habercisiydi. Serbest ticaret terk edilip gümrük vergileri getirildi ve bunun sonucu, önde gelen sanayileşmiş güçler arasında açık iktisadi savaş oldu. Bu ekonomik istikrarsızlık, Almanya, Japonya ve ABD gibi yeni gelişen güçlerin ortaya çıkmasıyla daha da ağırlaştı.

Avrupa sahnesinde Britanya, Almanya'nın hızlı yükselişini artan bir endişeyle izliyordu. Kısa süre zarfında Almanya, çelik ve kimyasal maddeler gibi sektörlere hâkim hale gelmeyi başarmıştı. Eğitimli ve organize bir emek gücüne sahip olan büyük bir nüfustan istifade ediyordu. Londra ayrıca Berlin'in, düşük maliyete doğal kaynaklar çıkarmasını sağlayacak sömürgelere sahip olmadığının farkındaydı. Almanya'nın yeni topraklar fethetmeye yönelmesi yalnızca zaman meselesi gibi görünüyordu. Almanların güçlü bir deniz filosu inşa etmeye başlaması, bu türden şüpheleri doğruladı. Britanya'nın deniz hâkimiyetinin tehdit altına girmesiyle, Londra, Almanya'yla savaşı düşünmeye başladı. Alman filosunun güçlenmesi, Fransızların deniz üstünlüğünü de etkisizleştirme tehdidini beraberinde getiriyordu. Hem Britanya hem de Fransa, yeni ticari rakiplerini ortadan kaldırma taraftarıydı; eksik olan tek şey bunu yapmanın bahanesiydi.

Lenin'e göre 1914 yılında savaşın patlak vermesi, dünyanın paylaştırılmasıyla ve sömürgelerin, nüfuz bölgelerinin ve mali sermayenin yeniden dağıtımıyla ilintiliydi. Gerçekten de savaşın son bulduğu tarih itibariyle dünya nüfusunun yarıdan fazlası, başlıca endüstriyel güçlerin hâkimiyeti altına girmişti. Savaştan yenilgiyle çıkan Alman ve Osmanlı imparatorlukları, büyük ölçüde Britanya ve Fransa arasında paylaşıldı. Fransız Tarihçi Pierre Renouvin'e göre Amerika Birleşik Devletleri son kertede 1917 yılında Avrupa'daki çatışmaya, kendi ekonomik çıkarlarını savunmak için girdi.

***

1930'lu yıllarda ABD ve Britanya, mali servet bakımından iki önde gelen dünya gücüydü ve bu hegemonik durum, Hitler'in faiz bindirilmiş dış borçları ödemeyi reddetme ve bilakis Alman parasını altın rezervleri yerine sanayi üretimine dayandırma planlarıyla tehdit ediliyordu. Hitler, ürünleri takas sistemi yoluyla ihraç etmesinin ve ihracatları gerekli şekilde sübvanse etmesinin yanında, serbest para değişimini –uluslararası kapitalizmi des-

tekleyen, ülkeler arasındaki borç akışı ve özel servet transferlerini– sonlandırma sözü veriyordu. Dahası, Hitler'in başarılı olması halinde, başka ülkelerin de bu örneği izlemesi riski mevcuttu ve bu durum, altının önemini azaltıp değer kaybı yaşamasına yol açacaktı. O tarihte Amerika Birleşik Devletleri, dünyadaki altın rezervlerinin yüzde 70'ini elinde tutuyordu; Hitler'in mali sisteminin yok edilmesi, ödünç para kapitalizminin bir zorunluluğu haline gelmişti.[2] Aynı zamanda, Almanya'nın filizlenmekte olan sanayisi, ürünlerini satacak pazarlara ihtiyaç duyuyordu. Eylül 1937 itibariyle, ani ve yıkıcı bir ekonomik bunalım milyonlarca Amerikalıyı işsiz bırakırken, yalnızca yedi yıl önce devletin 17,5 milyon kişiye baktığı Almanya, işsizliği büyük oranda azaltmış ve refahı yeniden tesis etmişti.

Almanya aynı zamanda kendisini savaş için hazırlanmış bir yolu izlemek zorunda hissediyordu. İngiliz Askeri Tarihçi Basil Liddell Hart'a göre, İkinci Dünya Savaşı esnasında Alman ekonomisinin liderleri, Hitler'e her ikisi de savaş çabasında hayati önemde olan Kafkaslar'daki petrol ve Ukrayna'daki buğdaya el koyması için ciddi oranda baskı yapıyordu. Aynı durum, Norveç'te bulunan ve Alman çelik endüstrisi için temel önemde olan manganez ve demir cevheri yatakları için de geçerliydi.

Walter Görlitz, 1937 gibi erken bir tarihte, İspanya İç Savaşı esnasında Almanya'nın, Dağ Projesi adıyla bilinen, demir, bakır, çelik, tungsten, kalay, nikel ve öteki hayati mineralleri içeren bir dizi İspanyol madenini özel olarak amaçlayan planlar yaptığını belirtmektedir. Özellikle tungsten, muharebe araçlarının üzerindeki zırhları güçlendirmek için kullanıldığından, Almanya için hayati önemdeydi. Bölgenin madenleri, insan gücü yokluğu nedeniyle paralize olmuş durumdaydı ve Hermann Göring, Bilbao limanındaki depolarda saklanan binlerce ton minerali Almanya'ya götürme arayışı içindeydi.

2 Yıllar sonra, Muammer Kaddafi, Saddam Hüseyin, Hugo Chávez ve hâkim ekonomik modelleri değiştirmeye ve doların üstünlüğünü devre dışı bırakmaya çalışan başka liderler, cüretlerinden ötürü ağır bedel ödeyecekti.

1940'ların başı itibariyle durum, daha önceleri başlıca küresel tungsten tedarikçileri olan Kore ve Çin'den gelen tedarik hattının kesilmesi sebebiyle ivedilik arz eder hale geldi. Almanya, yüzünü Portekiz ve İspanya'ya dönmek zorunda kaldı. İspanya, Berlin'e sempati duyarak kendisiyle yan yana gelmiş olan ve dahası, Almanya'nın İspanya İç Savaşı'nda Franco'ya yardım etmesi sonrasında onlara borçlu hale gelmiş olan bir ülkeydi.

***

Her ne kadar üzerleri genellikle etnik, dini ve siyasi bileşenlerle örtülü olsa da, Ortadoğu'daki savaşların her zaman derin ekonomik kökleri de olmuştur. ABD'li Diplomat William C. Bullitt, 1940'ların sonlarına doğru ve 1950'ler boyunca, Sovyetler Birliği, Amerika Birleşik Devletleri ve Britanya'nın İran petrol kuyularının ve Fars Körfezi'nin kontrolü için savaşmasıyla İran'ın bir muharebe sahasına dönüştüğünü ileri sürüyordu. O dönemde Washington'ın Suudi Arabistan'a olan ilgisi tümüyle bu ülkenin petrol rezervlerine erişmekle sınırlıydı ve tek siyasi düşünce, petrol sahalarının aranabilmesi için barış ve güvenliğin hâkim olmasını sağlamaktı.

İran'a dönecek olursak, 1953 yılında Birleşik Krallık ve ABD'nin, İran'ın demokratik yoldan seçilmiş lideri Muhammed Musaddık'ın petrol endüstrisini millileştirmek istemesi sebebiyle –ki bu Britanya'nın Fars petrol sahalarının kontrolünü kaybetmesi demekti– bu ülkede bir darbeyi kışkırttığını hatırlamak gerekir. Amin Maalouf'a göre Musaddık, Londra'da kontrol edilen ve İran devletine önemsiz bir meblağ ödeyen bir şirket olan Anglo-Iranian Oil Company'nin millileştirilmesini teşvik ettiği zaman Britanya derhal, İran petrolü üzerine bir dünya ticaret ambargosu uygulanmasını empoze etti. İran'ın kaynakları tükenmeye başlayıp, ekonomisi gelişemez hale geldiği zaman, CIA'in Ajax Operasyonu kod adını verdiği darbe için koşullar olgunlaşmıştı. CIA ve MI6, süreci hızlandırmak amacıyla, sokak kargaşalarını organize etmek için, Fedayin-i İslam terör örgütünü kullandı.

On yıl sonra sıra Irak'a geldi. 1963 yılında Kennedy yönetimi, beş yıl önce Kral 2. Faysal yönetiminin sonunu getirmiş olan Abdülkerim Kasım'ın hükümetine karşı bir darbe tezgahladı. Ülkede, ABD ve Birleşik Krallık'ın petrol kaygılarının faydasına olacak şekilde Batı nüfuzunu yeniden tesis etme arayışında olan CIA, darbeden sonra komünizmle mücadele kisvesi altında yeni kurulan Baas Partisi hükümetiyle işbirliği yaparak, Irak toplumunun daha eğitimli kesimlerinden olan çok sayıda kişiye suikast düzenlenmesini destekledi ve hatta yer yer hükümete şüpheliler listeleri sundu.

Ortadoğu'da jeopolitik ile iktisadi çıkarların birleştiği, bir diğer açık ikiyüzlülük örneğinin göstergesi olarak Marenches, İran-Irak Savaşı (1980-88) esnasında pek çok petrol üreticisi ülkenin iki taraf arasında bir açmazın oluşması taraftarı olduğunu, zira bu şekilde, Bağdat'ın da Tahran'ın da petrol fiyatlarında çöküşü ve küresel bir mali krizi tetikleyecek biçimde petrol üretimini arttırmasının mümkün olmayacağını söylemektedir. Marenches ayrıca bazı yabancı güçlerin her iki tarafa da silah temin ettiğine işaret etmektedir: örneğin, Fransa Iraklılara savaş uçakları, gelişmiş silahlar ve cephanelikler satarken, İran'a yedek parça sağlıyordu. Bu, İsrail'le işbirliği içinde ve İspanya ve Portekiz'de kurulmuş sahte şirketlerin uçak ve gemileri onaracak yedek parçaları temin ettiği karmaşık bir ağ üzerinden gizlice yapılıyordu. Nihai hedef, İran ve Irak'ın, her ikisi de bölgeye tehdit teşkil etmeyecek şekilde askeri potansiyellerini tüketmesiydi. Ayrıca Tahran'ın Bağdat'ın kontrolünü ele geçirip Pakistan'dan Akdeniz'e uzanacak bir Şii İmparatorluğu tesis ederek Ortadoğu'daki güç dengesini bozacağı korkusu da vardı. Böyle bir senaryo, NATO üyesi ülkeler için, özellikle de Türkiye için tehlikeli bir gelişme olurdu.[3]

Richard A. Clarke tarafından sunulan makul bir teoriye göre, Saddam Hüseyin 1980 yılında İran'ı işgal etmeye karar verdiği za-

3 Bugün olan şey tam olarak budur. İran yayılması Suriye, Irak, Lübnan ve Yemen topraklarına ulaşmıştır ve Afganistan'a ulaşmayı planlamaktadır. Bu sebeple Trump yönetimi, İran'la karşı karşıya gelmek suretiyle dengeyi yeniden kurma arayışındadır.

man Amerika Birleşik Devletleri, onun petrol zengini Huzistan Eyaleti'nde kontrol sağlamasının Amerikalıların İran ham petrolüne erişim sağlamaya devam etmesine olanak vereceğini düşünerek Saddam Hüseyin'in planına onay verdi.

***

Eski deniz kuvvetleri mensubu Gazeteci Brad Hoff'un kaleme aldığı bir makalede şunlar ifade edilmektedir: Her ne kadar Fransa'nın önerdiği Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1973 sayılı kararı Libya'ya BM'nin sivilleri "koruma sorumluluğu" mantrası altında uçuşa yasak bölge uygulaması getirmiş olsa da, gerçekte dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy Libya petrolüne erişim sağlamak, bölgedeki Fransız nüfuzunu arttırmak, Fransız seçmenlerin gözünde kendi duruşunu güçlendirmek, ülkenin askeri gücünü sergilemek ve Kaddafi'nin Afrika'nın Fransızca konuşulan kısımlarında etki kazanmasını engellemek istiyordu.[4] 19 Mart 2011 tarihinde müdahale hakkında konuşan Sarkozy, vakur bir dille, "Biz bunu, sivil nüfusu, kendi halkını öldürerek bütün meşruiyetini kaybeden bir rejimin katil çılgınlığından korumak için yapıyoruz. Müdahalemiz, Libya halkının kendi geleceğine kendisinin karar vermesini mümkün kılacaktır," demişti. Birkaç ay sonra Fransız *Libération* gazetesi, Libya Ulusal Geçiş Konseyi'nin Fransız hükümetiyle, desteği karşılığında Fransız şirketlerinin Libya'nın petrol yataklarının yüzde 35'ini kullanmasına izin veren bir anlaşma imzaladığını duyurdu. Haberde söylendiğine göre Arap Birliği Genel Sekreteri Amr Musa, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1973 sayılı kararı kabul etmesinden yalnızca on yedi gün sonra kaleme alınmış olan anlaşmanın bir nüshasını almıştı.[5]

4 Hoff, Brad, "New Hillary emails reveal propaganda, executions, coveting Libyan oil and gold", *Levant Report* (4 Ocak 2016). Yazı şu linkte mevcuttur: https://levantreport.com/2016/01/04/new-hillary-emails-revealpropaganda-executions-coveting-libyan-oil-and-gold.

5 Daha fazla bilgi için bkz. http://www.publico.es/internacional/francia-asegura-35-del-petroleo.html ve http://www.liberation.fr/planete/2011/09/01/petrole-l-accord-secret-entre-le-cnt-et-lafrance_758320.

Ülkeye saldırılmasının ve Kaddafi'nin iktidardan uzaklaştırılmasının en akla yatkın gerekçesi, Kaddafi'nin altın ve gümüş rezervlerinin –ki bunların, toplam değeri yedi milyar dolar olacak şekilde, her bir metal için yaklaşık 143 ton olduğu tahmin edilmektedir– Afrika'nın çoğunda kullanılan Fransız destekli para birimi CFA frangı[6] için oluşturduğu tehdit gibi görünmektedir. Libya Lideri açık bir şekilde, Libya altını değeri temelinde, çok zengin değerli metal rezervlerinin desteğiyle CFA'ya alternatif olacak bir Afrika para birimi meydana getirmeyi umuyordu. Bunun anlamını tam olarak anlayabilmek için, CFA'yı kullanan herhangi bir ülkenin Fransa'nın taleplerini yerine getirmemesi halinde Paris'in bu ülkeyi "asi" bir ülke olarak gördüğü, ülkenin para rezervlerini bloke ettiği ve bankalarını kapattığı dikkate alınmalıdır. Bu örneğin 2011 yılında Fildişi Sahili'nde, Başkan Laurent Gbagbo'nun yönetiminin sonlarında yaşanmıştı. Bu, hiç de önemsiz olmayan bir faktördür, zira eski Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac'a göre "Fransız hükümeti her yıl eski sömürgelerinden 440 milyar avro vergi toplamaktadır."[7]

Bazı kaynaklar, karardan önce Kaddafi'nin ABD doları dışında başka bir para birimiyle petrol satmayı planladığını ileri sürmektedir. Washington, ekonomik refahının uluslararası işlemlerin büyük çoğunluğunun dolarla yapılmasına dayandırması sebebiyle, bunun olmasına izin veremezdi. Başka bir para birimi kullanmayı öneren her lider, hemen hedef haline geldi.

***

Önde gelen jeopolitik yorumcuları, Kuzey Kore hiç şüphesiz kendi siyasal rejimini koruma arzusunda olsa da, aynı zamanda bu ülkenin dünyanın geri kalanına koyduğu mesafenin güçlü bir ekonomik bileşeninin olduğuna inanmaktadır. Kore yarımadası,

6 CFA frangı (Afrika Finansal Topluluğu frangı), hemen hemen hepsi eski Fransız sömürgeleri olan on dört Afrika ülkesinin ortak para birimidir.

7 http://umoya.org/2017/02/02/escandalo-segun-un-periodicoaleman-africa-desembolsa-400–000-millones-de-euros-cada-ano-afrancia.

Çin'in kuzeydoğusuna giden bütün deniz trafiğini kontrol etmekte ve Çin'in açık denizdeki en büyük petrol rezervini barındıran Bohai Denizi'ni çevrelemektedir. Robert D. Kaplan'a göre, Kuzey ve Güney Kore'nin birleşmesi halinde ortaya güçlü bir ekonomik oluşum çıkacaktır, zira bunların her biri, diğerinin yoksun olduğu şeye sahiptir: Güney, teknolojiye ve kentsel gelişime sahipken, Kuzey doğal kaynaklara ve disiplinli insan gücüne sahiptir. Japonya'nın 127 milyonluk nüfusunun karşısında birleşik bir Kore'nin 75 milyon sakini olacaktır. Bu sebeple Tokyo böyle bir birleşmeye karşı çıkacaktır, zira yeni bir Kore, Japonya karşısında temkinli olmak için tarihsel sebepleri bulunan ve halihazırda Güney Kore'nin başlıca ticari ortağı olan Çin'in yörüngesinde yer alan güçlü bir rakip olacaktır. Böyle bir durum Tokyo ve Pekin arasındaki gerilimi arttıracak ve muhtemelen Japonya'yı yeniden silahlanma hızını arttırmaya teşvik edecektir.

ABD'nin Kuzey Kore'deki çıkarlarını rejim değişikliği düşüncelerinin şekillendirdiği olasılığını görmezden gelmek de benzer şekilde akıl dışı olacaktır; Pyongyang'da kurulacak daha dostane bir hükümet, Amerikan şirketlerinin çok şey vaat eden Kuzey Kore madencilik endüstrisine girmesine izin verecektir ve bir dizi çalışma, Kuzey Kore'de çok yüksek miktarlarda, muazzam derecede değerli ve keşfedilmemiş maden rezervlerinin olduğuna işaret etmektedir. Karbon çökeltilerinin bolca bulunduğu bilinmektedir, ancak pek çok başka maddenin de bol olduğu düşünülmektedir. Kuzey Kore'nin dünyadaki nadir element rezervlerinin üçte ikisine, yani Çin'in sahip olduklarının altı katına sahip olabileceğine inanılmaktadır. Magnezit çökeltileri dünyadaki en büyük ikinci rezervleri oluşturuyor olabilir ve toprak altında devasa miktarlarda tungsten bulunuyor olabilir. Böyle bir hazinenin gömülü olabileceği ihtimali, Amerika için baş döndürücüdür ve hiç kuşkusuz onun jeopolitik stratejisine yön vermektedir.

Bir Silah Olarak Ekonomi

Her ne kadar büyük ölçüde fark edilmiyor olsa da, daimi bir savaş halinde yaşıyoruz. Bu savaşta istihbarat servisleri, diplomatik yapılar ve medya başlıca savaşçılardır; son muharebe sahasıysa siber âlemdir. Her ne kadar silahlı güç halen öteki eylemleri desteklemede önemli olsa da, iktisadi düşünceler önem bakımından askeri düşüncelere baskın gelmektedir. Fransız analistler Pascal Lorot ve François Thual'a göre, modern jeopolitiğin tanımlayıcı karakteristik özelliği, iktisadi faktörler karşısında askeri faktörlerin azalan önemidir ve ekonomik güç arayışı bütün gelişmiş ülkelerin ana stratejisidir. Her ne kadar halen toprak ihtilafları, dinsel çatışmalar ve nüfuz alanlarını kontrol etme mücadelesi savaşa gitmenin temel motivasyonları olsa da, çatışmalar gitgide iktisadi bir nitelik almakta, taktiklerin arasında kaynaklara el konulması, pazarların ele geçirilmesi, sermayenin kontrolü ve ticaret ambargolarının getirilmesi de yer almaktadır.

Bu çağdaş savaş yöntemlerinin yanında, bir düşmanı zayıflatmada ve uç örneklerde ortadan kaldırmada yıkıcı bir etkinlikle kullanılabilen başka finansal silahlar vardır: borç imtiyazları,[8] yaptırımların uygulanması, ülkelerin kredi derecelerini değerlendiren raporların yayınlanması, yabancı servet ve girişim sermayesi fonlarının yatırımları, piyasalar üzerinde hâkimiyet kurma, borsa manipülasyonu ve borç yönetimi. Ekonomi artan oranda bir savaş aracı haline geldikçe, bu tür çatışmalarda ekonomik araçlar temel olarak ekonomik amaçların peşinde kullanılmaktadır. İktisadi savaş teorik olarak kansız olabilir, ancak sonuçları sıklıkla kan dökülmesine yol açar.

Amerikalı Analist Fareed Zakaria, ülkelerin ekonomileri üzerinden nasıl kontrol edilebileceğine dair önemli bir örneği vurgulamaktadır. 1990'lı yıllarda Rusya, Amerika Birleşik Dev-

8 Pek çok kişinin alaycı bir şekilde söylediği üzere, uluslararası borçların geri ödenmesi beklenmez, durum bunun tam tersidir: Bu borçlar, borçlu ülkenin alacaklı ülkeye bağımlı ve tâbi hale gelmesini sağlamanın bir aracıdır.

letleri'nden gelen yardım ve kredilere tümüyle bağımlı haldeydi; bu durumsa hiç şüphesiz, Vladimir Putin'i, dünyanın önde gelen iktisadi güçleriyle rekabet edebilir hale gelme amacıyla, rublenin genişlemesine dayalı bir imparatorluk tesis etmeyi öncelik haline getirmeye yöneltti.

Gelecekteki finansal husumetlerin, kan dökülmeksizin artacağından şüphe duymayan Stratejistler Liang ve Xiangsui, ABD'nin 1990'lı yılların sonlarında Güney Kore'nin Uluslararası Para Fonu'ndan (IMF) 55 milyar dolar kredi almasına izin vermek için bu ülkeye dayattığı koşulları hatırlatmaktadır. Nitekim bu dönemde Güney Kore'den piyasasını tümüyle liberalleştirmesi, Amerikan sermayesinin Kore firmalarını düşük fiyatlara satın almasına ve bir tür ekonomik işgal uygulamasına izin vermesi istenmişti. Liang ve Xiangsui'ye göre finansal savaş, muazzam bir yıkıcı güce sahip olan "hiper stratejik" bir silah haline geldi. Günümüzde vakıflar, ister şirketler tarafından ister bireyler tarafından kurulmuş olsunlar, zenginlikte devletlerle yarışabilir haldedir: örneğin; finans devi George Soros, 1992 yılında İngiltere Merkez Bankası'nı poundu devalüe etmeye zorlamıştı ve medyayı kontrol edebilmekte, siyasal örgütlenmeleri finanse edebilmekte, toplumsal düzende radikal değişimler getirebilmekte ve hükümetleri alaşağı edebilmektedir.

Toplumlar genellikle, özellikle büyük çaplı ekonomik ve jeopolitik çıkarlar söz konusu olduğunda, bu tür iktisadi savaş konusunda karanlıkta bırakılmaktadır. Richard A. Clarke'a göre, her ne kadar Washington İran-Irak Savaşı'nın patlak vermesiyle İran'a karşı ekonomik yaptırımları ilan etmiş ve ABD topraklarında kayıtlı olan İran fonlarını ve hisselerini dondurmuş olsa da, İran ABD'ye petrol ihraç etmeye devam edebildi. Ülkeler arasındaki yüksek gerilim durumlarında bile benzer bir model görüyoruz: Amin Maalouf'a göre İsrail, Şah'la yapılmış gizli bir anlaşma vasıtasıyla, 1960'ların çoğunda İran'dan petrol temin etti. Her ne kadar 1993'teki Yom Kippur Savaşı sonrasında İsrail ve

Suriye hiçbir zaman kalıcı bir barış anlaşması imzalamamış olsa da, 1974 yılından beri Birleşmiş Milletler Çatışmasızlık Gözlem Gücü (UNDOF) tarafından gözlemlenen bir ateşkes yürürlüktedir ve iki ülke arasında verimli ticari ilişkiler kurulmuştur. Suriye hükümetinin halen İsrail işgali altındaki Golan Tepeleri üzerinde egemenlik iddiasında bulunması, orada üretilen İsrail ürünlerinin Suriye'ye ihraç edilmesine mani olmamaktadır. Benzer şekilde, aralarında gergin siyasi ilişkilere rağmen Venezuela halen ABD'ye önemli miktarlarda petrol satmaktadır.

Yeni-Küreselleşme

Küreselleşme şu anda, sonuçları halen öngörülemez olan, derin bir dönüşüm anından geçmektedir. Çin, her ne kadar halen resmi olarak komünist olsa da, kapitalizmin şampiyonu haline gelmiştir. Şu anda dünyanın ikinci büyük ekonomisine (ABD'den sonraki) sahiptir ve küreselleşmiş serbest ticarette dünya lideri haline gelmeyi amaçlamaktadır. Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, Ocak 2017'de düzenlenen Davos Forumu'nda liberalleşmiş ticaret ve yatırımın geliştirilmesine büyük bir vurgu yaparken, aynı zamanda her türden korumacılığa da güçlü bir şekilde karşı olduğunu ilan etti ve bu, o tarihte yeni göreve gelmiş olan ve ABD ekonomisine zarar verdiğini söylediği Çin ürünlerine ağır gümrük vergileri getirme arzusunu defalarca ifade etmiş olan ABD Başkanı Trump'a açık bir cevaptı. Xi Jinping, bir ticaret savaşından kimsenin kazançlı çıkmayacağını düşürüyordu. Pekin, küresel ekonomiye hâkim olmaya yönelmiş hırslı hedefleriyle, bir serbest ticaret ağının ve açık pazar düzenlemelerinin desteklediği bir sonraki "ileri doğru sıçrama"nın motoru olmak için yenilik istiyor.

Gerçekte, Asya devi Çin, kendisinin hâkim oyuncu olacağı bir "yeni-küreselleşme" sürecini yaratmak ve bu sürece öncülük etmek istiyor. Ülke, rakiplerine kıyasla çok daha düşük fiyatlarla piyasaları seri üretilmiş ürünlerden yüksek teknolojili ürünlere

kadar bir dizi ürünle doldurmak, bu şekilde ordu, teknoloji ve uzay gibi sahalarda ilerlemelerin önünü açacak kârlar meydana getirmek istiyor. Tüm bunlar, şu ana kadar küresel sahnenin iplerini elinde bulunduran ülkeler için ciddi bir kaygı teşkil ediyor.

Çin, böylesi bir hırslı gelişmeyi yakalayabilmek için, karşılıklı bağlantıları arttıracak somut planlara yöneliyor. Kemer ve Yol İnisiyatifi olarak bilinen Yeni İpek Yolu ve Deniz İpek yolu, Çin'i kara yoluyla Avrupa'ya, deniz yoluyla da Afrika'ya ve hatta belki de Güney Amerika'ya bağlamayı amaçlıyor.

Resmi olarak komünist olan bir ülkenin kapitalizmin bayraktarı haline geldiğini izlemenin paradoksu, ekonominin bir ülkenin jeopolitiği üzerinde ne kadar etkisinin olduğunun mükemmel bir göstergesidir. Amerika Birleşik Devletleri'nin Çin'in küreselleşmesine nasıl tepki vereceği zaman içinde görülecektir, ancak Washington'ın Pekin'in iktisadi yönden dünya hâkimiyetine doğru yönelmesine kayıtsız kalmasını tahayyül etmek kolay değildir. Gümrük vergilerinin yön verdiği bir ticaret savaşı halihazırda gelişmektedir ve her ne kadar bunun konvansiyonel bir savaşa dönüşmemesini ummamız gerekse de, bunun ölümüne bir savaş olduğunu görmemek zordur.

Ekonomik İstihbaratın Önemi

Ekonominin bütün devletlerin istikrarı açısından son derece hayati önemde olması sebebiyle, ekonomik güvenliğe yapılan her yatırım, isabetli yere harcanmış para anlamına gelir. Ülkenin gerçek ihtiyaçlarının neler olduğunu –çıkarlarının nerede yattığını, ufukta ne tür tehditlerin olduğunu, kimlerin zarar verebileceğini ve savunma amacıyla ne tür önlemlerin uygulanabileceğini– anlamak için, ekonomik istihbarat temel önemdedir.

Nicolas Sarkozy'nin başında bulunduğu Fransız hükümeti başbakanı François Fillon, iktisadi düşüncelerin bir ülkenin sürdürülebilirliği açısından ne denli önemli olduğunun bir örneğini ortaya koymuştu. Fillon, "Devletin ekonomik istihbarat yönün-

den eylemi" başlıklı bir belgede,[9] ekonomik istihbaratı "devletin rekabet gücünü arttırmak amacıyla, stratejik ekonomik bilgileri toplama, analiz etme, değerlendirme, yayma ve koruma" olarak tanımlamaktadır. Devamında, "Fransa'nın ekonomik istihbaratı, onun küresel ekonomi politikalarının kilit önemde bir bileşenidir. Fransız firmaları için rekabet gücü ve güvenlik temin etmek suretiyle büyümeye katkı yapmakta ve ülke topraklarında ekonomiye destek verilmektedir," ifadelerini kullanmaktadır. Metin, Fransız ekonomik istihbaratının amaçladığı üç sacayağının olduğunu ifade etmektedir:

1. Kamusal figürlerin ekonomik kararlar almasını sağlayan stratejik bir ihtiyat sağlama.
2. Fransız ve Avrupalı şirketlerin faydasına olacak şekilde, firma rekabetçiliğini ve araştırma topluluklarının teknoloji transferi kapasitelerini destekleme.
3. Firmaların ve araştırma kurumlarının ekonomik güvenliğini garanti etme.

Belge, bakanların her birine ulusal ekonomik istihbarat çerçevesi içinde oynamaları beklenen role ilişkin verilen talimatlarla son bulmaktadır. Belki en dikkate değer kısım, diplomatik yapı için tanımlanan özel misyondur: "Potansiyel projeler ve bunların gereksinimleri, siyasal bağlam, karar alım devreleri ve rekabet hakkında dikkatli olmak ve Fransız ihalelerine gerekli refakati sunmak yoluyla, büyük sözleşmeleri öncelikli bir mesele olarak desteklemek".

Fillon'un ortaya koyduklarında hiçbir şey bizi şaşırtmamalıdır, zira Fransa, ülke dışında rekabetçi bir avantaj elde edebilmek için yalnızca ekonomik istihbarat alanında değil,[10] aynı zamanda

9 Şu linkte mevcuttur: http://circulaire.legifrance.gouv.fr/pdf/2011/09/cir_33781.pdf.

10 1997 yılında kurulan Paris Ekonomik Savaş Okulu, ekonomik istihbaratta bir dünya referansıdır.

kamu ve özel sektörün koordinasyonu alanında da (kamu işleri için satış sözleşmeleri veya komisyonları gibi) öncü bir ülke olmuştur. Başka ülkeler üzerinde zafer elde etmek için bu sinerjinin temel önemde olduğunun tümüyle farkında olan Fransız devleti, bu inisiyatifi yurttaşlarına açık fayda sağlayan bir olgu olarak görmektedir.

TARİHİN AĞIRLIĞI

1992 yılında Amerikalı siyaset bilimci Francis Fukuyama, "tarihin sonu"nu ilan etti. Berlin Duvarı yıkılmış, Sovyetler Birliği çökmüş ve Soğuk Savaş son bulmuştu; demokrasinin Doğu Avrupa'ya ulaştığı gibi dünyanın geri kalanına da yayılması muhtemel görünüyordu. İktisadi ve siyasi liberalizm, yegâne sürdürülebilir ideoloji olarak ortaya konmuştu ve bu, insanlığın sosyo-kültürel gelişiminin uç noktasına vardığımız ve küreselleşmenin uluslararası güvenliği sağlayacağı anlamına geliyordu. Ancak Fukuyama'nın iyimserliğine rağmen gerçekliğin çok farklı olduğu görüldü. 2001 yılındaki 11 Eylül terörist saldırıları, uluslararası panoramayı değiştiren yeni bir çağı başlattı. Revize edilmiş ve elden geçirilmiş ideolojiler, Fukuyama'nın galip geldiğini ileri sürdüğü Batılı düşünceyle çatışıyordu. Tarih kesinlikle sona ermemişti.

Marx, insanların bir gelişme aşamasından bir diğerine geçtiğine, daha ilkel bir toplumu geride bırakıp, sınıflar ve inançlar arasındaki mücadelenin en sonunda son bulacağı tam medeniyet ve akla hep daha fazla yaklaştığına inanıyordu. Sovyetler Birliği yıkıldığı zaman Fukuyama da dahil olmak üzere bazı düşünürler, beşeri evrimin nihai aşamasının geldiğini düşünüyordu. Farklı dünya anlayışları üzerinden yeni çatışmaların ortaya çıkması olasılığını tasavvur edemiyorlardı. Başkaları, dünyayı ikiye bölen Soğuk Savaş sisteminin çökmesinin, yeni bir gerçekliği getirecek bir yeniden düzenlenmeye yol açacağını anlıyordu. Amerikalı si-

yaset bilimci Samuel P. Huntington'ın kaleme aldığı *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması* (1996) başlıklı çalışma, Batılı ve Batı dışı toplumların daimi çatışma içinde olacağını, ancak farklı düşünme biçimleri arasında bir çatışma olduğuna inanmak için bu kötümser bakış açısına katılmak gerekmediğini ileri sürüyordu. Bununla birlikte, uluslararası ilişkileri düzgün şekilde anlamak ve tarihsel bir bağlama yerleştirmek için, farklı toplulukların nasıl karşılıklı etkileşim kurduğunu ve onları birbirine bağlayan mekanizmaları incelememiz gerekir. Pek çok örnekte, çatışma ideolojiye değil, mekân ve kaynaklar için çağlardan beri yürütülen mücadeleye dayanıyor gibi görünmektedir.

Bugün insanlar, gündelik olaylara saplanıp kalma, ancak genel resim karşısında önünü göremeyen bir bakışa sahip olma eğilimindedir. Enformasyon çağının içine saplanmış haldeyiz ancak gerçekte olanlara ilgili göstermiyoruz. Beslendiğimiz bilgiler, olaylara ilişkin yalnızca taraflı anlatılar sunmakta, karşı karşıya gelişlerin, çatışmaların ve savaşların sebeplerini hiçbir zaman tam olarak açıklamamaktadır. Bu sebeple tarih, bütün bir olaylar zincirini deşifre etmenin en iyi aracıdır. Son kertede, Mark Twain'in meşhur deyişinde söylendiği gibi, "Tarih kendini tekrar etmez, ancak sıklıkla kafiye yapar." Yunancada *historia* kelimesi, "araştırma yoluyla öğrenme" anlamına gelir. Geçmişte ne olduğunu öğrenmek ve gelecekte ne olabileceğini ileri sürmek önemlidir, zira Cicero'nun söylediği gibi, "Siz doğmadan önce olanlara dair hiçbir şey bilmemek, her zaman çocuk kalmanıza sebep olur". Ancak tarih her zaman yoruma açık olduğu için ihtilaflı olabilir ve manipülasyona epey açıktır.

***

Naziler İkinci Dünya Savaşı esnasında, kendi ideolojilerine uymayan binlerce sanat eserini ve kitabı yok etmiş veya bunlara el koymuştu; son yıllarda da İslamcı gruplar Afganistan'ın Bamiyan bölgesindeki Buda heykelleri ve Suriye'nin Palmira şehri harabe-

leri gibi antik kalıntıları yok ettiler. Bu eylemler bir şiddet arzusunun değil, mevcut yöneticilerin mutabık olmadığı, kendilerinden önceki hayat tarzının bütün alametlerini ortadan kaldırma arzusunun sonucudur. Geçmişin yeniden yazılması, tarih boyunca yöneticilerin toplumu belli bir yöne sevk etmek için kullandığı bir silah olmuştur.

Otoriter liderler ve baskıcı rejimler, sistematik olarak, tarihsel revizyon yoluyla paralel gerçeklikler icat etme arayışında olmuşlardır. Bugün bile, baskıcı ya da otoriter olmayan siyasi liderler dahi tarihsel olguları suiistimal etmek ve çarpıtmaktadır. Olayların gerçekliği –yahut en azından bu olaylara ilişkin bulabileceğimiz en dengeli anlatı– hakkında bilgilenmemiz, kim olduğumuzu ve nereye doğru gittiğimizi belirlememize yardımcı olacaktır.

***

Tarihsel olayların jeopolitik üzerinde yadsınamaz bir etkisi vardır. Örneğin, Ermenistan ve Türkiye arasındaki gergin ilişkiyi, Türkiye'nin bir yüzyıl önce gerçekleştirdiği soykırımı anlamadan anlamak imkânsızdır;[11] yahut ABD ve Britanya arasındaki yakın bağları, ya da bazı Afrika ülkeleri ile Avrupa ülkeleri arasında var olan bağlantıları, geçmişteki imparatorluk ilişkilerini bilmeden anlamak imkânsızdır.

Siyasi dünya haritası elli yıl öncekiyle aynı olmadığı gibi, elli yıl sonra da bugünküyle aynı olmayacaktır. Coğrafi mekânlar değişmez, ancak bu mekânların içinde devletler doğar, büyür ve or-

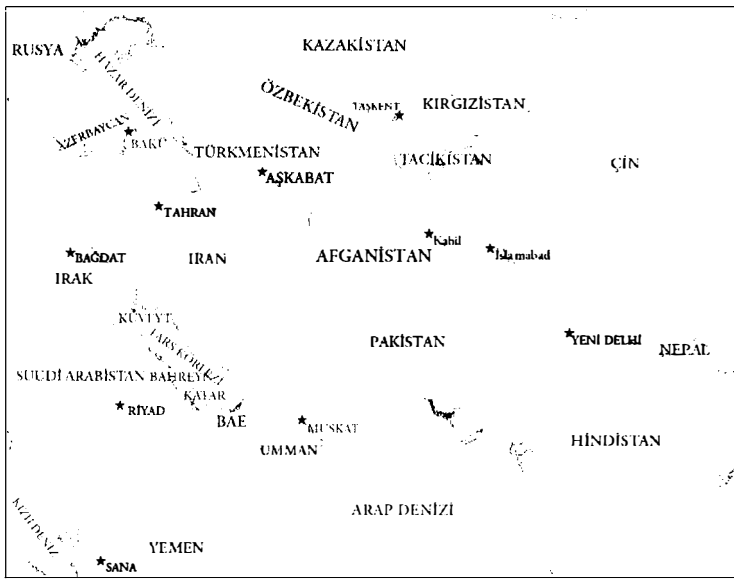
11 Ermeni soykırımı, 20. yüzyılın ilk soykırımı olarak düşünülebilir. 1915-1923 yılları arasında, bir buçuk milyon ila iki milyon arası Ermeni sivil, Osmanlı İmparatorluğu'nun Jön Türk hükümeti tarafından sürgün edilmiş veya ortadan kaldırılmıştı. Katliamdan altmış yıl sonra, 1975 yılında, Ermenistan'da intikama susamış iki grup ortaya çıktı: Ermenistan'ın Kurtuluşu için Ermeni Gizli Ordusu ve Ermeni Soykırımı Adalet Komandoları. Her ne kadar rakip ideolojilere sahip olsalar da, her iki örgüt de Türkiye'nin soykırımın sorumluluğunu kabul etmesi ve hayatta kalanlar ile onların soylarından gelenlere tazminat ödemesi gerektiğini savunuyordu. 1975-1985 yılları arasında iki grup, kırktan fazla Türk diplomatın ve aile fertlerinin canını aldı.

tadan kalkar. Farklı milliyetler uzun zaman boyunca tek bir devlet çatısı altında birleşmeye çalışmışken, başka zamanlarda çokuluslu devletler, etnisitelerinin çeşitliliği sonucunda patlamış, tarihsel başarılarını geride bırakarak yeni ülkelerin şekillenmesi için yolu açmıştır. Bu sebeple tarih, jeopolitik açısından temel önemdedir, zira devletlerin nasıl varlık bulduğunu, çıkar ve çatışmaların nasıl devam ettiğini ve nasıl tatmin olduğunu ya da çözüldüğünü göstermektedir. Tarih, her ne kadar aynı hatalar sıklıkla tekrar edilse de ve aynı taşa tekrar tekrar takılıp düşüyor olsak da, hatalarımızdan ders çıkarmamıza yardımcı olur.

***

Yüzyıllar içerisinde benzer koşullar altında aynı yerde, neredeyse aynı olaylar gerçekleşmiştir. Bazı araştırmacılar bunun bazı halkların savaşçı olmasının, yahut kültür ya da coğrafyanın sonucu olarak görür, ancak gerçekte aynı yerlerde çatışmaların tekrarlanmasının esas sebebi bu bölgelerin stratejik açıdan hassas olmasıdır.

Eğer tarihsel bir dünya haritasını analiz edersek, bazı bölgelerin her zaman gerilimin yanma noktası olduğunu görürüz. Bazı örneklerde çatışma, coğrafya ile kimlik arasındaki uyumsuzlukların sonucu olarak meydana gelmiştir. Bazı ülkeler arasındaki sınırlar, toprağın şekline göre, ancak orada yaşayan halklar arasındaki etnik, kültürel veya dinsel farklılıklar dikkate alınmaksızın çizilir. Afrika ve Ortadoğu'nun çoğu için bu durum geçerlidir. Başka yerlerde, hayatta kalmak için gerekli doğal kaynaklar bir "insansız bölge"yle sınırlıdır ve bu durum, tarafsız bir mekânın kontrolü ve yönetimi için verilen mücadelelere yol açar. Demografik baskılar da insanları yeni topraklara doğru genişlemeye zorlayabilir. Çoğu zaman çatışma bölgeleri, kaynaklara veya başka jeopolitik mekânlara erişme ve bunları kontrol etme açısından kilit önemde olan transit bölgelerdir.

Afganistan böyle bir ülkedir. 19. yüzyıl ortasında Britanya, Rusların Hint sömürge sınırlarına doğru ilerlemesini durdurmak için bu dağlık ülkenin kontrolünü ele geçirmeyi denemişti. Bu, başarısız bir girişim oldu; Afganlar işgale direndi ve onları kovdu, ancak Britanya, böyle bir muhakeme hatası yapan son ülke olmayacaktı. Bir asır sonra Sovyetler ülkenin kontrolünü ele geçirmeye ve uluslararası çıkar alanlarını genişletmeye çalıştı, ancak onlar da yenildi. 2001 yılında Dünya Ticaret Merkezi'ne düzenlenen saldırılar sonrasında, Afganistan'ın bir kez daha "fethedilemez" bir ülke olduğunu göstermesiyle, terörizme karşı savaş yeni bir yenilgiyle sonuçlandı.

Rusya bir başka önemli örnektir. 1812 yılında Napolyon, Çar 1. Aleksandr'a karşı sefere girişti ve göz alıcı bir yenilgi aldı. Bir yüzyıldan daha uzun bir zaman sonra Hitler Sovyet topraklarını fethetmeye yöneldi ve yenildi. Her iki lider de, düşmanın güç ve kapasitesini olduğundan az görmüş ve kış tehdidini dikkate almamıştı. Her ikisi de temel muhakeme hataları yaptı: Hitler örne-

ğinde, tarihin incelenmesi ve tarihten öğrenmeye hazırlanılması halinde bundan kaçınmak mümkündü.[12]

Bir Halkın Tarihini Anlamak

Kültür, din ve dil hakkında farkındalık, bir halkın evrimini anlamak açısından vazgeçilmez önemdedir, ancak bu halkın yaşadığı coğrafi mekân da onların sosyal koşullanmasını belirler. Günümüzde küreselleşmenin sonucu olarak hiç olmadığı kadar yayılmış hale gelen kültürler, gelenekler ve inançlar, geleneksel olarak bir toplumun çevresinin ürünleriydi. Giyim, yiyecek ve binalar, bunların çevrelerindekiler tarafından belirleniyordu. Bir yerin fiziksel coğrafyasının, bir ulusun ve onun gerilimleri ile çatışmalarının evrimi üzerinde büyük sonuçları vardır ve bu, geçmişi incelemeksizin yorumlanması imkânsız olan karmaşık bir tabloyu meydana getirir.

Aynı zamanda, başka halklar değerlendirilirken yapılan en yaygın hatalardan biri, onların tarihsel olaylara verdikleri önemi dikkate almamaktır. Bazı gruplar için ataları, onların dünyayı görme biçimi üzerinde, özellikle de kimin dost kimin düşman olduğu düşünceleri üzerinde belirleyici izler bırakmıştır. Bazı örneklerde tarih, bir grubun neden belli şekilde, belki en yakın komşusundan tümüyle farklı şekilde hareket ettiğini anlamak açısından belirleyicidir. Bir toplumun geçmişi –zaferleri ve yenilgileri, fetih ve tutsaklıkları, başarı ve başarısızlıkları, güç ve güçsüzlükleri, zorluk ve ihtişam dönemleri– bu toplumun kendisi hakkındaki vizyonunu şekillendirir. Bir başka deyişle, bir halkın tarihini bilmek önemli olduğu gibi, o halkın kendi tarihini nasıl algıladığını bilmek de önemlidir. Aksi halde, o halkla kurulacak etkileşim başarısızlığa mahkûmdur. Örneğin bugün Ukrayna'da neler olduğunu, Rus halkının tarihini bilmeden anlamak mümkün değildir. Ve eğer bir kişi Kosova'nın Sırp halkı için ne anlama geldiğini bilmek istiyorsa, bu kişinin 1389 yılında Kosova Ova-

12 İronik bir şekilde, şu sözler Adolf Hitler'e aittir: "Belki tarihten çıkarılabilecek en büyük ders, hiç kimsenin tarihten ders çıkarmadığıdır."

sı'nda, Osmanlı İmparatorluğu'nun Sırpları yenilgiye uğrattığı belirleyici bir muharebenin yaşandığını bilmesi gerekir.

***

Batı medyasında Kuzey Koreliler hakkında tipik olarak sunulan imaj, kişisel farkındalık kapasitesi bulunmayan, onların beynini yıkamış ve kendisine tâbi kılmış bir lideri körü körüne izleyen tek tip bir insan kitlesi imajıdır. Rejimin gerçekten de tâbilerine belli bir düşünme biçimini empoze edip etmemesinden bağımsız olarak, Kuzey Korelileri bu şekilde sunmak, büyük ve yanıltıcı bir basitleştirmedir. Bu ülkede yaşayanlar dünyanın etnik, dilsel, tarihsel, kültürel ve dinsel açıdan en homojen topluluğu olarak görülebilir, ancak tanınmadıkları için aynı zamanda kendine özgü bir topluluktur. Eğer onları anlamak istiyorsak, Kuzey Kore'nin yakın tarihini öğrenmemiz gerekir. Yalnızca bundan sonra, Kuzey Kore'nin ABD'ye ve müttefiklerine, özellikle de Japonya'ya karşı duyduğu ve en yakın olarak Güney Kore'nin temsil ettiği kapitalist dünyaya duyulan genel bir güvensizliği besleyen husumeti anlamayı umabiliriz.

19. yüzyıl boyunca Kore, Batı'yla diplomatik ve ticari ilişkiler kurmaya isteksiz olan ve Çin'le ittifak kurmayı tercih eden bir "münzevi krallık" idi. Birinci Çin-Japon Savaşı'nın (1894-95) başlıca kaygısı Kore'nin kontrolünü ele geçirmekti ve Tokyo zaferden sonra bunu yapabildi. 1897 yılında İmparator Gojong, Kore İmparatorluğu'nun kurulduğunu ilan etti; bu, temel olarak, ülkenin artık 17. yüzyıldan beri olduğu gibi Çin'e bağımlı bir devlet olmayacağı anlamına geliyordu.

Endüstriyel bir güç haline gelmiş olan Japonya, iktisadi yönden sömürmek için 1910 yılında Kore İmparatorluğu'nu ilhak etti. Japon hükümeti, bedava arazi vermek veya sembolik bir fiyata arazi satmak yoluyla, çiftçilerini ve balıkçılarını oraya yerleşmeye teşvik etti. Japonlar Korelileri etnik açıdan kendilerinden aşağı görüyor ve onlara son derece zalimce muamele ediyordu; Koreliler aç kalırken, Japonlar kendileri için pirinç hasadı yapı-

yordu. Gerçekleştirilen vahşetlerin arasında "konfor kadınları" özellikle öne çıkmaktadır: Bu uygulamada Koreli kadınlar, Asya-Pasifik Savaşı'nda (1931-45) Japon askerlerine cinsel yönden hizmet etmeye zorlanmış ve içlerinden çok sayıda kişi hayatını kaybetmişti.

Japon işgalciler 1919 yılından itibaren bir asimilasyon politikası uyguladı; bu politikalar Koreli aydınları kültürlerini korumak için isyana yöneltirken, isyan sonucunda binlerce kişi hayatını kaybetti. Ancak asimilasyon girişimi başarısız oldu ve Korelilere güçlü bir yurtseverlik ve sömürge karşıtlığı hissi aşıladı. Koreliler en sonunda, Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı'nda yenilmesinin ardından Tokyo'dan özgürleşti, ancak bundan sonra muzaffer devletlerin arasındaki mücadelenin pençesine düştü: Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri, kuzey Sovyetler, güneyse Amerikalılar tarafından işgal edilecek şekilde, Kore yarımadasının otuz sekizinci paralel üzerinden ikiye bölünmesinde anlaştı. Kuzeyde kurulan komünist hükümet, Haziran 1950'de, yarımadayı yeniden birleştirmek amacıyla Güney Kore'yi işgal etti. Kuzey Kore Lideri Kim Il-sung'un ileri sürdüğü gerekçe, güneydeki komünizm sempatizanlarının Seul'deki askeri rejimin gaddar baskıları altında olduğuydu. Komünizmin yarımadaya yayılmasından korkan Washington, saldırıyı püskürtmeye karar verdi.

Amerika'nın stratejik hedefleri bombalaması, başlangıçta Kuzey Kore'nin saldırısını durdurma amaçlı gibi görünüyordu, ancak Çin'in Pyongyang'ın yanında çatışmaya girmesi, dengeyi bir kez daha bozdu. Pekin savaşa arka arkaya asker grupları gönderdi ve bu askerler, her ne kadar yetersiz donanımlara sahip olsalar da Amerikalılara kayıplar verdirmeye başladı. Bunun üzerine Amerikalı Başkumandan Douglas MacArthur, Boğma Operasyonu'nu başlatarak, Kuzey Kore'yi acımasız ve sistematik bir bombardıman serisine maruz bıraktı. Kesin rakamlar ihtilaflı olmakla birlikte, üç yıllık savaş boyunca Kuzey Kore'ye 35 bin ton napalm bombası da dahil olmak üzere yaklaşık 650 bin ton bomba atıldı-

ğı, bu bombardımanlar sonucunda 600 binden fazla ev, 5 bin okul ve bin tıbbi tesisin enkaza döndüğü düşünülmektedir. Bu şehir hedefleri imha edilirken, su depoları ve barajlar da bombalandı ve bunun sonucunda çiftlikler ve mahsuller su baskını altında kaldı. Amerika Birleşik Devletleri'nin bu savaşta ton cinsinden Kuzey Kore'ye attığı bomba sayısı, İkinci Dünya Savaşı sırasında Pasifik bölgesine attıklarından fazladır.

Çatışmadan otuz yıl sonra, savaşta Stratejik Hava Komutanlığı'ndan sorumlu olmuş olan General Curtis E. LeMay, Hava Kuvvetleri Tarihsel Araştırma Ajansı'na, Kuzey Kore nüfusunun yaklaşık yüzde 20'sine denk düşecek şekilde üç milyon civarında insanı öldürdüklerini söyledi. Bir karşılaştırma olarak, İkinci Dünya Savaşı sırasında Britanya nüfusunun yalnızca yüzde 2'sinin öldüğü düşünülebilir. Kuzey Kore'deki ölümler çok daha fazla da olabilirdi: General MacArthur, savaştan hemen sonra, Kuzey Kore'ye savaşı on gün içinde bitireceğini ileri sürdüğü, otuz ila elli arasında atom bombası atılmasını önerdiğini söylemişti.

Kim Il-sung halkı tarafından, güçlü Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı durduğu ve ülkesinin fethedilmesini engellediği için kahraman olarak görülüyordu. Kuzey Kore halkının halen saygı gösterdiği bu kahramanca direniş imajı, onun oğlu Kim Jong-il'e ve torunu, şu andaki lider Kim Jong-un'a da geçti. Kuzey Kore yıllardan beri Amerika'nın "asi" ülkeler listelerinde ve "Şer Ekseni"nde yer aldı; her ne kadar Batı dünyası Kuzey Kore halkının şeytani ve beceriksiz bir tip tarafından yönetilen komünist bir diktatörlükten kurtarılması gerektiğini düşünüyor olabilirse de, Kuzey Koreliler kendilerini yabancı müdahalesine direnmeye kararlı bir halk olarak görüyor. Yıkıcı hava saldırılarını unutmuş değiller ve rejimlerinin ülkeyi hava savunma sistemleriyle ve yeraltı tesis ve sığınaklarıyla donatma çabalarını bu sebeple destekliyorlar. Aynı zamanda rejimin, olası saldırganları caydırma aracı olarak peşinden gittiği nükleer amaçları da destekliyorlar. Özetle, Kuzey Kore halkının Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya'dan

korkmak için bolca sebebi var. Bu, derinlere kök salmış ulusal bir hissiyattır ve bir rejim değişikliğiyle ortadan kalkmayacaktır.

SONSUZ MÜTTEFİKLER YOKTUR, SADECE DAİMİ ÇIKARLAR VARDIR

Uluslararası ilişkilerde, bütün taraflar kendi çıkarlarını tatmin etmeye çalışır. Bir ülkenin onurlu bir şekilde davranıp davranmadığı, tümüyle, değerlendirmeyi her kim yapıyorsa onun çıkarlarını nasıl etkilediğine göre değerlendirilme eğilimindedir. Reelpolitik, her ülkenin kendi çıkarlarına öncelik vermesinden müteşekkildir; buysa, eylemlere itki veren şeyin ahlak ya da etikten ziyade kazanç olduğu anlamına gelir.

Bir ülkenin çıkarları devamlı olarak değiştiği için, uluslararası ilişkiler de daimi bir akışkanlık halindedir. Ülkeler bazen, iktisadi olabilecek yahut güvenlik ya da savaşla ilgili olabilecek özgün amaçlara erişmek için başkalarıyla ittifak kurmaya karar verir. Bununla birlikte bugünün müttefiki yarının düşmanı olabilir ve modern dünyada olayların gelişiminin ivmelenmiş temposunda bu durum hiç olmadığı kadar geçerlidir. Amerikalı Yazar Robert Greene'e göre mükemmel müttefikler, size kendi başınıza elde edemeyeceğiniz bir şeyi sunanlar ve sizin onlara sunabileceğiniz bir şeylere ihtiyaç duyanlardır. Ülkeler için aynısı geçerlidir; karşılıklı faydaya dayanmayan ittifak yoktur. İyi pazarlığın sırrı, karşılıklı avantaja yönelik bir strateji tanımlamaktan geçer.

Çıkarlar ve ihtiyaçlar zaman zaman, bir ülkenin bağlı olduğu düşünülen değerlerle çelişebilecek tuhaf ittifakları gerektirebilir. Bunun sayısız tarihsel örneği vardır. 16. yüzyılda, Hıristiyan Avrupa ile kadir-i mutlak Osmanlı İmparatorluğu arasındaki düşmanlıklara rağmen, gelişen iktisadi ve jeopolitik çıkarlar temelinde çok sayıda tutarsız ittifak ortaya çıktı. Büyük oranda Osmanlı tahılına bağımlı olan Katolik Venedik, defalarca komşu ve rakip şehir devletlerine baskı uygulamak için İstanbul'u kullandı. Venedik'in temel kaygısının ticari deniz yollarını savunmak olması,

Osmanlı İmparatorluğu'nun da onun başlıca ticaret ortağı olması sebebiyle, iki taraf arasında karşı karşıya gelişten çok işbirliği vardı. 16. yüzyılın ilk kısımlarında Fransa ve Osmanlı İmparatorluğu, Kutsal Roma İmparatorluğu'na karşı ortak deniz tatbikatları düzenledi. Kırım Savaşı (1853-56) esnasında, Rusların Osmanlılara karşı zafer elde etmesinin Avrupa'daki güç dengesini akamete uğratması ihtimaliyle karşı karşıya olan Fransa ve Büyük Britanya, Osmanlı İmparatorluğu'nu destekleme konusunda tereddüt etmedi. 19. yüzyılın sonlarına doğru Büyük Britanya, Rusların Karadeniz'i Akdeniz'e bağlayan Türk boğazlarını kullanmasını bloke etmek için Osmanlıları kullanacaktı.

***

Sağlam ve istikrarlı gibi görünenler de dahil olmak üzere tüm ittifaklar, onlara yol açan sebepler değişir değişmez, geçici ve değişebilir nitelikli olduklarını gösterir. İki dünya savaşı esnasında pek çok ittifak ve gizli anlaşma imzalanmış ve daha sonra bozulmuştu. Önde gelen bir örnek olan Romanya, öncesinde Alman Kayzer'inin müttefikiydi, ancak 1916 yılında Almanya ve Avusturya'ya karşı Birinci Dünya Savaşı'na girdi. Benzer şekilde Japonya, Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'ya karşı Büyük Britanya ve Amerika Birleşik Devletleri'nin yanında savaştı, ancak İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yanında, Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı savaştı.

Richard A. Clarke'a göre, İran-Irak Savaşı (1980-88) esnasında ABD, kendilerine bilgi sunmak, petrollerinin Kuveyt tankerlerine taşınmasına eşlik etmek ve İran'a giden askeri beslemeleri kesmek suretiyle Iraklılara yardım etmişti,[13] ancak iki yıl sonra, Saddam Hüseyin'i en kötü düşmanı ilan etmekten hiçbir çekince duymadı. İran-Irak çatışmasının sürdüğü 1983 yılında, dönemin ABD Başkanı Ronald Reagan'ın, altı yıl önce Savunma Bakanı olan Donald Rumsfeld'i Saddam Hüseyin'le diplomatik ilişki kur-

13 O dönemde Saddam Hüseyin'le olan ilişkiler o denli pozitifti ki, 1980 yılında Irak lideri, Detroit şehrindeki yerel kiliselere yaptığı bağışların karşılığında şehrin anahtarlarını teslim almıştı.

mak ve İran'ı yenilgiye uğratmaları için yardım önermek üzere Bağdat'a temsilci olarak gönderdiğini hatırlamaya değer. Bundan yirmi yıl sonraysa, bir kez daha Savunma Bakanı olan Rumsfeld, ABD'nin Irak işgalinin ve Saddam Hüseyin'in devrilmesinin mimarı olacaktı.

Bir ittifakın gerçek anlamda etkili ve uzun süreli olması için, bütün tarafların, ortak bir tehdidin varoluşlarını riske ettiği yönünde, aynı algıya sahip olması gerekir. İttifakın üyelerinden biri farklı bir tehdit hisseder hissetmez, yahut başlangıçtaki tehdidin daha az ağır hale geldiğini düşünür düşünmez, ittifak çözülmeye mahkûmdur. Halen sürdürülmesi mümkündür, ancak bileşenleri tümüyle koordineli bir şekilde hareket etmeyecektir ve bu, ittifakın girişimlerinin bütün üyelerini içine almayabileceği anlamına gelir. Bu türden bir görüşü savunan, Fransız eski amirali ve jeopolitik analisti Pierre Célérier'ye göre, ülke öbekleşmelerinin sürdürülebilir ve dayanıklı olmasının tek yolu, çıkarlar ve fikirler yönünden topluluk içinde kapsayıcı bir mutabakat hissinin bulunmasıdır. Eğer bu yoksa, askeri müdahale son bulur bulmaz veya ittifakı doğuran sebep ortadan kalkar kalkmaz bağlar gevşeyecektir. Avrupa Birliği'ne üye devletlerin askeri güçlerini paylaşmayı uygun görmemiş olmalarının sebebi, ortak çıkarlarının çok az olması olabilir.

Yunanistan'ın hem Avrupa Birliği'ne hem de NATO'ya üye olmasına rağmen, 1999 yılındaki Kosova savaşı esnasında Yunanlar Rusya'ya ve Sırplara destek verdiklerini açıklayarak Avrupa'nın karşısında yer aldı. Yunanistan'ın Eurozone'dan, hatta belki de Avrupa Birliği'nden ayrılması halinde Rusya kendisine verilen bu halk desteğinden istifade etmeye ve ülkeyi kendi yörüngesine getirmeye çalışabilir; böyle bir durum, Kremlin'e çok önemli bir jeopolitik fayda sağlayacak, Akdeniz'deki varlığını pekiştirmesine ve Karadeniz'e açılan kapı üzerinde daha fazla kontrol sağlamasına olanak verecektir. Böyle bir senaryoda Rusya, Mora yarımadası gibi stratejik noktalarda deniz üsleri kurmaya yönelebilir.

İttifaklar, üyeleri arasındaki dengesizlikler sonucunda da çatırdayabilir. XIV. Louis yönetimi altındaki Fransa başbakanı Kardinal Mazarin'in *Breviary for Politicians*'ta [*Siyasetçilerin Dua Kitabı*] söylediği gibi, "Farklı çıkarlara sahip tarafların bulunduğu bir toplulukta, topluluğun üyelerinden birinin fazla güçlü hale geldiği anda tehlike baş gösterir". Bu mantrayı günümüzün dünyasına uyarladığımızda, farklılaşmaya başlayan ülkelerin nasıl diğerlerine tehdit haline geldiğini görmek mümkündür. Örneğin, Çin'in yükselişini kontrol edebilecek tek ittifak Birleşmiş Milletler'dir ve söz konusu olan kolektif çıkarları ilerletmek olduğunda BM'nin örnek bir örgütlenme olduğu pek de söylenemez.

Uluslararası alanda, tipik olarak açık sözleşmelerin ekleri olarak gizlenen ihanetler ve gizli anlaşmalar, istisna değil kuraldır. Ekim 1898'de Büyük Britanya ve Almanya, Portekiz'in Afrika'daki çıkarlarını aralarında paylaşmak üzere bir anlaşma imzalamıştı. Varsayılan şey, Portekiz'in Afrika'daki sömürgelerini iki büyük güce satmaktan veya rehin bırakmaktan başka seçeneğinin olmadığı yönündeydi. Britanya, Almanya'yla bu anlaşmayı imzalamasından sadece bir yıldan biraz fazla zaman sonra, Portekiz'le, eski anlaşmaların yenilendiği gizli bir pakt olan Windsor Sözleşmesi'ni yaptı: Britanya ve Portekiz karşılıklı olarak birbirlerinin topraklarını garanti altına alacak, gerekli olduğunda savunma

sağlayacaktı. Bunun sonucunda Portekizliler Birinci Dünya Savaşı'nda Müttefik Kuvvetler'in yanında yer aldı ve Afrika'da askeri eylemlere girişti.

Bu türden bir pragmatizm bağlamında, düzenli olarak paradokslar ortaya çıkar; Stalin'in 1944 yılında, Almanya'nın farklı bir liderinin olması halinde Müttefikler'in Rusya'yı dışarıda bırakacak bir barış anlaşması üzerinde uzlaşmaya çalışacağı korkusuyla, Hitler'e suikast düzenlenmesi yönünde verdiği emri geri çekmesi bunun bir örneğidir. 1950'li yıllarda Fransa, ABD'nin Hindiçin'ne müdahil olması karşılığında Avrupa Savunma Topluluğu'na katılmayı kabul etti; Washington, NATO'ya yardımcı olarak gördüğü bir oluşumda Fransa'nın askeri gücünün bulunmasını istiyordu ve Fransız hükümeti, bunun karşılığında Asya'da komünizmin kontrol altına alınması için yardım talep ediyordu.[14]

Pek çok başka durumda, kısa vadeli amaçlara ulaşmaya çalışan aşırı açgözlülük ve çaresizlik, geri dönülmez hatalara yol açacak şekilde, kararların aceleyle alınmasına sebep olmuştur. 18. yüzyılda Prusya Kralı Büyük Frederick, "Prusya'nın bütün kom-

14 Başarısız olan Avrupa Savunma Topluluğu (AST), Fransa'nın Avrupa Birliği'nin inşa edilmesine yaptığı tutkulu katkının bir örneğidir. AST 1950 yılında Fransa Başbakanı René Pleven tarafından, yeni gelişen Avrupa'yı birleşik silahlı kuvvetlerle teçhizatlandırmak üzere önerilmişti. Bu, istisnai koşullar hariç olmak üzere, tekil devletlerin öteki Avrupa ülkelerine karşı savaş başlatacak askeri kapasiteye sahip olmamasını sağlayacaktı. Girişim, bunu Sovyetler Birliği tehdidine karşı NATO'yu güçlendirmenin bir yolu olarak gören Amerika Birleşik Devletleri tarafından desteklendi. AST sözleşmesi 27 Mayıs 1952 tarihinde Belçika, Fransa, İtalya, Lüksemburg, Hollanda ve Batı Almanya tarafından imzalandı. Ancak beklenmedik bir şekilde Fransa Ulusal Meclisi Ağustos 1954'te anlaşmanın onaylanmasını kabul etmedi ve gerçek anlamdaki bir Avrupa savunma gücünü doğum aşamasında akamete uğrattı. O dönemde sözleşmenin reddedilmesinin suçu, egemenlik kaybına ilişkin Gaulle'cü kaygılara yüklendi. Bu, Fransa'nın Avrupa projesini paralize etmesinin son örneği olmayacaktı. 29 Ekim 2004 tarihinde, o tarih itibariyle Avrupa Birliği'ni meydana getiren yirmi beş ülkenin devlet ve hükümet başkanları, Avrupa için bir anayasa teşkil edecek olan ve Avrupa Anayasası olarak da bilinen Roma Sözleşmesi'ni imzaladı. Bazı Avrupa parlamentoları, sözleşmeyi onaylamadan önce referanduma götürmeyi tercih etti. Fransa, yüzde 54,87 oranında hayır oyu çıkmasıyla, bir kez daha karşı çıkan ülkeler arasında yer aldı.

şuları arasında en tehlikelisi, gücünden ve konumundan kaynaklı olarak Rusya'dır. Bu sebeple Prusyalı yöneticiler, bu barbarlarla dostluk geliştirmek için çaba gösterecektir," diye yazıyordu. Bununla birlikte, bir sonraki yüzyılın sonuna doğru, danışmanlarının tavsiyelerine uyan Kayzer II. Wilhelm, Rusya'yla karşılıklı güvenlik sözleşmesinden geri adım attı ve bu durum Moskova'nın Fransızların ellerine düşmesine sebep oldu.

İttifakların değişen doğasını vurgulayan bir diğer örnek, 1980'li yıllarda Afganistan'daki savaşta Sovyet tarafında savaşan Ukraynalıların çocukları örneğidir. 2001 yılında Ukraynalılar kendilerini aynı Afgan isyancılara karşı savaşır halde buldu, ancak bu kez bunu, Sovyetler'in büyük düşmanı NATO'nun adına yapıyorlardı.

***

18. yüzyıl ve 19. yüzyılın başları boyunca, dönemin çıkarlarına göre farklı Avrupalı güçler arasında ittifaklar kuruldu. 1733-1789 yılları arasında İspanya ve Fransa, Büyük Britanya'ya ve onun deniz hegemonyasına karşı üç ayrı anlaşma imzaladı. Bu anlaşmalar, kralların hepsinin Bourbon Hanedanı'ndan olması sebebiyle Aile Paktları olarak da bilinir. 1789 tarihli Fransız Devrimi, Fransız kralı XVI. Louis'nin idam edilmesi ve İspanyol Bourbon'ların Fransa'yla savaş öngörmesiyle, bu tür paktların sonunu getirdi. Bunun sonucunda, 1793 yılında ittifak değişim geçirdi ve Büyük Britanya ile İspanya, Fransa'ya karşı yan yana geldi. Birleşik bir donanma Fransız filosuyla karşı karşıya gelip onu yenilgiye uğrattı ve bu yenilgi Fransa'yı daha da zayıflattı.

Londra ve Paris arasındaki karşı karşıya gelişler giderek sertleşirken, Madrid'in iki seçeneği vardı: Pireneler sınırını emniyete alıp İngiliz deniz gücü karşısında bir karşı denge oluşturarak İspanyol deniz çıkarlarını güvenceye alacak şekilde Fransa'nın yanında yer almak veya Fransızlara karşı Britanya'yla müttefik olmak. En sonunda Madrid ilkini seçip, 19 Ağustos 1796 tarihin-

de imzalanan İkinci San Ildefonso Sözleşmesi yoluyla Fransa'yla olan ittifakını resmileştirdi.

Napolyon 1805 yılında Büyük Britanya'yı istila etmeye hazırlanırken, güçlü İngiliz filosunu yenilgiye uğratabilmek için İspanyol deniz kuvvetlerine ihtiyaç duyacağını biliyordu. Sonuç, Trafalgar Savaşı olarak bilinen, tarihin en meşhur deniz savaşlarından biri oldu. Başında Amiral Horatio Nelson'ın bulunduğu Britanya Deniz Kuvvetleri, Cádiz sahillerine yakın olan Trafalgar Burnu'nun arkasından çıktı ve başında Fransız amiral Pierre-Charles Villeneuve'ün bulunduğu İspanyol-Fransız filosunu yenilgiye uğrattı. Napolyon'un birlikleri 1808 yılında İspanya'ya girdiği zaman, ittifak şekil değiştirdi. Büyük Britanya, Fransızları İber yarımadasından çıkarmalarına yardım etmek için İspanya'yla yan yana geldi –en sonunda 1815 yılında Bonaparte'ın imparatorluğunu yıktılar.

Fransa'nın Avrupa'daki statüsünü yeniden elde etmesi on yıllar sürecekti; İspanya ise bugüne kadar devam edeceği üzere, ikincil bir role mahkûm oldu. Britanya bu çalkantılı yıllardan en kuvvetli güç olarak çıktı ve bu durum onun Avrupa'da gelecekte meydana gelen olaylarda belirleyici bir konuma getirdi. Londra deniz ticaretinin ve küresel finansın hâkim merkezi haline geldi ve bu durum 19. yüzyılın sonlarına doğru Amerika Birleşik Devletleri'nin yükselişine kadar devam etti.

***

1939 baharında Stalin, Rusya ile Almanya arasındaki ticari ilişkileri geliştirme ve Nazilerin Varşova'yla savaşa girmesi halinde Polonya'yı Hitler'le paylaşma arayışındaydı. Bu senaryo, o yılın ağustos ayında gerçekliğe dönüştü: Almanya ve Sovyetler Birliği, on yıllık bir dostluk anlaşması ve saldırmazlık paktı imzaladı. Müzakerelerde yer alan Rus ve Alman yetkililerin isimlerinin verildiği Molotov-Ribbentrop Paktı, her iki tarafın da faydasınaydı: Üçüncü Reich, Sovyet tahılları, petrolü ve madenleri karşılığında makineler temin edecekti. Ancak Hitler'in Sovyetler Birliği'yle

kurduğu ittifak, Amerika Birleşik Devletleri'nin şüphesini doğurdu: Almanya'nın teklifinin daha iyisini hazırlamaya karar veren Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği'nin savaş malzemeleriyle –uçaklar, tanklar, cephanelikler ve ikmal maddeleri– dolmasını sağlayacak Ödünç Verme ve Kiralama Sözleşmesi'ni önerdi. Stalin, Washington'ın sunduğu ve Almanya'yla imzalanan paktı tuzla buz eden beklenmedik "cömertliği" memnuniyetle karşıladı.[15]

***

İkinci Dünya Savaşı esnasında Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya yakın işbirliği yaptı. ABD, Almanya ve Japonya'yı yenilgiye uğratmak için Sovyet insan gücüne ihtiyaç duyarken, Sovyet savaş aygıtı güçlü ABD sanayi sektörünün sunabildiği dev miktardaki malzemelerden faydalandı. Beyaz Saray, Eylül 1945'te Japonya'ya savaş ilan etmeleri karşılığında Sovyetler Birliği'ne onlarca gemi verdi. Washington tarafından teşvik edilen haliyle savaş ilanı, Moskova ve Tokyo arasında dört yıl önce imzalanmış olan ve o tarihe kadar bir başka cephede savaşma endişesi yaşamaksızın baş düşmanlarına (Sovyetler Birliği için Almanya, Japonya için ABD) odaklanmalarını sağlayan tarafsızlık paktını ortadan kaldırdı.

Kremlin bu kopuşu tazmin etmek için, silahlı kuvvetlerini güçlendirmek ve modernize etmek üzere, Beyaz Saray'dan gemiler ve uçaklar da dahil olmak üzere çok geniş bir savaş malzemeleri yelpazesini temin etmesini talep etti. Anlaşma, önce MILEPOST, daha sonra da Hula Projesi adı verilen, dev ölçekli bir program haline geldi. Amerikalılar Sovyetler'e 180 gemi sunmayı kabul etti; bunların içinden, otuzu Tacoma sınıfı fırkateyni olmak üzere 149 tanesi teslim edildi. Amerikan ordusu ayrıca ilerleyen dönemlerde, 750 subay da dahil olmak üzere 12 bin Sovyet aske-

15 On yıllar sonra, Avrupa Birliği ve Rusya'nın yan yana gelmesi halinde benzer bir şey gerçekleşebilirdi. Böyle bir durum ABD için belirgin bir şekilde dezavantajlı olur, ABD belki de kendini bunu önleyecek, hatta gerekmesi halinde ortadan kaldıracak önlemler almak zorunda hissedecekti.

rine eğitim verdi. İlginç bir şekilde, bu askerler yalnızca birkaç ay sonra, ülkeleri 20. yüzyılın gidişatını şekillendirecek bir ideolojik ve jeopolitik çatışma dönemini başlatınca, müttefikler ve eğitim arkadaşları olmaktan çıkıp yeminli düşmanlara dönüştü.

***

Bugünlerde Pekin, Güney Çin Denizi karasuları ve adalarının kontrolü için Washington'a karşı yürüttüğü mücadele içinde, 1898 yılında İspanya'dan bağımsızlığını kazanmasından beri Beyaz Saray'ın Pasifik bölgesindeki başlıca müttefiklerinden biri olan Filipinler'le bir ittifak oluşturma süreci içinde. ABD-Filipinler ittifakı, Çin'i kuşatma girişimi içinde ABD'ye stratejik bir tutunma noktası kazandırdı, ancak Haziran 2016'da Rodrigo Duterte'nin Filipinler Devlet Başkanı seçilmesiyle zemin değişti.

Duterte Batı ülkelerinde, suç ve uyuşturucu trafiğiyle mücadelede gaddarca yöntemler uygulaması sebebiyle ağır bir şekilde eleştirilen bir isim. ABD Başkanı Barack Obama'yla olan ilişkileri, Duterte'nin Pekin'in lehine Washington'ı terk etmesine yol açacak derecede bozulmuştu. Ancak Filipinler o denli bir jeopolitik önem taşıyor ki, eğer Donald Trump Duterte'yi yeniden Amerikan tarafına çekmeye çalışırsa bu şaşırtıcı olmaz. Bu ilişkinin sonuçları, ABD'nin Çin'in sağladığı ekonomik avantajlara rakip olarak Filipinler'e ne tür faydalar sunabileceğine bağlı olacaktır.

Karmaşık ABD-Japonya İttifakı

ABD'nin Kuzey Kore'yle olan gerilimlerinin en sonunda, ABD'nin Japonya'yla olan, kökenleri Ağustos 1945'e ve Hiroşima ile Nagazaki'ye atom bombası atılmasına kadar giden daha ciddi ikilemler için bir sis perdesinden ibaret olduğu görülebilir. Dünyanın bu kısmına odaklanan analistler, Japonya'nın bir ülke olarak varlığı devam ettikçe Amerikalılara, davranışlarının vahşiliği sebebiyle ebediyen duygusal kara liste uygulaması yapacağına inanıyor. Teorik olarak herhangi bir verili zamanda Tokyo, ABD'yi uluslara-

rası mahkemelerde insanlığa karşı suçla itham edebilir ve böyle bir durum Washington'ın Asya'daki ve dünyanın geri kalanındaki itibarına ölçülemez zararlar verir. Amerika, bölgedeki en yakın "müttefik"inin de boğazına bıçak dayaması sebebiyle Güney Çin Denizi'nde bir sis perdesine ihtiyaç duyuyor. Washington'ın Güney Çin Denizi'nde yapmak veya yapmamak istediği her şeyin Tokyo tarafından onaylanması ya da Tokyo'yla "müzakere edilmesi" gerekir.

İlave olarak, Kore halkının Japon ordusuna karşı hissettiği yerleşik nefret, Tokyo Washington'ın bölgedeki baş müttefiki olduğu müddetçe Güney Kore ve ABD arasında her türlü kalıcı anlaşmayı imkânsız hale getiriyor. Bu zayıf noktalar, Pekin ve Taipei'de gayet iyi anlaşılıyor. Vardıkları sonuçsa kategorik: Washington, Güney Çin Denizi'nde Japonya'nın elinde rehindir ve Kuzey Kore meselesi, başka bir durumda utanç verici olacak bir durum için örtü sağlamaktadır.

Yalnızca Kendinize Güvenin

İttifaklar, grubun hâkim üyesi tarafından kolaylıkla, kendilerine sınırlı faydası dokunacak girişimlere sürüklenebilecek olan zayıf ülkeler için oldukça riskli olabilir. Kuvvetli olanın nüfuzuna direnmek zordur, ancak daha zayıf olan ülkelerin güçlü olması ve kendilerini söylenen her şeyi yapmaktan kaçınması, aynı zamanda da kendi yurttaşlarının çıkarlarına hizmet etmesi gerekir. Liderlerin, faydalı olmaktan çıktıkları anda, kendilerine şan ve şeref vaat etmiş "müttefikler"i tarafından yüz üstü bırakılacaklarını hatırlamaları yerinde olacaktır. Machiavelli'nin *Prens*'te kullandığı tabirle: "İyi, emin ve kalıcı olan yegâne savunma, kendi kendinize bel bağladığınız savunmadır."

3. BÖLÜM

KURALLAR

Etrafınızda bulunan ve jeopolitiğinizi –ne yapmak istediğinizi ve bunu neden istediğinizi– meydana getiren dünyayı değerlendirdikten sonra bir sonraki adım, toprakları, halkları ve pazarları nasıl –doğrudan mı yoksa dolaylı yoldan mı, barışçıl şekilde mi yoksa savaş yoluyla mı– etkileyeceğiniz, yöneteceğiniz veya kontrol edeceğinize dair bir jeostratejik plan geliştirmektir. Çağlar boyunca uygulanan jeostratejilere ilişkin yirmi iki farklı kategori bulunmaktadır.

KURAL 1

CAYDIRICILIK

Savaşmadan Nasıl Kazanılır?

"En büyük zafer, muharebe olmadan elde edilen zaferdir."
–SUN TZU

Meşhur bir sözü alıntılamak gerekirse, en iyi savunma biçimi saldırı *tehdidi*nde bulunmaktır: Bu, Çinli Stratejistler Sun Tzu ("en büyük zafer muharebe olmadan elde edilen zaferdir") ve Lao-Tze'nin ("düşmanını nasıl yeneceğini bilen, onunla savaşmaya ihtiyaç duymaz") düşünce çizgisiyle de uyumludur. Bu yaklaşım, iyi yönetilen caydırıcılığın etkin bir strateji olduğu prensibine dayanır.

Çıtayı yükseltmek

Bu strateji, ister fiziksel ister duygusal olsun, güç veya cezalandırma tehdidi yoluyla başkalarını, yapmalarını istediğiniz şeyi yapmaya ikna etmeye dayanır. İnsanların bir kurala uyup uymamaya, eylemlerinin artı ve eksilerini tarttıktan sonra karar verip vermediklerini kesin olarak ortaya koymak zordur, zira gerçekten bildiğimiz şey yalnızca kimlerin kurallara uymadığıdır. 17. ve 18. yüzyıllarda Thomas Hobbes, Cesare Beccaria ve Jeremy Bentham, suçun, ihlaller için verilecek cezanın bu ihlaller işlendiğinde onlara sağladığı faydaya ağır basacağı bir sistem yoluyla önlenmesini öneriyordu.

Yıldırma teorisi, uluslararası ilişkilere de uygulanabilir: Devletler, kendi çıkarlarını savunma arayışındadır, ancak merkezi bir otoritenin bulunmadığı anarşik bir sistemde kaçınılmaz olarak çatışmalar ortaya çıkacaktır; bu sebeple caydırıcılık, başkalarının davranışını etkilemenin önemli bir aracıdır. Jeopolitik bağlamda bu, temel olarak, gücün yol açacağı hasarın emilmesini zorlaştıracak kadar ve karşı tarafın misilleme korkusuyla saldırıdan im-

tina etmesine yol açacak kadar çok güç kullanma tehdidini içerir. Tarihçi Victor Davis Hanson bunu, savaşın maliyetli, tatmin etmeyen ve uzayıp giden bir iş olacağını hissettirme olarak görür. Michael Howard'a göre amaç, düşmanı, siyasi bir sorun için bulunan askeri çözümün bu zahmete girmeye değmeyeceğine ikna etmektir.

Barış döneminde bir ülkenin silahlı kuvvetlerinin temel amacı, herkesi bu ülkeye karşı saldırgan olmaktan caydıracak kadar yıldırıcı olmaktır. Bu şekilde anlaşıldığında, tarihteki neredeyse bütün siyasi ilişkiler caydırıcılık içermiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya, küresel üstünlük için mücadele eden iki bloğa bölünmüştü. Bu, en yüksek tehdit olan nükleer silahlar biçimini almış bir karşı karşıya geliş ve caydırıcılığın damgasını vurduğu ideolojik, stratejik ve silahlı bir mücadeleydi. Soğuk Savaş dönemi boyunca Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği, caydırıcılık stratejisi temelindeki bir "dehşet dengesi"ni korudu. Hiroşima ve Nagazaki'nin bombalanması bir nükleer bombanın neler yapabildiğini göstermişti ve her iki süper güç de bu büyüklükte saldırılardan uzak durmak istiyordu. Bu sebeple stratejiler hem düşmanın nasıl yenileceğine, hem de bir nükleer saldırıdan nasıl korunulacağına odaklanıyordu. Karşılıklı temin edilmiş yıkım teorisi, iki süper gücü, aralarındaki farklılıkları kendilerini yok edecek ölçekteki doğrudan çatışmadan uzak duran, düşük düzeyli çatışmalar yoluyla çözümlemeye zorladı.

Soğuk Savaş'ın belirleyici anı, Küba Füze Krizi'ydi. 1960'lı yılların başlarında, Küba Lideri Fidel Castro'nun Sovyetler Birliği'ne yaklaşıp en sonunda komünist bloğun parçası olmasıyla, Washington ve Havana diplomatik ilişkilerini kesti. Ekim 1962'de ABD istihbaratı, Küba sahillerinde, ABD topraklarına erişebilecek nükleer balistik füzelerin bulunduğunu keşfetti. Moskova'nın kaydettiği bu stratejik ilerleme, kuşatma ve karşı kuşatma taktiklerinin açık bir tezahürüydü. Nitekim ABD'nin de Türkiye'de ve Sovyet sınırına yakın diğer Avrupa ülkelerinde askeri üsleri vardı.

Beyaz Saray, Küba'ya saldırı düzenleme ve adayı ablukaya alma seçeneklerini tarttı ve ikincisini seçti. 22-28 Ekim haftası, bir dizi Sovyet gemisinin adaya doğru yola çıkmasıyla oldukça gergin bir nitelik aldı. Washington bu gelişmeye hayali bir kırmızı çizgi çizerek yanıt verdi: Eğer SSCB gemileri bu çizgiyi geçerse, nükleer bir saldırı düzenleyeceklerdi. Bir nükleer holokost tehdidi son kertede her iki süper gücün de cüretini kırdı: Sovyet gemileri kırmızı çizgiye varmadan geri döndü; SSCB Küba'ya konuşlandırdığı füzeleri söktü; ABD de Türkiye'de aynısını yaptı ve ardından Beyaz Saray ve Kremlin arasına doğrudan telefon hattı çekildi.

Her ne kadar nükleer silahlar dünya barışının ve uluslararası güvenliğin önünde büyük bir tehdit olmaya devam etse de, yalın güç kullanımının ötesinde, caydırıcılık stratejisini hayata geçirmenin pek çok başka yolu da vardır. Ekonomik tehditler oldukça etkilidir; buna verilebilecek bir örnek, İran'ın dünya petrol taşımacılığının yüzde 40'ının gerçekleştiği Hürmüz Boğazı'nda yapabildiği gibi, önemli bir geçidi bloke etme tehdididir. Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü'nün (OPEC) petrol fiyatlarını sabitlemesi, döviz kurlarının manipüle edilmesi, yahut yabancı şirketleri ulusallaştırma tehdidinin yapılması, verilebilecek başka örnekler arasındadır. Nükleer tehdit halen en güçlü caydırıcıdır, ancak askeri araçlar gitgide gözden düşerek yerlerini ekonomik, siyasi ve sosyal yıldırma araçlarına bırakmaktadır.

Masaya Yumruğunuzu Vurmak

"*Quítate tú pa' ponerme yo*" ("Yolumdan çekil ki yerini alayım") ifadesi, 1933 yılında Küba'da bu adı taşıyan bir sahne gösterisinin sergilenmesiyle İspanyolca konuşulan dünyada meşhur olmuştu. Gösteride birbirini izleyen Küba devlet başkanları betimleniyor ve en yüksek koltuğu elde edip orada kalmak için yürütülen sonu gelmez, kıran kırana mücadele hicvediliyordu. Bu ifade, üstünlük için yürütülen sonsuz savaşı kısa ve öz biçimde ihtiva etmektedir; gücü elinde tutan insanlar her zaman olduğu ve her zaman olaca-

ğı gibi, ideolojilerinden bağımsız olarak hâkimiyeti kendi ellerine almak isteyen başkaları da her zaman olmuştur.

Bir ülkenin iç siyasetinde güç oyunları çoğu zaman yeni kazananlar üretir ve bu esnada halk, daimi kaybeden konumunda olur. Halklar rutin olarak manipüle edilir, kandırılır ve istismar edilir, zira siyasi iktidarın en üst kademelerinde dönen entrikalar kamuoyundan gizlenir. Makul bir şekilde politikacılardan, temsil ettikleri toplulukların refahını öncelik haline getirmeleri beklenebilir, ancak insanlar ne denli pazarlıkların döndüğünü bilselerdi, hiç kuşkusuz yeni bir yönetim şekli ararlardı.

Amin Maalouf, *Çivisi Çıkmış Dünya*'da, bir iktidar kontrolünü gevşettiği zaman hasımlarının vereceği doğal cevabın onlara teşekkür etmek değil, saldırma fırsatından istifade etmek olduğunu söyler. Bu, iktidarları zaman zaman, ola ki kendilerinin yerlerini almayı arzulayanlar kendilerine fazla güveniyorlardır diye, güçlerini sergilemeye yöneltir. Bu, kabaca "masaya yumruğunu vurmak" olarak bilinen stratejidir. Taht iddiasında bulunan herkese, görevin başında kimin olduğunun güçlü bir şekilde hatırlatılmasıdır.

Caydırıcılık İlkeleri

Muarızınızı sizinle savaşa girmeyi düşünmekten etkin bir şekilde caydırmanız için, izleyeceğiniz caydırıcılık stratejisinin üç ilkeye dayanması gerekir:

1. İster sadece size ait olsun, ister müttefiklerle ortak olsun, muktedir ve inanılır güce ve araçlara erişiminizin olması gerekir.
2. Gerekmesi halinde bu gücü kullanacak siyasi iradeye sahip olmanız gerekir.
3. Düşmanınıza, inanılır güce sahip olduğunuz ve ulusal çıkarlarınız uğruna bunu kullanacak siyasi iradeye sahip olduğunuz mesajını vermeniz gerekir.

Mesajınızı düşmanınıza ulaştırma ihtiyacı, gücün ve bu gücü kullanma iradesinin varlığı kadar önemlidir. Eğer potansiyel düşmanınız bunu bilmiyorsa, potansiyel kapasiteniz hiçbir işe yaramaz. Kuzey Kore bir iletim stratejisi kullanmaktadır. Herhangi bir anda saldırıya uğrama ihtimali karşısında, askeri kapasitelerini –özellikle de sahip olduğu nükleer araçları– yüksek sesle ve açık bir şekilde ortaya koymakta, mesajın rakiplerine kesin olarak ulaşmasını sağlamaktadır. Bu şekilde, Irak ve Libya gibi ülkelerin –2003 yılında Saddam Hüseyin'e karşı gerçekleştirilen saldırının gerekçesi olduğu gibi– kitle imha silahlarına sahip *olduğu için* değil, sahip *olmadığı için* işgal edildikleri inancıyla, bu ülkelerin yazgısından kaçınmaya çalışmaktadır. Michael Howard'a göre, Hiroşima ve Nagazaki'ye yapılan saldırıların ancak Japonya'nın güçlü bir caydırıcıya sahip olmaması nedeniyle mümkün olduğu düşünülürse, Kuzey Kore'nin bu tutumu pek de şaşırtıcı değildir.

Algı, bu stratejide hiç şüphesiz hayati bir rol oynamaktadır: Elinizde bulunan gerçek güç, düşmanın zihnindeki buna ilişkin imgeden ve bu gücü kullanmaya hazır olduğunuza inanıp inanmamasından daha önemli değildir.

KURAL 2

KUŞATMA

Düşman Nasıl Köşeye Sıkıştırılır?

"Eğer bir yönetici satrançtan anlamıyorsa, bir krallığı nasıl yönetebilir?"

– KRAL HÜSREV

Jeopolitik dev bir satranç tahtası gibi görülebilir. Satrançta her adım, karşı tarafı mat edinceye kadar ona baskı uygulamaya yöneliktir. Piyonlar feda edilir, karşı taraf tuzağa düşürülür ve şah, rok yoluyla veya taş değişimi yoluyla korunur. Her manevra zafer yolunda bir tuğla koyar; elinizde kaç taşın olduğu önemlidir, ancak kurnazlık, yani bu taşları nasıl oynatacağınız da bir o kadar önemlidir.

Kuşatma stratejilerine ilişkin sayısız tarihsel örnek mevcuttur. 20. yüzyıl başlarında Britanya'nın politikası, Suudi güç merkezini mikro devletlerle, Emirlikler'le çevreleme yönündeydi. Aynı dönemde Fransa, yeniden canlanan bir Suriye milliyetçiliğini, Suriye'yi kıyı şeridinden mahrum bırakmak ve ülkenin iç kısımlarını bölmek, Lübnan'ı Büyük Suriye'den ayırmak yoluyla zapt etmeye çalışıyordu. Bütün bir Soğuk Savaş süreci, her iki tarafın da kendi nüfuz alanını genişletirken diğerininkini küçültmeye çalışmasıyla, düşmanı boğmayı amaçlayan bir dizi adım içeriyordu. İki süper güç, Latin Amerika, Afrika veya Ortadoğu ülkelerini piyon olarak kullandı. Lorot ve Thual'ın iddiasına göre Amerika Birleşik Devletleri ve müttefikleri, çabalarını Sovyetler Birliği, müttefikleri ve Çin'i bir dizi pakt yoluyla kuşatma noktasında yoğunlaştırıyordu.

Daha önce gördüğümüz gibi Küba Füze Krizi bir satranç oyunu gibiydi: Amerika Birleşik Devletleri Türkiye'de füze konuşlandırırken, Sovyetler Birliği Küba'da füze konuşlandırdı ve her ikisi de diğerine baskı uygulayıp satranç tahtasının kontrolünü elde etmeye çalışıyordu. Bugün de ABD, Rusya'yı bazı bölgelerin dışında tutmak için bir müttefikler çemberine –Gürcistan ve Estonya gibi– destek sunuyor. İsrail bir diğer tipik örnek: Arap komşularıyla çevrelenmiş olan İsrail, devamlı olarak çemberi kırmaya çalışıyor. Kullandığı yöntemlerden biri, inşa projelerinde işbirliği yapmak: örneğin, kendi topraklarına su akışını kontrol edebilmek suretiyle Mısır'a baskı uygulamanın bir aracını sunacak olan, Etiyopya'daki Mavi Nil Barajı gibi.

Bir ülke, jeopolitik kuşatma stratejisinin kurbanı olmaktan kaçınmak için, sınırlarının ötesinde müttefikler arayabilir veya kendisinden büyük güçlerin kendisine saldırabileceği veya abluka uygulayabileceği bir noktada toplanmasını engellemek için sahillerinden uzaktaki denizlerin kontrolünü ele geçirmeye çalışabilir.

Kuşatma Araçları Olarak Boğazlar

Tarihin pek çok döneminde, denizleri yönetenler dünyayı da yönetmiştir ve bu günümüzde de geçerlidir. Deniz satrancının kilit noktaları, tüccarların her zaman geçmek zorunda olduğu dar geçitlerdir. Modern jeopolitikte, deniz trafiğinin çoğu Malakka ve Hürmüz boğazları ile Süveyş ve Panama kanallarına odaklanmaktadır. İkisi doğal ikisi yapay olan bu dört geçit, örneğin, dünya petrolünün yüzde 63'ünün geçtiği arterlerdir.

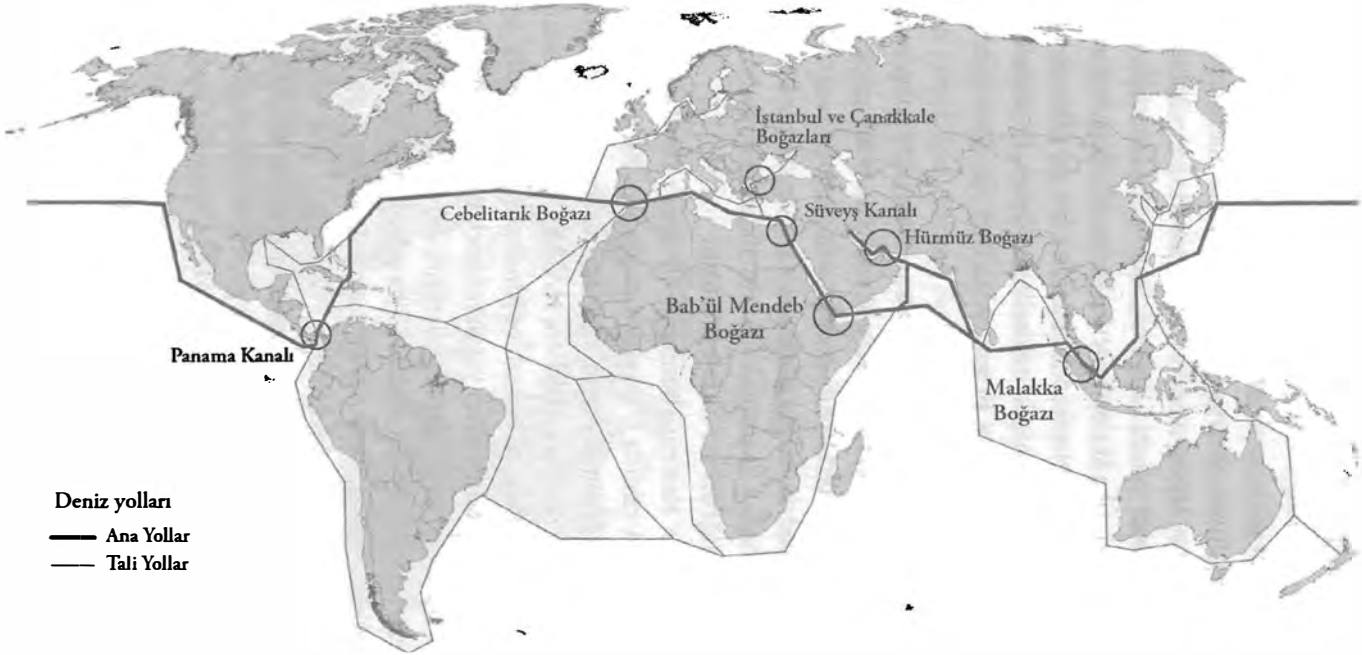
Süveyş Kanalı 1869 yılında açıldığı zaman, Asya'dan Avrupa'ya ulaşmak için deniz yoluyla Afrika'nın etrafından dolanma zorunluluğunu ortadan kaldırdı. Akdeniz ve Kızıldeniz arasındaki daha eski geçit türlerinin kökeni İÖ 13. yüzyıla kadar gitmektedir, ancak kanalın şu andaki versiyonunu teşvik eden kişi, Süveyş istmusu üzerinde bir kanal inşa etmenin Fransızlara İngilizler karşısında önemli bir avantaj sağlayacağını ve kanalı kullanmalarına (başkalarını da kullanmakla görevlendirmelerine) izin vereceğine inanan Napolyon olmuştur. En başından beri Süveyş Kanalı, geri kalan her şey kadar, bir ülkenin bir başka rakip ülkeye güç uygulamasıyla ilintili bir mesele oldu. Kanal en sonunda Mısırlılar ve Fransızlar tarafından ortak olarak inşa edildi, ancak 1875 yılında Mısır'ın borçları o kadar yükselmişti ki, Mısır kanaldaki hisselerini Britanya'ya sattı. 1888 yılında imzalanan uluslararası bir antlaşma, kanalın bütün ülkeler tarafından kullanılabileceğini ifade ediyordu, ancak 20. yüzyıl boyunca kanalın kimler tarafından kullanılabileceğine ilişkin ihtilaflar kızıştı. 1956 yılında Fransa, İsrail ve Britanya, Mısır'la, Süveyş Krizi olarak bilinen bir

çatışma yaşadı. Mısır, Fransızların ve İngilizlerin yeni bir Asuvan Barajı'nın inşaatını finanse etmeyi reddetmesi sonrasında kanalı millileştirmişti. Savaş patlak verdiğinde Mısır, kanalda 40 gemiyi batırdı ve kanalı abluka altına aldı. Amerika Birleşik Devletleri'nin öncülük etmesiyle BM en sonunda bir ateşkese aracılık etti. Kahire, barajın inşası için Sovyetler'den finansman temin etti ve kanal 1957 yılında yeniden açıldı.

Panama Kanalı bir diğer kilit geçit olup, Karayip Denizi'ni Pasifik Okyanusu'yla birleştirmektedir. Her yıl bu kanaldan yaklaşık 235 milyon ton yük geçmektedir. 1914 yılında bu kanal açılmadan önce gemiler, Atlantik ve Pasifik okyanusları arasında yolculuk yapabilmek için Amerika kıtası etrafında yelken almak zorundaydı. Bir kanal inşa etme fikri 15. yüzyıl civarlarından beri mevcuttu, ancak proje inşaatı için yeşil ışık yakılması, 20. yüzyılın başlarında, ABD tarafından desteklenen Panama'nın Kolombiya'dan bağımsızlık ilan etmesiyle mümkün oldu. Her ne kadar kanal Panama'ya ait olsa da, Amerikan etkisinin büyüklüğü sebebiyle Çin ve Rusya devamlı olarak kanala erişimlerinin bloke edilmesinden çekinmektedir ve 2014 yılından beri Nikaragua'da yeni bir okyanuslar arası bağlantı kanalı inşa etmektedir.

Malakka ve Hürmüz boğazları, uluslararası deniz ticareti için başlıca doğal geçitlerdir. Dünya petrolünün beşte biri –günde yaklaşık on üç milyon varil– Hürmüz Boğazı'ndan geçmekte, burayı Fars Körfezi'nin ham petrolünün dağıtımında hayati önemde bir bağlantı haline getirmektedir. Boğaz ağırlıklı olarak İran'ın kontrolündedir, ancak İran su haklarını Umman ve Birleşik Arap Emirlikleri'yle paylaşmaktadır. Son yıllarda Tahran, Suudi Arabistan'la ilişkilerin giderek gerildiği Yemen'deki çatışmadan kaynaklı gerilimin artmasıyla defaatle, boğazı kapama tehdidinde bulundu. Eğer Suudi Arabistan ve müttefikleri İran ve Yemen'in aleyhinde bir durum meydana getirirse, Tahran da Hürmüz'de aynı şekilde yanıt verecektir.

s bağlamakta ve dünyanın deniz trafiğinin yüzde 50'sine tanık

İstanbul ve Çanakkale Boğazları
Cebelitarık Boğazı
Süveyş Kanalı
Hürmüz Boğazı
Bab'ül Mendeb Boğazı
Panama Kanalı
Malakka Boğazı
Deniz yolları
Ana Yollar
Tali Yollar

olmaktadır. 1976 yılında imzalanan Güneydoğu Asya'da Dostluk ve İşbirliği Antlaşması (TAC) gibi antlaşmalar, bölge ülkeleri arasındaki ekonomik ilişkileri serbestleştirdi ve siyasi gerilimlere karşı emniyet sağlayacak şekilde Malakka'yı bir ortak çıkar noktası haline getirdi. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde Çin'in bölgede attığı her adım Japonya ve Filipinler tarafından şüpheyle karşılandığı gibi, son yıllarda dış politikasını Asya-Pasifik bölgesine odaklayan Amerika Birleşik Devletleri tarafından da aynı şekilde karşılanıyor. Çin-Amerikan ilişkileri ve bu iki ülkenin siyasi ve ekonomik çıkarlarının rekabet halinde olması, jeopolitik açıdan, en açık haliyle Malakka Boğazı ve Güney Çin Denizi'ni kontrol etme mücadelelerinde görülüyor.

Bir ülke, kuşatma ve karşı kuşatma stratejileri yoluyla, geçitleri başka bir ülkeyi zayıflatmak ve kendi konumunu güçlendirmek için kullanır. Her biri kendi çıkarlarının peşinde koşacak şekilde çok sayıda ülke müdahil olduğu zamansa geçit bir kızgın nokta haline, çatışmadan kaçınmak için titizlikle korunan bir güç dengesinin gerektiği bir yer haline dönüşür.

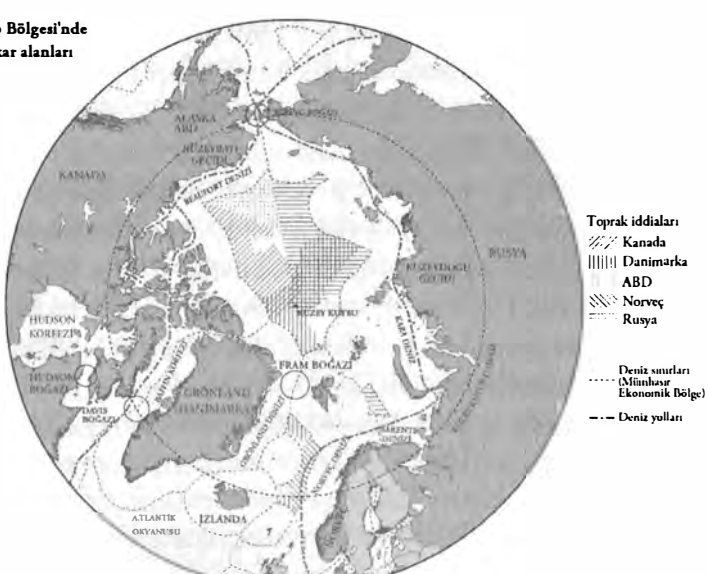
Bu kuşatma stratejisi herhangi bir yerde hayata geçirilebilir. Rusya'nın 2014 yılında Ukrayna toprağı olan Kırım'ı ilhak etmesi Avrupa Birliği'nin ekonomik yaptırımlar ve ticaret ambargosu uygulaması sonucunu getirirken, NATO Rusya sınırı yakınlarına çok sayıda asker konuşlandırdı ve Moskova'yı Suriye gibi yerlerde karşı kuşatma manevraları yapmaya zorladı. Rusya kendini baskı altında hissetmeye devam ederse, (Ukrayna ve Moldova'daki Dinyester Nehri'nin arasındaki) Transdinyester, (Azerbaycan'daki) Dağlık Karabağ, Orta Asya, Mısır, yahut Libya gibi bölgelerde başka eylemlerle yanıt verebilir.

Gezegenin gitgide önem kazanan bir diğer bölgesiyse Kuzey Kutup Bölgesi'dir. Bölgedeki deniz geçitlerini ve orada olduğu bilinen dev doğal kaynak rezervlerini kontrol edenler, öngörülebilir bir gelecek boyunca dünya ilişkilerinde oldukça iyi bir konumda olacaktır. Kuzey Kutup Bölgesi'nden geçebilmek, bir yanda Pa-

nama Kanalı'nın, diğer yanda Süveyş ve Malakka'nın dar geçitlerinden uzak durabilmek demektir. Kuzey Kutup Bölgesi'ndeki bu "kestirme yol", önemli maliyet tasarrufları anlamına gelecektir, zira Panama ve Süveyş'ten geçiş oldukça pahalıdır: Panama Kanalı'nı kullanmanın ortalama maliyeti gemi başına 150,000 dolar, ilave olarak da geminin demir atmış halde geçmeyi beklediği her gün için 35,000 dolardır. Bunun yerine Kuzey Kutup Bölgesi'nden geçmek, yolculuk zamanını hayli kısaltacaktır: Avrupa'dan Asya'ya yolculuk, şu anda olduğu gibi otuz bir günden, yirmi bir güne inecektir. Bu yolu kullanmanın sağlayacağı fayda, Panama veya Süveyş Kanalı'nı kullanamayan ve ABD'ye ya da ABD'den yolculuk etmek için Boynuz Boğazı'ndan geçmek zorunda olan, yahut Avrupa ile Çin, Japonya ve Güney Kore gibi Asya ülkeleri arasında yolculuk etmek için Ümit Burnu'ndan dolanması gereken büyük gemiler için daha da fazla olacaktır.

Kuzey Kutup Bölgesi'nin jeopolitik önemi o denli fazladır ki,

Kuzey Kutup Bölgesi'nde jeopolitik çıkar alanları

bölgeyi çevreleyen ülkeler, özellikle de ABD, Kanada ve Rusya, buraya hâkim olmak için devasa çabalar sarf etmektedir. Uzun zamandan beri Süveyş ve Panama kanallarından geçişlerinin kesilmesinden endişe eden Rusya, bölgede askeri üsler kurmakta ve nükleer hareketli buzkıranlar yapmaya çalışmaktadır. Eğer Rusya Kuzey Kutup Bölgesi'ni kısmen veya tamamen kontrol etmeyi başarabilir ve burayı Nikaragua'daki yeni okyanuslar arası kanala bağlayabilirse, açık bir stratejik avantaja sahip olacaktır.

Rusya Kendisini Kuşatılmış Hissediyor

Kremlin, ABD ve diğer NATO ülkeleri tarafından kademeli bir jeopolitik kuşatmaya maruz bırakıldığını hissediyor ve çaresizce bunu kırmaya çabalıyor. İspanyol jeopolitik uzmanı Jorge Verstrynge'in belirttiği gibi ABD, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından beri Rusya'nın zayıflığından yararlanmaya çalıştı; kendi tesisleri ve NATO'nunkiler yoluyla Rusya'nın sınırlarında büyüyen bir askeri varlık meydana getirdi ve aynı zamanda, nihai amacı Rusya'yı Avrupa'dan daha fazla uzaklaştırmak olacak şekilde, Rusya'nın eski SSCB bölgelerindeki nüfuzunun altını oydu. Verstrynge'e göre ABD ayrıca Rusya ve Çin'i Afrika ve Latin Amerika'dan da kovmayı planlıyor.

François Thual, Verstrynge'le bir noktada aynı fikirdedir: Sovyetler Birliği'nin son bulmasından bu yana Amerika, hem yeniden bir büyük güç haline gelmesini engellemek, hem de kendi bölgesel güç konumunu sürdürmek amacıyla Rusya'yı kuşatma arayışında olmuştur. Bu amaçlar doğrultusunda Rusya'nın eski Sovyet imparatorluğu bir "NATO'laşma" sürecine maruz bırakılmış, Kafkaslar ve Orta Asya'da kimlik çatışmaları körüklenmiştir. Ukrayna'daki gelişmeler, ABD'nin Moskova'nın jeopolitik kozlarından birini ortadan kaldırma yönündeki açık girişimini göstermektedir. Thual, Moskova'nın var olduğuna inandığı şeyi, ayrılıkçı hareketleri teşvik etmek ve Rusya ile daha önceden kontrol

ettiği bölgeler arasında bir tür *cordon sanitaire*[16] empoze etmek yoluyla Rusya'yı küçültmeyi amaçlayan bir komplo olarak betimlemektedir.

21. yüzyılın ilk yıllarında Rusya Federasyonu, zengin enerji kaynakları için verebildiği yüksek fiyatlar sayesinde ciddi bir ekonomik güce sahipti. Amerika Birleşik Devletleri bu durumdan kaygılandı ve petrol fiyatlarında Rusya'ya ekonomik açıdan zarar verip, yayılmacı hırslarını zapt edecek bir düşüş meydana getirmenin yollarını aradı.

Amerika Birleşik Devletleri, NATO ve Japonya tarafından gitgide sıkıştırıldığını hisseden Rusya, 1999 yılında Kosova savaşını da kaybettikten sonra dikkatini, varlığı için hayati önemde gördüğü bir bölge olan Kafkaslar'a çevirdi. 19. yüzyıl başlarından beri Gürcü milliyetçileri Rusları topraklarından kovma hayali kuruyordu ve duydukları hınç Ermeni, Abhaza, Acaristanlı ve çoğunluğu kendini Rus olarak gören Osetyalı azınlıklara karşı uyguladıkları baskıda kendisini gösteriyordu. 20. yüzyıl boyunca Batılı güçler, Gürcü milliyetçilerini ve Gürcülerin duyduğu Rusya nefretini Kremlin'in bölge üzerindeki kontrolünü zayıflatmak için kullanmak suretiyle durumdan istifade etmeye çalıştı ve 2008 yılı itibariyle Gürcistan, Kafkaslar'daki Amerikan jeopolitik faaliyetinin odak noktalarından biri haline geldi. Ülke koşulsuz Amerikan desteği aldı ve Ukrayna ve Azerbaycan gibi başka eski Sovyet cumhuriyetleriyle beraber, NATO'ya katılmaya istekli ülkeler listesine katıldı; buysa Rusya'nın tahammül edebileceğinden çok daha fazlası demekti. Uzun süredir müttefiki olan ABD, Almanya, Ukrayna ve Türkiye'nin desteğini alan Tiflis, Gürcistan'ın geçmişten beri Kuzey Osetya'yla birleşik Rusya Federasyonu'nun parçası haline gelmeyi arzulayan bir bölgesi olan Güney Osetya'ya karşı hücum başlattı.

16 Bulaşıcı hastalıkların yayılmasını engellemek amacıyla insanların hareketlerinin sınırlanması için kullanılan Fransızca bir ifade. Bu ifade metaforik olarak, tehlikeli olduğu varsayılan ideolojilerin yayılmasını engellemeyi amaçlayan önlemlere işaret etmek için kullanılmaktadır.

Rusya, bir büyük güç olarak itibar ve prestij kaybetmeden geri adım atamazdı. Hâlâ kuvvetli bir jeopolitik güç olduğunu göstermeye, dünyadaki eski duruş ve nüfuzunu yeniden elde etmeye ihtiyaç duyuyordu. Ermenistan ve İran'la bölgesel bir ittifak kurmanın elverişli olacağına kanaat getirdi. Ermenistan'la müttefik olmak, Gürcistan'da yaşayan Ermeniler arasındaki milliyetçi hissiyatı hayata geçirecek ve Azerbaycan'ı Nahçıvan'da askeri eylemle tehdit edecekti. Tahran'la ittifaksa, güneyden kayda değer oranda baskı sağlayacaktı. Güney Osetya'nın kontrolünü ele geçirmek ve Osetya'yı birleştirmek, Rusya'nın Büyük Kafkaslar dağ sırasındaki başlıca geçitleri ve Hazar Denizi ile Karadeniz arasındaki iletişim yollarını kontrol etmesini, aynı zamanda da Çeçenistan'ı daha fazla boğmasını sağlayacaktı.

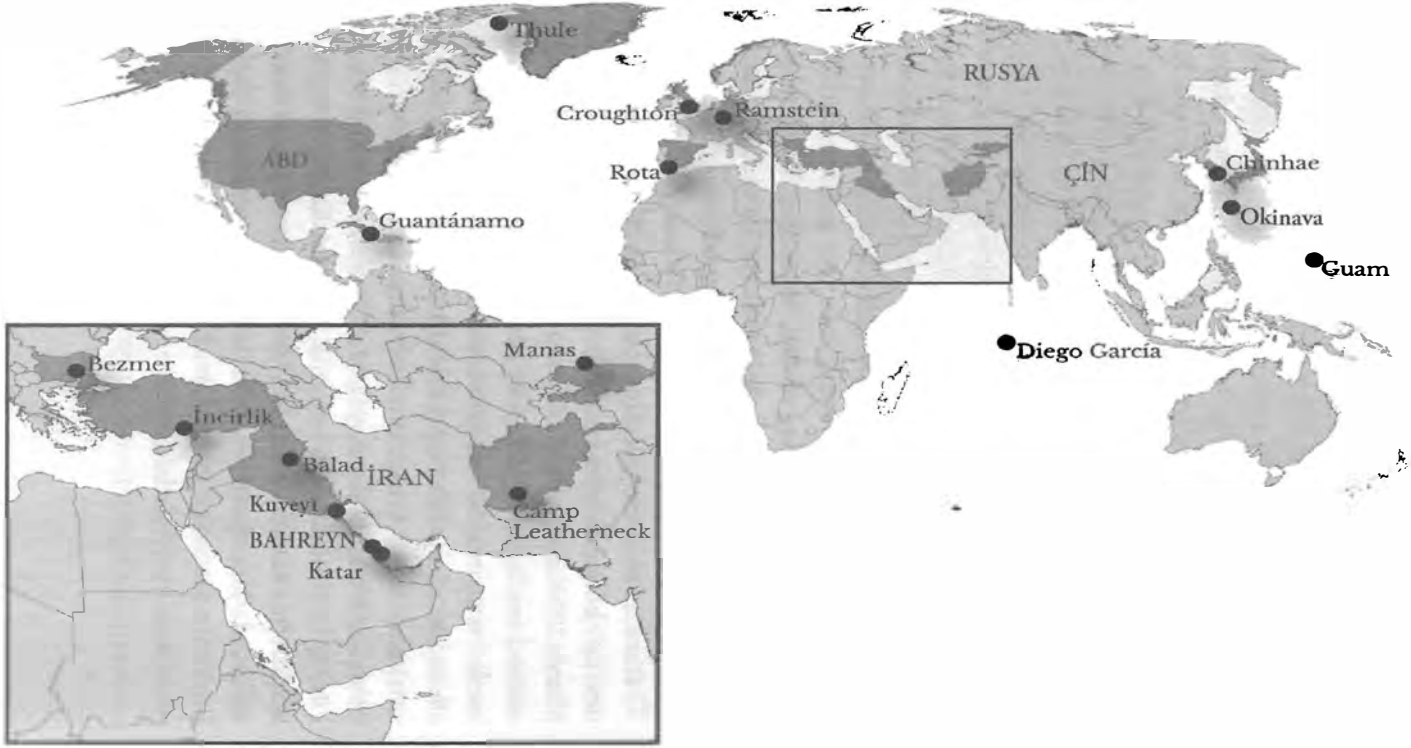
Gürcistan'ın diğer ayrılıkçı bölgesi olan Abhazya, daha da fazla jeopolitik önem taşıyan bir bölge olarak görülüyordu. Bu Karadeniz limanının kontrolünün ele alınması, Rusya'ya 1997 yılında Ukrayna'dan yıllık 70 milyon avroya kiraladığı, Kırım yarımadasındaki Sivastopol limanı dışında bir alternatif sağlayacaktı.

Gürcistan çatışmasının yaşandığı sıralarda Kiev, Sivastopol'un kiralama sözleşmesinin 2017 yılından itibaren iptal edilmesine ilişkin çıkışlar yapıyordu; buysa Rusya deniz kuvvetlerinin tereddüt içinde bir kez daha okyanuslara açıldığı bir dönemde kötü haber demekti. Güney Osetya ve Abhazya'nın arka arkaya bağımsız devletler olarak tanınmasıyla Moskova, dünyaya Rusya'nın imkânları zorladığını gösterdi.

Rusya, tıpkı şimdi olduğu gibi 2008 yılında da Amerika Birleşik Devletleri'ni başlıca jeopolitik rakibi ve kendisinin süper güç statüsünün önündeki ana tehdit olarak görüyordu. O dönemki Rusya Devlet Başkanı Dmitri Medvedev, o yılın ağustos ayında ülkesinin dış politikasının temellerine dair bir sunum yaptığı zaman bunu yeterince açık şekilde söylemişti. Kremlin'in çok-kutuplu dünya düzeninde Rusya, gelecekteki gücünü ortaya koymasını sağlayacak bir stratejik üsler ağı geliştirecekti. Zihninde bu yönelimle, Yemen, Kırgızistan, Tacikistan, Libya ve Suriye'yle yakınlık kurdu. Latin Amerika'da Nikaragua ve Küba'yla bağlarını kuvvetlendirmeye çalıştı, ancak başlıca bölgesel partneri Venezuela'ydı.

Caracas hükümetinin sınır tanımayan anti-Amerikancılığı ve devrimi bölgenin geri kalanına yayma kararlılığı, Rusya'nın bu ülkeye 2005-2007 yılları arasında 3.4 milyar avro değerinde silah satma kararında kilit faktörler olmuştu, ki buna daha sonra, Rus kredisi sayesinde 800 milyon avroluk silahlar da eklendi. Venezuela anayasasının ülke topraklarında yabancı askeri üsler açılmasını yasaklamasına rağmen, Rusya'nın burada askerleri için kalıcı bir üs kurma ihtimali ortaya çıktı. Caracas'la işbirliği Moskova'ya, ihtiyaç hasıl olması durumunda, Panama Kanalı'nın güvenliğini tehdit etme imkânı verecekti. Venezuela'nın İkinci Dünya Savaşı esnasında Japonların ve Almanların yaptığı planları canlandırıp, Rusya'nın temin ettiği uçakları kullanarak kanalı bombalamaya yönelmesi korkusu dahi oluştu.

ABD'nin başlıca denizaşırı üsleri

Rusya ve Venezuela bu şekilde bahsi yükseltirken, ABD, 1950 yılında devre dışı bırakılan ve açık amacı Karayipler, Orta Amerika ve Güney Amerika'daki Amerikan çıkarlarını savunup Panama Kanalı'nı korumak olan Dördüncü Filo'yu yeniden canlandırdı. Aynı zamanda Kolombiya yarımadasında bulunan ve pratikte Kolombiya-Venezuela sınırı üzerinde bir zırhlı araç saldırısının mümkün olacağı tek yer olan La Guajira'da bir üs kurma planları geliştirdi. Benzer şekilde ve 1999 yılında tamamlanan silahsızlanma sürecine rağmen Panama Devlet Başkanı Martín Torrijos, Panama'nın ordu ve istihbarat aygıtının geliştirilmesi karşılığında yeni bir demirleme rıhtımını Amerikalıların hizmetine sunmayı önerdi. Yakınlarda bir Rus askeri varlığının bulunması, ABD'yi açıkça kaygılandırıyordu.

François Thual'a göre tarih, bir ülke ne zaman kendisini kuşatılmış hissetse daha agresif hale geldiğini gösterir. Bu durum Rusya, hatta Kuzey Kore veya İran için de geçerli olabilir. Amerikalı stratejik analist Fareed Zakaria'nın değerlendirmelerine göre ABD'nin kırktan fazla ülkeye yayılmış, 200 bin görevliye ev sahipliği yapan ve 275 bin hektarlık yabancı toprağını işgal eden 766 deniz aşırı üssü mevcuttur.

KURAL 3

MERDİVENİ DEVİRMEK

Güçlü Ülkeler Nasıl Önde Kalır?

"Büyüklüğün zirvesine ulaşınca, başkalarını kendisinden sonra aynı yere tırmanma vasıtasından yoksun bırakmak için, oraya tırmanmasını sağlayan merdiveni devirmek, yaygın görülen zekice bir hiledir."

–GEORG FRIEDRICH LIST

Bu stratejinin kökenleri ekonomidedir, ancak aynı strateji, uluslararası ilişkilerin bütün alanlarına uygulanabilir. 19. yüzyıl ortalarında Alman iktisatçı Georg Friedrich List, başka hiçbir ülkenin kendisiyle rekabet edemeyeceği düzeyde ileri endüstriyel kapasitelere ve denizcilik kapasitelerine ulaşan bir ülkeye, bu yüksek noktaya ulaşmasını sağlayan merdiveni devirmesinin ve o andan itibaren serbest ticaretin faydalarını savunmasının tavsiye edildiğini yazmıştı. List, Britanya'yı kendisini bir süper güce dönüştürdüğü için tebrik ediyordu ve burada, imalat ve ardından deniz filosu yoluyla ticaret yapmasını sağlayan hammaddeleri tedarik eden sömürgelerinin oynadığı rolü de kabul etmişti. List dünyanın Britanya'ya bu ülkede gerçekleşen sanayi devriminden doğan ilerleme nedeniyle borçlu olduğunu düşünüyordu, ancak aynı zamanda Londra'nın diğer ülkelerin kalıntılarına hâkim olmasının arzulanabilir bir şey olup olmadığını merak ediyordu.

Merdiveni Devirme Stratejisinin Uygulanması

Güney Koreli iktisatçı Ha-Joon Chang, List'in "merdiveni devirme" teorisini daha ileriye taşıdı. Chang'ın küreselleşme nedeniyle dezavantajlı konuma düştüğünü hisseden ülkeler arasında oldukça popüler olan hipotezi şu öncüle dayanır: Daha az gelişmiş olan ülkeler, dünya ekonomisini yönetenlerin faydasına olacak şekilde tasarlanmış ekonomi politikalarını benimsemeleri için muazzam bir baskıya maruz kalırlar. Dahası, bu noktada söz konusu ülkeler, serbest ticaretin mevcut andaki başlıca taraftarlarının kendi ayrıcalıklı pozisyonlarına ulaşmak için kullandıkları önlemleri

benimsemekten alıkonulurlar. Hâkim ülkeler, başkalarının kendilerini takip etmesini durdurmak için, ekonomik zirveye ulaşmakta kullandıkları "merdiveni devirirler".

Chang, mevcut durumda serbest ticaretin en coşkulu savunucuları olan, genel refaha ulaşmanın yolunun bu olduğunu savunan ülkelerin, gelişmenin ilk safhalarındayken bu doktrini izlemediklerini ileri sürer. Bu ülkeler bilakis yabancı ürünlere gümrük vergileri ve tarifeleri getirmek suretiyle kendi sanayi sektörlerini korumuş, kendi ithalatlarınaysa sübvansiyonlar, devlet kredisi ve diğer benzer geliştirme araçlarıyla destek sunmuştur. Britanya'nın 18. yüzyılda Fransa'yı yenilgiye uğratıp kendisini dünyanın fabrikası ve başlıca iktisadi gücü haline getirmesi bu şekilde mümkün olmuştu. 18. yüzyıl sonu itibariyle, yeni bir dünya düzeninin kurulmasıyla serbest ticaret hâkim oldu ve bu durum, bunu izleyen refah dönemi Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle kesintiye uğrayıncaya kadar devam etti. Gerçekte İngiltere, 14. yüzyıldan beri kendi yün imalatı sanayiini hareketlendirecek politikaları savunmuştu ve her ne kadar bu tür politikaların endüstriyel gelişme üzerinde tam olarak ne kadar etkili olduğunu ölçmek zor olsa da, bu politikalar hiç şüphesiz vazgeçilmez olmuştu. Nitekim Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri, 18. ve 19. yüzyıllarda dünyanın en korumacı iki ülkesi olmuş, getirdikleri gümrük vergisi oranları kimi zaman yüzde 50'nin üzerine çıkmıştı. Başka ülkelerin yanında Almanya, Fransa, Japonya ve Hollanda da benzer politikalar uyguladı.

Birinci Dünya Savaşı, dünyanın her yerindeki ülkelerin kendi ekonomilerini korumak için ticaret bariyerleri tesis etmesiyle bir açmaz meydana getirdi. Ticaretin liberalleştirilmesine ilişkin söylemler ancak 1945 yılında, İkinci Dünya Savaşı'nın tepe noktasında olduğu bir dönemde yeniden başlayabildi ve bunu öncelikli olarak teşvik eden Amerika Birleşik Devletleri oldu. Ancak, her ne kadar ihracat üzerindeki gönüllü kısıtlamalar, giyim ve tekstil kotaları, tarımsal sübvansiyonlar ve şirketleri ürünlerini iç pazardakinden daha düşük fiyatlara ihraç etmekten alıkoyan

vergiler gibi politikaların içine gizlenmiş şekilde olsa da, korumacılık yerinde kaldı. Böyle bir senaryoda, 1980'lerin ekonomik krizini izleyen "merdiveni devirme" politikası, Washington Konsensüsü'nde tecessüm etti.

Washington Konsensüsü, refah meydana getirmek için gümrük bariyerlerinin kaldırılması ve piyasaların dünya ticaretine açılması gerektiği öncülü temelinde on tavsiye sunuyordu. Bu plan Latin Amerika'daki dev bir borç krizine batmış ülkelere yönelikti ve Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu ve Hazine Bakanlığı'nın kontrolü altındaydı. Plan Latin Amerika ülkelerine uygulandığı zaman, yaratacağı muhtemel olumsuz sosyal etkiler hiç düşünülmedi. Girişim, Meksika'da başlayan ve ülkenin uluslararası rezervlere sahip olmamasından kaynaklanan bir kur krizi küresel etkiler yarattığı zaman başarısız oldu. Washington Konsensüsü, serbest ticaretin önde gelen savunucuları olan ülkelerin halihazırda üstün bir konumda olduğu bir dönemde, neo-liberal fikirleri dayattığı için eleştiriliyordu. 2008 küresel finansal krizi sonrasında girişimin artık öldüğü düşünülüyordu; 2010 yılında Güney Kore'de düzenlenen G20 zirvesi –dünyanın en zengin ülkelerinin düzenlediği bir forum– esnasındaysa, amacı eşitsizlikleri azaltmak ve küresel yoksullukla sürdürülebilir ve dengeli bir büyüme yoluyla baş etmek olan Seul Kalkınma Konsensüsü imzalandı.

İklim değişikliğini kontrol altına almak için antlaşmalar yapmaya çalışılırken, Çin ve Brezilya gibi, ekonomileri büyüyen bir dizi ülke, kendi yüksek emisyon seviyelerini meşrulaştırmak için "merdiveni devirme" stratejisine işaret ettiler. Kendi ekonomilerini geliştirme ihtiyacını vurgulayarak, şu anda emisyon azaltımını savunan ülkelerin kendi endüstriyel gelişmelerine herhangi türden bir sınırlama olmaksızın eriştiklerini ileri sürdüler.

***

İngiltere, Seyir Yasaları'nın ilkini Ekim 1651'de geçirdi. Yasalar, İngiliz sömürge imparatorluğu içindeki ticaretin sağladığı fay-

daları korumayı amaçlayan bir dizi hukuki sınırlamaydı. Yalnızca İngiliz gemilerinin sömürgelerle ticaret yapmasına izin verileceği, aynı zamanda sömürgelerin kendi endüstriyel çerçevelerini geliştirmelerinin yasaklandığı hüküm altına alındı. Söz konusu hukuki düzenlemeler, İngiliz ticaretinin Seksen Yıl Savaşları (1568-1648) sonrasında kendisini içinde bulduğu çaresiz durumdan doğmuştu. 1647 yılında Hollanda Cumhuriyeti'yle ticaret üzerindeki İspanyol ambargosunun kaldırılması, Hollanda'nın yaptığı uluslararası ticarete büyük bir ivme kazandırdı ve Seyir Yasaları İngiliz hükümetinin Hollanda'nın denizcilik alanındaki yükselişini zapt etme girişimiydi. Yasaların en dolaysız sonucu, Amiral Robert Blake'in deniz kuvvetlerinin nihai olarak Hollanda filosunu yenilgiye uğratıp bu ülkenin bir güç olarak içine girdiği yavaş gerilemeyi başlatan Birinci İngiliz-Hollanda Savaşı oldu.

Bir ticaret tekelinin tesis edilmesinin İngiltere için oldukça faydalı olduğu görüldü. Tüccarlar, ürünleri ucuza alıp yüksek fiyata satarak zenginleşti, kârlar ülkenin sanayileşmesine yatırıldı ve sömürgeler esir pazarı işlevi gördü. Bu sürecin düzgün şekilde ilerlemesi, ülke dışındaki İngiliz çıkarlarının da savunucusu haline gelen devletin güvencesi altındaydı; İngiliz filosunun büyüklüğü bir yıl içinde iki katına çıkarıldı ve bu şekilde İngiltere dünyanın başlıca deniz gücü haline geldi.

Takip eden yaklaşık iki asır boyunca bu yasalar ve onu izleyen Seyir Yasaları, Britanya ticareti için payanda oluşturdu. İktisadi yönden getirdiği sonuçlar İngiliz-Hollanda Savaşları'na sebep olduğu gibi, aynı zamanda Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın da sebepleri arasındaydı. Yasalar'ın ilga edildikleri 1849 yılı itibariyle, dünya genelinde serbest ticareti empoze etmek, Britanya'nın çıkarları için çok daha faydalı hale gelmişti.

Britanya, bir küresel iktisadi güç olarak kendi konumunu konsolide ederken serbest ticarete o denli karşıydı ki, 18. yüzyılın sonlarına doğru, Fransa ve İspanya'ya karşı verilen savaşın orta yerinde kayda değer sayıda Britanyalı aydın, Paris ve Madrid arasında serbest ticaret anlamına gelecek bir barışı tesis etmekten-

se savaşa devam etmenin tercihe şayan olduğunu düşünüyordu. Makineleşme Britanya'yı sanayi ürünlerinin küresel tedarikçisi haline getirdikten sonra Britanya hükümeti, rakibinin olmadığının bilinciyle, serbest ticaretin önde gelen savunucusu haline geldi.

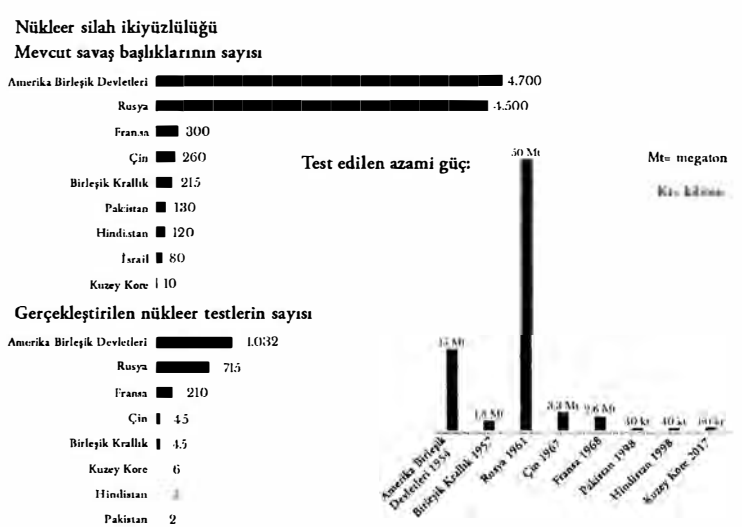
***

G8, İspanyol Gazeteci Jaime Campmany'nin "içeri girmenize izin vermedikleri zaman en kötü düşmanınız olan, fakat siz içeri girdikten sonra en büyük müttefikiniz olan kişiler" diye tanımladığı bar fedailerine benzetilebilir. G8, yola G6 olarak çıkmış ve 1973 yılında o dönemin altı büyük küresel gücü –ABD, Japonya, Almanya, İtalya, Fransa ve Birleşik Krallık– tarafından oluşturulmuştu. Kanada 1997 yılında, Rusya ise 2002 yılında bu topluluğa katıldı. Bu seçilmişler kulübünde konsensüse varmak için tartışmalar yürütülür ve küresel ekonomiyi ve dünya siyasetini şekillendiren kararlar hakkında tutumlar benimsenir. G8'in yapısı, uluslararası barış ve güvenlik meselelerinde veto hakkıyla donatılmış olan ve yeni üyeler almaya pek de ilgi göstermeyen bir diğer "fedailer" topluluğu olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleriyle (Çin, ABD, Fransa, Birleşik Krallık ve Rusya) önemli ölçüde kesişir.

"Bar fedaisi" stratejisi, 1968 yılında imzalanan ve ABD, Birleşik Krallık, Fransa, Rusya ve Çin dışındaki diğer dünya ülkelerinin nükleer silah üretme ve bu silahlara sahip olma imkânını kısıtlayan Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması'nın (NPT) da temel bir bileşenidir. Birleşmiş Milletler'in dört üyesi, bu antlaşmayı hiçbir zaman imzalamamıştır: Hindistan, Pakistan, İsrail ve Güney Sudan. Bu dört ülkeden sonuncusu ancak 2011 yılında kurulmuş ve hiçbir zaman gerçek anlamda istikrarlı olmamışken, Hindistan ve Pakistan'ın nükleer silahları mevcuttur ve İsrail'in de ABD sayesinde bu silahlara sahip olduğu söylenmektedir. Eğer bu doğruysa, ABD NPT'nin temel ilkelerinden birini ihlal etmiş demektir. 2003 yılında NPT'den çekilmiş

olan Kuzey Kore, o tarihten beri nükleer testler yürütmüştür. İran ise 1950'li yıllarda askeri donanımlarını geliştirmek için ABD'den destek almaya başlamıştı, ancak bu gelişim, bu ülkede 1979 yılında gerçekleşen devrimden sonra kesildi. 1980'lerin sonlarına doğru Çin ve Pakistan, İran'ın sivil kullanıma yönelik nükleer strateji geliştirmesi noktasında mutabakata vardı, ancak ABD'nin İran'ın nükleer silah yapma arayışında olduğu şüphesiyle yaptırımlar uygulaması sonrasında bunu yapmayı durdurdu.

"Bar fedaisi" kapı politikası halen yoğun şekilde yürürlüktedir. NPT, nükleer silaha sahip olmayan ülkelerin bu silahları üretmemesi gerektiği, sahip olan devletlerinse kademeli ve gönüllü olarak cephaneliklerini küçültmesi gerektiği hükmünü ortaya koyar. Egemen devletlerin büyük çoğunluğu antlaşmayı imzalamıştır ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, yeni nükleer silah sahibi devletin olmamasını sağlamayı, dolayısıyla "Beşli Kulübü" (ve rıza gösterilen az sayıda başka ülkeyi) daimi olarak bu konumda tutmayı taahhüt etmektedir.

Nükleer silahlar meselesinin uluslararası alandaki en ikiyüzlü unsur olduğu ileri sürülebilir. ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi, "güvenlik ve refahımız karşısında, nükleer silah ve materyallerin potansiyel olarak sorumsuz veya terörist devletler tarafından kullanılmasından daha fazla tehlike oluşturan bir tehdit yoktur," demiştir. ABD'nin bizzat kendisi, sivil nüfusa karşı bir nükleer silah kullanmış olan yegâne devlettir, ancak bu durum onların nükleer silah üretme arayışında olan başka bir ülkeyi "asi" ya da "sorumsuz" diye yaftalamasının önünde engel teşkil etmemektedir.

Dünya genelinde aktif nükleer silah başlıklarının sayısının kayda değer oranda azaldığı doğrudur: Bu savaş başlıklarının sayısı 1986'da 64,500 iken şu anda 10,315 olduğu değerlendirilmektedir.[17] Ancak Washington ve Moskova'nın bir süredir cephaneliklerini modernize etme yönünde sorgulanabilir ve maliyetli bir sürece giriştiği de doğrudur. Rusya yakın zamana kadar, büyüyen savunma bütçesinin yaklaşık üçte birini nükleer silahlarını geliştirmeye ayırıyordu. Her ne kadar antlaşmalar, nükleer ülkeler için izin verilen savaş başlıklarının sayısını sınırlasa da, yıkım kapasitelerinden hiçbir zaman bahsedilmemektedir. Dahası, sınırlamalar taktik füzeleri –sınırlı hedeflere karşı konuşlandırılabilen, kaza sonucu, izin verilmemiş veya saptanmamış kullanım riskinin daha da yüksek olduğu küçük nükleer silah başlıkları– kapsamamaktadır.

Kuzey Kore ve İran'ın meydana getirdiği varsayılan nükleer tehdit söz konusu olduğundaysa belli bir perspektif gereklidir: ABD'nin elindeki 4,700, Rusya'nın elindeki 4,500 savaş başlığına

17 6,000 savaş başlığının daha, sökülmeye hazır şekilde geri çekildiği hesaplanmaktadır ki bu oldukça zahmetli ve maliyetli bir süreçtir. Faal kalanların içinden yaklaşık 4,000 savaş başlığı kullanıma hazırken, 1,800 kadarı hızlı konuşlandırmaya hazır bir şekilde yüksek alarm durumunda tutulmaktadır. Pek çok silah, insani sebeplerle değil, ekonomik sebeplerle sökülmüştür: Bunları aktif durumda tutmak oldukça pahalıdır. Her durumda, tam olarak kaç silahın gerçekten faal durumda olduğunu bilmek imkânsızdır, zira bu, hiçbir ülkenin açığa çıkarmak istemediği, sıkı şekilde korunan türden devlet sırlarından biridir.

karşı, Kuzey Kore'nin on nükleer savaş başlığı vardır;[18] ABD'nin 1.032, Rusya'nın 715 test yapmasına karşı, Eylül 2017 itibariyle Kuzey Kore altı nükleer testi tamamlamıştı. Patlayıcı güç açısındansa, testlerde kaydedilen en güçlü silahlar, Sovyetler Birliği'nde elli megatonluk (1961'de), ABD'deyse on beş megatonluk silahlardı (1954'te) ve bu rakamlar, Kuzey Korelilerin 3 Eylül 2017 tarihinde kaydettiği yaklaşık altmış kilotonu[19] açık ara geride bırakmaktadır.

Nükleer güçle çalışan uçak gemileri için de benzer sonuçlara varılabilir: Şu anda bunlardan dünyada on iki tane olup, on biri ABD'ye, biri Fransa'ya aittir. Benzer şekilde, yalnızca beş ülke nükleer güçle çalışan denizaltılara sahiptir: ABD, Birleşik Krallık, Fransa, Rusya ve Çin. Hiç şüphesiz bu "fedai"lerin hiçbiri, her ne kadar Güney Kore bir nükleer denizaltıya sahip olma amacını ifade etmiş ve Brezilya 2018 sonu itibariyle bir tanesini işletir hale gelmeyi amaçlamış olsa da, başka ülkelerin gruba katılmasına ilgi göstermemektedir.

Fareed Zakaria'nın işaret ettiği gibi, Rusya'yla birlikte dünyanın nükleer cephaneliğinin yüzde 85'ine sahip olan ABD, elinde binlerce nükleer savaş başlığı tutarken ve kendisi için yenilerini de üretirken başka ülkelere tek bir nükleer silaha bile sahip olmanın ahlaki ve siyasi açıdan tiksindirici olduğunu söylediğinde, bu azarlamanın hiç de inandırıcılığı yoktur.

---

18 Bazı uzmanlar bu rakamı altmış olarak vermektedir, ancak kesin kanıtlar sunmamaktadır.

19 Farklı uzmanlar ve uzmanlık merkezlerinin sunduğu rakamlar 50 ila 300 kiloton arasında değişmektedir, ancak bu rakamlar yalnızca patlamanın yerde sebep olduğu titreşimlere dayanmaktadır. Bunun 100 kilotonun altında olduğu ve aktarıldığı üzere altmış kiloton düzeyinde olmasının kuvvetle muhtemel olduğu yönünde bir konsensüs mevcuttur. Her ne kadar Pyongyang resmen bunu ilan etmiş olsa da, bir termonükleer bombanın (hidrojen bombasının) konuşlandırıldığı da kesin değildir.

KURAL 4

KOMŞUYU SEFİLLEŞTİRMEK

En Yakın Rakibiniz Nasıl Zayıf Tutulur?

"Hiçbir şeyin büyüklüğü ya da küçüklüğü, mukayeseden başka bir yolla belirlenmez."

–JONATHAN SWIFT

Hâkim ülkeler daimi olarak, özellikle en yakın rakiplerine karşı, bir üstünlük sağlama oyununa girer; bunun sonucunda, komşuları zayıf ve yoksul halde tutmak için bir dizi strateji tasarlanır. ABD'nin Monroe Doktrini, yıllar boyunca tartışma konusu olduktan sonra nihayet 1850 yılında şekillenmiş, tam anlamıyla ürün vermesiyse 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında mümkün olmuştu. Doktrinin amacı, Amerika kıtasındaki halihazırda etkileri azalmakta olan müttefik olmayan Avrupalı imparatorlukları zayıflatılırken, kıtanın genelindeki ABD nüfuzunu genişletmekti.

Alman devlet adamı Bernhard von Bülow, Londra'nın 1914 yılında savaşa girmesinin sebeplerinden birinin Almanya'nın Britanya'nın deniz ticareti üzerindeki hâkimiyetini riske atan heybetli bir deniz filosu inşa etmiş olması olduğunu düşünüyordu. Bülow'a göre savaştan önce Britanya, Almanya'nın endüstriyel ve kolonyal bir rakip haline gelmesinden endişeleniyordu.

Daha yakın tarihlerde, İspanya'nın 1960'larda ve 1970'lerde Avrupa Ekonomik Topluluğu'na katılmaya çalışırken Fransa'nın muhalefetiyle karşılaşması, Fransa'nın kendi tarımsal üstünlüğünü koruma çabası içinde olmasının sonucuydu. Fransa, İspanya'nın ortak pazara girmesi ve artık gümrük vergilerine tâbi olmaması halinde bu üstünlüğün altını oymasından endişe ediyordu. Fransa bu girişiminde başarılı olamadı (İspanya topluluğa 1986 yılında katıldı), ancak bu, bir komşunun bir diğeri üzerindeki ekonomik hâkimiyetini korumak istemesinin açık bir örneğiydi.

ABD-Meksika ilişkilerinde de paralel noktalar vardır. Güney komşusuyla belli bir istikrar düzeyini yakalamak, ancak bu ülke-

nin rakip olmasına yetecek kadar gelişmesine mâni olmak Washington'ın çıkarınadır. 125 milyonluk nüfusu ve ABD'ninkinden yüzde 50 daha yüksek olan nüfus artış hızıyla Meksika, büyük petrol rezervleri ve gelişmekte olan turizmi de dikkate alındığında, birkaç yıl içinde, özellikle de imalat temelli bir ekonomiden yüksek teknolojili sanayi üretimine geçmesi halinde dünyanın en güçlü ekonomilerinden biri haline gelebilir.

Bir şeyleri paylaşma şansı verildiğinde, güçlü olan hiçbir zaman kendisine en büyük payı almaktan çekinmez. Bunu bazen dolaylı ve örtülü şekillerde, bazen de daha açık şekillerde yaparlar. Her dönemin büyük güçleri, bir bedel ödemeden bunu yapabilir durumda oldukları her örnekte, Afrika tarihinin tanıklık ettiği üzere özellikle imkândan yoksun ve cahil olanları istismar etmek suretiyle bunu yapmışlardır. Ancak daha az güçlü olan ülkeler bu türden itip kakmaların dışında değillerdir; yetenekli diplomatlara veya keskin istihbarat servislerine sahip olan ülkeler, görünürde karşılıklı çıkar için yürütülen pazarlıklarda bile, aslan payını almak için bir durumdan nasıl istifade edeceklerini bilir. Bundan uzak durmak kolay değildir. Eksik ödeme aldığınızın farkında olabilirsiniz, ancak güçlü ve kurnaz olanlar her zaman, dağıtımdan sorumlu olanlara baskı yapma ve hatta rüşvet verme yollarına sahiptir.

Peloponnessos Savaşı

Peloponnessos Savaşı (İÖ 431-404), kendini yineleyen bir çatışma biçiminin öncüsüydü: hâkim bir gücün (Sparta) benzer arzulara sahip bir rakibin (Atina) ortaya çıkması karşısında kendisini tehdit altında hissetmesi. Bu çatışmanın gelişimi, Thukydides'in *Peloponnesos Savaşı Tarihi'nde* anlattığı üzere, saf askeri perspektiften –stratejiler, muharebeler, silahlar, generaller ve savaşçılar– her bir şehrin iç siyasi boyutlarına ve geniş bölgesel ilişkiler bağlamına kadar bir dizi farklı perspektiften analiz edilmiştir.

Savaşın belki de en az incelenen boyutu, patlak vermesinde ve gelişmesinde belirleyici faktör olduğu ileri sürülebilir olsa da,

ekonomik boyut olmuştur. Bu, iki zıt hükümet sisteminin –Sparta oligarşisine karşı Atina demokrasisi– çarpıştığı jeopolitik bir rekabetti, ancak çatışmayı körükleyen şey ekonomik rekabet olmuştu.

İÖ 445 yılında Sparta ve Atina, "Otuz Yıl Barışı" antlaşmasını imzaladı ve bu antlaşmayla Atina, Sparta'nın Peloponnessos (Mora) Yarımadası'nda hâkim güç olarak kalmasını kabul etti. Tazmin edici bir unsur olarak Atina'nın kendi deniz kapasitesini inşa etmesine izin verildi, ancak yıllar içinde Sparta, Atina'nın Akdeniz'in kontrolünü ele geçirdiğini ve gitgide daha zengin ve güçlü hale geldiğini idrak etti.

Atina ayrıca, İÖ 478 yılında Atinalı devlet adamı Aristides tarafından Pers istilacılara karşı savunma amacıyla kurulan bir şehir devletleri ittifakı olan Delos Deniz Birliği'nden istifade etti. Bu Atina'ya muazzam bir güç kazandırdı: Bütün üyeler, Atina'nın koalisyonun geri kalanını Pers saldırısından korumak üzere girişeceği her türlü savaşa asker, gemi ve para sağlama sözü veriyordu. Atina'nın başarısı bu ittifakın kurulmasına bağlıydı, zira ittifak, şehrin ortak bir fonda bulunan ve sosyal ve siyasi gelişimini kolaylaştıran geniş para havuzlarına erişmesine olanak veriyordu.

Atina'nın İÖ 431'de Sparta'ya karşı savaşa girdiği zamanki durumu tam olarak anlamak için, daha erken bir döneme bakmamız gerekir. Delos Deniz Birliği'nin ilk yıllarında, birliğin bazı üyelerinin Atina'nın büyüyen gücü ve ayrıcalığı sebebiyle güvensizlik duymasına karşın, bütün üyelerin Atina'nın harekete geçirdiği ticaretten fayda sağlamasıyla koalisyon ayakta kaldı. Bununla birlikte bu uyum, özellikle Atina'nın savaşçı güçlerin korunması gerektiği gerekçesiyle öteki üyelerden vergi toplamak suretiyle hâkim pozisyonunu istismar etmesi sebebiyle, zaman içinde zayıflayacaktı. İÖ 453 yılında koalisyonun bazı üyeleri Atina'nın talep ettiği vergileri ödemeyi reddetti ve Atina, geciken ödemelere ceza getirerek yanıt verdi.

İÖ 449 yılından itibaren, Yunan-Pers Savaşları'nı sonlandıran Kallias Barışı, Delos Deniz Birliği'nin pek çok üyesinin, bu olu-

şumun varlık sebebinin artık ortadan kalkmış olması sebebiyle birliğin faydasını sorgulamasına yol açtı. Atina kendisine bu denli güç kazandıran ittifakı korumayı arzuluyordu ve eski ortaklarını yeni bir imparatorluğun özneleri haline getirme arayışındaydı. Bu daimi gelişme sürecinin parçası olarak Atina, artan sosyal harcamaları karşılayacak ekstra gelirler elde etmek için ticaret pazarlarını genişletmek zorundaydı.[20] Eğer Atina halkını mutlu halde tutmak istiyorsa bu harcamalardan kaçınamazdı. Sparta başlangıçta Atina'nın ticaretteki ilerlemesini ve Delos Deniz Birliği'ni kendi hâkimiyetine tehdit olarak görmüyordu; ancak Spartalıların başını çektiği Peloponnessos Birliği'nin öteki üyeleri bundan pek de emin değildi. Bu devletler ekonomilerinin tehdit altında olduğunu düşünüyordu ve Delos Deniz Birliği'nin üyeleriyle ticaret yapmanın önünde engeller oluşturmaya başladılar; bu durumsa Atina'yı, başlıca rakipleri olan şehir devletlerini abluka altına almayı düşünmeye yöneltti.

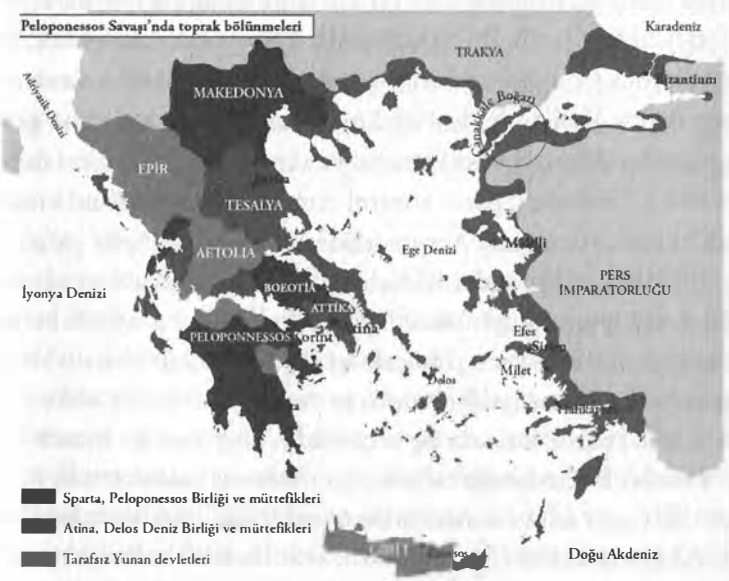
Delos Deniz Birliği'nin önde gelen ekonomik ve askeri rakiplerinden biri, anakaranın belli kısımlarını ve bazı deniz yollarını kontrol etmesine olanak veren ayrıcalıklı bir coğrafi konuma sahip olan Korint'ti. Atina için Korint, saplantı yaratan bir şey haline gelmişti: Akdeniz genelinde yoğun şekilde aranan bir dizi ürünü ihraç ediyor ve İyonya Denizi üzerinde hâkimiyete daha da fazla olanak verecek şekilde Atina'nın Sicilya pazarında sahip olduğu tekele meydan okuyordu.

Atina, Peloponnessos Savaşı ilerleyip Çanakkale Boğazı'ndaki filosunun ve topraklarının çoğunu kaybedince, artık Karadeniz'den gelen ve en önemlisi temel tahıllar olan ürünleri temin edemez hale geldi. Spartalılar, kıtlıkların çoğunu Atinalıları aç bırakmak amacıyla üretmişti ve bu durum Atinalıların son kertede teslim olmasına katkıda bulundu. Yenilgi sonrasında Atina, Sparta'nın askeri ve siyasi kontrolü altındayken, savaş öncesi ekono-

20 Şehrin zenginliğinin tepe noktasında olduğu dönemde Atinalıların çoğu, topluluğa yaptıkları çeşitli katkılardan ötürü devletten maaş alıyordu.

mik refahını kaybetti; savaşın dev ekonomik maliyeti, Peloponnessos yarımadasının geri kalanını da yıkıma uğrattı ve yoksulluk yerleşik hale geldi.

Savaşın pek çok sonucu arasında, Peloponnessos Birliği'nin çoğu üyesinin özellikle Perslerden borç almak zorunda kaldığını, bununsa Perslere tarihsel hasımları karşısında beklenmedik bir zafer sunduğunu vurgulamak gerekir. Bir başka yan hasar, daha önce Atina gemilerinin kontrolünde olan denizlerdeki korsanlığın artışı olmuştu; bu durum, savaşın getirdiği ciddi ölüm rakamlarıyla birlikte, sahalarda çalışacak ve işlere yeniden başlayacak insan gücünün olmaması sebebiyle ticaretin daha da fazla darbe almasına sebep oldu. Bölge ekonomisi krize sürüklendi.

Bismarck Sistemi

1871 yılında Almanya, Fransa-Prusya Savaşı'nda Fransa'yı yenilgiye uğratıp Alman birliğini konsolide etti ve Alman İmparatorluğu'nu tesis etti. Frankfurt Barış Antlaşması, Fransa'nın zengin

Alsace ve Lorraine bölgelerini Almanya'ya hediye ediyor ve siyasi karmaşa içinde bulunan Fransa'ya sert savaş tazminatları getiriyordu. Alman Şansölyesi, Fransa'nın barış arzusunu "Bismarck Sistemi" olarak adlandırılan ittifaklar sistemi aracılığıyla komşusunu zayıflatmak için kullandı. Bu ittifakların temel hedefi Fransa'yı tecrit etmekti. 1873-1877 yılları arasında Bismarck, Fransa'nın cumhuriyetçi rejiminin monarşistler karşısında zafer kazanması için büyük siyasi enerji harcadı; özel olarak amacı, Fransa Cumhurbaşkanı Patrice de MacMahon ve monarşist müttefiklerinden kurtulmaktı. Bu doğrultuda, Fransız cumhuriyetçileri destekleyip MacMahon'un monarşistlerini zayıflatmak amacıyla İspanya, Belçika ve İtalya'daki liberal ve ruhban sınıfı karşıtı hükümetlerden oluşan bir güvenlik kordonu meydana getirilmesini teşvik etti. Bu müdahaleler, Fransız Üçüncü Cumhuriyeti'nin tesis edilmesi için zemin oluşturdu. Bismarck'ın stratejisi pragmatikti: İktidar değiştiriciyi oynuyor, kendi çıkarlarına göre cumhuriyetçi hükümetler kuruyor ve sonra bu hükümetleri dağıtıyordu. Müdahalesi, onun kontrol etme arzuları karşısında temkinli hareket eden öteki Avrupalı liderler arasında şüphe yarattı.

1871'den 1878'e kadar Almanya, Üç İmparatorlar Ligi vasıtasıyla Avusturya ve Rusya'yla ittifak kurdu. Üç ülke arasında karşılıklı savunma oluşturma yönünde teorik bir taahhüt olan bu birlik son kertede, Balkanlar'da Avusturya ve Rusya arasında vuku bulan toprak rekabetleri sebebiyle çözüldü. Bismarck bu meseleleri 1878 tarihli Berlin Kongresi'nde çözümlemeye çalıştı, ancak Rusya birlikten ayrıldı ve Almanya ile Avusturya'yı bunun yerine İkili İttifak'ı imzalamaları için yalnız bıraktı. Bu ittifak, Rusya'nın da Üç İmparatorlar Ligi'ni yeniden canlandırmaya çalıştığı döneme tekabül eden 1882 yılında İtalya'nın da katılmasıyla Üçlü İttifak haline geldi. Bismarck ayrıca Büyük Britanya, İtalya ve Avusturya arasında Akdeniz Antlaşmaları'nın imzalanmasına aracılık etti. 1890 yılında, I. Wilhelm'in halefi II. Wilhelm Bismarck'ı görevden uzaklaştırdı ve onun kurduğu ittifaklar sisteminin sonunu

getirdi. Birinci Dünya Savaşı'na yol açacak olan rekabetler ve yayılmacı hırslar şekillenmeye başlamıştı.

Çin'in Çoklu Komşuları

Çin'in on dört farklı ülkeyle (Kuzey Kore, Rusya, Moğolistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Afganistan, Pakistan, Hindistan, Nepal, Butan, Myanmar, Laos ve Vietnam) kara sınırları, ayrıca Japonya, Güney Kore, Filipinler ve Vietnam'la deniz sınırları vardır. Dünyadaki diğer tüm ülkelerden fazla. Pekin ve deniz komşuları arasındaki son ayrışmalar ABD'nin dikkatini çekmiştir ve Amerikalılar, Çin'in küresel güç olma yönündeki hareketliliğini durdurma isteğindedir. Güney Çin Denizi, ıssız resif ve kumsallarla çevrili çok sayıda takım adacık barındırmaktadır; bu adacıklar her ne kadar periyodik olarak sular altında kalsa da stratejik ve ekonomik değerleri yüksektir, zira bölgenin doğal kaynaklar yönünden zengin olduğu düşünülmektedir; dünyanın deniz trafiğinin üçte biri bu bölgeden geçmektedir ve sularda önemli balıkçılık stokları mevcuttur.

Çin, Vietnam, Malezya, Endonezya, Filipinler, Brunei ve Tayvan deniz ve adacıkları üzerinde hak iddiasında bulunurken, Singapur, Tayland ve Kamboçya daha sınırlı ilgi göstermektedir. Bu ülkelerin hepsi Çin'deki gelişmelere karşı teyakkuzdadır. Pekin bölgedeki askeri varlığını arttırırken Washington da aynısını yaptı. Japonya da varlığını bilinir hale getirirken, Çin'in iddialarına karşı çıktı ve kendi çıkarlarını savundu. Filipinler 2013 yılında bir ihtilafı Lahey'deki Daimi Hakemlik Mahkemesi'ne taşıyarak, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (UNCLOS) temelinde Çin'i uluslararası deniz hukukunu ihlal etmekle suçladı ve mahkemeden, Çin hükümetinin Güney Çin Denizi'ndeki iddialarını gösteren, U şeklindeki "dokuz kesikli çizgi"si hakkındaki görüşünü açıklamasını istedi. Pekin halihazırda, mahkemenin bu vakadaki kararını geçerli kabul etmeyeceğini ilan etmişti ve mahkeme Temmuz 2016'da Çin'in bu çizgi dahilindeki karasuları üzerinde

tarihsel haklarını uygulama yoluna gitmesinin hiçbir hukuki zemininin olmadığına karar verdiği zaman Çin kararı tanımadı. Verilen hüküm yasal olarak bağlayıcıdır, ancak mahkemenin bu kararın uygulanmasını sağlayacak kapasitesi de, kaynakları da bulunmamaktadır, bu yüzden de Güney Çin Denizi'ndeki jeopolitik çatışma halen çalkantılıdır.

Güncellenmiş Bir "Komşuluk" Kavramı

Komşuyla tersleşme stratejisi uzun süre boyunca büyük güçler tarafından uygulanmıştır ve bugün de ABD, Rusya ve Çin'in hepsi bunu yapmaktadır. Bölgesel düzeyde şu anda bir dizi büyük sürtüşme mevcuttur: Suudi Arabistan ve İran arasında, Hindistan ve Çin arasında, Cezayir ve Fas arasında, Venezuela ve Kolombiya arasında, Güney Kore ve Kuzey Kore arasında bu tür sürtüşmeler görülmektedir. Bununla birlikte "komşuluk" kavramı, 20. yüzyıl ortalarında başlayan ve uluslararası ilişkilerdeki artış ve bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sonucunda 1980'lerin sonlarında ivmelenen küreselleşme süreciyle dönüşüme uğramıştır. Küreselleşme, her ne kadar temelde iktisadi nitelikli olsa da, aynı zamanda teknolojik, siyasi, sosyal ve kültürel nitelikler de taşır ve ülkeler arasında büyük çaplı karşılıklı bağımlılığı beraberinde getirmiş, dünyayı Kanadalı filozof Marshall McLuhan'ın 1960'lı yılların sonlarında öngördüğü gibi bir "küresel köy"e çevirmiştir.

Bu küreselleşmiş dünyada, diğerinden fiziksel olarak ne kadar uzakta olursa olsun her ülke fiilen komşu ve teorik olarak rakiptir. Geleneksel coğrafi komşuları uzakta tutmak artık yeterli değildir; üstünlük için küresel düzeyde mücadele verilmelidir. Eğer bir ülke belli bir ürünün üretiminde veya belli bir ileri teknoloji alanında olağanüstü düzeyde uzmanlaşmışsa, ana rakibi onun sınırlarından binlerce mil uzakta olsa bile bu durum rekabeti daha az çetin hale getirmez. Küreselleşmiş bir dünyada herkes, geri kalan herkesi sefilleştirebilir.

Yunan mitolojisine göre bir zamanlar, uzaktaki bölgesinden geçen herkese yatak verecek olan Procrustes isimli bir hancı vardı. Eğer bu kişiler yatak için fazla kısaysa Proscrustes yatağa uygun hale gelmeleri için onları gerip uzatacak, eğer fazla uzunsa bu kez dışarıda kalan parçalarını kesecekti. Bu karanlık mesel, başkalarının dikkat çekecek şekilde ayrışmasına tahammül edemeyen insanlara gönderme yapmak için kullanılır. Onlar, birilerinin

atipik olduğunu anlar anlamaz, amaçlarına ulaşmak için gerekli "norm" neyse bunu onlara dayatacak önlemler uygulayacaklardır.

Komşunuz Ne Zaman Güçlü ve Acımasız Bir Rakip Olur?

Komşunuz, sayısız silahlı çatışmaya girdiğiniz tarihsel bir hasım veya bir işgalci olmak zorunda değildir; basit bir şekilde ekonomik, dinsel, ideolojik ve jeopolitik hâkimiyet için mücadele eden bir rakip olabilir. Böyle bir durumda bile diplomatik ve ticari ilişkileri sürdürmeye devam edebilirsiniz ve hatta komşunuz sizinle aynı siyasi ve askeri ittifakın parçası olabilir. Yunanistan ve Türkiye'nin her ikisi de NATO ve BM üyesidir, ancak halen birbirlerine, dönemsel olarak tepe noktasına ulaşma tehdidi üreten bir şüpheyle yaklaşmaktadırlar.

Haziran 2017 başlarında Suudi Arabistan, pek çok ortak noktasının bulunduğu komşusu Katar'a karşı hasım haline geldi. Her iki ülke de Sünni Müslüman ve petrol zenginidir ve bu tarihsel olarak onların dost olması anlamına gelmiştir. Ancak bahsi geçen tarihte Doha, Riyad'ın bölgesel güç oyunlarına boyun eğmeyi reddetti ve bu durum Suudilerin Katar'ı bölgedeki aşırıcı grupları desteklemekle suçlamaya yöneltti; Suudilerin suçlamalarının altında yatan şey, Müslüman dünyada dini üstünlük için verilen mücadeleydi. Suudi Arabistan, katı Vahabi hareketinin güç merkezidir ve bu hareketin ilerlemesi için muazzam meblağlarda petro-dolarlar harcamıştır; Katar ise bir başka hareket olan Müslüman Kardeşler'e sadıktır.[21]

Suudi Arabistan bu rekabette orantısız güç avantajına sahiptir; 30 milyonluk nüfusu ve yaklaşık yarım milyon insandan oluşan

21 Mısır kökenli bir hareket olan Müslüman Kardeşler, 1928 yılında Hasan el-Benna tarafından kuruldu. Temmuz 2013'te iktidardan (seçim yoluyla elde edilen meşru iktidardan) darbe yoluyla uzaklaştırılmış olmasına rağmen Mısır'da halen güçlü bir varlığı mevcuttur. Ayrıca Türkiye'de gitgide daha fazla etki kazanmaktadır.

ordusuyla, yalnızca 2 milyonluk nüfusu ve 11 bin askeri bulunan Katar'ı ezecek güce sahiptir. Dış çıkarların bir din, ekonomi ve jeopolitik kokteylini ağırlaştırdığı bu rekabetin, tarihsel olarak istikrarsız olan bu bölgede daha fazla istikrarsızlığı tetikleme potansiyeli bulunmaktadır.

***

Yüzyıllar boyunca ülkeler, komşularını askeri veya ekonomik tehdit olmaktan çıkarıp nötralize etmek üzere onların üzerinde üstünlük kurmaya çalıştı. Aynı zamanda onları ürünleri için pazarlar olarak kullanmaya çalıştı ve bu amaçla göreceli istikrar sağlama arayışında oldu, ancak bir komşu tehdit olarak görüldüğü zaman, ilk başvurulan eylem, yıkıcı gruplar oluşturmak veya var olanları teşvik etmek yoluyla iç bölünmeyi kışkırtmak olmaktadır. Artan gerilimler tipik olarak, farklı yoğunluk derecelerinde silahlı çatışmaya yol açmıştır. Devletlerin küresel düzeyde rekabet yürüttüğü ve herkesin "komşu" olduğu bir dünyada, komşuyu zayıflatma araçları aynı –iktisadi, siyasi, diplomatik ve askeri– kalmaktadır ve hepsi, statükoyu korumak amacıyla, güç ifa edip başkaları üzerinde üstünlük sağlamak için kullanılmaktadır.

Bir devlet hiçbir zaman komşularının iyi niyetine tümüyle güvenmemelidir. Bir ülke, gerilimi organize etmezken bile her zaman bir komşu ülkedeki siyasi bölünmeden, ayrılıkçı hareketlerden, toplumsal altüst oluş veya ayaklanmalardan, hatta belki de en istikrarlı ülkenin bölgesel kontrolü elde etmesini sağlayacak şekilde komşu ülkenin çöküşünden memnuniyet duyacaktır.

Bütün bunlar, bir devletin kötü durumda olmasının bir komşunun ekonomisine, güvenliğine ve istikrarına zarar vermediğine işaret eder. Devlet genellikle komşularının, güvenilir bir pazar olacak kadar istikrarlı, ancak fazla ilerleme kaydedemeyecek kadar dengesiz olmasını tercih eder. Bu durum kaosa tercih edilebilir, zira kargaşa içindeki bir komşu, bir pazar olarak kaybedilir

ve bütün bölgeye yayılan bir göç verebilir, yahut yaygın bir altüst oluşun katalizörü olabilir.

KURAL 5

FARKLI GÖRÜNTÜ VERMEK VE GİZLEMEK

Nasıl Bir Aldatmaca Ustası Olunur?

"Meseleler gerçekte oldukları haliyle değil, göründükleri haliyle kabul görür."

–BALTASAR GRACIÁN

"Olmadığınız şey gibi görünün, olduğunuz şeyi gizleyin." 17. yüzyıl Diplomatı Kardinal Mazarin, siyasi yönetimle ilgili yazılarda bu stratejiden nasıl yararlanılabileceğine dair, çoğu jeopolitiğe de uygulanabilecek olan pek çok örnek sunuyordu. İspanya İç Savaşı'nda siyasi komiserlik yapan Pedro Herranz'ın söylediği gibi, "Uluslararası siyaset her zaman bir iskambil oyunu olmuştur: Oyuncular, eğer hileleri alt edip kazanmak istiyorlarsa ellerini göstermemek için titiz davranmalıdır." Poker masasındaki ifadesiz bir yüz, jeopolitikte anahtardır, çünkü herkesle dost olduğunuz görüntüsü vermenize olanak verir.

Hilekârlık Sanatı

Tarih boyunca casuslar, bir devletin içinde gizlenmiş başka bir devlet gibi olmuşlardır; onlar kendi ülkelerinin faydasına olacak bilgiler edinmek için başka bir ülkede sahte görünümlü bir varlık meydana getirirler. İngiliz Gazeteci-Yazar Max Hastings, İkinci Dünya Savaşı esnasında, komünistler için istihbarat topladıklarını daha iyi gizlemek için kapitalist girişimciler olduklarını iddia eden Sovyet casuslarından bahseder. Bu Sovyet casusları, Lenin'in meşhur vecizesini uyguluyorlardı: Komünistler, ideolojik amaçlarına ulaşmak için hakikati inkâr etmek veya gizlemek de dahil olmak üzere her türden hile, tertip ve el altından yürütülen stratejiyi kullanmaya hazır olmalıdır. Bu, özellikle Şii İslami metinlerde tartışılan *takiyye* (gizleme) veya Selefi cihatçıların bir terörist saldırı düzenlemeden önce açığa çıkmaktan kendilerini korumak için sıklıkla kullandıkları *kitman* (kendini saklama) taktiklerinden çok da farklı değildir.

Gerçekte bir şeyken başka bir şey olduğunu iddia etmek veya insanların böyle olduğuna inanmasına izin vermek suretiyle kasten kafa karışıklığı yaratmak, ülkelerin kendi yerini koruyacak kadar güçlü hale gelince kendilerini açığa çıkarmalarından önce gözden ırak bir şekilde gelişmelerine izin veren bir jeopolitik stratejidir. Bu strateji ister farklı görüntü verme ister gizleme stratejisi olsun, bir aldatmaca ustası olmak temel önemdedir. Erasmus, *Deliliğe Övgü* isimli eserinde, "uygun sahte ahmaklık, bilgeliğin zirvesidir," diye yazmıştır. Zaman zaman, kıskançlık veya düşmanlıklar yaratmamak için zayıf veya yoksul görünmek faydalı olabilir ve bu devletler için de geçerlidir: Başkalarının kaynaklarınıza el koymaya yönelmemesi için, kaynaklarınızı gizlemek daha iyi olabilir.

Politikayı "aldatmaca sanatı" olarak adlandıran Machiavelli'den alıntı yapmak gerekirse, jeopolitikte aldatmacanın en yüksek sanat olduğunu söyleyebiliriz.

Sun Tzu'nun Öğretileri

Çinli General ve Askeri Stratejist Sun Tzu, *Savaş Sanatı*'nda, farklı görüntü verme ve gizlemenin tavsiye edilebilir olduğu çok sayıda senaryo sunar. Sun Tzu'ya göre savaş tümüyle hile üzerine kuruludur: Yapabildiğiniz zaman yapamıyormuş görüntüsü verin; aktifken pasifmiş gibi yapın; yakındaysanız uzaktaymış gibi davranın; uzaktaysanız yakındaymış gibi davranın; hasmınızı tuzağa düşürmek için yem atın; karmaşayı kışkırtın ve onu şaşırtın; onu kibirli davranmaya teşvik etmek için olumsuz şartlar varmış gibi yapın.

Çinli lider Mao Zedung, 1949'da Çan Kay-şek ve Kuomintang'a karşı elde ettiği zaferde Sun Tzu'nun düşüncelerinin etkisini kabul ediyordu. Tzu'nun askeri eseri, Mao'nun tüm dünyada komünist ayaklanmalarda kilit rol oynayan gerilla savaşı hakkındaki yazılarını güçlü bir şekilde etkilemişti.

Modern Çin hiç şüphesiz olduğundan farklı gösterme ve gizleme yöntemlerini kullanmıştır. 20. yüzyılın en önemli komünist liderlerinden biri, Çin ekonomisini reforme etme arayışındaki Büyük İleri Atılım'ın hazırlayıcısı olan Deng Xiaoping'di. Mao'nun reformu sınırlamak için başlattığı Kültür Devrimi sürecinde Mao tarafından tasfiye edilen Deng, Mao'nun ölümünden sonra 1978 yılında politikaya geri döndü. Kapitalist nitelikli reformlar getirdi, ancak komünist söylemi sürdürdü ve Çin'i kırk yıldan az bir zamanda bir bölge liderine ve büyük bir dünya gücüne dönüştürdü. Yirmi, hatta on yıl önce, hiç kimse Çin'in ABD'ye meydan okuyacağını, yahut en azından, Obama yönetimi zamanında olduğu gibi, Washington'ın dış politika önceliklerini Avrupa ve Ortadoğu'dan Asya-Pasifik bölgesine yöneltmesine yol açacak kayda değer bir güç haline geleceğini tahayyül edemezdi.

Ancak bu duruma rağmen Çin, örneğin dünya iklim değişikliği zirvelerinde, kendisini kalkınma yolunda bir ülke olarak sunmaktadır. Çin'in en yakın dönemlerdeki liderleri olan Hu Jintao (2003-13) ve halefi Xi Jinping, uluslararası forumlarda devamlı olarak Çin'in halen gelişmekte olduğunu ve buna uygun şekilde davranmasına izin verilmesi gerektiğini hatırlatmışlardır. Fakat Çin gerçekten de gelişmekte olan bir ülke midir? Deng Xiaoping, "gücünüzü saklayın, anınızı bekleyin," derdi ve bu, Çin'in 1980'lerden beri yaptığı şeyin ta kendisi gibi görünmektedir. Deng, 1974 yılında Birleşmiş Milletler'de yaptığı bir konuşmada dinleyicilere Çin'in "sosyalist bir ülke" olduğunu ve "kalkınma yolunda" olduğunu hatırlatmıştı. O tarihten beri Çin ekonomisi altmış dört kat büyüdü ve yıllık yüzde 7 ila 10 arasındaki bir büyüme hızını sürdürdü. Şu anda dünyanın en büyük ikinci ekonomisi ve en büyük ülke olan ABD'yi alım gücü paritesi –ayarlanmış ürün ücretlerinin kullanılmasıyla yapılan yaygın bir ekonomi karşılaştırması– bakımından geride bıraktı ve aradaki farkın önümüzdeki yıllarda artması muhtemel.

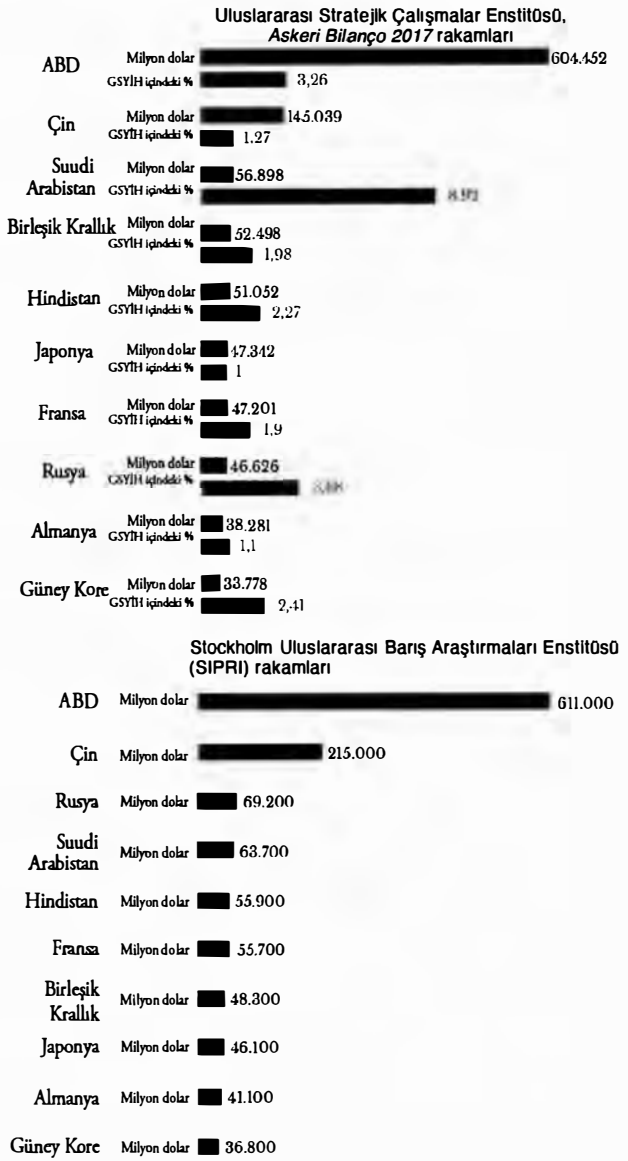
Askeri harcamalar bakımından Çin, GSYİH'sinin yüzde ikisini ayırdığı askeri harcamalarla dünya listesinde ABD'nin arkasından ikinci sırada gelmektedir[22] ve Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü (SIPRI) tarafından yapılan araştırma, Çin'in savunma harcamalarının yukarıya doğru gittiğini göstermektedir. Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ),[23] BRICS Bankası, Çin Kalkınma Bankası ve Asya Altyapı Yatırım Bankası gibi, Çin tarafından oluşturulmuş kuruluşlar ve (amacı gelişmekte olan Küresel Güney ülkeleri arasındaki ticaret ve işbirliğini geliştirmek olan) Güney-Güney forumları, yakın bir gelecekte IMF ve Dünya Bankası gibi, ABD ve diğer Batı ülkeleri tarafından kurulan uluslararası örgütleri geride bırakabilir.

Bununla birlikte, Çin'in gelişmekte olan bir ülke olduğu halen doğrudur. Kırsal bölgelerdeki ve büyük şehirlerin varoşlarındaki yüz binlerce insan yoksulluk içinde yaşamaktadır. Çin devleti, önceliğinin iç meselelere odaklanmak ve ülke içinde ekonomik büyüme ve zenginlik meydana getirmek olduğunu ileri sürmektedir. Bazı analistlere göre, Çin ekonomisinin son yıllarda yaşadığı göreceli yavaşlama, ülkeye istikrar getirecek bir orta sınıfı konsolide etmek ve sosyal altüst oluşa yol açabilecek adaletsizlik algılarını hafifletmek için, serveti nüfus arasında daha adil şekilde dağıtmayı amaçlayan kasıtlı bir girişimdir.

22 Grafik üzerinden görülebileceği üzere, Uluslararası Stratejik Çalışmalar Enstitüsü (IISS) tarafından yayınlanan "Askeri Bilanço 2017"ye göre ABD 2016 yılında askeri harcamalara 604,452 milyon dolar aktarırken, Çin yalnızca 145,039 milyon dolar aktardı. Her ne kadar mutlak veriler ışığında aradaki fark devasa düzeyde olsa da, Çin 2014'ten beri BM'ye resmi veri sunmamıştır, bu yüzden rakamlar, Çin hükümetinin iddialarına dayanan tahminlerdir.

23 ŞİÖ, Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan, Hindistan ve Pakistan tarafından kurulmuş olan, güvenlik, ekonomi ve kültür alanlarında işbirliğini amaçlayan bir hükümetler arası oluşumdur.

2016'daki en büyük askeri bütçeler

[Çin, buna eşlik edecek sorumlulukları üstlenmek zorunda kalmaksızın bir küresel süper güç olarak hareket edebileceği bir stratejiyi benimsemiş olabilir. Şu andaki başlıca küresel jeopolitik kaygılardan biri, Çin'in uyanışının barışçıl mı yoksa agresif mi olacağı sorusudur. Mart 2014'te Xi Jinping Çin'i, her ne kadar "barışçıl, dostça ve medeni" olsa da, coşkulu bir aslana benzetmişti[24]; ancak kalkınmasının sis perdesinin arkasındaki gerçek niyetlerini gizlediği şüpheleri de bulunuyor.

Hakikat ne olursa olsun, Çin, olduğundan farklı gösterme ve gizleme stratejisinin iyi bir örneğidir, zira uzun ve zengin bir tarihe ve bir kurnazlık ve sabır kültürüne sahip ülke modeline uymaktadır. Erasmus'un Euripides üzerinden söylediği gibi, "Bilge adamın iki dili vardır; biri hakikati söyler, diğeri fırsata uygun olduğunu düşündüğü şeyi söyler". Bu bilgelik, modern Çin'in jeopolitik stratejisine uygulanıyor gibi görünüyor.

Hakikatin Gizlediği Şey

Pek çok uluslararası askeri müdahale, gerçek niyetlerini insani ya da ekolojik kaygıların arkasına, yahut imal edilmiş bir "düşman" hakkındaki kaygıların arkasına gizlemiştir. Irak işgalinin gerekçesi, varsayılan kitle imha silahlarının varlığıydı. Peki işgalin gerçek amacı neydi? Petrolü kontrol etmek. Bir devlete bazı maddelerin üretimine ilişkin sınırlar ve kotalar, yahut malvarlıklarının dondurulması dayatıldığı zaman bu, söz konusu ülkenin ekonomik büyümesini yavaşlatmaya yönelik bir taktik olabilir ve ürünlere özel gümrük vergilerinin getirilmesi, bir rakibin ekonomisini korumak için yapılabilir. 2001 yılında George W. Bush tarafından ilan edilen "teröre karşı savaş", varsayılan bir ortak küresel düşman yaratma arayışındaydı: kavram olarak yetersiz kalan ve

24 Çin Devlet Başkanı'nın ülkesini uyanan bir büyük kediye benzetmesi, Napolyon Bonapart'a atfedilen bir söze anıştırma olabilir: "Çin uyuyan bir aslandır. Bırakın uyusun; zira uyandığı zaman dünyayı sarsacaktır."

halen uygun bir şekilde tanımlanması gereken, "uluslararası" terörizm.

Her türlü devlet müdahalesi, hakiki motivasyonun ne olduğu sorusunu gerektirir. Herhangi bir iktisadi, askeri, ekolojik veya insani müdahale gerçekleşmeden önce bize amaç ve sebeplerin neler olduğu sunulur, ancak bazen bu bir düzeyde hakikat içerse bile, bu durum çoğunlukla hikâyenin tamamı için geçerli değildir. Gerçek sebepler her zaman müdahalede bulunan ülkenin siyasi, iktisadi ve jeopolitik gündemine uygun olacaktır ve bu gündemin soylu bir gündem olması pek de muhtemel değildir.

KURAL 6

KIRILMA NOKTASI

Bir Düşmanın En Büyük Zaafı Nasıl Bulunur ve Kullanılır?

"Mükemmellikte en yüksek nokta, düşmanın direncini savaşmadan kırmaktır."

–SUN TZU

Her halk, ulus ya da imparatorluk, dış düşmanların istifade etmeye çalıştığı iç zayıflıklar ve güç mücadeleleri deneyimlemiştir. Arka plandan uygun şekilde manipüle edilen milliyetçi veya ayrılıkçı eğilimler, toplumsal farklar veya radikal hareketler, bir rakibin kırılma noktasına götüreceği bir Aşil topuğu haline gelebilir.

Çinli Stratejistler Liang ve Xiangsui, bir düşmanın zaafını bulmanın ve hedef almanın öneminden ve bunun en kuvvetli gücü bile nasıl istikrarsızlaştırabileceğinden söz eder. Kırılma noktasına gerilla aktivizmi, terörizm veya savaş yoluyla ulaşılabilir. Bu yöntemlerin hepsinde saldırının odak noktası, hasım tarafa en büyük psikolojik zararı vermesi muhtemel olan şey neyse o olmalıdır. Bazı Batılı ülkelerin cihatçı terörizmle mücadele etmek zorunda kaldığı bir çağda, Askeri Stratejist Pierre Servent'ın sözlerini hatırlamak yerinde olacaktır: Teröristler her ne kadar belirsiz topluluklar olsa da, her zaman sivilleri ve kamuoyunu hedef alırlar, zira bunlar demokratik toplumlardaki zayıf noktalardır.

Amerika Birleşik Devletleri İspanya'nın Zayıflığından Faydalanıyor

Ne kadar güçlü ve yenilmez görünürlerse görünsünler, her süper gücün bir kırılma noktası vardır ve bu herhangi bir zamanda kendini gösterebilir. Bunun bir örneği, 1898'deki İspanyol-Amerikan Savaşı'dır. 1884-85 tarihli Berlin Konferansı'nda Avrupalı büyük güçler, daha önce Asya'da yaptıkları gibi, Afrika topraklarını sömürge olarak almak üzere aralarında paylaşmıştı. Bu esnada, bu düzenlemelerin parçası olmamış olan ABD, Karayipler'e odakla-

narak kendi yayılmacı girişimlerini başlattı. Bazı ABD başkanları, stratejik, tarımsal ve ekonomik değeri sebebiyle çekici olan Küba'yı satın almayı teklif etti, ancak İspanya her zaman onları geri çevirdi. İspanya'da 1868 yılında gerçekleşen Şanlı Devrim, Küba'da, Kübalı bir orta sınıfın doğuşuyla birlikte gelişen ve Madrid'in getirdiği kısıtlamalardan kaynaklı olarak yaşanan siyasi ve ticari hayal kırıklıkları sebebiyle yoğunlaşan bir milliyetçi hareketin doğuşunu gördü. Bunu, en önemlileri On Yıl Savaşı (1868-78), Küçük Savaş (1879-80) ve Bağımsızlık Savaşı (1895-98) olan periyodik ayaklanmalar izledi. Bu ayaklanmalara, Washington'ın Küba devrimini özgürlük savaşçılarının devrimi olarak betimleyen, Madrid'inse ABD hükümetini hiçbir bağlantısı olmadığı halde adayı ilhak etmek isteyen bir hükümet olarak betimleyen medya kampanyaları eşlik etti.

1898 yılında Washington, Küba'da yaşayan ABD vatandaşlarının çıkarlarını koruma ihtiyacını müdahale gerekçesi haline getirerek adaya bir savaş gemisi gönderdi. Geminin Havana limanındaki bir patlama sonucunda batması sonrasında İspanyol-Amerikan Savaşı başladı ve çatışma ABD'nin zaferiyle sonuçlanarak İspanyol İmparatorluğu'nu sonu gelmez bir gerilemeye sürükledi. İspanya, "98 Felaketi" olarak bilinen süreç içinde Küba'yı, Porto Riko'yu ve Filipinler'i kaybetti.

Washington, Kraliçe İsabella'yı tahttan indiren Şanlı Devrim'in arkasından siyasi ve mali bir kriz yaşadığı bir dönemde İspanyolların savunmasızlığından istifade edebildi. ABD ayrıca, metropolle ilişkisini daha da zayıflatmak için Küba'da milliyetçi hisleri körükledi. Beyaz Saray bu şekilde nihai hedefine ulaşıp adada nüfuz tesis edebildi.

Almanya Lenin'i Rusya'ya Gönderiyor

"Kırılma noktası" taktiği sıklıkla, bir ülke içerisindeki siyasi, sosyal ve dinsel rekabetleri ağırlaştırmayı içeren "nifak tohum-

ları ekme" stratejisiyle bir arada uygulanır. Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı esnasında Rusya'ya yaptığı şey buydu. Kayzer II. Wilhelm rejimi bir süreden beri iç istikrarsızlaştırma yoluyla muarızlarını zayıflatmaya çalışıyor, İrlanda, Hindistan, Mısır ve Fas'taki bağımsızlık hareketlerine destek veriyordu. Almanya'nın Büyük Savaş'ta zafer elde etmesi açısından stratejik olarak kritik bir devlet olan Rusya ise farklı bir taktiği gerektiriyordu. Alman birlikleri o dönemde batı ve doğu cepheleri arasında bölünmüştü. Amerika Birleşik Devletleri 1917 yılında Britanya lehine çatışmaya girince, Almanya'nın Fransa sınırını güçlendirmek için doğudan kuvvetlerini çekmesi gerekti. Rusya'da Çar II. Nikolay, Mart 1917'de burjuvazi tarafından tahttan inmeye zorlanmıştı, ancak bu durum Rusları Almanya'yla savaşa devam etmekten alıkoymamıştı. Lenin on yıldan fazla zamandır İsviçre'de sürgündeydi, ancak Kayzer, böyle bir devrimcinin başında bulunacağı bir Rus hükümetinin teslim olmaya daha fazla meyilli olacağını düşündü. Almanya Lenin'le anlaşma yapıp Rus topraklarına güvenli bir şekilde geçmesini temin etti. Lenin'in Nisan 1917'de St. Petersburg'da bulunmasının kendisi bile sosyalist hareketin canlanması için yeterli oldu ve bu hareket bir yıldan az bir zaman içinde bütün ülkenin kontrolünü ele geçirerek Rusya'yı savaştan çıkardı.

Her ne kadar bu yol Almanya'nın savaşı kazanmasıyla sonuçlanmamış olsa da burada kırılma noktası stratejisinin başarılı bir uygulaması görülmektedir. Almanya, Prusyalı Stratejist Carl von Clausewitz'in tavsiyesini izlemişti: "Rusya fethedilebilecek, yani gerçek anlamda işgal edilebilecek bir ülke değildir. (...) Böyle bir ülke yalnızca kendi zayıflığıyla ve iç bölünme eylemleri yoluyla yenilgiye uğratılabilir."

ABD İkinci Dünya Savaşı'na Giriyor

İkinci Dünya Savaşı esnasında Washington, kendi çıkarlarını korumak için Almanya'ya karşı savaşması gerekeceği sonucuna var-

mıştı. Eğer Hitler savaşı kazanıp, Rusya'nın kaynaklarının bile eklenebileceği birleşik bir Avrupa'yı yönetirse, bu yeni Avrupa'nın hem bir ekonomik rakip hem de potansiyel bir askeri hasım olarak gözünü ABD'ye dikmesi yalnızca zaman meselesi olacaktı. Hitler'in, Avrupa kontrol altına alınıp Asya ve Avrupa'nın enerji rezervlerinin emniyet altına alınmasının hemen sonrasında Güney Amerika işgaliyle başlayarak Amerikaları fethetme yönünde planları halihazırda oluşturmuş olduğu anlaşılıyordu. Beyaz Saray böyle bir olasılığın gelişmesine izin veremezdi, ancak hiçbir Avrupa ülkesinin Amerikan çıkarlarına tehdit oluşturmamasını ve Avrupa'nın ABD'nin yardım tekliflerini kabul etmekten başka şansının olmamasını sağlamak için, Avrupa çatışmada yeterince zayıflayıncaya kadar savaşa müdahale etmemeyi tercih etti. Bir kez daha, dönemin büyük gücü başarılı bir şekilde oyun kartlarını karmış, en iyi kartları kendisi için tutmuştu.

Savunmasız Jeopolitik Ağırlık Merkezleri

Her devletin ağırlık merkezleri vardır: Kurcalanması halinde her şeyin yıkılmasına sebep olabilecek kadar hayati önemde olan odak noktalarıdır bunlar. Siyaset bilimci Zbigniew Brzezinski'ye göre ABD'nin küresel üstünlüğü doğrudan doğruya, Washington'ın Avrupa ve Asya üzerindeki hâkimiyetini ne kadar ve ne etkinlikte koruyabileceğine bağlıdır. Brzezinski'nin teorisine göre Avrasya, küresel jeopolitik eksenidir: Buraya hâkim olan güç, yeryüzünün en gelişkin ve ekonomik yönden en üretken olan bölgelerinden iki ya da üç tanesini kontrol eder ve dolayısıyla dünyaya hâkim olur.

Tıpkı bireyler ve ailelerde olduğu gibi, her toplumun da, hasımları tarafından onu yıkmak için istismar edilebilecek bir zayıf noktası vardır. Buna karşı geliştirilecek en iyi savunma, bir ülkenin kendi kırılma noktasını kendisinin tanımlamasıdır. Kendi savunmasızlığınızın farkında olarak, onu saklayabilir ve başkalarından koruyabilirsiniz.

KURAL 7

BÖL VE YÖNET

Uyumsuzluk Yayarak Düşmanlarınızı Nasıl Zayıflatırsınız?

"Her ne kadar bir düşman ordusunun pek çok askeri olsa da, bir uzman onları saldırıya uğradıkları zaman birbirlerine yardım edemeyecekleri şekilde bölebilir."

–SUN BIN

Mevcut güç yapılarını parçalayıp küçük oluşumların birleşmesini durdurmak, en azından Roma İmparatorluğu'na kadar giden bir stratejidir. Bu strateji, Jül Sezar'ın "böl ve yönet" vecizesinde özetlenmiş olup, pek çok akademik çalışmanın konusu olmuştur ve bulguların çoğu, stratejinin etkililiğini kabul etmektedir.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Britanya, Almanya'yla müttefik olan Osmanlı İmparatorluğu'nu yenilgiye uğratmak için bir Arap isyanı hazırladı; savaştaki dengeyi Müttefikler lehine değiştirdi. İkinci Dünya Savaşı sırasında Churchill, Rusya'nın Hitler'le olan paktını bozmak ve onları Müttefikler'in yanında savaşmaya zorlamak için tüm gücünü kullandı. Savaşın ilerleyen kısımlarında büyük güçler, güçlü bir Arap Müslüman liderliğini engellemeyi arzuladığından, olası liderler arasında rekabetleri körükledi. Hindistan'da Britanya İmparatorluğu, farklı etnik gruplar arasındaki bölgesel sınırları korudu; bunu uyuşmazlık ve bölgesel ihtilaflar doğurmanın ve bu grupların birleşerek bağımsızlığa yönelmesini engellemenin en iyi yolu olarak gördü. Savaştan sonra Hindistan gerçekten de bağımsız olduğu zaman uyuşmazlıklar varlığını korudu ve Britanya Hindistan'ı en sonunda altı devlete bölündü.

Yom Kippur Savaşı'nın (6-25 Ekim 1973) sonucunda, Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü'nün (OPEC) Arap üyeleri ABD'ye ve Hollanda'ya petrol ihracatına ambargo getirdi ve pek çok ülke enerji sektörlerini millileştirdi. Yedi yıl içinde petrol fiyatı varil başına üç dolardan otuz beş dolara yükseldi. Bundan sonra Washington, başlıca küresel tüketicisinin kendisi olduğu petrolün fi-

yatını yükseltebilecek başka paktların oluşmasını engellemek için OPEC üyeleri arasında bölünmeleri körüklemeye başladı.

Olivier Entraygues'in İngiliz General ve Stratejist J.F.C. Fuller'ın yazılarına ilişkin analizinde belirttiği gibi, Büyük Britanya her zaman Avrupa'nın tek bir gücün hâkimiyeti altında olması fikrine karşı hasmane bir tutum içinde oldu. Britanya her zaman hasımlarını ezmeye çalışmış olmasa da, pek çok defa, dengenin yeniden tesis edilmesi için yükselen rakiplerinin gücünü azaltmaya çalıştı.

Arapları Bölmek

15 Haziran 1915 tarihinde Britanya, Arapların Türk yönetiminden duyduğu huzursuzluktan istifade etmek için, Mekke ve Medine emiri Şerif Hüseyin bin Ali el-Haşimi'yle gizli bir antlaşma imzaladı. Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilgiye uğratılmasına Arapların yardım etmesi karşılığında Britanya, Suriye'den Kızıldeniz'e ve Fars Körfezi'ne, Şam'dan Mekke'ye uzanan bir Arap devletinin kurulması sözü verdi; Hüseyin Haziran 1916'da Osmanlılara savaş ilan etti ve beş ay sonra kendisini Hicaz Kralı ilan etti.

8 Ocak 1918 tarihinde ABD Başkanı Woodrow Wilson, İtilaf Devletleri ile İttifak Devletleri arasında Versay Barış Antlaşması'yla sonlanacak barış görüşmelerinin temelini oluşturacak olan On Dört Madde'yi yayınladı. On ikinci madde, daha önceden Osmanlı yönetimine tâbi olan diğer halklarla birlikte Araplara "şüphe götürmez yaşam güvenliği ve mutlak surette serbest bırakılmış bir otonom gelişme imkânı verilmesi gerektiği"ni belirtiyordu. Ancak, İngilizler tarafından Suriye Kralı tayin edilmiş olan Emir Faysal 1919'daki Paris Barış Konferansı öncesinde Arap bağımsızlığı lehine argümanlar dillendirince, konuşması soğuk bir yanıtla karşılandı. Haşimi prensi, Müttefik ülkelerin davalarına sadakatle hizmet etmiş olması sebebiyle onların desteğine sahip

olduğuna inanıyordu, ancak talepleri Fransa'nın Suriye'deki hedefleriyle çatışıyordu.

Kahire'deki Britanya Yüksek Komiseri Sir Henry McMahon'un Faysal'ın babası Şerif Hüseyin'e vaat ettiği son derece geniş topraklar dikkate alındığında, Hüseyin'in oğlunun talepleri mütevazıydı: Yalnızca Büyük Suriye'de (günümüzdeki Suriye, Lübnan, Ürdün, İsrail ve Filistin Yönetimi toprakları) ve Hicaz'da Arap Krallığı için hemen ve tam bağımsızlık talep ediyordu ve karşılığında Filistin'de yabancı aracılığını kabul edecek, Britanya'nın Mezopotamya'nın kontrolü için ileri sürdüğü hak taleplerini de tanıyacaktı.

Faysal Suriye Ulusal Kongresi tarafından Büyük Suriye Arap Krallığı'nın kralı ilan edildi, ancak sadece birkaç ay sonra Fransızlar tarafından devrildi. McMahon'la yaptıkları bütün yazışmaları saklayan Şerif Hüseyin, Britanya'nın sözünden döndüğünü biliyordu. Ancak daha da kötüsü henüz gelmemişti, zira Londra, Hüseyin'le müzakereler yürüttüğü esnada bir taraftan da, her ay kendisine kayda değer meblağlarda para ödemeyi kabul ettiği, İbn Suud olarak da bilinen Abdülaziz el-Suud'un başında olduğu Orta Arabistan'la da bir antlaşma imzalamıştı. Arap birliği için verilen ve yarım milyon insanın ölümü, bir milyon insanın da yer değiştirmesiyle sonuçlanan savaş 1932 yılında sona erdiğinde Suud, kutsal Mekke ve Medine şehirlerini ele geçirmiş ve günümüzün Suudi Arabistan'ını kurmuştu. Bu tarihten önce Britanya, Fars Körfezi'nden Hint Okyanusu'na erişimi ellerinden geldiğince kısıtlamak suretiyle, Suudilerin bütün Arap Yarımadası'nı birleştirmesini engelleyecek planları hayata geçirmişti. Bütün yaşananlar, Britanya ve Fransa'nın dünyanın en büyük ve en kârlı hidrokarbon rezervlerinden bazılarına sahip olan belli bölgelerin kontrolünü ele geçirmesi için düzenlenmiş oyunlardan ibaretti. Haziran 2014 tarihinde hilafet ilanında bulunan, kendisini İslam Devleti ilan etmiş olan örgüt yakın zamanlarda, Londra, Paris ve

Washington'ın böyle bir devletin kurulmasına izin vermemesi sebebiyle 1916 tarihli Sykes-Picot Antlaşması tarafından engellenen[25] büyük Arap devletini kurmaya yöneldi.

Benzer bir aldatmaca örneği 1920 yılında San Remo'da yaşandı: Fransa, Büyük Britanya ve İtalya, yıkılan Osmanlı İmparatorluğu'nun ganimetlerini paylaştıkları gibi, Doğu Anadolu'yu da Ermeniler ve Kürtler arasında bölüştürdükleri çeşitli antlaşmalar imzaladı. Kürtlere Osmanlı İmparatorluğu'ndan tam bağımsızlık ve kendi devletlerini kurma imkânıyla birlikte Ermeni bölgesinin güneyinde, merkezinin Diyarbakır şehri olduğu topraklar verildi. Ancak Türkiye 1923 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ü ilk cumhurbaşkanı seçtiğinde ve Atatürk'ün ilk kararlarından biri bu hakkı reddetmek olduğunda, Kürtlerin umutları boşa çıktı. Onlara bu sözü veren Avrupalı güçler, herhangi bir müdahale girişiminde bulunmadı.

Bölünmüş Bir Libya

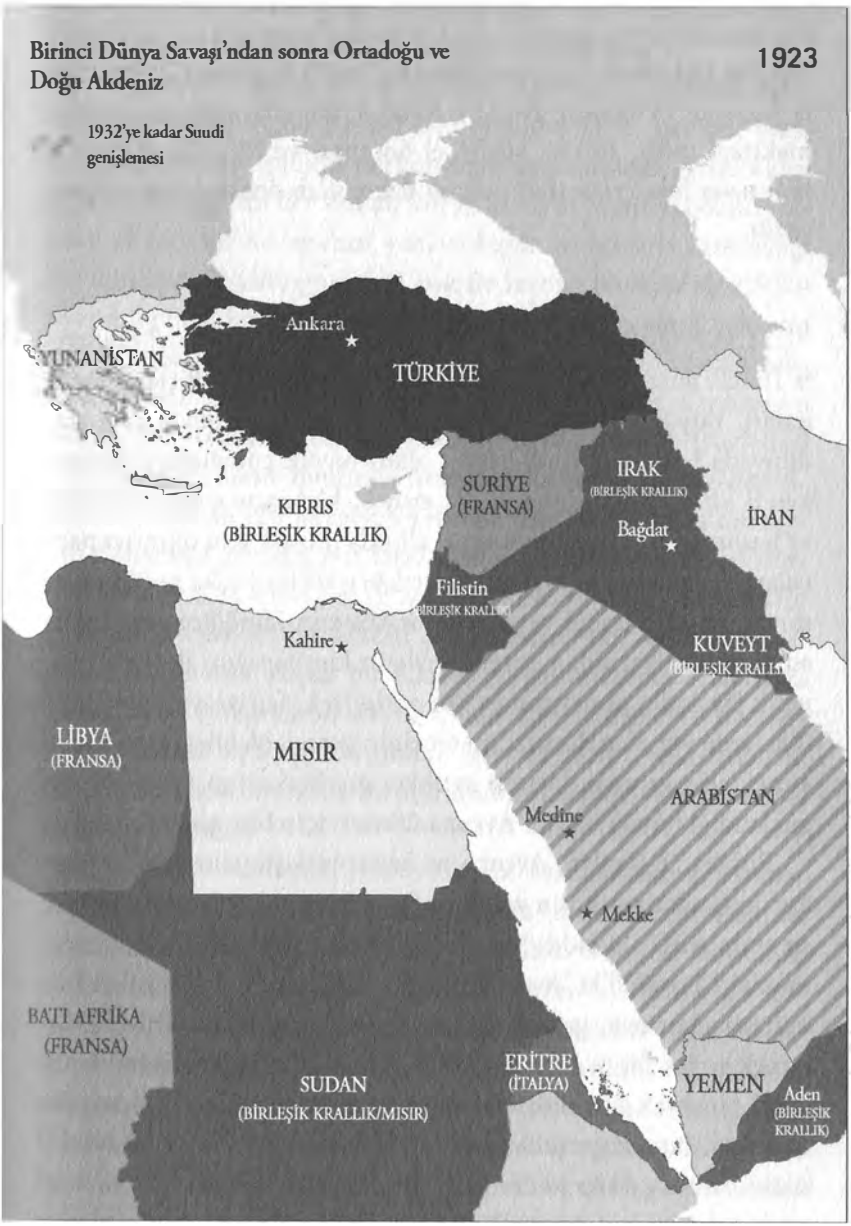
Brad Hoff, Hillary Clinton tarafından gönderilmiş olan ve 2016 başkanlık kampanyası esnasında basına sızdırılan binlerce e-posta hakkında kaleme aldığı bir makalede, Amerika'nın 2011 yılında Libya'da düzenlediği saldırının sebeplerini değerlendirmektedir.[26] Hoff, Batı ülkelerinin, Ortadoğu'daki başka yerlerde de yaptıkları gibi bu ülkede, içlerinden bazılarının El Kaide'yle bağının olduğundan şüphe edilen isyancı hareketlere destek verdiğini vurgulamaktadır. Libya örneğinde Şubat 2011'de gösterilerin

25 16 Mayıs 1916 tarihinde imzalanan Sykes-Picot antlaşması, Birleşik Krallık ve Fransa arasında imzalanan ve Rusya'nın da rıza gösterdiği, Osmanlı İmparatorluğu'nun yenileceğini öngörerek Ortadoğu'daki kendi nüfuz ve kontrol bölgelerini tanımlamayı amaçlayan gizli bir paktı. Buna göre Paris, Lübnan'ı, Suriye'yi ve Kuzey Irak'ı kontrol edecek, Londra ise Mavera-i Ürdün'ü ve Güney Suriye'yi yönetecekti. Filistin uluslararası yönetim altında olacak ve bağımsızlık verilen Arap bölgelerine dahil edilmeyecekti. Başlangıçta Filistin'in tahsis edildiği Rusya, 1917 devrimi sonrasında antlaşmadan çıktı. Bu antlaşma savaştan sonra Milletler Cemiyeti tarafından tasdik edildi.

26 Hoff, "New Hillary emails", *Levant Report*.

yaşanmaya başladığı ilk ayda Britanya, Fransa ve Mısır'dan gelen özel harekât güçleri, Libya-Mısır sınırında ve Bingazi'nin banliyölerinde milis gruplarını eğitmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Ortadoğu ve Doğu Akdeniz
1914
İstanbul
YUNANİSTAN
OSMANLI İMPARATORLUĞU
KIBRIS (BİRLEŞİK KRALLIK)
Şam
Kudüs
Bağdat
İRAN
LİBYA (İTALYA)
Kahire
KUVEYT (BİRLEŞİK KRALLIK)
MISIR (Birleşik Krallık)
Medine
ARABİSTAN
Mekke
BATI AFRİKA (FRANSA)
SUDAN (BİRLEŞİK KRALLIK/MISIR)
ERİTRE (İTALYA)
Aden (BİRLEŞİK KRALLIK)

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Ortadoğu ve Doğu Akdeniz
1923
1932'ye kadar Suudi genişlemesi
Ankara
YUNANİSTAN
TÜRKİYE
SURİYE (FRANSA)
IRAK (BİRLEŞİK KRALLIK)
İRAN
Bağdat
KIBRIS (BİRLEŞİK KRALLIK)
Filistin (BİRLEŞİK KRALLIK)
Kahire
KUVEYT (BİRLEŞİK KRALLIK)
LİBYA (FRANSA)
MISIR
ARABİSTAN
Medine
Mekke
BATI AFRİKA (FRANSA)
SUDAN (BİRLEŞİK KRALLIK/MISIR)
ERİTRE (İTALYA)
YEMEN
Aden (BİRLEŞİK KRALLIK)

Yabancı güçler hükümet karşıtı isyancılara, AK-47 tüfekleri ve cephanelikler de dahil olmak üzere silah ve tedarik sağladı. Fransız *Libération* gazetesi 2011 yılında, Fransa'nın dış istihbarat teşkilatı Dış Güvenlik Genel Yönetimi'nin (Direction Générale de la Sécurité Extérieure-DGSE), Kaddafi karşıtlarına paraşütlerle, makineli tüfek, suikast silahı, el bombası ve MILAN güdümlü tanksavar füzeleri de dahil olmak üzere silah dolu kutular attığını yazdı.

***

21. yüzyılda böl ve yönet stratejisini nasıl uygularsınız? François Thual'e göre büyük güçler –temel olarak Amerika Birleşik Devletleri, Büyük Britanya ve Fransa– ile (aynı zamanda modern dünyada başlıca iktisadi güçler olan) büyük çokuluslu şirketler, kendi iktidarlarını daha iyi ifa etmek, kârlarını azamileştirmek ve hammaddeye erişimi kontrol altında tutmak için dünyayı parçalara ayırmışlardır. Fransız stratejiste göre bir başka nesil zamanında, ulusal kimliği veya belli bir kesimin kimliğini savunmak adına otuz civarında yepyeni devletin kurulacağını ileri sürmek uçuk bir iddia olmayacaktır. Şu anda Irak, Suriye ve Libya gibi ülkelerde var olan durum, bu teorinin gerçek olabileceğine işaret etmektedir ve aynı durum, ayrılıkçı merkezkaç güçlerin gitgide güçlendiği büyük ölçekli Avrupa ülkeleri için bile geçerli olabilir.

Robert D. Kaplan, Avrupa ne kadar birleşik olursa Washington'la o kadar gerilimin yaşanacağını düşünmektedir. Avrupa'nın şu anda ABD'nin ciddi bir rakibi olabilmesinin tek yolu, bir zamanlar Churchill'in "Avrupa Birleşik Devletleri" olarak adlandırdığı şeyi kurmak, gerçek anlamda birleşik bir dış politika tesis etmek ve tek bir ordusu ve birleşik bir istihbarat servisi bulunan güçlü bir ortak güvenlik ve savunma politikasını hayata geçirmek olacaktır. Bunun gerçekleşmesine en yakın an Avrupa Anayasası'nın ortaya çıktığı andı, ancak bu anayasa, Fransa gibi birkaç güçlü ülkenin geri durması sebebiyle hiçbir zaman onaylanmadı.

Şu anda Birleşik Krallık AB'den çıkma yolunda ve bir Avrupa Birleşik Devletleri fikrini gitgide boş bir hayal haline getiren mülteciler meselesi üzerinden artan gerilimler yaşanıyor.

Kaplan'ın bakış açısına göre ABD, Avrupa'nın gerçek anlamda birleşmesine hiçbir zaman izin vermeyecektir, zira bu, Washington'a ciddi jeopolitik ve ekonomik dezavantajlar getirecektir. Ancak, Avrupa'nın her zaman Beyaz Saray'ın müttefiki olmuş olması ve zayıf bir Avrupa'nın, yeni ve özgün zorluklarla karşılaştığı bir dönemde Washington için pek de faydalı olmayacağı dikkate alındığında, bu durumun gelecekte nasıl gelişeceğini bekleyip görmek gerekecektir. Uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehditlerin üstesinden ancak kolektif bir şekilde gelmenin mümkün olduğu küreselleşmiş bir dünyada, Amerika Birleşik Devletleri müttefiklerini kendi tarafında tutmalıdır. Avrupa da, üye devletlerin her birinin uluslararası toplumda tekil olarak fazla ağırlığının olmaması gerektiğinin farkındadır. Ülkelerin kendi çıkarlarını ilerletmeleri için birleşik halde kalmaları daha iyi olacaktır. Bunun karşısındaki bir tehdit, çoğu zaman "iki vitesli Avrupa" diye adlandırılan, küçük bir ülkeler bloğunun kendi aralarında daha sıkı bir entegrasyon arayışı içinde olduğu, diğer AB üyelerini arkalarında bıraktığı durumdur. Eğer bu durum vuku bulursa, gerçek anlamda birleşmiş bir Avrupa'nın önünde yeni bir engel oluşmuş olacaktır.

Eğer bütün düşmanlarınızı aynı anda ortadan kaldıramıyorsanız, onları birer birer ortadan kaldırmanız gerekir. Onları bölmek mantıklı bir başlangıç noktasıdır ve oldukça etkili bir jeopolitik strateji olduğunu kanıtlamıştır. Ancak bazen uyumsuzluğu körükleme yönündeki girişimler ters etki yaratabilir ve düşmanlarınızı bölmek yerine birleştirebilir. İÖ beşinci ve altıncı yüzyıllarda yaşamış Yunan Tarihçi Ksenofon, şu tavsiyede bulunuyordu: "Bir liderin kendisine tâbi olanların hepsini aynı anda gücendirmesi bana ağır bir hata gibi görünüyor, zira pek çoğunun arasına korku salması halinde kuşkusuz düşmanlar kazanacaktır ve aynı anda

herkesi gücendirmek kuşkusuz onların kendisine karşı ortak bir girişim için bir araya gelmesine yol açacaktır."

Güç Dengesi

Hâkim güçler geçmişten beri, stratejik çıkarlarının olduğu her yerde güç dengesini koruma arayışında olmuşlardır; bir ülkenin güçlenmesini önlemek, bir rakiple uğraşmak zorunda kalma ihtimalini asgariye indirecektir. Örneğin Britanya'nın her iki dünya savaşındaki temel saiklerinden biri, hiçbir ülkenin bütün kıtaya hâkim olmamasını sağlamaktı ve Londra her zaman, Avrupa'da hâkim hale gelme potansiyeli taşıyan güçlere karşı daha zayıf olan ülkelere yardım etmeye hazır oldu.

Ortadoğu'da Obama yönetimi, Şii nüfus çoğunluklu İran'ın Irak, Suriye, Lübnan, Yemen ve Bahreyn üzerinde nüfuz kazanmasına izin verdi ve bu durum bölgedeki Sünni nüfus çoğunluklu ülkelerde ve İsrail'de alarm durumu yarattı. Her ne kadar bunu barışçıl yollardan sağlamak zor olacak olsa da, Trump yönetiminin bölgedeki güç dengelerini yeniden oluşturma arayışına girmesi muhtemeldir. Büyük güçlerin nasıl çalıştığı bilindiğinde, Trump'ın yalnızca Obama'nın başlattığı oyunu sürdürdüğünü ileri sürmek abartılı olmayacaktır. İran'ın ve Şii İslam'ın Ortadoğu'da güçlendirmesine izin vermiş olan Washington şimdi onlara karşı tutum alacak, bu şekilde bölgede çatışmanın devam etmesini sağlayacaktır. Arap ve Müslüman dünyası parçalanmış halde kaldığı müddetçe bütün petrol piyasasını ve bölgedeki geçitleri kontrol edemeyecektir; bu, Batılı güçlerin geçen yüzyılda dünyanın bu bölgesi için izlediği kilit jeostratejilerden biri olmuştur. George Friedman'ın işaret ettiği gibi, enerji tüketen ve ülkeleri ABD'yle karşı karşıya gelmekten uzaklaştıran güç mücadeleleri her zaman Washington'ın çıkarınadır.

Thual'e göre Almanya, Rusya'nın yeniden canlanmasını önlemek için Doğu Avrupa'yı kontrol etme arayışına girerek tuhaf bir jeopolitik strateji izlemektedir. Almanya bu doğrultuda Baltık

cumhuriyetlerini, Orta Avrupa'yı ve Balkanlar'ı yakından izlemekte ve Sırbistan'ın Adriyatik sahilinden uzak tutulmasını sağlamaya çalışmaktadır. Almanlar Karadeniz'e erişimi emniyet altına almak için Türkiye'yle de iyi ilişkilerini korumaya çalışmıştır.

Fareed Zakaria, ülkelerin dengeli güç dinamiklerine nasıl eriştiklerini izah eden bazı temel kurallar sunmaktadır; her ne kadar bu kurallar Avrupa'ya referansla tanımlansa da, evrensel düzeyde geçerli kabul edilebilir. Stratejilerden biri, yükselen güçlere karşı bir karşı-ağırlık olarak hareket eden Britanya'nın stratejisidir. Bir diğeri, Almanya'nın bütün güçlerle, birbirleri arasında olanlardan daha iyi ilişkiler kurmak için hepsiyle temas kuran Bismarck'ın stratejisidir. Kissinger ise, kurulu güç dengelerinin karşısında iki tür tehdidin olduğuna inanıyordu: Önemli bir ülkenin hegemonik hale gelecek kadar gücünü arttırması (Rusya örneğinde bu olabilirdi) ve ikincil bir konumda olan bir ülkenin yeni bir güç dinamiğine izin verecek düzenlemeler talep etmesi (günümüzde Çin ve Hindistan bunun en yakın örnekleri olacaktır). Bu teoriye göre, şu anda, hegemonik bir gücün (ABD), zayıflamış bir Avrupa'nın ve Çin, Hindistan ve Rusya gibi bir avuç başka gücün dünyanın geri kalanı üzerindeki nüfuzlarını arttırmak için çabalamasıyla, güç dengesi yeniden şekillenmektedir. Teorik olarak ortak ve karşılıklı bağımlılığa dayalı çıkarlar, gerilimlerin patlama noktasına varmasını engelleyebilir, ancak tarih bize, değişen güç dinamiklerinin savaş hayaletini sahneye çıkarmasının yalnızca zaman meselesi olduğunu öğretecektir.

KURAL 8

KUKLA OYNATICILIĞI

Dolaylı Nüfuz ve Eylem Yoluyla Nasıl Tahakküm Sağlanır?

"Dünya, sahnenin arkasında olmayanların hayal ettiğinden çok farklı kişilikler tarafından yönetilmektedir."

–BENJAMIN DISRAELI

"Dolaylı hâkimiyet", büyük güçlerin kendi iradelerini dayatıyor gibi görünmeksizin güçlerini kendi çıkarlarını savunmak için kullanma biçimine işaret eder. Güçlü ülkelerin kültür ve ekonomi yoluyla daha az gelişmiş ülkeler üzerinde tahakküm kurma biçimi, "yeni-sömürgecilik" olarak bilinir. Tarihçi Michael Coffey'e göre İkinci Dünya Savaşı ertesinde Sovyet Dışişleri Bakanı Vyaçeslav Molotov, ABD'nin Avrupa'nın toparlanmasına yardım etme girişimi olan Marshall Planı'nı kıta üzerindeki İngiliz-Amerikan hâkimiyetinin bir bahanesi olarak görüyordu. Bunun kıtanın yeniden inşa edilmesiyle ilgili olduğu kadar Washington'ın Avrupa'ya bir müttefik olarak bel bağlamayı sağlamasıyla da ilgili olduğu ölçüde haklıydı da.

Dolaylı hâkimiyetin ince içerimleri, uluslararası sahnede devasa bir rol oynar. Doğrudan bir yaklaşımın etkisiz olduğu görüldüğü zaman dolaylı stratejiler devreye girer. Brzezinski'nin işaret ettiği gibi, Washington'ın küresel nüfuzu büyük ölçüde, en sonunda ona bağımlı hale gelen yabancı elitlerin dolaylı desteğine dayanmaktadır. ABD hükümeti, bilhassa yetenekli bir dolaylı yöneticidir. Washington, enerji ihtiyaçlarının ve stratejik çıkarlarının baskın gelmesi için bir yandan emperyalizmin klasik baskı araçlarını uygularken, diğer yandan iktisadi nüfuz uygulamaktan askeri bir varlık veya bir güvenlik varlığı tesis etmeye kadar uzanan bir daha az doğrudan taktikleri dizisini de kullanır. Bu taktikler, çevrenin ve biyolojik çeşitliliğin korunması, sürdürülebilir kalkınma, demokrasi, iyi yönetim veya insan haklarının geliştirilmesi gibi bir dizi mantranın içine saklanır.

Lorot ve Thual'e göre, düşük yoğunluklu çatışmalar büyük güçler tarafından rutin olarak, zayıf ülkeler üzerindeki kontrollerini güçlendirmek için kullanılır. Stratejist George Friedman, Suudi kraliyet ailesinin ve öteki Körfez monarşilerinin Arap petrolünü kontrol etmeye devam etmesinin sebebinin, Beyaz Saray'ın böyle olmasını tercih etmesi olduğuna işaret eder –bunlar, "zayıf" ve halk desteğinden yoksun kurumlar olarak her zaman ABD desteğine bağımlı olacaklardır.

Amin Maalouf, "modernleşme, hem yabancı hem de mütehakkim olan başka bir kültür tarafından getirilmiş bir Truva Atı olarak algılanır hale geldiği andan itibaren şüpheli hal alır," der. Pek çok kişinin "küreselleşmeyi Amerikanlaşmanın eş anlamlısı olarak gördüğü"nü ekler; bu, sosyolog George Ritzer tarafından üretilen "McDonald'laşma" terimiyle ilintili bir fikirdir.[27] Ritzer her ne kadar açık bir McDonald's eleştirisi niyetinde olmasa da, ABD'li fast-food zincirini modern toplumda her şeyin hemen olmasını, her zaman aynı ve her zaman erişilebilir olmasını isteme eğiliminin bir örneği olarak görür.

Çin de dolaylı hâkimiyet stratejisini kullanmaktadır: Liang ve Xiangsui, "Çin'in kültürel stratejisi, savaşmadan düşmanı kendine tâbi kılmak veya zafere ulaşmak arayışında olduğundan dolaylı hâkimiyet stratejisini isabetli görür," şeklindeki argümanlarıyla, ilgi çekici bir perspektif sunmaktadır. Dolaylı hâkimiyet, şüphe doğurmadan uygulanmalıdır; Marenches, diğer tarafın düşüncesine, aslında sizin onları girmeleri için dürttüğünüz bir güzergâhın mimarlarının kendileri olduğuna inanacakları derecede sızma kurnazlığının altını çizer.

Kültür-Sanat Yoluyla Dolaylı Hâkimiyet

ABD'deki İktisadi Analiz Bürosu'nun verilerine göre, bu ülkedeki kültür-sanat sektörü 1999 yılından beri istikrarlı bir şekilde bü-

27 Ritzer, George, *The McDonaldization of Society* (Pine Forge Press, Thousand Oaks, 1993), çevrimiçi erişim (İsp.): https://socialesenpdf.files.wordpress.com/2013/08/ritzer-george-la-mcdonalizacion-de-la-sociedad.pdf.

yümektedir. Sektör 2012 yılından bu yana yıllık yüzde 3 oranında büyüme kaydederek, ülke GSYİH'sinin yaklaşık yüzde 4,5'ine denk düşecek şekilde, ABD ekonomisine yıllık 700 milyar doların üzerinde katkı yaptı. Kültür-sanat aynı zamanda ihracat açısından ABD'nin en büyük ikinci sektörüdür; bu sektör sahne sanatlarını, bilgi hizmetlerini, mimari, reklamcılık ve güzel sanatları da içermektedir, ancak film yapımcılığı belli bir farkla bu sektördeki en büyük alandır. Avrupa Görsel-İşitsel Gözlemevi'ne göre küresel sinema filmleri sektörü, ABD ürünlerinin yüzde 70'lik paya sahip olduğu, AB toplamının yüzde 26,2 ve dünyanın geri kalanınınsa yüzde 3,8 oranında kaldığı şekilde yapılanmıştır.

Küresel pazara hâkim olan ve film yapımına ve hikâyeleri ihraç etmeye her yıl milyarlar harcayan bir endüstri, Amerikan değerlerini dünyaya yaymaktadır: Bunlar adalet, eğitim, hükümet ve tüketim modelleridir. Hollywood, iyi adam ve kötü adam kimliklerinin müphemlikten uzak olduğu bir dünya vizyonu ihraç etmektedir. Soğuk Savaş döneminde filmlerin kötü karakterleri Sovyetler'dendi, bugünse bu konumda teröristler bulunuyor.

Pentagon uzun zamandan beri ABD'deki film yapımcılığında önemli bir role sahip oldu. 1927 yılında ABD Ordusu, Gary Cooper'ın küçük bir rol oynadığı *Kanatlar* filmine, Birinci Dünya Savaşı'ndaki hava muharebesi sahnelerini yeniden canlandırarak destek vermişti. ABD İkinci Dünya Savaşı'na girdiği zaman bu işbirliği, filmlerin Amerikalıları askere yazılmaya teşvik eden, kamuoyunu da savaş lehine şekillendiren propaganda araçları işlevi görmesiyle daha yakın hale geldi.

İşbirliği 1945 yılında son bulmadı; dört yıl sonra Pentagon, eğlence endüstrisiyle ABD Silahlı Kuvvetleri arasındaki işbirliğine dönük bir eğitim kitapçığı hazırladı. Burada yazılı ilkelere göre, eğer bir eser belli kriterleri yerine getiriyorsa, ordu üslerine girmelerine izin verilecek ve yapımcılara hem destek, hem de tank, helikopter, denizaltı, uçak gemisi ve ilave asker gibi kaynaklar sunulacaktı. Tüm film yapımcıları, senaryoların silahlı

kuvvetler hakkında pozitif bir imajın oluşmasına katkı yapması, personel alımına ve mevcut personelin elde tutulmasına yardımcı olması ve ABD hükümetinin politikalarıyla örtüşmesi gerektiği yönündeki bir madde de dahil olmak üzere zorunlulukları yerine getirmek zorundaydı. Yapımcılar bu koşulları kabul edip etmeme noktasında serbestti, ancak bu yine de belli bir söylemin önünü açan belli bir film yapımcılığı türünü sübvanse etmenin örtülü bir yoluydu.

Temmuz 2017 başlarında Tom Secker ve Matthew Alford, Insurge Intelligence web sitesinde yayınladıkları bir makalede[28] ABD'nin askeri kuruluşları ve istihbarat kuruluşlarının 800 başarılı filmde ve binden fazla televizyon programında etkili olduğu değerlendirmesini yaptı. Bilgi Özgürlüğü Yasası'ndan yararlanan Secker ve Alford binlerce sayfa Pentagon ve CIA belgesini inceledi. Belgeler, ABD hükümetinin yıllar içinde girişimleri manipüle ettiğini ve ordunun ya da gizli servislerin eleştirildiği filmleri engellediğini gösteriyordu. Ordu yakın zamanda çekilen en popüler filmlerden bazılarına el atmıştır ve temel bir politika olarak Vietnam Savaşı'nı, İran-Kontra olayını veya silahlı kuvvetler içindeki intihar vakalarını ele alan her türlü filme destek vermeyi reddedecek, hatta bu filmlerin senaryosunu değiştirmeye çalışacaktır.

Bu sebeplerden ötürü Hollywood ABD'nin ulusal güvenlik çıkarları için bir propaganda aygıtı işlevi görmekte, ülke dışında askeri güç kullanımını halihazırda destekleyen bir toplumda savaşa uygun bir zihniyeti beslemektedir.

Korku Yoluyla Yönetmek

Dolaylı hâkimiyetin bir diğer biçimi, halka varsayılan bir tehdide ilişkin dehşet duygusunun aşılandığı, korku yoluyla yönetmedir.

28 Başlık: "Documents expose how Hollywood promotes war on behalf of the Pentagon, CIA and NSA" ("Belgeler, Hollywood'un nasıl Pentagon, CIA ve NSA adına savaş taraftarlığı yaptığını ortaya çıkarıyor). Çevrimiçi erişim: https://medium.com/insurge-intelligence/exclusive-documents-expose-direct-us-military-intelligence-influence-on-1-800-movies-and-tv-shows-36433107c307.

Tehdit gerçek olsa da, insanların gönüllü olarak onları manipüle edenlerin iradesine boyun eğeceği derecede büyütülür. Bu stratejinin mükemmel şekilde uygulanması, insanlara yalnızca kendilerine dayatılan kısıtlamaları kabul ettirmekle kalmayacak, onları bu kısıtlamaları bilfiil talep eder hale getirecektir.

Sosyal psikolog Philip Zimbardo, korkunun bir devletin halkını manipüle etmede sahip olduğu en iyi psikolojik silah olduğundan şüphe etmemektedir. Bu silahın kullanılması, yurttaşların hükümetin verdiği güvenlik vaatleri karşısında temel özgürlüklerinden kendi isteğiyle feragat etmesi sonucunu getirecektir. Zimbardo'ya göre Bush yönetimi 11 Eylül terörist saldırılarından sonra teröre karşı savaşa, ulusal güvenliğine yönelik algılanan tehdidin üstesinden gelmek için başladı. Zimbardo'ya göre ayrıca korku, bir hükümetin saldırganlık veya baskı kampanyaları için halk veya ordu desteği arama yönündeki fiilen bütün girişimlerinin ideolojik temelini oluşturmuştur ve 1960'larda ve 1970'lerde Brezilya, Yunanistan ve başka yerlerdeki diktatörlüklerde olduğu gibi işkence ve infazları meşrulaştırmak için kullanılabilir.

Korku ayrıca toplumları, askeri harcamaların artmasına daha olumlu bakmaya yöneltir; buysa pek çok ülkenin, özellikle de BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinin ekonomilerine payanda sağlayan askeri sanayilere fayda sağlar. *Jane's Defence Weekly*'ye göre 2016 yılında dünyanın önde gelen silah ihracatçıları Amerika Birleşik Devletleri (23.3 milyar dolar), Rusya (6.3 milyar), Almanya (4.4 milyar), Fransa (4.3 milyar), Birleşik Krallık (4.2 milyar), İsrail (2.4 milyar), Kanada (2.0 milyar) ve Çin'di (1.4 milyar).[29] Bu rakamlar eksiktir –kendini açık demokrasiye adadığı varsayılan ülkelerde bile silah anlaşmaları kolaylıkla lojistik teçhizat, muharebe desteği veya çift kullanımlı teknolojiler kisvesi altına sokulabilmektedir– ancak bize iyi bir gösterge sunmaktadır ve 2013-2017 yılları arasına ait SIPRI verileriyle geniş ölçü-

29 *Bkz.* https://www.janes.com; 2016 rakamları yayınlanmış olup şuradan erişilebilir: https://news.ihsmarkit.com/press-release/aerospace-defense-security/global-defence-exports-expected-decline-first-time-ever-jan.

de örtüşmektedir: Bu dönemde dünyadaki silahların yüzde 34'ü ABD, yüzde 22'si Rusya, yüzde 6,7'si Fransa, yüzde 5.8'i Almanya, yüzde 5,7'si Çin, yüzde 4,8'iyse Birleşik Krallık tarafından ihraç edilmiştir.[30]

İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden bu yana büyük güçler, askeri eylemlerini kendi sınırlarından mümkün olduğunca uzak tutma konusunda titiz davrandı. Ülke içindeki nüfus savaşın korkunçluklarına maruz kalmadığı müddetçe, onlara korunmaları için hayati önemde olduklarının söylendiği silahların büyük çaplı imalatına karşı çıkmayacakları konusunda kendilerine güvenilebilir.

Büyük Küresel Baskı Gruplarının Gücü

Büyük küresel baskı gruplarının kamuoyunu ve dünyadaki olayları nasıl etkilemeye çalıştığının bir örneği, Ağustos 2016'da "hacktivist" web sitesi DCLeaks, George Soros'un Açık Toplum Vakıfları'na (OSF) ait 2,576 iç belgeyi ifşa ettiği zaman gün ışığına çıktı.[31] Soros, yaklaşık kırk farklı ülkede bulunan sivil toplum kuruluşlarının meydana getirdiği küresel bir ağı yöneten, Amerikan Demokrat Parti'sinden Filistin yanlısı gruplara ve Black Lives Matter hareketine kadar bir dizi farklı oluşuma para aktaran bir finans spekülatörüdür. İç bilgilerin kapsamlı bir şekilde sızdırılması, başka şeylerin yanında, 2014 yılında Ukrayna hükümetinin tartışma yaratan bir şekilde değişmesinin öncesinde ve sonrasında Ukrayna'nın meselelerine müdahil olunduğunu da gösterdi.

Buna rağmen, sızdırılan belgelerin gerçekliği hiçbir zaman şüphe konusu olmasa da, DCLeaks'in amaçları ve kökenleri sorgulandı. Grup –bu tarihten sonra devre dışı bırakılan– web sitesinde açıkça, George Soros'un son yirmi beş yıldır dünyada

30 Fleurart, A., Wezeman, P., Wezeman, S., Kuimova. A. ve Tian, N., "Trends in international arms transfers 2017" (Mart 2018). https://www.sipri.org adresinde mevcuttur.

31 DCLinks web sitesi o tarihten sonra devre dışı bırakılmıştır.

gerçekleşen neredeyse bütün devrim ve darbelerin mimarı ve savunucusu olduğuna inandığını ifade etmektedir. Soros'un küresel siyaseti ve sosyal meseleleri etkileme yönündeki varsayılan girişimlerini ifşa etme amacını ifade etmenin yanında, DCLeaks ana sayfası, hedefinin OSF'nin ve onunla bağlantılı oluşumların iç işleyişine erişim sağlamak, Soros'un çalışma şemalarını, stratejilerini, önceliklerini ve diğer faaliyetlerini açığa çıkarmak olduğunu ileri sürüyordu.

Fakat bütün bunların içinde belki de en ihtilaflı boyut, DCLeaks'in arkasında tam olarak kimin olduğudur. Grubun web sitesi, kendilerinin ABD için kaygı duyan bir "hacktivistler" topluluğu olduğunu ileri sürse de, ABD istihbaratı ve uzman siber güvenlik şirketleri, DCLeaks hacker'larının gerçekte Rus askeri istihbarat kuruluşu GRU'nun ajanları olmasının kuvvetle muhtemel olduğunu düşünmektedir. Ancak pek çok kişi için Soros halen tartışmalı bir kişiliktir. Sağ kanatta yer alan insanlar onun milliyetçilik karşıtı duruşuna güvenmemekte ve dev servetini dünyanın her yerinde ilerici ve liberal fikirli hareketlerin önünü açmada kullanmasını kınamaktadır.

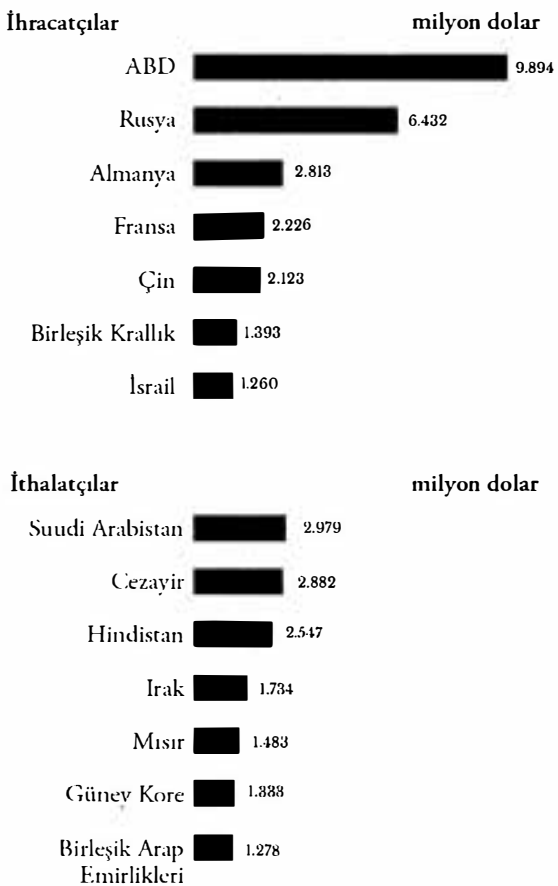
***

Bir tarafında George Soros'un bulunduğu siyasi yelpazenin diğer tarafında bulunan kişi Amerikalı milyarder Robert Mercer'dır. Mercer ve ailesi 2015-16 yıllarında Trump'un kampanyasının önde gelen bağışçıları arasındaydı ve kendilerinin ABD seçimlerine giden süreçte Trump lehine yürütülen siyasi faaliyetlere yaklaşık 36 milyon dolar bağışladığı düşünülüyor –bu meblağa, bağışçı listelerini yayınlamaları gerekmeyen, ancak siyasi olarak aktif olmalarına izin verilen kâr amaçlı olmayan siyasi oluşumlara yapılan bağışlar da dahil.

Mercer ayrıca, 2017 yılında Birleşik Krallık'ta düzenlenen AB referandumuna giden süreçte Leave.EU kampanyası adına onları hedef almaları için milyonlarca facebook kullanıcısının verilerini topladığı açığa çıkarılan müphem veri analizi firması Cambridge

Analytica'nın önde gelen yatırımcıları arasındaydı. Burada akıllara gelen soru, Amerikalı bir milyarderin kontrol ettiği bu veri firmasının müdahalesinin, Avrupa'daki önemli bir dönüm noktasının sonucunu nasıl etkilediğidir.

2016'daki başlıca silah* ihracatçıları ve ithalatçıları

*Yalnızca esas silahlar
Kaynak: *SIPRI (2017)*

Seçim Süreçlerine Müdahale

Aralık 2016 sonlarında, Rus istihbarat servislerinin ABD'deki başkanlık seçimlerine müdahale ettiği iddialarının haberlerin ön sıralarında yazıldığı sırada Gazeteci Shane Dixon Kavanaugh, Vocotive.com sitesinde bir makale yayınlayarak Carnegie-Mellon Üniversitesi'ndeki Siyaset ve Strateji Enstitüsü'nden siyasal analist Dov Levin'in yaptığı bir çalışmayı gün ışığına çıkardı. Çalışma, ABD'nin başka ülkelerdeki seçim sonuçlarını etkileme yönündeki müteaddit girişimlerine odaklanıyordu. Levin, gizliliği kaldırılmış ABD istihbarat servisi belgeleri, eski CIA ajanlarının anıları, Kongre'nin istihbarat servisi faaliyetlerine ilişkin raporları, Soğuk Savaş döneminden kalma diplomatik arşivler ve akademik çalışmalar da dahil olmak üzere çok sayıda kaynağı inceledikten sonra, Beyaz Saray'ın 1946-2000 yılları arasında kırk beş ülkede düzenlenen seksen bir seçime örtülü müdahalede bulunduğu, bunların 1950'lerde Filipinler'de düzenlenen seçimlerden, 1990'larda Nikaragua'da düzenlenen ve CIA'in Sandinistaları zayıflatacak bilgiler sızdırdığı seçimlere kadar geniş bir yelpaze teşkil ettiği sonucuna vardı. Dahası bu rakamlara Washington'ın kendi çıkarlarına ters düşen bir aday seçildiği zaman rejim değişikliği gerçekleştirme yönündeki çok sayıdaki girişimi dahil değildi. Bu girişimler çeşitli biçimler alıyordu ve koşullara uygun şekilde adapte ediliyordu. Bunların arasında propaganda yapma, tercih edilen parti ve adaylara destek sunma, finansal destek sağlama veya daha önce desteklenmiş olan adaya verilen finansal desteği geri çekme tehdidinde bulunma da yer alıyordu.

Her ne kadar ülke dışındaki seçim süreçlerine yönelik bu müdahalelerin çoğu Soğuk Savaş bağlamında, sol partiler üzerindeki Sovyet etkisini karşı ağırlıkla dengelemek için gerçekleştirilmiş olsa da, Levin'in bulgularına göre ABD 1991'den sonra uzun süre boyunca seçimlere karışmaya devam etti ve buna Rusya'da düzenlenen 1996 seçimleri de dahildi. Elbette Moskova'nın da tarihinde

bu pratik vardı: Levin'in vardığı sonuçlara göre Ruslar, 1946-2000 yılları arasında otuz altı defa başka ülkelerdeki seçimleri etkilemeye çalıştı.

Bunun son bilinen örneği Mayıs 2017'de, Fransa'daki cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ikinci turundan hemen önce, merkez çizgideki Emmanuel Macron'un birkaç hafta önce çalınmış olan on binlerce e-postası sosyal medyada ifşa olduğu zaman yaşandı. Sızdırmanın amacı, Macron'u rakibi aşırı sağcı Marine Le Pen lehine zayıflatmaktı. "MacronLeaks" diye adlandırılan bu vaka bazıları tarafından Kremlin'e atfedilirken, başkaları bunun Macron destekçileri tarafından, Kremlin'in açık desteğine sahip olan Le Pen'i[32] zayıflatmak için, Kremlin'e atfedilmesi düşüncesiyle gerçekleştirilmiş bir "sahte bayrak" operasyonu olduğunu düşündü. Hillary Clinton'a ait sızdırılan e-postaların gerçek olduğu değerlendirmesinin yapıldığı 2016 tarihli ABD başkanlık seçimleri kampanyasının aksine, Macron sızıntılarının gerçek ve sahte e-postaların bir karması olduğu söyleniyordu.

Demokrasiyi Yaymak Yoluyla Dolaylı Hâkimiyet

ABD'deki en tartışmalı oluşumlardan biri, Ulusal Demokrasi Vakfı'dır (NED). 1983 yılında Ronald Reagan'ın başkanlığı esnasında kurulan vakfın beyan edilen amacı, dünya çapında demokrasinin desteklenmesidir. Soğuk Savaş döneminde Amerika Birleşik Devletleri, SSCB'de insan haklarını ve siyasal çoğulculuğu ilerletmek için bir dizi girişim ve örgütlenmeyi destekliyordu. Varlığının ilk yıllarında NED, çabalarını Polonya'ya ve Doğu Avrupa'daki başka ülkelere odakladı. 1989 yılında George H.W. Bush başkan olduktan sonra NED, mali desteğini genişleterek Ermenistan, Kırım ve Litvanya'daki oluşumları da desteklemeye başladı.

Washington ve Moskova arasındaki rekabetin bilinen şekli

32 Bu esnada Obama, Macron'a olan desteğini açıkladı. Avrupa medyası, eski ABD başkanının Fransız adayı telefonla arayarak yaptığı teşvik edici bir görüşmenin haberine yer verdi.

alması sonrasında NED, Amerika kıtasındaki siyasi gelişmelerle de ilgilendi. 1984 yılında Panama devlet başkanlığı için yarışan, General Noriega'ya sadık ve CIA tarafından desteklenen bir adayı finanse etti. 1990 yılında Haiti'de sağcı Marc Bazin'in başkanlık kampanyasını destekledi. 1990'lı yılların başlarında, Fidel Castro karşıtı Küba Amerikan Ulusal Vakfı'na kayda değer meblağlarda para aktardı. Venezuela hükümeti defalarca NED'in kendi meselelerine benzer şekilde müdahale ettiğini söyledi ve grubu Hugo Chávez karşıtı grupları finanse etmekle suçladı.

NED dünyanın pek çok bölgesinde misyonunu Özgürlükler Evi, Ulusal Demokratik Uluslararası İlişkiler Enstitüsü ve Uluslararası Cumhuriyetçi Enstitü gibi, ekonomik açıdan kendisine bağımlı olan başka Amerikalı topluluklar aracılığıyla gerçekleştirmektedir. NED karşıtları, her ne kadar bu vakıf teknik olarak özel bir kuruluş olsa da, finansmanının çoğunun ABD Kongre'sinden geldiğini ve açık bir şekilde Washington tarafından ABD'nin çıkarları ve jeopolitik amaçları doğrultusunda kullanılan bir araç olduğunu ileri sürmektedir. Kuruluşu en hararetli şekilde eleştiren kişiler, NED'in ve onun finanse ettiği kuruluşların Beyaz Saray'ın onaylamadığı politikalar izleyen ülkelerde ihtilaf tohumları ekmek için kullanıldığından şüphe duymamaktadır. NED, iktidardaki hükümetlere muhalif olan medya kuruluşlarına, siyasi partilere, sendikalara ve yurttaş örgütlerine mali ve lojistik destek sunmuştur; bir başka deyişle CIA'in sıklıkla yapmakla suçlandığı şeyi, daha şeffaf bir tarzda yapmaktadır.

KURAL 9

HUKUKİ ÇATIŞMA

Hukuk, Savaşı Meşrulaştırmak İçin Nasıl Kullanılır?

"Hukukun gölgesinde ve adaletin renkleriyle ifa edilenden daha büyük bir tiranlık yoktur."

–MONTESQUIEU

19. yüzyılda Bismarck, bütün hükümetlerin eylemlerini, her ne kadar yasal düşüncelerin içine saklasalar da, tümüyle kendi çıkarlarına göre belirlediklerini söyledi. 1975 yılında Avustralyalı profesörler John Carlson ve Neville Yeomans, silahlarla yapılan savaştan sözcüklerle yapılan savaşa geçişi betimlemek üzere "hukuki çatışma" (*lawfare*) terimini geliştirdi. Bu ifade 2001 yılında, "hukuki çatışma"yı hukukun bir savaş silahı olarak kullanılması şeklinde tanımlayan Charles J. Dunlap'ın bir makalesi[33] sayesinde belli bir ün kazandı. ABD Hâkimler Ordusu'nda general olan Dunlap, çalışmasında Taliban'ın uluslararası hukuku manipüle etmesine gönderme yapıyordu, ancak aynı zamanda yüzyıllardan beri kullanılan bir taktiğe de ışık tutuyordu. Nitekim bütün çatışmalarda tarafların her ikisi de savaşı kâh dini, kâh ahlaki, kâh hukuki perspektiften meşrulaştırma arayışında olmuşlardır.

Gelişim ve Uygulama

2011 yılında NATO, Bingazi'de sivil nüfusa karşı çok yakında gerçekleşeceği varsayılan bir saldırı öncesinde, "koruma sorumluluğu" ilkesine anıştırma yapan Birleşmiş Milletler'in verdiği yetkiyle Libya'da eyleme geçti. Yegâne amacı sivillerin korunması olan bu yetki uygulamada Libyalı isyancıları desteklemek için kullanıldı ve en sonunda hükümet değişikliğine yol açtı. Kaddafi

33 Carlson, John ve Yeomans, Neville, "Whither goeth law –humanity or barbarity?", Smith, Margaret ve Crossley, David John (haz.), *The Way Out: Radical Alternatives in Australia* (Lansdowne Press, Melbourne, 1975) içinde; Dunlap, Charles J., Jr, "Law and military interventions: preserving humanitarian values in 21st century conflicts", Carr Center, Harvard University, Washington (2001).

rejiminin, yurttaşlarının insan haklarını ihlal ettiğine şüphe yoktu, ancak petrol çıkarları da devredeydi. İç savaşın patlak vermesinden önce Libya, küresel üretimin yüzde 2'sine denk düşecek şekilde günlük yaklaşık 1,6 milyon varil petrol üretiyordu ve Avrupalı petrol şirketlerinin ülkede önemli çıkarları vardı.

Neden bazı çatışmalara müdahale edilirken bazılarına edilmez? Bir müdahaleyi meşrulaştıran şey nedir? Hukuki çatışma, George W. Bush'un kötü şekilde tanımlanmış "terörizmle savaş"ından ilgili olmaktan ziyade, jeopolitik ve jeoekonomik amaçlara ulaşmak için uluslararası düzeyde kabul edilmiş hukuki ilkelerin arkasına saklanmaktadır. Devletlerin, kendilerini korumak ve eylemlerini meşrulaştırmak için hukuku çarpıtmasına olanak tanımaktadır.

Ülkeler eski zamanlardan beri, savaşa girmeyi meşrulaştıracak, mutabık kalınmış ilkeler tesis etme arayışında olmuşlardır. Cicero, çatışmanın meşruluğunun ahlak kavramlarına bağlı olduğunu ileri sürüyordu ve bu düşünce, "haklı savaş" fikrinin tohumlarını attı. Ortaçağda aralarında Augustinus, Thomas Aquinas, Francisco de Vitoria, Francisco Suárez ve Hugo Grotius'un da olduğu Hıristiyan düşünürler, ürettikleri benzer teorilerle savaş ilan etmenin ne zaman meşru olduğunu belirleyecek kriterler geliştirmeye ve bunun uygulanmasına yönelik bazı sınırlar tesis etmeye çalıştı. Güç kullanımına hukuken resmiyet kazandırma yönündeki girişimler, 19. ve 20. yüzyıllarda uluslararası hukukun oluşturulmasına ve Birleşmiş Milletler fikrine yol açtı.

Devletler için bu kavramın gelişiyle birlikte ahlak ilkesi, egemenlik ilkesini beraberinde getirirken, bu ilke de iki başka ilkenin daha ortaya çıkmasını sağladı: devletlerin bağımsızlığı ve başka devletlerin iç işlerine müdahale edilmemesi. Haklı savaş kavramına göre bu ilkeler, halkları kendi hükümetlerinin işlediği ihlallerden korumak için hükümsüz bırakılabilir. Tarihsel olarak bu tür müdahaleler genellikle ülke dışında bulunan ve vatandaş olmayan kişileri savunma arayışında olmuştu; 19. yüzyılda,

uluslararası toplumun bir devletin egemenliğini tanımasının ön koşulu, bu devletin içerideki düzeni garanti etme ve orada yaşayan yabancı ülke vatandaşlarının can ve mal güvenliğini sağlama becerisine sahip olmasıydı. 1813-1927 yılları arasında ABD, en az yetmiş defa, ülke dışındaki ABD vatandaşlarını korumak için askeri eyleme girişti. Diğer önde gelen örnekler, devletler koalisyonunun çeşitli yabancı ülke vatandaşlarını korumak için müdahale ettiği Çin Boxer Ayaklanması (1899-1901) ve Kongro Krizi (1964) oldu.

21. yüzyılda, nefsi müdafaa ve kendini korumanın yanında bir diğer "ilke" ortaya çıktı: koruma sorumluluğu. İlk bakışta, kendi hükümetlerinin baskısı altında olan insanları koruma arayışında olmada itiraz edilebilecek hiçbir şey yok gibi görünebilir, ancak sorun, koruma sorumluluğunu tanımlamanın kolay olmamasıdır. Kissinger'ın dediği gibi, demokrasi, insan hakları ve uluslararası hukuk kavramları o denli yoruma açıktır ki, bir çatışmadaki her iki taraf da memnuniyetle bu kavramları diğer tarafa karşı savaş naraları gibi haykırabilir.

İnsani müdahale, egemenlik sorumluluğu fikriyle yakından bağlantılıdır. Eğer bir devlet kendi halkını koruyamıyorsa veya koruyamayacaksa, yahut bizzat kendisi kitlesel ve sistematik şiddetin ve insan hakları ihlallerinin failiyse, koruma sorumluluğunun devletlerin işlerine müdahale etme yetkisi verilmiş olan Birleşmiş Milletler'e ait olduğu varsayılır. Fakat dünya barışını ve uluslararası güvenliği korumak Birleşmiş Milletler'in vazifesi olsa da, neyin uluslararası güvenliğe tehdit oluşturduğuna karar veren Güvenlik Konseyi'dir. Doktrine yöneltilen en büyük eleştiri, objektif şekilde uygulanmasının imkânsız olduğu yönündedir. BM Güvenlik Konseyi'nin veto hakkına sahip olan beş daimi üyesi, başka devletlerdeki insan haklarının nerede ve nasıl korunacağına karar verebilir, ancak onların kararları kaçınılmaz olarak kendi jeopolitik ve ekonomik çıkarlarına bağlı olacaktır ve hukuki çatışma stratejisi tam da bu noktada devreye girmektedir.

Bu stratejinin kullanılması, savunulacak belli bir yerde nüfuz ve güç kazanmayı veya var olan nüfuz ve gücü korumayı amaçlayan askeri müdahalelere yol açmaktadır. Bu tür öneriler BM'de yoğun tartışmalar üretmektedir, zira ulvi bir ilke adına, ancak bir başka ilkenin aleyhine olacak şekilde eyleme geçmek, en hafif ifadeyle keyfi olabilmektedir.

Libya, koruma sorumluluğuna başvurulan ilk ülkeydi: Güvenlik Konseyi'nin 1973 sayılı kararı, beş çekimser oya (Rusya ve Çin dahil) karşı on kabul oyuyla alındı. Ancak karar o denli açık şekilde kötü yorumlandı ki, bu ilkeye ilişkin doktrin tümüyle sorgulanır hale geldi. O denli bir çarpıtma söz konusuydu ki, Uluslararası Adalet Divanı'nda görev yapan on beş hâkimden biri olan Faslı yargıç Muhammed Bennuana, Haziran 2017'de Madrid Diplomatik Okulu'nda verdiği bir konferansta "koruma sorumluluğu kavramı 2011'de, Libya'ya halkının güvenliği adına, Kaddafi'yi öldürmek için gittiğimizde öldü," şeklinde konuştu.[34]

Neden aynı ilkeye Suriye'de başvurulmadı? Buradaki çatışma farklıdır, ancak mülteci dalgaları, sivil nüfusun korunmadığını, bilakis şehirlere, hastanelere ve mülteci kamplarına dönük sistematik saldırılara maruz kaldıklarını gözler önüne sermektedir. Ancak bu örnek, koruma sorumluluğunun BM Güvenlik Konseyi tarafından sivil nüfusları insan hakları ihlallerinden korumak için objektif olarak kullanılan bir ilke olmadığını açık hale getirmektedir. Rusya'nın ABD'ye veya Avrupa'ya kaptırmak istemediği Suriye'de ekonomik çıkarları ve güçlü jeopolitik taahhütleri vardır. İran ise Suriye Lideri Beşar Esad'ı bölgedeki tek Arap müttefiki olarak görmektedir. Suriye'yle iyi ilişkilere sahip olmak Tahran'a İsrail'i tehdit etmesini sağlayan Lübnan'daki Hizbullah'la temas halinde olma olanağı vermektedir. Diğer tarafta, İslam Devleti örgütünün ilerleyişini durdurma niyetinde olan Ameri-

34 "Vida y muerte de las 'intervenciones humanitarias' de Occidente en el resto del mundo", *El Diario* (10 Haziran 2017). Çevrimiçi erişim: https://www.eldiario.es/theguardian/Vida-muerte-intervenciones-humanitarias-Occidente_0_651285631.html.

ka Birleşik Devletleri vardır. Türkiye'nin, İsrail'in ve keza, Birinci Dünya Savaşı sonrasında bölüştükleri bu bölgenin "yaratıcıları" olan Fransa ve Büyük Britanya'nın da Suriye'de çıkarları vardır. Hiç kuşku yok ki, her ne kadar bütün taraflar terörist gruplarla savaştıklarını söyleyebilirse de, yapmadıkları tek şey sivil nüfusları koruma sorumluluğu üstlenmektir.

Küresel Koruma Sorumluluğu Merkezi'ne göre,[35] bu metnin yazıldığı tarih itibariyle Suriye, Sudan, Myanmar, Kuzey Kore, Irak, Yemen ve Eritre'de büyük çaplı suçlar işlenmektedir ve acil eylem gereklidir. Güney Sudan'da durum kritiktir ve önlenmemesi halinde katliam ve vahşetlerin gerçekleşmesinin neredeyse kesin olduğu öngörülmektedir. Sivil halka karşı suç işlenmesi riski, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, İsrail ve İşgal Altındaki Filistin Toprakları, Nijerya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Burundi ve Filipinler'de de yüksektir, ancak bu tür yerler ana akım medyayı ilgilendirmemekte, BM Güvenlik Konseyi'ni de koruma sorumluluğunu gündeme getirmeye sevk etmemektedir.

Doktrini zayıflatan şey yalnızca Libya'da koruma sorumluluğunun kötüye kullanılması ve hukuki açıklığın bulunmaması değil, aynı zamanda uygulanmasının gerçekte bunu sadece kendi pozisyonlarını korumak için kullanacak olan devletlerin iradesine bağımlı olmasıdır. İnsan hayatının kutsallığıyla ilişkili sabit sacayakları olması gereken ilkeler gerçekte çifte standartlara tâbidir ve yalnızca ulusal çıkarları korumanın bir diğer yolu olarak kullanılmaktadır.

***

Elbette savaş patlak verdikten sonra hukuk ikinci derece rol oynar. Çatışmalar başlar başlamaz ülkelerin zihninde yalnızca bir hedef vardır: savaşı kazanmak. Geçmiş onlara, galiplerin kendilerine karşı nazik bir tarih versiyonu yazabileceğini öğretmiştir. Devletler bunu akıllarında tutarak, bizzat kendilerinin imzaladıkları ve onayladıkları uluslararası kanunları ihlal etmeleri ge-

35 *Bkz.* http://www.globalr2p.org.

rekse bile kendilerine etkili görünen hiçbir aracı kullanmaktan çekinmez.

Romalı Asker ve Siyasetçi Gaius Marius'un, Galya'ya karşı kendi komutası altında savaşan barbar tüccarlara vatandaşlık vererek Roma hukukuna ters düştüğü şeklinde kendisine sitem edildiği zaman verdiği cevabı hatırlamakta fayda var: "Hukuk, böylesi bir savaş gürültüsü içinde duyulamayacak kadar pes perdeden konuşur."

Birleşmiş Milletler'in İkiyüzlülüğü

26 Haziran 1945 tarihinde imzalanan Birleşmiş Milletler Şartı, kuruluşun amacını eşit haklar ilkesine (madde 1) ve bütün üyelerinin egemenlik eşitliği ilkesine (madde 2) saygı temelinde ülkeler arasında dostça ilişkiler geliştirmek olarak tanımlamaktadır. Ancak BM hakkında doğru olan bir şey varsa, kuruluşun demokratik ilkelere göre faaliyet yürütmediğidir: Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri mevcut olduğu ve kendilerine veto hakkı gibi güçlü bir ayrıcalık sunulduğu müddetçe üyeleri arasında eşitlik olamaz. Bu ülkeler söz konusu veto hakkını kendi ulusal çıkarlarının, hatta müttefiklerinin ulusal çıkarlarının etkilenebileceği her durumda kullanır. Belçikalı Tarihçi Jacques de Launay'a göre veto hakkının var olmasının sebebi Amerika Birleşik Devletleri'nin Yalta Konferensı esnasında bu hükmü önermesi, Churchill'in bunu Britanya İmparatorluğu'nun çıkarlarını korumanın iyi bir yolu gibi göründüğünü düşünmesi, Sovyetler Birliği'nin de bunu devamlı olarak istismar edebileceği bir koz olarak görmesidir.

***

Ekim 2016'da Gambiya, merkezi Lahey'de bulunan Uluslararası Ceza Mahkemesi'nden ayrılacağını ilan etti ve bu şekilde Güney Afrika[36] ve Burundi'nin arkasından bir haftalık süre zarfında bunu yapan üçüncü ülke oldu. Her üç ülke de aynı gerekçeyi ileri

36 22 Şubat 2017 tarihinde bir Güney Afrika Mahkemesi, hükümetin parlamentoya danışmamış olması sebebiyle UCM'den ayrılma kararını anayasaya aykırı ilan etti. 8 Mart tarihinde Güney Afrika, ayrılma kararını geri çekti.

sürdü: UCM'nin Afrikalılara karşı kovuşturma yürütülmesine odaklanması ya da en azından bunu öncelikli hale getirmesi. Söz konusu ülkeler, mahkemeyi "Uluslararası Beyaz Tenliler Mahkemesi" olarak yaftalayacak ve yeni-sömürgeci gündemlerin peşinde koşmakla suçlayacak kadar ileri gitti. Gambiya Enformasyon Bakanı Sheriff Bojang, "UCM'nin kurulmasından bu yana bağımsız egemen devletlere ve onların yurttaşlarına karşı menfur savaş suçları işlemiş olan çok sayıda, en az otuz tane Batı ülkesi var ve tek bir Batılı savaş suçlusuna bile dava açılmadı," ifadelerini kullandı.

Kuşkusuz UCM, 17 Temmuz 1998 tarihinde bir Birleşmiş Milletler girişimi olarak kurulmasından bu yana tartışmalardan uzak kalmadı. BM yapısının dışındaki bağımsız bir mahkeme olarak UCM, kendisine soykırım gibi insanlığa karşı işlenen suçları ve savaş suçlarını yargılama sorumluluğunun verilmesiyle teorik olarak insan haklarının evrensel düzeyde korunması yönünde büyük bir ilerlemeyi ifade ediyordu.

UCM'nin Afrika meselelerini yargılamaya fazlaca meyilliyken dünyanın diğer kısımlarında işlenen vahşetleri görmezden geldiğini ileri sürenlerin ellerinde, bu iddiaları destekleyecek bolca kanıt bulunuyor. 4 Mart 2009 tarihinde UCM, Sudan hükümetinin 2003-2008 yılları arasında Darfur'daki sivil halka karşı işlediği fiillerin sonucu olarak beş insanlığa karşı işlenmiş suç ve iki savaş suçu sebebiyle Sudan Cumhurbaşkanı Ömer el-Beşir için tutuklama kararı çıkardı. UCM'nin bir sonraki yakalama kararı çıkardığı kişi, Libya Lideri Kaddafi oldu: 2011 yılında ölmesi üzerinde Kaddafi'nin dosyası kapatıldı. Kongo Yurtseverler Birliği Lideri Thomas Lubanga Dyilo, 10 Temmuz 2012 tarihinde UCM tarafından, 2002-2003 yılları arasında Ituri bölgesinde işlediği savaş suçları ve çocukları askere alması gerekçesiyle 14 yıl hapse mahkûm edildi. UCM hapishanesinde Dyilo'nun yanında tutuklu bulundurulan bir diğer kişi de, 1997-2003 yılları arasında Liberya Devlet Başkanı olarak görev yapmış ve Mayıs 2012'de Sierra Le-

one Özel Mahkemesi tarafından elli yıl hapis cezasına çarptırılan Charles Taylor oldu.

ABD, Çin, Rusya ve İsrail gibi, dünyadaki en güçlü ve etkili ülkelerden bazılarının UCM'nin kurulmasına giden yolu açan Roma Statüsü'nü imzalamamış veya onaylamamış olması ciddi bir meseledir. Bu ülkelerin kendilerini uluslararası yargılamaya açık hale getirmek istememeleri pek çok kişi tarafından, uluslararası yasaların yalnızca güçsüzlere uygulandığı fikrinin kusursuz bir örneği olarak görülmektedir. Zayıf ülkeler, kurulması için bizzat yaygara koparmış olsalar ve seçkin üyeleri arasında olsalar bile güçlü ülkelerin, iş kendilerine geldiği zaman uluslararası bir yapı tarafından yargılanmayı asla kabul etmeyeceklerini bilmektedir.

Roma Statüsü'nün 126. maddesi, UCM'nin yalnızca imzalayan ve onaylayan devletler için uygulanacağını, yani bunu yapmamış ülkeler hakkında herhangi bir kararının olamayacağını ifade eder. Rusya'nın özel örneğinde 16 Kasım 2016 tarihinde Devlet Başkanı Putin, görünürde UCM'nin Kırım'ı Rus işgali altında topraklar olarak tanımlayan bir açıklama yapması üzerine, ülkesinin Roma Statüsü'ne attığı imzayı geri alma kararını açıkladı. İmza 2000 yılında atılmış, ancak hiçbir zaman onaylanmamıştı.

Zayıflar, güçlüleri eleştirecek nedenlerden yoksun değildir. 2 Ağustos 2002 tarihinde ABD Kongresi, uluslararası hukuku mutlak şekilde göz ardı ettiğini göstererek, ABD'li herhangi bir topluluğun UCM'yle işbirliği yapmasını yasaklayan, mahkemenin ABD topraklarında soruşturma yürütmesini engelleyen ve ABD'nin UCM'ye askeri yardımda bulunmasına karşı çıkan Amerikan Hizmet Üyelerinin Korunması Yasası'nı onayladı. Kanun, bütün bunlar yeterli değilmiş gibi, başkana açıkça "UCM tarafından tutuklanabilecek veya yargılanabilecek bazı Amerikalı ve müttefik kişilerin serbest bırakılmasını sağlamak için gerekli ve uygun tüm araçları" kullanma yetkisi de veriyordu. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde bu kanun, UCM'nin kurucu ilkelerine tama-

men ters görüldü. Kasım 2016'da UCM başsavcılığı Afganistan'da konuşlanmış ABD askerlerinin savaş suçlarına, özellikle de gizli tutukluluk merkezlerinde bulunan tutuklulara karşı işkence ve kötü muamele gerçekleştirdiğine inanmak için güçlü nedenlerin olduğunu söylediği zaman bunun hiçbir sonuç getirmediğini söylemeye bile gerek yoktur. Nihayetinde, İspanyol politikacı Manuel Fraga, "mükemmel toplumsal düzen arayışı her zaman en kötü istismarlar için gerekçe sunmuştur" derken haklı olabilir.

Demokrasinin Manipüle Edilmesi

Antik Yunan'da, liderlerin faaliyetleri için ihtiyaç duyduğu desteği almasını sağlayan toplum içinde konuşma pratiği, demokratik sürecin önemli bir parçasını teşkil ediyordu. Bundan sonra politik hicivciler, bugün medyanın siyasi yorumlarda bulunmasına benzer şekilde onların konuşmalarını yerden yere vururdu. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği, sömürgeciliğe, diktatörlüklere ve sağcı hükümetlere karşı çıkan hareketleri teşvik etti ve Sovyet ideolojisini yayma jeopolitik hedefiyle halkçı demokrasilerin kurulmasını destekledi. Ancak bütün bu süreç, emperyalizmin farklı bir biçiminden ibaretti: bu örnekte bir ideoloji tarafından desteklenen ve meşrulaştırılan bir emperyalizm. Tarihçi Barbara W. Tuchman'a göre Sovyet lider Nikita Kruşçev, "kurtuluş savaşları"nın komünist davanın ilerletilmesini sağlayan araç olacağını ilan etmiş ve bu "haklı savaşlar"ın nerede gerçekleşirse gerçekleşsinler SSCB'den tam destek göreceğini beyan etmişti.

Soğuk Savaş döneminde Beyaz Saray'ın da kötü gördüğü solcu diktatörlüklerle iyi ya da en azından tahammül edilebilir gördüğü sağcı diktatörlükler arasında ayrıma gittiğini hatırlamak önemli olacaktır. Ronald Reagan döneminde ABD'nin Birleşmiş Milletler Büyükelçisi Jeane Kirkpatrick'in kaleme aldığı ve tutkulu bir şekilde savunduğu, oldukça etkili bir metin olan Kirkpatrick Doktrini, Sovyet yanlısı ülkelerdeki, "totaliter" olarak görülen

rejimlerle, Batı yanlısı ülkelerdeki, "otoriter" olarak tanımlanan rejimler arasında tuhaf bir ayrım yapıyordu. Kirkpatrick, bunlardan ilkinin komşuların üzerinde nüfuz oluşturma eğilimi çok daha büyük olduğu gibi, bu rejimlerin kendi halklarının düşüncelerini de propaganda, casusluk ve siyasi baskı yoluyla kontrol ettiğini ileri sürüyordu. Otoriter diktatörlüklerse kendilerini, insanların din ve aile gibi değerlerini kontrol etme arayışı olmaksızın halkın genel davranışlarını kontrol etme, yönlendirme ve cezalandırmayla sınırlıyordu. Vernon Walters ve Henry Kissinger gibi başka üst düzey Amerikalılar, iki diktatörlük tipi arasındaki temel farkın sağcı diktatörlüklerin demokrasiye dönüşme potansiyeli taşıması, solcu diktatörlüklerinse yalnızca şiddet yoluyla ortadan kaldırılabilecek olması olduğunda kendisine katılıyordu.

ABD yönetimi bu sınıflandırma temelinde, "Üçüncü Dünya" olarak adlandırılan bölgelerdeki diktatörlükleri ve radikal hareketleri, anti-komünist tabiatlı oldukları ve dolayısıyla Washington'ın Moskova'ya karşı yürüttüğü jeopolitik oyunda rol oynayabilecekleri örneklerde destekledi: Afganistan, Angola, Arjantin, Filipinler, Guatemala ve Nikaragua bunun örnekleri arasındaydı.

O günden bu yana pek fazla şey değişmedi. Batılı hükümetler devamlı olarak, demokrasiye koşulsuz destek verdiklerini ilan ediyorlar ve diktatörlüğü veya otoritarizmi reddediyorlar, ancak son yıllarda, Batı'nın çıkarlarına fayda sağlamaz gibi görünen demokratik yollardan seçilmiş bazı hükümetler, farklı düzeylerde dış müdahale içeren yollarla devrildi. Bu rejim değişikliklerinden bazıları, bir askeri cuntanın Thaksin Shinawatra'nın yetkisini elinden aldığı Tayland'da ve seçim yoluyla iktidara gelen Müslüman Kardeşler'in yerine General el-Sisi'nin geçtiği Mısır'da olduğu gibi askeri diktatörlüklere yol açtı. Her ne kadar diktatörlükle sonuçlanmış olmasa da, Ukrayna'da meşru yollardan seçilmiş olan Viktor Yanukoviç de esasında ABD ve Rusya arasındaki jeopolitik rekabetin sonucu olarak iktidardan uzaklaştırıldı.

Bir başka deyişle bir diktatörlüğün desteklenmesi ya da şeytanlaştırılması, hangi jeopolitik çıkarların devrede olduğuna bağ-

lıdır. Geniş haliyle dünya, kendilerine nasıl bir fayda sağladığına bağlı olarak ya otoriter ve baskıcı rejimlere saldırır ya da onları görmezden gelir. Örneğin demokratik ilkelerden tümüyle yoksun olan Körfez monarşilerinin inanılmaz servetleri sebebiyle, onlarla ticari ortak olmak için can atılır.

Neden İsrail Golan Tepeleri'ni Geri Vermez?

İsrail, Haziran 1967'deki Altı Gün Savaşı sonucunda Golan Tepeleri'ni Suriye'nin elinden aldı, ancak Birleşmiş Milletler İsrail'in bu bölgeye sahip olma hakkını hiçbir zaman tanımadı: 1981 tarihli bir Güvenlik Konseyi kararı, İsrail'in iddialarını uluslararası hukuk yönünden temelsiz ilan etti. O tarihten bu yana Tel Aviv, BM'yi ve uluslararası hukuku sistematik olarak göz ardı etti ve kendi ulusal çıkarlarına öncelik verdi. İsrail açısından Golan Tepeleri devasa stratejik önem taşımaktadır: Burası ülkenin ana su kaynağıdır ve görece seyrek nüfuslu olduğundan, gelecekteki talepleri karşılamak üzere Yahudi yerleşim birimlerinin inşa edilebileceği bir yer anlamına gelmektedir. Bu bölgenin İsrail'in 1973'teki Yom Kippur savaşından beri teknik olarak savaşta olduğu Suriye'nin eline geri dönmesi İsrail için yıkıcı olacaktır, zira burası, olası bir Suriye saldırısına karşı tampon bölge işlevi görmektedir. İsrail, bölgenin komşusuna geri dönmesi halinde Filistinli terörist grupların buraya yerleşmesinden ve İsrail topraklarına saldıracak şekilde konuşlanmasından korkmaktadır.

Bush Ve Terörizme Karşı Savaş

11 Eylül 2001 terörist saldırılarından birkaç saat sonra ABD Başkanı George W. Bush, Oval Ofis'ten ulusa seslenerek, teröristlere ve onlara yardım eden herkese karşı önleyici saldırılar düzenleme düşüncesini ortaya attı. Richard A. Clarke'a göre konuşmadan sonra Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, uluslararası hukukun önleme amacıyla güç kullanımına izin verdiğini, ancak öç almak

için güç kullanımına izin vermediğini belirttiğinde Bush kızgın bir şekilde "Uluslararası hukukçuların ne dediğiyle ilgilenmiyorum, bazı kıçları tekmeleyeceğiz" cevabını verdi. ABD, dünya çapında CIA hapishaneleri kurarken veya şüphelileri sorguladığı sırada işkence yaparken de uluslararası hukuka benzer şekilde kayıtsız kaldı. Fareed Zakaria'nın belirttiği gibi, yıllar boyunca Bush yönetimi, sözleşmeleri ve uluslararası örgütleri hor görmekle övündü.

Terörizm kartı, bu tür davranışları savunmak için pek çok defa kullanılmıştır, ancak ABD Dışişleri Bakanlığı'nın "Yabancı Terör Örgütleri ve Terörizm Destekçisi Devletler" listeleri aşırı derecede keyfidir. Her şeyden önce, uluslararası düzeyde kabul görmüş bir terörizm tanımı yoktur, dolayısıyla bir grup ya da kişi bir ülkenin listelerinde yer alırken bir başkasının listelerinde yer almayabilir. Arnavut-Kosovalı UÇK örgütü periyodik olarak ABD listelerine girer ve listelerden çıkar ve 1982 yılından beri listede bulunan Küba 2015 yılında listeden çıkmıştır. Listeler sıklıkla, ifade edilen amaçlarıyla bir bağlantısı görülmeyen sebeplerden ötürü, jeopolitik baskı uygulamanın aracı gibi görünen yaptırımları uygulamak için kullanılır. Clarke'a göre İran-Irak Savaşı (1980-88) esnasında Reagan yönetimi Irak'ı terörizmi savunan ülkeler listesinden çıkarmıştı ve özel olarak bunun amacı, Bağdat'ın ABD hükümeti tarafından desteklenen ihracatını geliştirmek için ihtiyaç duyduğu kredilere erişebilmesini sağlamaktı.

Fransız analistler Labévière ve Thual, 11 Eylül terörist saldırıları sonrasında Bush yönetiminin El Kaide, Hamas ve Hizbullah gibi örgütlerden gelen görünürdeki tehdit temelinde bir küresel terör alarmını nasıl hayata geçirdiğini betimler: Bu durum Pentagon'u, "önleyici savaş" kavramını normalleştiren bir "küresel yanıt" vermeye yöneltmiştir ve terörle mücadelede uluslararası işbirliğini teşvik etmekten çok ABD'nin uzun vadeli amaçlarını ilerletme işlevi görmüştür. Bu dönemde uluslararası ilişkiler, Soğuk Savaş'ın bitiminden beri hiç olmadığı derecede askerileşti.

LÜBNAN
HERMON DAĞI
Hasbani Nehri (Şeria Nehri uzantısı)
1974 yılından beri Birleşmiş Milletler (UNDOF) tarafından gözlemlenen silahsızlandırılmış bölge
Lübnan'ın hak iddiasında bulunduğu Şebaa Çiftlikleri
Şeria Nehri
Uluslararası düzeyde tanınan Suriye sınırı
Hula Gölü (kurumuş)
SURİYE
1967 tarihli mor hat
İSRAİL
Şeria Nehri
GOLAN TEPELERİ
İsrail tarafından 1967 yılında işgal, 1981 yılında ilhak edildi
Taberiye Gölü
Şeria Nehri
ÜRDÜN

2003 yılında konuşan İngiliz Gazeteci Seumas Milne, Tony Blair'in İngiliz seçmenlere, ABD ve Birleşik Krallık'ın Irak'ı işgal etmesi sonucunda ölecek olan sivil sayısının Saddam Hüseyin yönetimi altında geçecek tek bir yılda ölecek sivil sayısından çok daha az olacağı teminatı verdiğini söylüyordu. Uluslararası Af Örgütü, o dönemde siyasi baskıdan kaynaklı ölümlerin sayısının yılda birkaç yüz olduğu değerlendirmesini yapıyordu; ancak işgali takip eden beş yıla ilişkin tahmini değerlendirmelerde hayatını kaybeden sivillerin sayısı 150 bin ile 1 milyon arasında verilmektedir.

ABD'nin Suriye Saldırısı

Nisan 2017'de ABD Başkanı Donald Trump, önceki gün Suriye'deki bir hava üssünden kalkan bir uçağın sivil nüfus üzerine sarin gazı attığını ileri sürerek söz konusu üsse saldırı düzenlemeye karar verdi.[37] Trump, ABD anayasasının başkana ABD silahlı kuvvetlerinin başkomutanı yetkilerini veren ikinci maddesinin ikinci fıkrası hükümleri doğrultusunda hareket etti. Bu, bir ABD yönetiminin anayasayı Kongre'den yetki almadan sınırlarının ötesinde askeri güç kullanmayı gerekçelendirmek için kendilerine uygun olacak şekilde yorumlamalarının ilk örneği değildi. Aynı şey örneğin, 2011 yılında Libya'da da olmuştu.

Anahtar soru şudur: Güç kullanmayı meşrulaştıracak kadar uç ve acil nitelikli bir krizi meydana getiren şey nedir? Başkanın yetkileri, başlangıçta görünebileceğinden çok daha geniştir; kanun, Beyaz Saray'ın yalnızca bir olayın önemini onun acil ve sert bir yanıt gerektirdiğini ileri sürebilecek kadar büyütmek suretiyle kamuoyunu harekete geçirmekle ilgilenmesini gerektirecek kadar esnektir. Oval Ofis, oldukça güçlü olabileceği zaman bile sınırlı ölçekli bir askeri operasyon için Kongre onayının istenmemesi

37 Haziran 2017 tarihinde Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü'nden bir araştırma ekibi, 4 Nisan 2017 tarihinde Suriye'nin İdlib vilayetine bağlı Han Şeyhun bölgesinde sivillere karşı sarin gazı kullanıldığını doğrulayan bir rapor yayınladı. Raporda gazı kimin kullandığı belirtilmedi.

gerektiğini savunmaktan hoşlanır. Bir diğer alışılmış argümansa, Trump'ın Suriye'de yaptığı gibi, bir saldırının insani zeminlerde meşrulaştırılmasıdır. Son kertede, eğer bir saldırının düzenlenmesi arzulanıyorsa, bu her zaman, neredeyse her şeye uygulanabilecek son derece müphem bir kavram olan ulusal güvenlik adına meşrulaştırılabilir.

Uluslararası yasalar çoğu zaman tartışmalıdır, ancak yapabildikleri bir şey varsa o da ülke sınırları dışına askeri müdahalede bulunmayı daha zor hale getirmeleridir. Teorik olarak, nefsi müdafaa durumları hariç olmak üzere, yabancı ülke topraklarında bir askeri operasyon yalnızca BM Güvenlik Konseyi kararı çıkarıldıktan sonra gerçekleştirilebilir, ancak pratikte BM rutin olarak devre dışı bırakılır.

Suriye örneğinde ABD bir BM kararından yoksun olduğu gibi, ABD topraklarının binlerce mil uzağında gerçekleşen bir gaz saldırısının ABD'nin ulusal güvenliğine nasıl olup da yakın bir etkide bulunduğunu ikna edici şekilde izah etmek de kolay değildi ve geriye, makul olmaktan gitgide uzaklaşan insani argüman kalıyordu. ABD'nin sarin saldırısıyla bağlantısı olmayan ve daha ziyade iç siyasetle bağlantılı sebeplerle, bunun yanı sıra da büyük jeopolitik rakipleri Çin ve Rusya'ya ve daha sınırlı bir düzeyde de olsa, Ortadoğu'da nüfuzu giderek artan ve Washington'ın başlıca bölgesel müttefiklerinin rakibi olan İran'a bir mesaj verme arzusuyla hareket ettiği değerlendirmesini yapmamak elde değildir.

Öte yandan BM Güvenlik Konseyi, bir kararı gerçekten de aldı: 20 Kasım 2015 tarihli bu karar, Suriye'de El Kaide, İslam Devleti örgütü ve bağlaşıklarına karşı koordineli bir yanıt vermeye izin veriyordu. Kararın gerekçesi, terörist grupların barışa ve uluslararası güvenliğe eşi görülmemiş bir küresel tehdit oluşturduğuydu. Ancak bu, söz konusu terörist gruplara karşı ne tür eylemlere girişmenin meşru olabileceğini, yahut hangi ülkelerin veya uluslararası örgütlerin bunu yapma yetkisinin olduğunu belirtmemesi bakımından müphem bir karardı. Ve hiçbir bakım-

dan, herhangi bir ülkeye ya da uluslararası örgüte, egemen Suriye devletinin silahlı kuvvetlerine veya altyapısına saldırı düzenleme izni vermiyordu.[38]

Çin'in Uluslararası Hukuka İlişkin Görüşü

Çinli Askeri Stratejistler Peng Guangqian ve Yao Youzhi'ye göre uluslararası yasalar, on temel ilke çerçevesinde özetlenebilir:

1. Egemenliğe ve toprak bütünlüğüne karşılıklı saygı (Suriye'deki mevcut durum bu ilkenin uygulanmasını ciddi bir şekilde sorgulatmaktadır).
2. Başkalarına karşı saldırmazlık (yakın zamanlarda Güney Çin Denizi'nde gerçekleşen çatışmaların gösterdiği gibi, bu ilkeye gitgide daha az riayet edilmektedir).
3. Başkalarının iç işlerine müdahale etmeme (bu, Çin'in BM Güvenlik Konseyi'ndeki veto hakkı sayesinde ülkelere müzakerelerde sunduğu garantilerden biridir).
4. Eşitlik ve karşılıklı fayda (özellikle çatışan çıkarlar devrede olduğu zaman zayıf ülkelere saygı gösterilmesi olasılığı çok daha azdır).
5. Barış içinde bir arada yaşama (iktisadi ve jeopolitik çıkarlar sınırlı barış, bolca rekabet temin eder).
6. Güç kullanmama ya da kullanma tehdidinde bulunmama (Çin nükleer bir güç olduğu için, güç kullanma tehdidi daimi olarak mevcuttur: Bu, bütün jeopolitik oyuna payanda teşkil etmektedir ve caydırıcılığın temel sacayaklarındandır).
7. Ulusal kendi kaderini tayin hakkı (bu, "ulus"un nasıl tanımlandığına bağlıdır: Pek çok ulus, yalnızca güçlülerin çıkarlarına uygun olduğu zaman bu şekilde kabul edilir).

38 2249 sayılı kararın tam metni şurada bulunabilir: https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E-4FF96F-F9%7D/s_res_2249.pdf.

8. İnsan haklarına ve temel özgürlüklere saygı (Çin, bir müdahalenin elverişli görüldüğü her yerde rutin şekilde jeopolitik araçlar olarak kullanılan bu kavramlara bağlı olmamakla belki de bütün diğer ülkelerden daha fazla suçlanmaktadır).
9. Uluslararası işbirliği ve uluslararası yükümlülüklerin dürüst şekilde yerine getirilmesi (bu her zaman anın çıkarlarına bağlıdır: Rekabet her zaman işbirliğine baskın çıkacaktır).
10. Uluslararası ihtilafların barışçıl şekilde çözümlenmesi (savaş daha faydalı görülmediği müddetçe bu ilkenin peşinden gidilir).

Guangqian ve Youzhi ayrıca, savaşın meşru bir seçenek olabileceği üç durum tanımlar: bir devletin nefsi müdafaa hakkını uygulaması; BM Güvenlik Konseyi'nin verdiği yetkiyle gerçekleştirilen askeri eylem; ve bir bağımsızlık ya da ulusal kurtuluş hareketinin ulusal öz yönetim hakkı çerçevesinde sömürgeciliğe veya yabancı yönetimine karşı savaşması. Bunlardan sonuncusu Çin zihniyetine uygun hale getirilmiştir ve Pekin'in başka sömürgecilere karşı savaşan Afrika devletleri olmak üzere üçüncü ülkelerde desteklediği eylemlerle uyumludur. Çin muhtemelen, örneğin Tibetliler veya Uygurlar bir bağımsızlık savaşı hareketi başlatacak olursa bunları aynı şekilde "meşru" görmeyecektir.

Uluslararası Yasaların İhlali: Dış Uzay

1967 tarihli Dış Uzay Antlaşması hükümlerine göre dış uzay bütün insanlığa aittir, yani herhangi bir ülkede, bilimsel veya iktisadi gelişme düzeyinden bağımsız olarak, "kullanma, işgal ya da başka araçlar yoluyla" dış uzayı kendisine ait hale getiremez; bütün uluslararası toplum barışçıl kullanım ve inceleme için dış uzaya erişebilir olmalıdır. Antlaşma 129 ülke tarafından imzalanmış, ancak yirmi dört tanesi tarafından henüz onaylanmamıştır.

Bu antlaşmanın kapsamını genişleten 1979 tarihli Ay Antlaşması, devletlerin Ay ve diğer gök cisimleri üzerindeki faaliyetlerini düzenler, gelecekte buralarda yapılacak incelemeler ve bulunabilecek doğal kaynakların kullanımına ilişkin düzenlemeler getirir.

Tüm bunlara rağmen 2007 yılının Ekim ayında dönemin ABD Başkanı George W. Bush, ABD'ye kendisi için hasmane amaçlarla kullanabilecek rakiplere uzaya erişim hakkı verilmemesine ilişkin bir kararnameyi imzaladı. Washington ayrıca Kasım 2016'da düzenlenen bir BM Genel Meclisi toplantısında, kendisinin uzay kullanımını sınırlayabilecek başka antlaşmaların hazırlanmasını reddetti. Söz konusu oturumda dış uzayda silah yarışını önleyecek bir karar metni tartışıldı. ABD dahil dört ülke çekimser kaldı.

ABD ayrıca, bunu önleyen öteki uluslararası antlaşmalara rağmen aktif bir şekilde, asteroitleri işletme yarışını kazanmaya çalışıyor. 2015 yılında ABD Başkanı Obama uzay nesnelerinden maden çıkarılmasına ilişkin bir yasa tasarısını imzaladı ve tasarı Kongre tarafından da onaylanarak ABD'nin asteroitleri kendi çıkarına işletme hakkını kanuni hale getirmiş oldu. ABD Uzay Madenciliği Yasası açık bir şekilde ABD vatandaşlarının "uzay kaynakları için ticari araştırma yapmasına ve bu kaynakları ticari iyileştirme için kullanmasına" izin vermekte, asteroit madenciliği şirketlerine dış uzay zenginlikleri üzerinde hak iddiasında bulunma imkânı sunmaktadır.

Yasanın Yorumlanması

Robert D. Kaplan, 17. yüzyılda Hollanda'da önerilen, bütün devletleri eşit kabul eden ve savaşı yalnızca egemenliğin savunulması açısından meşru gören uluslararası hukuk kavramının temelde ütopik olduğunu ileri sürmüştür. Kaplan'a göre savaş ve barış arasındaki ayrım çizgisi akışkan olabilir ve uluslararası antlaşmalar yalnızca, bunların olmasını sağlayacak güce sahip devletlerin çıkarına oldukları zaman tesis edilir.

Liang ve Xiangsui de benzer şekilde, tekil ülkelerin uluslararası yasaları reddetmesi veya kabul etmesinin büyük ölçüde onların çıkarlarına bağlı olduğunu düşünür. Küçük ülkeler mevcut yasaları kendilerini korumak için kullanmayı umarken, büyük güçler küçükleri kontrol altında tutmak için kullanır. Bir başka deyişle uluslararası ilişkiler söz konusu olduğunda ülkeler iki kampa ayrılabilir: Uluslararası ilişkilerin uluslararası hukuka saygı temelinde olması gerektiğine inanan zayıf ülkeler ve önemli olanın her bir ülkenin jeopolitik ağırlığı olduğunu düşünen güçlü ülkeler. Bunun sonucunda uluslararası yasalar ne güçlü devletler tarafından saygı görür ne de zayıf devletler tarafından yürürlüğe sokulur.

KURAL 10

BAŞKALARININ SİZİN İÇİN YAPABİLECEĞİNİ KENDİNİZ İÇİN YAPMAMAK

Başkalarına Kendi Kirli İşlerinizi Nasıl Yaptırırsınız?

"Kendi çabamın yüzde yüzündense, yüz kişinin çabasının yüzde birini tercih ederim".

–JEAN PAUL GETTY

Her türlü büyük operasyonda kullanılan yaygın bir strateji, başkalarını, bütün çabayı üstlenmeleri için kandırmaktır. Kural, özellikle sizin üzerinize kötü bir şekilde yansıyabilecek eylemler söz konusu olduğunda, başkalarının sizin için yapabileceği şeyi hiçbir zaman kendiniz için yapmamanızdır. Her ne gerekiyorsa bunun için başkalarına ödeme yapılabilir, ancak eğer hile ve dolap yoluyla harekete geçmeye ikna edilirlerse strateji daha da etkili olur. Eğer mahirane bir şekilde ele alınıp yürütülürse, utanç verici eylem sizin müdahil olduğunuzu kimse fark etmeden gerçekleştirilecektir.

Korsanların Kullanılması

Bu strateji en azından 13. yüzyıldan beri denizde hem insanları hem de gemileri kullanmak yoluyla uygulandı. Devletler bazı gemicilere "silahlı gemi kullanma ve misilleme yapma mektubu", yani ulusun çıkarlarına olacak şekilde rakip ülkelerin tüccar gemilerini engelleme, onlara saldırma, gemileri yağmalama ve hatta batırma izni verdi. Bu, korsanlığın yasal bir faaliyet kılığına sokulması demekti. Ülkeler bu stratejiyi savaş dönemlerinde düşmanlarının ekonomilerini zayıflatmak ve onları deniz yollarını korumak için deniz filoları kullanmaya zorlamak için kullandı. Bu strateji ülkelerin herhangi bir gider olmaksızın geçici olarak deniz kapasitelerini arttırmalarına olanak verdi, zira korsanlara ele geçirdikleri ürünlerle ödeme yapılıyordu.

17. ve 18. yüzyıllarda korsan gemileri, büyük güçlerin genel filolarının büyükçe bir kısmını oluşturuyordu. Bu, otoritelerin

verdiği izinle, kârlı bir işti; her ülkenin ganimetlerin nasıl paylaşılacağını hüküm altına alan kanunları vardı ve alışılagelinen uygulama ele geçirilen gemi ve ürünlerin satılmasıyla elde edilen kârın kaptan ve mürettebat, geminin sahibi ve taraf devletin hükümeti arasında eşit olarak bölüştürülmesiydi.

Korsanların teorik olarak, faaliyetlerine yön veren talimatları izleyerek belli bir disipline uyması bekleniyordu. Pratikteyse uygun gördükleri her yerde saldırı düzenleme konusunda kendilerini özgür hissetme eğilimindeydiler. Yaptıkları işi resmi hale getiren evraklar genellikle, yabancı gemilere karşı gerçekleştirilen hasmane eylemlerin savaşın kurallarına ve göreneklerine uygun olması gerektiğini söylerdi, ancak otoriteler, bunu yapmaları kendileri için uygun olmadığı müddetçe bu eylemler için düzenleme yapma yoluna gitmezdi. Korsanlar ayrıca, kendilerine karşı eylemde bulundukları taraflar onlara her zaman bu ayrıcalığı vermese bile silahlı kuvvetlerin parçası olarak görülmenin avantajından istifade ederlerdi.

Meşhur korsanların yarıdan fazlası Britanya tahtının himayesi altında faaliyet yürütürdü, ancak İspanya, Fransa, Hollanda ve bazı Latin Amerika ülkeleri de bu pratiği uygulardı. Francis Drake, arketipik korsandı. Drake muhtelif zamanlarda kâşif, köle taciri, övülen bir denizci, politikacı ve İngiliz deniz kuvvetlerinde amiral olmuştu. Onun öncülük ettiği pek çok saldırıya maruz kalmış olan İspanya ise, İngiliz devletinden maaş alıyor olmasını önemsemeksizin onu yalnızca korsan olarak görüyordu. Drake İngiltere'de kahraman olarak görülüyordu ve Kraliçe I. Elizabeth onu ülkeye sunduğu hizmetlerden ötürü şövalyelikle ödüllendirmişti.

Korsanlık faaliyetleri 16. ve 18. yüzyıllar arasında tepe noktasına ulaştı: Bağımsızlık Savaşı esnasında Amerikalılar deniz filolarının korsan gemileriyle güçlendirdi ve 18. yüzyıl sonunda, Fransız Devrimi'nin akabinde Fransız korsanları Atlantik Okyanusu'nda ve Karayip Denizi'nde Amerikan ve İngiliz gemilerini

hedef aldı. Korsanlar 19. yüzyılda da belli bir yoğunlukla kullanılmaya devam etti ve Amerikan İç Savaşı'nda hem kuzey hem de güney adına faaliyet yürüttü.

Korsanların modern çağdaki dengini, Soğuk Savaş'ın sonundan beri yayılan özel askeri şirketlerde görmekteyiz. Hükümetler özel şirketlerle sözleşme yapmakta ve onlara ulusun faydasına olacak şekilde güç kullanma hakkı vermekte, bu şirketler oldukça sorgulanabilir görünen yasal bir meşruiyetle korunmaktadır.

Modern Paralı Askerler: Özel Güvenlik Firmaları

"Üstleniciler" olarak da bilinen ticari askeri hizmet tedarikçileri (*commercial military service providers* –CMSP'ler), bir devletin kendi kaynaklarıyla girişemeyeceği veya girişmek istemediği eylemleri gerçekleştirmek üzere gitgide daha fazla kullanılmaktadır. İlk özel askeri şirket, 1965 yılında David Stirling (Britanya'daki SAS'ın kurucusu) ve John Woodhouse tarafından kurulan Watchguard International şirketiydi.[39] Şirket ilk operasyonunu Kuzey Yemen'deki iç savaş esnasında gerçekleştirdi.

CMSP'lerin kullanılması son birkaç on yılda bir dizi nedenden ötürü artmıştır: Ülkeler askeri kotalarını azaltmış, düşük yoğunluklu asimetrik çatışmalarda artış olmuştur ve Batılı ülkeler, aktarılan can kayıplarına ülke içinde negatif tepkilerin verilmesi sebebiyle kendi silahlı kuvvetlerini kullanma konusunda tereddütlüdür.

CMSP'ler her ne kadar tipik olarak çatışma bölgelerinde konuşlandırılsalar da, uyuşturucu ticaretine ve korsanlığa karşı mücadele, STK'ların ve BM'nin sağladığı insani yardım tedariklerinin korunması ve Afganistan, Pakistan ve Irak'taki (örneğin

39 Özel Hava Hizmeti (SAS) ile Özel Deniz Hizmeti (SBS), Özel Keşif Alayı (SRR) ve Özel Kuvvetler Destek Grubu (SFSG), Britanya'nın saha müdahaleleriyle nam salmış ve aynı zamanda terörle mücadele de dahil olmak üzere çok sayıdaki örtülü operasyonda konuşlandırılmalarıyla bilinen özel harekât kuvvetlerini meydana getirmektedir.

2007'de bu ülkede harekete geçirilen üstlenicilerin sayısı, konvansiyonel askerlerin sayısından fazlaydı) terörle mücadele operasyonları gibi başka alanlara da açılmaktadır. Şirketler, siyasi ve ekonomik güce sahip olan gruplara ait olma veya onlarla bağlantılı olma eğilimindedir. Kayıtlı adresleri genellikle vergi cennetlerindedir; her yıl milyarlarca dolar meydana getirirler ve en yeni silahları ve askeri teknolojileri satın alabilmekte, çokuluslu silah imalatçılarına payanda sağlamaktadırlar. Yaş ortalamaları otuz beş ile kırk arasında olan çalışanları genellikle silahlı kuvvetlerde, istihbarat servislerinde veya polis teşkilatında çalışmış insanlardan müteşekkildir, ancak bazen içlerinde eski çete mensupları da yer almaktadır.

Devletler için kendi silahlı kuvvetleri yerine CMSP'leri kullanmak bir dizi avantaj sağlamaktadır. Sözleşmeleri kısa süreli olduğu için, sosyal güvenlik ödemesi gerektirmediği için ve eğitim maliyetleri olmadığı için CMSP'ler daha ekonomiktir. Dahası CMSP'ler güven telkin etmektedir, zira onların çoğunluğu, deneyimleri nedeniyle etkili olacakları konusunda güven veren, çapraz kontrolden geçmiş profesyonellerdir. Örtülü operasyonlarda gizlilik içinde hareket etmeleri için onlara güvenilebilir ve kamuoyu onların yaptıklarıyla ilgilenmez. Hazır olarak erişilebilir durumdadırlar ve esneklik ya da uzmanlaşma sunabilirler. En önemlisi, devletlerin siyasi ve hukuki kısıtlamaları ve sorumlulukları atlatmalarına imkân sağlarlar.

Fakat CMSP'lerin dezavantajlı tarafları da vardır: Savaşta uluslararası hukuka riayet etmedikleri gayet iyi bilinmektedir. Bu şirketlerin çalışanlarının parçası olduğu sayısız skandala rağmen halen onları ulusal ya da uluslararası hukuka hesap vermeye zorlayacak bir çerçeve mevcut değildir. Bu şirketler ayrıca sıklıkla uluslararası iş hukukunu da göz ardı etmekte, gelişmekte olan ülkelerden düşük ücretlerle ve sosyal fayda sunmaksızın personel almaktadır.

En önemlisi CMSP'ler, özellikle yasadışı harekatlara giriştikleri zaman, fiziksel güç kullanımına ilişkin demokratik prosedürleri devre dışı bırakmaktadır. Şu ana kadar onlara ilişkin düzenleme yapma girişimleri, ülkeler arasındaki hukuki farklar, sanayinin küreselleşmesi ve ilgili tarafların çokluğu gibi sebeplerden ötürü başarısız olmuştur. Cenevre Sözleşmesi'nde 1977 yılında paralı askerlerle ilgili olarak yapılan bir değişiklik CMSP'leri içine almamaktadır ve bunun başlıca sebebi onların "paralı asker" için yapılan tanıma tam olarak uymamalarıdır. Aynısı, 1989 tarihli Paralı Askerlerin İstihdamı, Kullanımı, Finansmanı ve Eğitimine Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi için de söylenebilir. Özel güvenlik endüstrisinde düzenlemeye gitme yönündeki en yakın tarihli girişim, çatışma bölgelerinde nasıl faaliyet yürütüleceği, davranışların nasıl izleneceği ve uluslararası hukuk ihlallerinin nasıl cezalandırılacağına ilişkin yetmiş "tavsiye"den oluşan bir liste olan Montréal Belgesi'dir (2008).

Dolaylı Savaş

Savaş kampanyalarında, taktik operasyonlardan yargısız infaz gibi nefret uyandırıcı fiillere kadar en meşakkatli ve hoşnutsuzluk verici işlerden bazıları için üçüncü taraflar her zaman kullanılmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında komünist Rusya, gerilla taktiklerini savaş aygıtının parçası haline getirmeye karar verdi. 1928 yılında Moskova'da toplanan Parti kongresinde, savaş durumunda bir gerilla savaşı bölüğünün olması gerektiği ileri sürüldü; 1933 yılında *Gerilla Savaşı için Talimatlar* başlığı verilen el kitabı yayımlandı ve Kızıl Ordu stratejisine dahil edildi. 1941 yılında Alman-Rus çatışması başladığı zaman ilk gerilla grupları halihazırda örgütlenmişti. Bu grupların faaliyetleri Sırbistan'da başladı ve İngilizlerin de girdi sağlamasıyla Rusya tarafından koordine ediliyordu. Amaç Almanları yıpratmak ve onların kaynaklarını ve askerlerini Balkanların kontrolünü ellerinde tutacak şekilde

yönünden saptırmaktı. Geleceğin Yugoslavya Devlet Başkanı Tito, başlıca gerilla gruplarından birinin sorumluluğunu üstlenmek üzere Moskova'ya gönderildi. Max Hastings'e göre Müttefikler, Nazi işgali altındaki toprakların her yerinde bu tür gerilla faaliyetlerini teşvik etti.

Üçüncü taraflar ayrıca savaşın kargaşalı bağlamında bile vahşet niteliği taşıyan fiiller işlemek üzere rutin olarak kullanılır. Tarihçi Eugene Rogan'a göre Ermeni soykırımı esnasında Osmanlılar cinayetten hüküm giymiş mahkûmları hapisten çıkardı ve onları "kasap" toplulukları halinde mobilize etti. 1980'ler ve 1990'lar boyunca CIA'in Fidel Castro Küba'sında bombalı saldırılar gerçekleştirmek üzere paralı askerler kullandığı, onlara bomba başına 2,000 ila 5,000 dolar ödeme yapıp ilave olarak seyahat masraflarını karşıladığı düşünülmektedir.

Sahte Bayrak Harekatları

Çatışmada bir dizi dolap, tuzak ve hile kullanılır. Winston Churchill'in dediği gibi, "Savaş zamanında hakikat o denli kıymetlidir ki, ona her zaman bir yalanlar korumasının eşlik etmesi gerekir." Güçlü devletler ve oluşumlar tarafından sıklıkla kullanılan bir taktik, özel olarak başka birini suçlamak üzere birtakım eylemlere girişilmesidir. Bu örtülü eylemlere "sahte bayrak harekatları" (*false flag operations*) adı verilir. Bu terim, düşmanı yanıltmak için askerlere başka bir ülkenin bayrağını taşıttırma şeklindeki askeri pratikten türetilmiştir.[40] Suçlamanın hedefi, bir baş düşman, düşmana dönüştürmek istediğiniz birileri veya başka birilerinin düşman olarak görmesini istediğiniz birileri olabilir. Bazen suçlamanın yöneltildiği taraf, rastgele seçilmiş bir günah keçisinden ibarettir.

Sahte bayrak harekâtları pek çok biçim alabilir: Terörist saldırılar, askeri saldırılar veya sabotaj eylemleri olabilir. Bunlar fizik-

40 *False flag operation* için Türkçede "yanıltma harekâtı" karşılığı da kullanılmaktadır. Metinde bu metaforik terimin kökeni bu şekilde belirtildiğinden, çeviride birebir karşılık olan "sahte bayrak harekâtı" tercih edilmiştir. (ç.n.)

sel bir mekânda gerçekleşebileceği gibi, gitgide artan örneklerde olduğu gibi iletişim sistemleri ve siber uzay yoluyla da gerçekleştirilebilir. İçinde bulunduğumuz dönemde bu eylemler, muharebe sahasında olduğu kadar siyasi çevrelerdeki karar alım süreçlerini etkilemeyi amaçlamaktadır.

Sahte bayrak harekatları örtülü oldukları için, tipik olarak istihbarat servisleri tarafından, kendi ajanlarının, ordu özel kuvvetleri mensuplarının veya özel olarak bu iş için alınmış personelin kullanılmasıyla planlanır, yönetilir ve ifa edilir. Bazı örneklerde, özellikle demokratik sistemlerin bulunmadığı ülkelerde gizli servislerin adeta paralel bir devlette faaliyet yürütüyorlarmış gibi sahte bayrak harekâtlarına giriştiklerinin kanıtları vardır. Değişkenliğin çok fazla olduğu casusluk dünyasında sahte bayrak teknikleri yaygın bir şekilde, ajanları işe almak veya üçüncü tarafları gerçek hedeflerini bilmeksizin eylemde bulunmaya ikna etmek için kullanılır.

Sahte bayrak harekâtlarının en üst düzeyde gizlilik içinde gerçekleştirilmesi sebebiyle, çoğunun kanıtlanması neredeyse imkânsızdır ve bunlar nihayetinde komplo teorilerinin karanlık dünyasıyla sınırlı kalır. Ve olayların gerçek niteliği bilindiği zaman bile ne olduğunu tespit etmek zor bir iş olarak kalabilir. Bu özel harekâtlardan bazıları, gazetecilerin kapsamlı araştırmaları sayesinde veya bilgilerin gizlilikten çıkarılması sonucunda düzgün bir şekilde belgelenir. Bazı örneklerde, bu entrikalar ölüm döşeğindeki faillerin vicdan azabı çekerek anlatmasıyla veya başka istihbarat servislerinin rakiplerinin eylemlerinin bilinir hale gelmesinden fayda sağlamak istemesiyle açığa çıkar. Politikada, ister bir terör eylemi, ister bir tür yıkıcı faaliyet olsun, bir sahte bayrak harekâtının bir ülkenin savaşa girmesini meşrulaştırmak için kullanılması yaygındır. Stalin'in meşhur sözlerinde olduğu gibi: "Bir halkı kontrol altına almanın en kolay yolu terör eylemleri gerçekleştirmektir. Halk, eğer kişisel güvenlikleri tehdit altındaysa, bu [kısıtlayıcı] yasaların çıkarılması için feryat edecektir."

Özel bir durum olan yıkıcılık örneğinde, bir ülke bir başka ülkenin birliğini zayıflatmak istediği zaman, sahte bayrak grupları gerçek dışı söylentiler yaymak veya belli düşünme biçimlerini teşvik etmek için kullanılabilir. Sahte bayrak girişimleri, halkı savaş yanlısı çizgiye getirmek, önerilen müdahale için halk desteği sağlamak ya da en azından halkın pasif bir şekilde müdahaleyi kabul etmesini temin etmek için kullanılabilir. Yurttaşları mobilize etmenin en yaygın tekniği, düşmanı en üst düzey gaddarlıkla savaşılacak bir varlık olarak, olduğundan farklı şekilde resmetmek suretiyle şeytanlaştırmaktır. Buna ulaşmak için meyledilen yol, yalanlar yaymak yahut kamuoyunu öfkeli hale getirmek için sahte bilgiler yaymak, psikolojik savaşa girişmek ve medyayı manipüle etmektir. İnsan zihni kolaylıkla manipüle edilebilir: İnanmak istediğimize veya önceden tasavvur edilmiş fikirlerimize uygun olan şeye inanma eğilimindeyizdir, basit fakat ısrarcı mesajlar en sonunda zihnimize yerleşir ve bizi rahatsız eden şüpheleri çözümleme yönünde içsel bir ihtiyaç duyarız.

Operasyonel açıdan sahte bayrak harekâtları, başkalarını kışkırtıcının lehine olacak eylemlere yöneltmek üzere kasten yanıltmak için, aldatmaca sanatının kullanılmasıyla gerçekleştirilmelidir. Bir askeri taktik olarak sahte bayrak manevraları sıklıkla, bir saha ya da düşmanın faaliyetleri hakkında bilgi edinmek, yahut karşı tarafın liderlerini ortadan kaldırmak için düşmanın üniformasını giymiş askeri güçler tarafından gerçekleştirilen "düzmece operasyonlar" biçimini alır. Napolyon'un dediği gibi, "doğru yerdeki bir casus, savaş sahasındaki yirmi bin adam kadar değerlidir."

Her ne kadar içlerinden çok azı kamusal alana ulaşsa da, sahte bayrak harekâtlarına ilişkin bolca tarihsel örnek mevcuttur. Bunların içinden en kötü şöhretli olanlardan biri, İS 64 yılında Neron tarafından çıkarılan, ancak Hıristiyanların suçlandığı büyük Roma yangınıdır. 20. Yüzyılda Rusya, Japonya, Almanya, Britanya, Türkiye, ABD, Cezayir, Bosna, Endonezya ve Sırbis-

tan gibi farklı ülkeler tarafından gerçekleştirilmiş sahte bayrak harekâtlarına ilişkin farklı derecelerde kanıtlar mevcuttur. Aynı zamanda yakın tarihlerde Libya, Irak ve Suriye'de gerçekleşen çoklu sahte bayrak harekâtlarına dair şayialar da devamlı olarak dillendirilmiştir. İster diktatörlük ister demokrasiyle yönetilsin ve hükümetlerinin ideolojisi ne olursa olsun, bu tür taktiklere hiçbir zaman başvurmamış olan ülkelerin sayısı epey azdır. Yerel nüfusa veya siyasi muhalefete kulak asmak zorunda olmadan hareket edebilmeleri sebebiyle, otokratik rejimlerin bu tür eylemlere daha az ihtiyaç duyduğu dahi ileri sürülebilir.

Arka Plandan Yönetmek

Yakın zamanlarda Washington, belki önceki başarısız girişimlerden aldığı yaralar sonucunda doğrudan müdahaleden uzaklaştı ve belirgin şekilde dolaylı hareket edip genellikle amaçlarına ulaşmak için üçüncü tarafları kullanır hale geldi. Richard A. Clarke'a göre ABD, Sovyet-Afgan Savaşı (1979-89) esnasında Pakistan ordusunun enformasyon servislerini Afganistan'da aracı olarak kullandı. ABD, Suudi hükümeti ve yardım kuruluşlarının temin ettiği parayla desteklenen Pakistanlılar, 19. yüzyıl tarzı Afgan savaşçıları ve birkaç bin Arap gönüllüyü sağlam bir savaş birimine dönüştürebildi. ABD, doğrudan müdahil olmaksızın, savaşa her yıl 600 milyon dolar harcadı.

Yaklaşımdaki bu değişim, ABD'nin 11 Eylül terörist saldırılarına yanıt olarak Afganistan'ı işgal ettiği 2001 yılında daha da fazla bilendi. ABD, Taliban'ı iktidardan uzaklaştırmak için, görece az sayıdaki kendi özel harekât askerlerinin denetlediği Afgan Kuzey İttifakı'ndan milisleri kullandı. Daha yakın zamanlarda ABD Suriye ve Irak'ın istikrasız savaş sahalarında İslam Devleti örgütüne karşı savaşmak için Kürtlere yöneldi. George Friedman bu yaklaşımı onaylamakta ve ABD'nin çatışmanın yükünü başka ülkelerin çekeceği ittifaklar kurması gerektiğine inanmaktadır: Bu ittifaklarda Washington diğer ülkeleri ekonomik teşviklerle ve askeri

teknolojiyle destekleyecek, gerekmesi halinde onlara doğrudan askeri destek sunma sözü de verecektir. Bu politika, eski başkan Barack Obama'nın "arka plandan yönetmek" tanımıyla adlandırılabilir. Bir başka deyişle bu politika, görev başında kalmaya, ancak bunu neredeyse algılanamaz bir biçimde yapmaya dayanır.

Sinerji

Başka birileriyle müşterek hareket etmek, iki kısmın toplamından daha fazlası anlamına gelen sonuçlar getirebilir. Bir ortaklığın üretebileceği ilave etki, "sinerji" olarak bilinir. Sinerji, münferit olarak yapabileceklerinden daha büyük bir etki yaratmak isteyen devletler tarafından bir jeopolitik strateji olarak kullanılır. Bunun fiili karşılığı, ülkeler arasında daimi veya koşullara bağlı ittifak ve koalisyonların kurulmasıdır. Bu ortaklıklar, BM ve NATO gibi yerleşik uluslararası gruplaşmalardan, Avrupa Birliği gibi ortak bir fayda karşılığında egemenliğin bir kısmının kaybedildiği ulus-üstü örgütlere kadar çeşitlilik arz eder. İttifaklar güvenlik, karşılıklı savunma, ekonomik avantaj ve siyasi ve askeri işbirliği de dahil olmak üzere muhtelif amaçlara hizmet eder.

Süper güçler bile kendilerini birlikteliklere katılmak zorunda hisseder; tabii bu, ABD'nin genellikle yaptığı gibi, onlara liderlik etmeleri şartıyla olur. Zbigniew Brzezinski'ye göre ABD'nin küresel üstünlüğünün dayanağı, yerküre çapındaki yerleşik ittifaklar ve koalisyonlar sistemidir. Bu birliklerin bazıları, çok farklı amaçlara sahip, ancak düşmanları ortak olan veya anlık olarak çıkar ortaklığı bulunan ülke ve örgütleri birleştiriyor gibi görünür. Kissinger, *Dünya Düzeni* isimli kitabında, İran ve Taliban ve hatta El Kaide arasında ortak bir düşmana karşı kurulan sınırlı işbirliğini, yahut en azından zımni anlaşmayı hipotetik bir örnek olarak verir: Bu ortak düşman ABD'dir. Bu sebeple 1979 İran İslam Devrimi, daha geniş Batı karşıtı çıkarları savunma adına Sünni-Şii bölünmesini aşan bir işbirliği çerçevesinde yorumlanabilir.

Böyle bir işbirliği, Şiiler liderliğindeki İran'ın İsrail'e karşı eyleme geçmesi için Hamas gibi Sünni örgütlere, yahut Afganistan'daki Taliban gibi cihatçı oluşumlara silah temin edilmesini içerebilir. Kissinger, bazı raporların Sünni temelli El Kaide'nin İran temelli olarak faaliyet yürütüyor olabileceğini gösterdiğine işaret eder.

İttifaklar ve birlikler zaman zaman, terörizmden kaynaklı olarak hem devlet düzeyinde hem de içeride güçlü bir dış tehdidin ortaya çıkması sonucunda kurulmak zorunda kalır. Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte Bismarck, Avrupa'nın kalbindeki hâkim bir devletin daimi olarak kendisine karşı koalisyonlar kurulması riskiyle karşı karşıya kalacağını anlamıştı, 18. yüzyılda XIV. Louis, 19. yüzyıl başında da Napolyon rejimleri için böyle bir durum söz konusu olmuştu. Çağlar boyunca Londra, yükselen ortak düşmana karşı askeri ittifaklar meydana getirmek suretiyle herhangi bir gücün kıtaya hâkim olmasını engellemeyi başardı.

KURAL 11

BİR DÜŞMAN YARATMAK

Uygun Bir "Tehdit" Nasıl İcat Edilir?

"Bilge bir insan düşmanlarından, bir ahmağın dostlarından faydalandığından daha fazla faydalanır."

–BALTASAR GRACIÁN

İnsan toplulukları her zaman, belki toplumları içindeki birliği güçlendirmek, yahut hırsları için bir hedef olarak kullanmak amacıyla, bir düşmana sahip olma ihtiyacı duyuyor gibi görünür. Eğer bir düşman mevcut değilse, onu sizin icat etmeniz gerekir.

İnsanlar yaşamlarının veya sosyal düzenlerinin karşısında bir tehdidin var olduğuna kanaat getirdikleri zaman, arttırılmış bir dayanışma hissi geliştirilebilir ve bu his, bir yönetici sınıfa tâbi hale gelmeyi ve hak ve özgürlüklerin ilga edilmesi de dahil olmak üzere, normal zamanlarda rıza gösterilmeyecek olan istisnai kolektif önlemlerin kabul edilmesini kolaylaştırır. Strateji, eğer mahirane bir şekilde yönetilirse, her ne kadar savaşa gitmenin gerçek nedenlerinin bununla hiçbir alakası olmasa bile en barışçıl insanların dahi ulusu savunma adına savaşı desteklemesini sağlayabilir.

Bir düşman yaratmanın bir diğer yaygın nedeni, toplumun dikkatini iç sorunlardan uzaklaştırma isteğidir. Bu en sık olarak, varlıklarını halka yakın bir tehditle karşı karşıya olduklarına ikna etmek yoluyla halk arasında birlik ve korku hissi yaratmak suretiyle meşrulaştırma arayışında olan otoriter rejimlerde görülür. Arjantin askeri cuntasının 1982 yılında Falkland Adaları için Britanya'yla savaşa girmesi ve Küba ile Kuzey Kore'de halkın ülkelerinin herhangi bir zamanda ABD tarafından saldırıya uğrayabileceği düşüncesine zihinsel olarak hazırlanması, buna verilebilecek yakın tarihli örneklerdir. Söz konusu strateji, hükümetlerin halklarını sıkı kontrol altında tutmasına olanak verir ve ordularını ve istihbarat servislerini genişletmeleri için bir gerekçe işlevi görür.

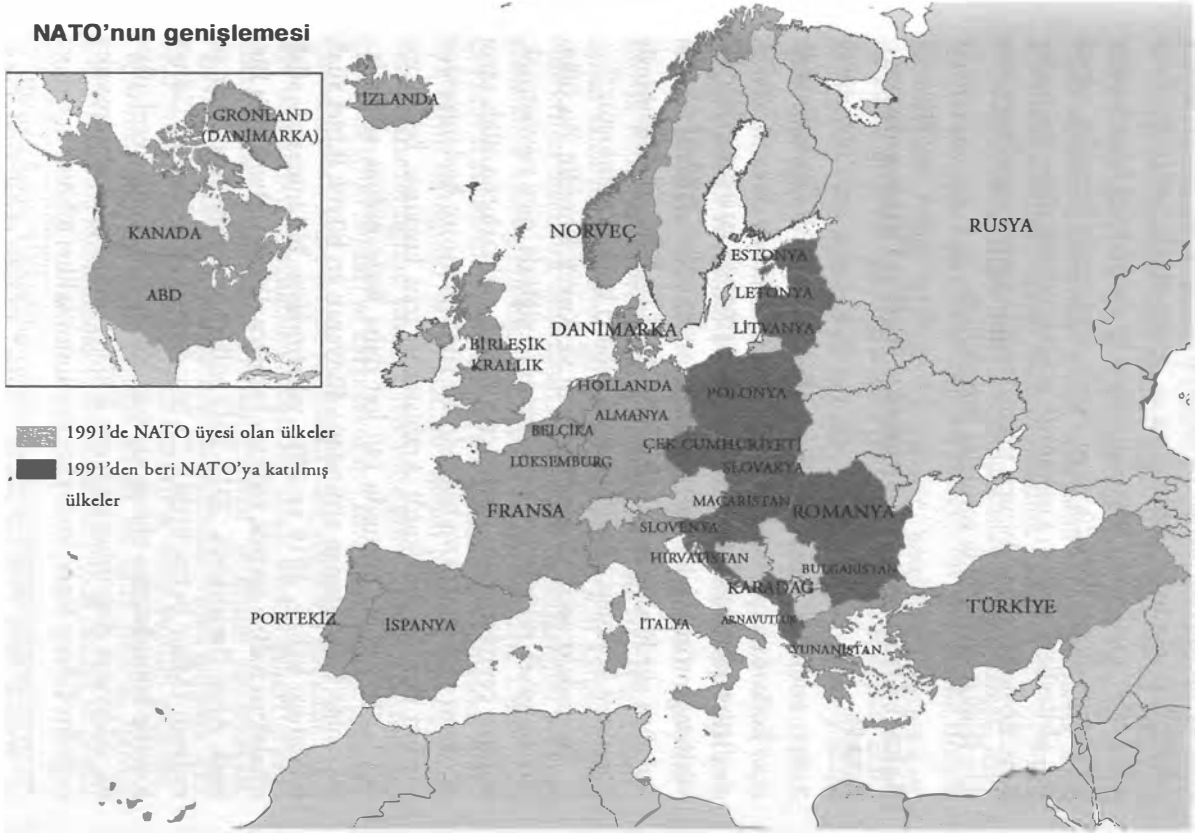
Nato Kendisini Yeniden İcat Ediyor

1991 yılında Varşova Paktı'nın son bulmasından bu yana NATO, devam eden varlığını meşrulaştırmak için kendisini yeniden icat etme arayışı içinde oldu. Operasyon alanlarını kademeli olarak, bütün dünyayı içine alacak şekilde genişletti ve kendisini var eden sözleşmede belirtilen fiziksel sınırları kaldırdı: 1949 tarihli (Kuzey Atlantik Antlaşması olarak da bilinen) Washington Antlaşması, bu sınırları üye devletlere ait olan topraklarla sınırlıyordu. Ancak önce Balkanlar'da –Bosna, Kosova ve Sırbistan– müdahaleler gerçekleşti, sonra da bunları Afganistan ve Libya'daki müdahaleler izledi. En önemlisi NATO, bir kez daha ağız dalaşına girecek eski bir düşman buldu: Rusya'yla yaşanan yeni gerilimler, NATO'nun harcamalarda ve asker konuşlandırmada artışa gitmek gerektiğini savunmasına olanak verdiği gibi, eski Sovyet devletlerini bağrına basarak Rusya'yı kuşatmaya çalışması için de zemin oluşturdu.

Şu anda Batılı ülkelerin Moskova'ya karşı geliştirdiği husumet Washington tarafından beslenmiş olup, iki temel amaç taşımaktadır: Rusya'nın rakip bir güç olarak yükselmesini kontrol altında tutmak ve Avrupalı müttefiklerin kendisine karşı birleşeceği bir düşman yaratmak. Bu ikincisi, onların ABD'ye tâbi hale gelmesini sağlayacaktır, zira Avrupa, koruma ve silahlar için ABD'ye bel bağlamaktadır. Kremlin de kendi jeopolitik hırslarına sahiptir, ancak ABD'nin baş jeopolitik stratejisi, Rusya ve diğer Avrupa ülkeleri arasında bir ittifak meydana gelmesini engellemektir. George Friedman'ın söylediği gibi, böyle bir koalisyon, kontrol altında tutulması çok zor olacak bir güç merkezi meydana getirecektir.

Bir Rusya-Avrupa birliği, ABD hükümetini tehdit edecek kapasitelere (teknoloji, doğal kaynaklar, enerji, nüfus, piyasalar, kültür, askeri veya nükleer araçlar gibi farklı yönlerden kapasitelere) sahip bir süper güç anlamına gelecektir. Bu durum, Beyaz Saray'ın neden Ukrayna'yı Avrupa ve Rusya arasında bir çatışmayı provoke etmek için kullandığını izah edebilir. Washington, Av-

NATO'nun genişlemesi

rupa devletlerinin liderlerini Rusya'nın kötülüklerine ikna edebildi ve bu liderler, kendi ülkelerinin kamuoyunu Rusya karşıtı politikalar yönünde yönlendirecek kampanyalar yürüttü. İster saflık ister zayıflıktan kaynaklı olsun bu liderler iyi hazırlanmış bir tuzağa doğru yürüdü ve gerilimin artması ve karşılıklı askeri güç gösterileri, savaşın kıvılcımını ateşleyecek bir olaya yol açabilirdi. Böyle bir savaş Avrupa topraklarında gerçekleşebilir ve kıta için felaket niteliğinde sonuçlar üretebilirdi.

Askeri-Endüstriyel Kompleks: Bütün Düşmanların Anası

Askeri endüstri, kendi varlığını garanti altına almak için düşman korkusunu pervasızca körüklemesi sebebiyle devamlı olarak eleştirilmiştir. Kıdemli Amerikalı savaş muhabiri Chris Hedges, Washington'ın sürekli savaş stratejisinin korku yaratmak yoluyla varlığını sürdürdüğünü söylemiştir. Bu, Soğuk Savaş döneminde komünist korkusu, günümüzdeyse cihatçı korkusu olmuştur.[41]

Şu andaki seçili düşmanlar İran ve Kuzey Kore'dir. Bu ülkeleri bölgesel rakiplerine saldırmanın eşiğinde gibi resmetmek, onların çevrelerindeki devletlerin büyük miktarlarda silah satın almasını sağlamakta ve bölgede bir silah yarışının beslenmesine yardım etmektedir. Suudi Arabistan'ın İran korkusu, bu ülkeyi 2013-2017 yılları arasında (40 kat daha fazla nüfusa sahip bir ülke olan Hindistan'ın ardından) dünyanın en büyük ikinci silah ithalatçısı haline, 2014 ve 2016 yıllarındaysa bir numaralı silah ithalatçısı haline getirdi. Nüfusu yalnızca dokuz milyon olan Birleşik Arap Emirlikleri, 2013-2017 yılları arasında dördüncü sıradaydı (Mısır üçüncüydü). 25 bin Amerikan askerinin Güney Kore'de konuşlanmış olmasına, yani Kuzey Kore'den gelecek olası bir saldırının doğrudan doğruya ABD'yi savaşa çekecek olmasına rağmen Güney Kore, kuzey komşusunun saldırı tehdidi meydana

41 Hedges, Chris, "The real enemy is within", *Truthdig* (Eylül 2015). Çevrimiçi erişim: https://www.truthdig.com/report/item/the_real_enemy_is_within_20150906.

getirdiği varsayımından hareketle, 2008-2017 yılları arasında sekizinci büyük silah ithalatçısı oldu.

Tüm bu ülkelere silah satan başlıca tedarikçi olarak ABD, bu durumdan hayli yüksek kârlar sağlamaktadır. ABD'nin en büyük silah müşteri listelerinde Suudi Arabistan birinci, Birleşik Arap Emirlikleri ikinci, Güney Kore de dördüncüdür.

Günümüzün diğer büyük düşmanı olan radikal İslam, bazıları tarafından Batı dünyasını yok edecek bir güç olarak betimlenmektedir. Yıllar boyunca komünizm, hem Batı dünyası hem de İslam dünyası için ana tehdit işlevi görmüştü; Sovyetler Birliği'nin yıkılması sonrasında her ikisi de yeni bir düşman bulmak zorunda kaldı ve birbirini buldu.

Bir Düşmanın Yaratılması ve Şeytanlaştırılması: Libya Lideri Kaddafi

Büyük Britanya, Libya'ya karşı 19 Mart 2011'de başlayan uluslararası saldırıyı önceleyen günlerde, bir saldırı için kamu desteği elde etmek adına bir düşmanın nasıl şeytanlaştırılacağını herkese gösterdi. 2 Mart günü İngiliz Gazeteci Justin Marozzi, *Daily Mail* gazetesi için kaleme aldığı bir yazıda Kaddafi'nin kimyasal silahlara sahip olduğunu ve bu silahları kendi halkına karşı kullanmaya hazır olduğunu yazdı.[42] Teorisine göre, Libya'ya demokrasi getirmek için Kaddafi'ye karşı savaşan Libyalı muhalifler yakında katledilecekti. Marozzi, bu silahların yaratabileceği korkunç etkilere dair detaylar sunarken, bilginin "artan sayıda askeri görevliden ve Batılı istihbarat uzmanlarından" geldiğini söylüyordu. Yazısına, Kaddafi'nin uluslararası toplumdan kabul görmek için 2003 yılında bu tür silahlardan kurtulma sözü verdiği gibi birkaç somut olgu da dahil etmişti, ancak bu tiran liderin, hardal gazı imalatında kullanılacak onlarca ton kimyasal ürünü ve çeşitli

42 Marozzi, Justin, "Gaddafi has chemical weapons and he's ready to use them", *Daily Mail* (2 Mart 2011). Çevrimiçi erişim: http://www. dailymail.co.uk/news/article-1362022/Libya-Muammar-Gaddafi-chemicalweapons-hes-ready-use-them.html.

kimyasal silahlar üretmekte kullanılabilecek 650 ton başka materyali elinde tuttuğunu da söylüyordu.

Biyolojik silahlar açısından, eski bir Libyalı adalet bakanı, Kaddafi'nin elinde halen sarin gibi ve muhtemelen genetik yapısı değiştirilmiş çiçek virüsü gibi sinir maddelerinin ve şarbonun bulunduğunu teyit etmişti. Marozzi ayrıca, Kaddafi'nin elinde atom bombası yapmasına imkân verecek binlerce ton uranyum tozu olduğunu da söylüyordu. Dahası, Kaddafi'nin, hepsi de ABD Başkanı George W. Bush'un "şer ekseni"nin parçaları olan Kuzey Kore, İran ve Irak gibi ülkelerle dostane ilişkiler kurduğunu ileri sürüyordu. Marozzi'ye göre bu, Kaddafi'nin 2003'teki silahsızlanma sözünden ciddi şüpheler duymak için yeterliydi. Marozzi yazısında, adeta kendilerine diktatörü devirmek için gerekli araçların tedarik edilmesini rica ediyormuşçasına, muhaliflerin silahlanma ve teçhizatlanma düzeylerinin ne kadar zayıf olduğunu vurguluyordu. Bu makale, Libya'nın son kertede tarif edilen silahların hiçbirini kendi halkına karşı da, uluslararası güçlere karşı da kullanmayacak olmasına karşın, Batılı yurttaşları ve yöneticileri Kaddafi rejimine karşı bir saldırıya teşvik etmede araçsal bir rol oynadı.

Brad Hoff, Hillary Clinton'un ABD başkanlığı seçimleri kampanyası esnasında sızdırılan e-postaları hakkındaki bir makalesinde Libya'yla ilgili bir başka örnek sunmaktadır.[43] Hoff'un belirttiğine göre, Kaddafi'yi şeytanlaştırmak ve Libya'ya saldırı için halk desteği kazanmak üzere tasarlanmış medya stratejisinin parçası olarak, Kaddafi güçlerinin toplu tecavüzü bir savaş silahı olarak kullandığı (hatta bunun için askerlere Viagra hapları dağıtıldığı) yönünde şayialar yayılmıştı. Bazı gazeteciler bu hikâyeyi aktardı, ancak Uluslararası Af Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar, suçlamaların gerçek dışı olduğunu ilan etmişti.

Kaddafi'nin, ölümler için Batılı ülkeleri suçlamak amacıyla NATO'nun bombaladığı alanlara cesetler yerleştirdiği yönünde suçlamalar da mevcuttu. Bunun da gerçek dışı olduğu kanıtlandı.

43 Hoff, "New Hillary emails", *Levant Report*.

KURAL 12

BÜYÜK YALAN SÖYLEYİP BİR KISMINI TUTTURMAK

Hakikat Savaşları Nasıl Kazanılır?

"Yeterince sık söylenen bir yalan, hakikat haline gelir."
–VLADİMİR LENİN

Kamuoyu her zaman önemli olagelmiştir, ancak "kalpleri ve zihinleri kazanmak" modern çağda gitgide daha fazla hayati hale gelmektedir. "Popülizm" terimi, bir demokraside bütün partilerin popüler olma arayışında olması sebebiyle zaman zaman eleştiri konusu olmuştur. Bir demokraside zafer kazanmak için muarızlarınızdan daha fazla oy almanız gerekir ve bu oyları, nüfusun en kalabalık kesitinin desteğini kazanarak elde edersiniz. Eğer halkın desteğini kazanmak istiyorsanız, onlara çekici bir şeyler sunmanız gerekir: Bal kullandığınızda, sirkeye kıyasla daha fazla sinek yakalarsınız. Siyasetçiler bunu yapmak için daha fazla sosyal adalet sözü veren popülist stratejilere dayanma eğilimindelerdir, ancak bu seçim vaatleri çoğu zaman, partinin kurduğu hükümet yemin edip göreve başlar başlamaz unutulur.

Toplumu bir şeye ikna etmenin bir yolu, bir fikri doygunluk noktasına gelinceye kadar tekrar etmektir. Bu strateji, 1933-1945 yılları arasında Nazi Almanyası'nda Propaganda Bakanı olarak görev yapan ve "yalan ne kadar büyükse ona o kadar çok inanılacağı"na, "bin defa söylenen bir yalanın gerçek haline geleceği"ne inanmasıyla bilinen Joseph Goebbels tarafından kullanılan bir stratejiydi.[44] Yalanların tekrar edilmesini sağlayan araç medyadır, yani meşhur basın özgürlüğünden sıklıkla kamuoyunu manipüle etmek için istifade edilir. Lenin'e göre "basın özgürlüğü, gazeteleri satın alma, yazarları satın alma, rüşvet verme, burjuvazinin çıkarına olacak şekilde 'kamuoyu'nu satın alma ve aldatma özgürlüğü anlamına gelir."

44 Genellikle Goebbels'e atfedilen bu sözler, kelime kelime alıntılanmamış, anlam yönünden aktarılmıştır.

Propaganda yıllar içinde hükümetler tarafından her biçimde kullanılmıştır.[45] Pierre Gallois'ya göre Sovyetler Birliği propagandayı yönetim sisteminin temel bileşenlerinden biri haline getirmişti. 1981-1987 yılları arasında CIA Direktörü olarak görev yapan William J. Casey'inse, "Amerikan kamuoyunun inandığı her şey gerçek dışı olduğu zaman, dezenformasyon programımızın tamamlandığını biliyor olacağız," dediği rivayet edilirdi. Propagandanın kendini tam olarak gösterdiği yerse savaş dönemleridir. Marenches, dezenformasyonu modern savaşın gizli silahlarından biri olarak görürken, Fuller propaganda savaşının kitlelerin zihnini kazanmanın, kamuoyunu bir düşmana karşı alevlendirmenin ve tarafsızları kazanıp düşman içindeki kamuoyunu çökertmenin meşru bir yolu olduğuna inanıyordu.

Yeni teknolojilerin baskın gelmesi ve modern zamanlarda acil erişilebilirliğe duyduğumuz bağımlılık, halkların analiz veya bağlam olmaksızın gelen bilgi heyelanıyla beyinlerinin yıkanması riskiyle karşı karşıya oldukları ve kamuoyunun medyada görünen her şeyden yoğun bir şekilde etkilendiği anlamına gelmektedir. Sonuçları kolaylıkla manipüle edilebilir olan araştırma, istatistik ve kamuoyu anketi yağmurları da aynı etkiyi meydana getirmektedir. Hakikat keşfedildiğinde ve zarar verici bilgi inkâr edilemediğinde devletler, kaynağa saldırarak tepki verir. WikiLeaks'in Hillary Clinton'ın e-postalarını açığa çıkarması sonrasında olan şey buydu: Ana odak noktası e-postaların içeriği değil, bilgileri kamusal alana taşıyanın kim olduğuydu.

Propaganda ve Kitle Manipülasyonu

Sigmund Freud'un yeğeni Edward Louis Bernays, modern propaganda ve halkla ilişkilerin babası kabul edilir. Bernays'ın *Pro-*

45 Kelimenin, pejoratif anlamda belli fikirleri yayma ve beslemeye işaret eden kökeni, Sacra Congregatio de Propaganda Fide'den (İnancın Yayılması için Kutsal Topluluk) gelir: Bu kurum Vatikan tarafından 1622 yılında, Martin Luther'in Protestan reformlarına yanıt olarak Karşı-Reform sürecinde Katolikliği yaymak amacıyla kurulmuştur.

paganda (1928) isimli kitapta ortaya konulan teorileri bugün de geçerlidir. Bernays kitabın ilk bölümünde kitlelerin alışkanlık ve görüşlerinin bilinçli ve zekice manipülasyonunu, tahtın arkasındaki gerçek güç olan, görünmez bir hükümet tarafından yürütülen sosyal demokrasinin önemli bir unsuru olarak değerlendirir. İddiaların devamında, kanaatlerimizin çoğunlukla varlıklarını hiç duymadığımız insanlar tarafından yönetildiğini söyler. İnsanların zihinlerini kontrol eden, toplumsal güçleri kontrol altında tutan ve dünyayı donatmanın ve yönlendirmenin yeni yollarını tasarlayan ipleri ellerinde tutanlar onlardır.

İletişim teorisinin öncü isimlerinden Harold Dwight Lasswell, Birinci Dünya Savaşı esnasında kitleleri manipüle etmek için kullanılan teknikleri daha derin bir şekilde incelemişti. Lasswell'ın *Dünya Savaşında Propaganda Tekniği* (1927) adını verdiği kitabında ileri sürdüğü fikirlerinden biri, propagandanın temel olarak, kamuoyunu şiddete başvurmak zorunda kalmaksızın belli bir yöne yöneltmek amacıyla, halkın bilincine belli bir fikri aşılamak için medyanın kullanılması olduğuydu. Tüm bunların işaret ettiği şey şudur: Eğer beyninizin yıkandığından endişe ediyorsanız, muhtemelen bu endişeyi taşımanız için beyniniz yıkanmış demektir.

Kaleydoskopun Bin Rengi

İspanyol şair Ramón de Campoamor, "*Las dos linternas*" (*İki Fener*) isimli şiirinde, "dünya, onu görmemizi sağlayan camın rengindedir," der, ancak bugün dünyanın, onu görmemizi sağlamasına izin verilen renkte olduğu söylenebilir. Filtre gitgide artan bir düzeyde, hangi gazeteyi okuduğunuza, hangi televizyon kanalını izlediğinize veya hangi sosyal medya kaynaklarını takip ettiğinize bağlıdır; medya kuruluşları, nesnel gerçekle ender olarak kesişen, suni ve kendi kendisine hizmet eden bir gerçeklik yaratır.

Bir başka deyişle, dünya çıplak gözle görülebileceği gibi, bir teleskop ya da mikroskop aracılığıyla da görülebilir; bunlar, gör-

menin eşit derecede geçerli yollarıdır. Ancak kendimizi bilgiyle doldurduğumuz zaman, gözlerimizi bir mikroskopun önüne getirdiğimiz veya mikroskopla baktığımız izlenimini edebiliriz, oysa gerçekte –çekici, eğlendirici ve hipnotize edici olan, ancak açık olmayan– bir aynalı kaleydeskopla karşı karşıyayızdır. Gerçeklik olduğunu düşündüğümüz şey yalnızca, sahnenin arkasında olanı görmemizi engelleyen bir eğlenceden ibarettir. Noam Chomsky'nin dediği gibi, "topluma sunulan dünya resmi, gerçeklikle olabilecek en uzak ilişkiye sahiptir. Meselenin hakikati, yalanlar üstüne yalanlarla inşa edilmiş binaların altındadır."[46] Hakikat, bilgiyi saklamak ve aşırı oranlarda sunmak yoluyla, eş zamanlı olarak saklanır.

Jefferson'ın Basın Üzerine Tavsiyesi

1807 yılında, o tarihte on yedi yaşında olan John Norvell, bir gazetenin nasıl çalışması gerektiği konusunda tavsiye istemek için, ABD'nin Üçüncü Başkanı Thomas Jefferson'a bir mektup yollamıştı. Norvell, "Birkaç yıl içinde bir yayıncı olmayı umduğumdan, bir gazetenin en geniş ölçüde faydalı olması için nasıl yönetilmesi gerektiğine dair kanaatinizi paylaşmanız da benim için büyük bir iyilik olacaktır," diyordu. Jefferson kendisine cevaben yazdığı mektupta, o günkü basına can acıtıcı bir şekilde saldırmak için bir fırsat gördü:

> Bir gazetenin en faydalı olacak şekilde nasıl yönetilmesi gerektiğine dair fikrimi istemenize cevaben, "gazeteyi yalnızca gerçek olgularla ve sağlam ilkelerle sınırlı tutarak" diye yanıt vermem gerekir, ancak böyle bir gazetenin çok az abone bulmasından korkarım. Bugün bir gazetede görülen hiçbir şeye inanmak mümkün değil. Bizzat hakikat, bu kirlenmiş araca yerleştirildiği zaman şüpheli hale geliyor. Bu yanlış bilgilendirme du-

46 Chomsky, Noam, *Media Control*, Seven Stories Press, New York, 2002. Özet şu linkte mevcuttur: https://chomsky.info/mediacontrol01/.

> rumunun gerçek kapsamı yalnızca, günün yalanlarıyla bilgileri yoluyla mücadele edebilecek durumda olan insanlar tarafından biliniyor. Gazeteleri okurken, kendi dönemlerinin dünyasında neler olup bittiğine dair bir şeyler bildikleri inancıyla yatıp kalkan yurttaşlarımın çoğunluğuna gerçekten acıyarak bakıyorum. Eklemek isterim ki bir gazeteye hiçbir zaman bakmayan bir kişi, bu gazeteyi okuyan kişiden daha iyi bilgilenmiş haldedir, zira o, hakikate zihni sahtelikler ve hatalarla doldurulmuş olan kişiden daha yakındır.[47]

Bu sözler bugün de geçerli oldukları gibi, bunların bugün hiç olmadıkları kadar doğru oldukları da ileri sürülebilir. 19. yüzyıl başlarında pek çok insan yalnızca basılı medya araçları yoluyla bilgi alıyordu, bugünse bunun yanında radyo, televizyon, sinema, internet ve sosyal medya da var. Modern dünyada fiilen herkes, yahut en azından gelişmiş ülkelerdeki herkes, atalarının bir ömür boyunca aldıkları bilgiden daha fazlasına bir günde boğulmaktadır. Ancak daha fazla bilgiye sahip olmakla daha bilge olmayı birbirine karıştırmamamız gerekir; bilgi hacmi ne kadar genişse, dezenformasyon ihtimali de o kadar yüksektir.

Propaganda İlkeleri

Aşağıdaki propaganda ilkeleri Joseph Goebbels'e atfedilir:

1. Basitleştirme ve tek düşman: Tek bir fikir, tek bir sembol benimseyin. Bütün sıkıntıları tek bir varlığın sorumluluğu haline getirin.
2. Bulaşma yöntemi: Muhtelif düşmanları tek bir kategori veya birey içinde birleştirin. Hasımlar tek bir varlık meydana getirmelidir.
3. Yansıtma: Kendi hatalarınızı ve kusurlarınızı düşmana yansıtın, saldırıya saldırıyla yanıt verin.

47 Mektubun tam metni şu linkte mevcuttur: https://founders.archives.gov/documents/Jefferson/99-01-02-5737.

4. Abartma ve olduğundan farklı sunma: Ne kadar küçük olursa olsun her türlü hikâyeyi ağır bir tehdide dönüştürün.
5. Bayağılaştırma: Her türlü propaganda halkı cezbetmelidir; propagandayı en az zeki olanlara uygun olacak şekilde adapte edin. İkna edilmesi gereken grup ne kadar genişse, mesajın anlaşılması için gerekli zihinsel çaba o kadar az olacaktır.
6. Düzenleme: Propaganda, sonsuz bir şekilde yinelenen, farklı perspektiflerden tekrar tekrar sunulan, ancak her zaman aynı konsepte yönelen az sayıdaki fikirle sınırlı tutulmalıdır. Argümanda çatlak olmamalı, şüpheye mahal kalmamalıdır.
7. Yenileme: Karşı tarafın cevap verebileceği zaman itibariyle kamuoyunun ilgisinin halihazırda başka tarafa yönelmiş olmasını sağlayacak bir tempoyla yeni bilgiler ve argümanlar üretilmelidir. Karşı tarafın yanıtlarının suçlamaları etkisiz hale getirmesine hiçbir zaman izin verilmemelidir.
8. Güvenilirlik: Çeşitli kaynaklardan ve parçalı bilgiler üzerinden argümanlar inşa edin.
9. Sessizlik: Cevabınızın olmadığı meseleler hakkında sessiz kalın ve karşı tarafın lehine olan haberleri gizleyin, bu esnada medyanın yardımıyla bir karşı-programlamaya gidin.
10. Aktarım: Genel bir kural olarak propaganda, ister bir ulusal mitoloji, ister geleneksel nefret ve önyargılar karması olsun, önceden var olan bir his temelinde işler.
11. Oybirliği: Pek çok kişiyi "geri kalan herkes gibi" düşündüklerine ikna edin ve bir birlik izlenimi yaratın.

Bu ilkelerin çoğu bugün hâlâ uygulanmaktadır ve bazıları kök salmıştır.

Medya Manipülasyonunun On İlkesi

Medya manipülasyonunun bu on ilkesi, her ne kadar sıklıkla Noam Chomsky tarafından formüle edilmiş gibi kabul edilse de, gerçekte 2002 yılında bir metin kaleme alan Fransız Yazar Sylvain Timsit tarafından tanımlanmıştır.[48] Bu ilkelerin hatalı bir şekilde Chomsky'ye atfedilmesi, medya dezenformasyonunun mükemmel bir örneğidir: Pressenza haber ajansı tarafından, kasıtlı veya kasıtsız olarak, hatalı şekilde başlatılmıştır. İnsanlar stratejilere gönderme yaparken Pressenza'yı kaynak olarak göstermeye devam etmiş ve aynı itibarı kullanmış, bu şekilde hata devamlı olarak sürdürülmüştür. Medya çok az sayıda uzman ya da analist istihdam ettiğinden, bu durum haberlerde gitgide daha sık yaşanmaktadır. Bu, haberi ilk veren olma yarışıyla da birleştiği zaman sonuç, haberlerin geçerliliğini kaybetmesi ve tüketicilere ulaşan şeyin eksik, çarpıtılmış, yahut basitçe yanlış hale gelmesi olmaktadır.

Aşağıda Timsit'in stratejilerinin özet bir analizi sunulmaktadır:

1. Dikkatleri önemli olandan uzaklaştırmak: Dikkatleri farklı yöne çekmek, toplumsal kontrolün temel unsurudur. Bu strateji, bir yandan kamuoyuna oyalayıcı şeyler ve ilgisiz bilgiler bombardımanı yapmak, diğer yandan da insanları önemli herhangi bir şeyi bilmeye ilgi göstermekten vazgeçirmek yoluyla, kamuoyunun dikkatini önemli sorunlardan ve siyasi ve iktisadi elitlerin aldığı kararlardan uzaklaştırmak üzerine kuruludur.
2. Sorunlar yaratıp ardından çözümler sunmak: "Sorun-tepki-çözüm" olarak da bilinen bu strateji, toplumun yönetici sınıfın dayatmak istediği önlemleri haykırarak talep

48 Timsit, Sylvain, "Stratégies de manipulation" (tarihsiz), http://www.syti.net/Manipulations.html.

etmesini sağlamak amacıyla, toplumda belli bir tepkiye yol açmak üzere bir sorun yaratmaya dayanır. Bu, kentsel şiddeti açığa çıkarmaktan kanlı terörist saldırılar düzenlemeye, yahut halkın kendi özgürlüklerinin aleyhine olacak olsa bile daha fazla güvenlik talep etmesi veya sosyal hizmet harcamalarında kesinti istemesini sağlama amacıyla bir ekonomik kriz yaratmaya kadar farklılık arz eden bir yelpazeyi içerebilir. Bu stratejiye "yapıcı kaos stratejisi" adı da verilebilir, zira halktan herhangi bir itiraz gelmeden, halkın bizzat kendisinin "normalliğe" geri dönüş talep etmesiyle, yeni bir sosyal model tesis etmede elleri serbest hale getirmek için, en azından yüzeysel olarak kaos, şiddet ve yıkım yaratmayı da içerir.

3. Tedricilik: Aşırı bir önlem, yıllar içinde parça parça getirildiği zaman kabul görebilir. Tedrici bir şekilde getirilen, aksi halde bir devrimin kıvılcımını çakacak olan bir fikir, uysalca kabul edilecektir.
4. Zamana yaymak: Popüler olmayan bir karardan, "acı verici ancak gelecekte gerekli olacak" bir karar olarak bahsedilir, bu şekilde daha sonra uygulanacak bir şey için kamuoyunun acil onayı alınır. Eğer toplum buna alışacak daha fazla zamana sahipse, son kertede değişimi teslimiyet içinde kabul edecektir.
5. Topluma küçük çocuklarmış gibi hitap etmek: Kitleleri ne kadar aldatmak istiyorsanız, o kadar çocuksu bir dil benimsemeniz, temel bir dile başvurmanız ve düşünsel açıdan en sınırlı zihinlerin bile anlayabileceği mesajlar kullanmanız gerekir.
6. Düşünceden fazla duygu kullanmak: Rasyonel analizde kısa devre meydana getirmek, insanların eleştirel becerilerini devre dışı bırakmak için duygular kullanılır. Bundan sonra fikirler, arzular, korkular, dehşetler ve zorlama-

lar yerleştirmek, yahut belli davranışlara yol açmak daha kolaydır.

7. Toplumu bilgisiz ve önemsiz halde tutmak: Toplumun onları kontrol etmek ve köleleştirmek için kullanılan teknik ve yöntemleri anlayamaz halde olması sağlanır. Bunun ilk adımı, elitlere tâbi halde kalmaları için alt sınıfları eğitimden yoksun bırakmaktır.
8. Toplumu vasatlığa olumlu bakmaya teşvik etmek: Ahmak, bayağı ve kültürsüz olmanın iyi bir şey olduğu fikri yayılır. Reality TV bunun önde gelen bir örneğidir.
9. Kendi kendini suçlamayı arttırmak: Bireyler, ahmak oldukları, beceriksiz oldukları veya yeterince çaba göstermedikleri için, içinde bulundukları kötü koşullardan bizzat sorumlu olduklarına inandırılır. Bu şekilde, eylemlerini engelleyecek ve bir devrimin olmamasını sağlayacak, bunalım içindeki bir vaziyette kalacaklardır.
10. Kişileri kendilerini tanıdıklarından daha iyi tanımak: Günümüzde teknoloji insanların bir birey hakkında, o bireyin kendisi hakkında sahip olduğundan daha fazla veri toplamayı ve o kişiyi kendisinden daha iyi tanıyıp anlamayı mümkün kılmakta, onları kontrol etmek için ipleri elde tutmayı kolaylaştırmaktadır.

Reagan Döneminde Propaganda

Yakın zamanda gizli olmaktan çıkarılmış bazı belgelere göre Reagan yönetimi, o dönemde Batı ülkelerinde oldukça baskın olan Sovyet propagandasını dengelemek için bir psikolojik müdahale programı tasarlamıştı. Washington'ın yıllar içinde ince ayar yapılan psikolojik kampanyası, hem hedef ülkelerdeki kamuoyunu etkilemeyi, hem de özellikle "Vietnam sendromu"nun üstesinden gelmek ve ABD'nin çıkarları açısından faydalı olacak faaliyetle-

re halk desteği kazanmak üzere ABD vatandaşlarını etkilemeyi amaçlıyordu.[49]

Bu tutkulu programı geliştirme ve uygulama görevi, Walter Raymond Jr. öncülüğündeki, örtülü operasyonlar alanında uzmanlaşmış bir CIA ekibine verilmişti. Sovyetler'in Güney ve Orta Amerika'ya nüfuz etmesinden endişe eden Washington, Kosta Rika, Küba, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nikaragua, Panama ve Peru'da bir dizi propaganda kampanyası yürüttükten sonra, programı Afganistan ve Filipinler gibi ABD açısından yüksek stratejik çıkar sunduğu düşünülen başka ülkelere doğru yaydı. Gizlilikten çıkarılmış belgelerden bazılarında, küresel bir siyasi parti olan Sosyalist Enternasyonal'i ve sosyalist ya da sosyal demokrat ideolojileri benimsemiş Avrupalı siyasi partilerin liderlerini, Washington'ın çıkarları açısından daha tercih edilir olacak bir çizgiye doğru çekme amacıyla etkileme yönünde yürütülen çabalara gönderme yapılmaktadır. Programın kilit önemdeki bir bileşeni, bu hedef ülkelerin savunmasız olduğu bölgelerin tanımlanmasıydı. Bu doğrultuda, mümkün olan her fırsatta yerel gazetecilerle suç ortaklığına gitmek suretiyle haberler manipüle edildi; birtakım haberler icat edilirken bazı başka haberler ortadan kaldırıldı.

Program Ocak 1983'te, Başkan Reagan'ın kamu diplomasisini güçlendirme ihtiyacının altını çizen Ulusal Güvenliğe İlişkin Kamu Diplomasisinin Yönetimi başlıklı 77 Sayılı Ulusal Güvenlik Karar Direktifi'ni imzalamasıyla resmiyet kazandı. Hedef halen aynıydı: Ulusal ve uluslararası kamuoyunu, ABD'nin dış politikasının pozitifliğine, doğruluğuna ve avantajlarına ikna etmek.

Rusya Da Dezenformasyona Yöneliyor

Haziran 2015'de Amerikalı Gazeteci Adrian Chen, İnternet Araştırma Ajansı isimli bir Rus firmasının sahte ve çarpıtılmış bilgi-

49 *Bkz.* Parry, Robert, "How the US flooded the World with Psyops", *Consortium News* (25 Mart 2017). Çevrimiçi erişim: https://consortiumnews.com/2017/03/25/how-us-flooded-the-world-with-psyops.

ler yaymak suretiyle interneti ve sosyal medyayı etkilemek üzere Kremlin tarafından kullanıldığını açığa çıkardı.[50] Chen'e göre, internet trolü olarak çalışmak üzere yirmili yaşlardaki yüzlerce yüksek maaşlı kişiyi istihdam eden bu şirket, ABD'de bugüne dek görülen en kötü şöhretli sahte haber vakalarından birinin sorumlusuydu. Bu vaka 11 Eylül 2014 tarihinde, Louisiana eyaletindeki St. Mary Parish isimli küçük kasabada yaşanmıştı. İkiz kulelere düzenlenen terörist saldırıların on üçüncü yıl dönümümde gönderilen panik yaratan mesajlar, kasabada bulunan Columbian Chemicals isimli kimyasal işleme tesisinde ciddi bir kazanın yaşandığını bildiriyor ve yurttaşlara "sığınaklara gitme" ve "yerel medyayı takip etme" çağrısı yapıyordu. Dakikalar içinde çok sayıda farklı hesaptan atılan yüzlerce twitter mesajı, tanık ifadeleri, kimyasal tesisinin alevler içinde olduğunu gösteren resimler ve yakınlardaki bir benzin istasyonundan çekilmiş, patlamayı ve yoğun bir siyah duman bulutunun yükseldiğini uzaktan gösteren güvenlik kamerası görüntüleri de dahil olmak üzere, çürütülemez gibi görünen detaylar sundu. Kimsenin sahte olduğundan şüphelenmeyeceği şekilde titizlikle hazırlanmış bir YouTube videosu, bir adamı televizyonda yayınlanan haberleri izler halde gösteriyordu. Bir Wikipedia sayfası, videolara ve kasabanın gerçek sakinlerine atfedilen tanık ifadelerine giden linklerle doldu. Ana akım medya kuruluşları, gazeteciler ve siyasetçiler, felaket hakkındaki twitter mesajları bombardımanına tutuluyordu. CNN ana sayfasından alınmış ve olayın görüntüsünü sunuyormuş gibi içeriğiyle oynanmış olan bir ekran kopyası ortaya çıktı ve Louisiana'daki televizyon kanallarının ve gazetelerin kopyalanmış versiyonlarına ait linkler yayınlandı. Kısa süre sonra, İslam Devleti örgütünün saldırıyı üstlendiği detaylı bir YouTube videosu ortaya çıktı.

50 Chen, Adrian, "The Agency", *New York Times Magazine*, 2 Haziran 2015. Çevrimiçi erişim: https://www.nytimes.com/2015/06/07/magazine/theagency.html?_r=0.

Bu, böyle bir şeyin yaşandığı ilk örnek değildi. Önceki yılın ikinci yarısında daha küçük ölçekli bir dizi prova gerçekleşmişti; bunların en dikkat çekici olanı 13 Aralık 2013 tarihinde, twitter üzerinden Atlanta'da Ebola salgınının patlak verdiği yönünde haberler yayıldığı zaman yaşanmıştı. St. Mary Parish vakasında olduğu gibi, saatler boyunca liste başında yer alan etiketlerin eşlik ettiği sahte haberler ve sahte videolar vardı. Bu düzmece olayın sorumluları, hakikilik görüntüsü vermek için ellerinden gelen çabayı o denli göstermişlerdi ki, koruyucu giysiler giymiş sağlık görevlilerinin Atlanta Uluslararası Havaalanı'ndan bir kurbanı taşıdığını gösteren bir video dahi hazırlayıp yaymışlardı.

CNN Etkisi

"CNN etkisi" diye de adlandırılan, medyanın dış politikayı belirleyebileceği teorisi ilk olarak 1990'lı yıllarda ortaya çıktı. Buna göre, neyin haber olup neyin olmadığına karar veren televizyon kanalları olduğundan, uluslararası medyanın dolaysızlığı kendi gerçekliğini yaratır. CNN, dünya kamuoyunun arkasındaki itici güç olmuş, bazı ülkelerin iç ve dış politikaları üzerinde kayda değer etki oluşturmuştur. Çok sayıdaki çalışmaya göre, CNN'in 1989 yılında Çin'de meydana gelen Tiananmen Meydanı protestoları, Berlin Duvarı'nın yıkılması, Birinci Körfez Savaşı ve Mogadişu Muharebesi gibi olaylara ilişkin görüntüleri tekrar tekrar yayınlaması, hükümet kararları üzerinde belirgin etkiler yarattı. George H.W. Bush, 1992 yılında Somali iç savaşı esnasında televizyonda açlık çeken çocukların görüntülerini izledikten sonra bu ülkeye insani yardım sağlamak üzere 28 bin Amerikan askeri gönderdiğini söylemişti. Bazı başka çalışmalarsa medyanın hükümetlerin siyasi gündemlerini şekillendirmekten ziyade yansıttığını ileri sürmektedir.[51] Örneğin Beyaz Saray Somali'deki

51 Livingston, Steven ve Eachus, Todd, "Humanitarian crises and US foreign policy: Somalia and the CNN effect reconsidered", *Political Communication* 12: 4 (1995). Çevrimiçi erişim: http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1058 4609.1995.9963087.

Umudu Canlandırma Operasyonu'yla, kamuoyunun dikkatini bir müdahale planladığı için bu ülkeye çekmeyi arzuluyordu ve medya onunla işbirliği yaptı.

***

Tüm bunların yanında, medyayı kimin kontrol ettiği sorusu mevcuttur. Acilliğin ve dolaysızlığın hâkim olduğu karmaşık bir toplumda özenli, güvenilir, karşılaştırmalı ve tarafsız analiz bulmak gitgide daha zorlaşmıştır. Medya kuruluşlarının çoğu, güvenilirliği şüpheli olan ve çıkar gruplarının mahirane bir şekilde manipüle ettiği bilgi kaynaklarına dayanmaktadır. Birkaç istisna bir yana bırakılırsa, medya platformları gerçek gazetecilikten ziyade taraflı bilgi sunmakta ve çarpıcı başlıkları olgusal titizliğin üzerine çıkarmaktadır. Kuvvetli güçler, yayınları belli bir yöne ve münhasır bir düşünme biçimine doğru çekmektedir.

Son yıllarda en etkili medya platformları, sahiplerine devasa bir güç veren ve hükümetleri, şirketleri ve insanları sarsma –ve hatta alaşağı etme– kapasitesi sunan birkaç elde yoğunlaştı. Bazı çalışmalara göre sadece altı şirket, şu anda dünyanın başlıca televizyon, radyo ve yazılı medya araçlarının yüzde doksan beşine doğrudan veya dolaylı olarak sahip: bu, 1.500 gazeteye, 1.100 dergiye, 2.400 yayınevine, 1.500 televizyon kanalına ve 9.000 radyo istasyonuna tekabül ediyor. Sinemayı da içine alan başka çalışmalara göre ana medya toplulukları aşağıdakilerden oluşuyor (yaklaşık büyüklüklerine göre sıralanmıştır, zira şirketlerin ve bağlı kuruluşların oluşturduğu geniş ağlar nedeniyle gerçek ekonomik güçlerini bilmek pratikte imkânsızdır):

- Comcast, ABD; dünya birincisi
- Walt Disney Company, ABD; dünya ikincisi
- Time Warner, ABD; dünya üçüncüsü
- Twenty-First Century Fox, ABD; dünya dördüncüsü
- CBS Corporation, ABD
- Viacom, ABD

- Bertelsmann, Almanya
- Globo Grubu, Brezilya; Latin Amerika birincisi
- Hearst Corporation, ABD
- Lagardère Grubu, Fransa
- News Corp, ABD
- Televisa Grubu, Meksika
- Sony Corporation, Japonya (her ne kadar iletişim işletmeleri, bağlaşıkları olan Amerikalı Sony firması üzerinden ABD merkezli olsa da)
- Vivendi, France

Öcü

Halkları kontrol etmek ve tâbi kılmak için kullanılan bir teknik, yalnızca güçlü olanın korumasıyla üstesinden gelinebilecek olan irrasyonel ve felç edici bir korku aşılamaktır. Bu, anne-babaların çocuklarına, çocukları kaçıran karanlık bir figür olan öcü hakkında hikâyeler anlatmasının jeopolitik dengidir. Jeopolitikte bu tür tehditler güçlü devletler tarafından zayıf devletlere tehlikelerle dolu bir dünyada yalnız kalmanın dezavantajlarını hatırlatmak veya kendi halkı arasında duyguları harekete geçirmek için kullanılır.

En yapay tehditlerden biri, "küresel terörizm" tehdidi dir. Gerçekte bu olgu, dünyadaki yalnızca birkaç ülkeyi etkilemektedir. Örneğin Venezuela, Meksika ve Honduras gibi ülkelerin çok farklı güvenlik kaygıları vardır ve pek çok başka devlette terörizm gündeme ender olarak gelmektedir. Aynısı, hatalı bir şekilde küresel düzeyde bir nükleer silah yarışı olduğu düşüncesini oluşturan "kitle imha silahlarının yayılması" gibi kavramlar için de geçerlidir; halihazırda bu silahlara sahip olanların dışında yalnızca Kuzey Kore ve İran'ın bu tür silahların arayışında olduğunu söylenmesi gerçekçi olacaktır.

"Organize suç" da, her ne kadar zayıf veya yozlaşmış hükümetler ve çöken devletler için ciddi olsa da, en gelişmiş ülkelerde temel olarak bir sosyal risk olan bir sorunun bir diğer örneğidir. Bunun bir tür varoluşsal tehdit olduğunu ileri süren ülkeler, eğer gerçekten organize suça son vermek istiyorlarsa, suçluların istifade ettiği yasal boşlukları sıkılaştırmak için daha fazla çaba gösterebilir.

ABD'li Gazeteci ve Yayıncı Henry Louis Mencken'in dediği gibi, "Pratik politikanın bütün amacı, halkı tamamı hayal ürünü olan sonu gelmez gulyabaniler serileriyle tehdit ederek onları alarm halinde (ve dolayısıyla güvenliğe taşınmak için yaygaralar koparır halde) tutmaktır."

KURAL 13

KİTLE İLETİŞİM SİLAHLARI

Kalpleri ve Zihinleri Kazanmak İçin Mesaj Nasıl Kontrol Edilir?

"Kitle medyası, genel nüfusa mesajlar ve semboller iletme sistemi işlevi görür. Onların fonksiyonu kişileri oyalamak, eğlendirmek, bilgilendirmek ve onlara kendilerini geniş toplumun kurumsal yapılarına entegre edecek değerler, inançlar ve davranış kodları aşılamaktır."

–NOAM CHOMSKY

Modern dünyada maruz kaldığımız daimi bilgi tufanı, kendi fikirlerimizden kendimizin sorumlu olduğumuz yanılsamasını yaratmaktadır. Her ne kadar bağımsız düşündüğümüzü ve kendi başımıza birtakım sonuçlara vardığımızı düşünüyor olabilsek de, bu daimi haber bombardımanı açık düşünmeyi imkânsız hale getirmektedir.

Dezenformasyon Savaşı

En uzman analist bile, konu hakkındaki cehaleti sebebiyle değil, analiz ettikleri bilgi kaynağına dair cehalet sebebiyle yanlış şeyler söyleyip yapabilir. Kamuoyuna ulaşan bilgi her zaman şu ya da bu şekilde taraflı, çarpıtılmış, sübjektif, yahut kasten manipüle edilmiş niteliklidir. Durumun farkında olanlar için bile zinciri kırıp özgürleşmek son derece zordur. Alternatif bilgi elde etmek karmaşık bir iştir ve aynı zamanda maliyetli de olabilir. Her şeyden önce de zaman gerektirir; içinde yaşadığımız hızlı tempolu çağda lüks içindeki az sayıdaki insan buna olanak bulabilir.

Suriye ve Irak'taki çatışmalara ilişkin sunulan haberler, hâkim bir fikrin medya tarafından nasıl empoze edilebildiğine dair bir örnek niteliğindedir. Bu iki çatışma hakkındaki haberler, kendi platformlarına sahip olmanın yanı sıra dünya çapındaki başka televizyon kanallarına da raporlar sunan El Cezire (Katar), BBC (Birleşik Krallık), CNN (ABD), France 24 (Fransa) ve Sky News (Birleşik Krallık) kuruluşlarının kontrolü altındadır. Bu listeye (Londra merkezli olan ve güçlü Thomson Reuters grubunun parçası olan) Reuters haber ajansını da eklememiz gerekir. Bir başka

deyişle bu kaynaklar ya İngilizce konuşulan dünyadan ya da iki başka ülkeden –Katar ve Fransa– olup, bu ülkelerin her birinin çatışmalar konusunda kendi gündemleri bulunmaktadır.

Kendi gazeteci ve muhabirlerini istihdam etme kapasitesine sahip olan medya kuruluşlarının sayısı giderek azalmaktadır: Medya kuruluşları yalnızca önde gelen haber ajanslarından haber alıp, tipik olarak başka kaynaklarla çapraz kontrol yapmaksızın bu haberleri kendi kitlelerine uygun hale gelecek şekilde bükmektedir. Bunun sonucunda da başlıca uluslararası haber ajansları, yurttaşlara ulaşan mesajlar üzerinde devasa bir etkiye sahip olmaktadır. Örneğin, Kuzey Kore hakkındaki haberlerin çoğu dünyaya, Güney Kore istihbarat servislerine dayanan, dolayısıyla tarafsız olması imkânsız olan BBC ve Reuters tarafından sunulmaktadır.

Medyanın Savaşları Manipüle Etmesi

Modern çağda medya propagandası ve bilgi operasyonları, askeri girişimlerle yan yana gitmektedir. Her ne kadar teorik olarak bunlardan ilki ikincinin tamamlayıcısı olsa da, sıklıkla bu ikisi eşit önemde görülür ve bir savaş çoğu zaman öncelikle ülke içinde, halkın desteğini veya rızasını elde etmek yoluyla kazanılır. Halk, bir dizi temel ancak ısrarlı fikirle beslendiği zaman çatışma ihtiyacına ikna olur ve kaçınılmaz olarak meydana gelecek kayıplara hazır hale gelir.

Bu yönde atılacak ilk adımlardan biri düşmanın şeytanlaştırılmasıdır. Düşman halihazırda şüpheli bir şöhrete sahip olsa da, bu süreçte şeytan haline gelir; gerektiği şekilde icat edilen veya büyütülen yeni korkunç detaylar öfke meydana getirmek için gün ışığına çıkarılır. Amaç, kamuoyunu şeytani liderin veya rejimin kendi kendisini müdahale gerektirir hale getirdiğine ve hükümetin insanlığa karşı işlenen korkunç suçlara son vermek için böyle bir canavara karşı eyleme geçmekten başka seçeneğinin olmadığına ikna etmektir.

Halihazırda gördüğümüz üzere, kilit önemdeki bir diğer hedef, savaşa girmenin arkasındaki gerçek sebebi gizlemektir. İktisadi, jeopolitik ve kişisel çıkarların bir karması olma eğilimindeki stratejik çıkarlar, hakları gasp edilen insanları savunma ihtiyacının ilan edilmesinin arkasına gizlenir. Eğer birileri girişime karşı çıkacak kadar cesur davranırsa, ihanetle suçlanabilir. Vietnam Savaşı esnasında hükümetin savunduğu çizgiye göre, birlikleri desteklemeyi reddeden herkes komünist sempatizanıydı.

Nuremberg yargılamaları esnasında, Hitler'in baş mülazımı Hermann Göring ile ABD ordusunda psikolog olarak görev yapan Gustave M. Gilbert arasında şu diyalog geçmişti:

> Göring: İnsanlar elbette savaş istemez. Bir çiftlikte çalışan pasaklı bir yoksul, savaştan elde edebileceği en büyük kazanç sağ salim çiftliğine geri dönmek olacakken neden hayatını riske atmak istesin ki? Doğal olarak sıradan halk savaş istemez; Rusya'da da, İngiltere'de de, Amerika'da da ve keza Almanya'da da istemez. Fakat sonuç olarak politikayı belirleyen ülke liderleridir ve ister bir demokrasi, ister faşist bir diktatörlük, ister parlamento, isterse komünist bir diktatörlük olsun, halkı bu politika çizgisine çekmek basit bir iştir.
>
> Gilbert: Bir fark var. Bir demokraside insanların seçili temsilcileri aracılığıyla mesele hakkında söyleyecek sözü vardır ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yalnızca Kongre savaş ilan edebilir.
>
> Göring: Bir sesleri olsun veya olmasın insanlar her zaman liderlerinin buyruğunun çizgisine getirilebilir. Bu kolaydır. Tek yapmanız gereken şey onlara saldırı altında olduklarını söylemek, barış yanlılarını da yurtseverlik yoksunu olarak niteleyip ülkeyi tehlikeye atmakla suçlamaktır. Bu her ülkede aynı şekilde işler.[52]

52 Bir istihbarat subayı ve ABD ordusunda yüzbaşı olan Gilbert Almanca konuşuyordu ve Gestapo'nun kurucusu, Luftwaffe Başkomutanı Göring'in tutulduğu hapishanenin psikoloğuydu. Görüşme 18 Nisan 1946 tarihinde Göring'in hücresinde ve mahkemenin kendisinden farklı olarak hiçbir tanık olmadan gerçekleşti. Gilbert konuşmaları günlüğüne not etti: Mahkeme gözlemlerini ve mahkûmlarla olan görüşmeleri kaydettiği bu günlüğü daha ileride New York'ta *Nuremberg Günlüğü* (1947) adıyla yayımladı.

İspanyol-Amerikan Savaşı: Tabloid Basının Doğuşu

1898 tarihli İspanyol-Amerikan Savaşı esnasında basın, ABD halkını mobilize etmede kilit rol oynadı. 1890'lı yıllarda, o dönem "sarı gazetecilik" olarak bilinen, yeni bir satış saplantılı gazetecilik biçimi doğmuştu. Gazeteciler Küba'da vuku bulan her türlü olayı ne kadar önemsiz olursa olsun büyütüyor ve kamuoyunu daimi olarak kanca atılmış halde tutmak için, ortada bir haber yokken haber dahi icat ediyordu. En çarpıcı veya skandal nitelikli haberi ilk yayınlayan olmak için gazeteler arasında hararetli bir rekabet yürüyordu. Bu mesleki rekabet bazı örneklerde –*New York World* editörü Joseph Pulitzer ve *New York Journal* editörü William Randolph Hearst arasında olduğu gibi– kişisel rekabete de dönüşüyordu. Hearst'ün Havana muhabirine kan dondurucu haber hikâyeleri hazırlama görevi verilmişti, ancak muhabir gönderdiği raporlarda Küba'nın sükûnet içinde olduğun bildiriyordu. Efsaneye göre Hearst, inatçı bir emirle yanıt verdi: "Sen resimler sunacaksın, ben de savaş sunacağım."

ABD tabloid basını, halk ABD hükümetinden Küba için İspanya'yla savaşa girmesini isteyinceye kadar bıkıp usanmadan mesajını vermeye devam etti. Kamuoyunu oradaki insan haklarını savunma ihtiyacına inandırmak için İspanyol otoritelerinin adada işlediği vahşetlere ilişkin haberler abartıldı veya yoktan imal edildi.[53] Bu sürecin tepe noktası, 15 Şubat 1898 tarihinde USS *Maine* savaş gemisinin batırılmasını izleyen agresif ve orantısız medya kampanyası oldu. Adadaki ABD çıkarlarını korumak üzere Küba'ya gönderilmiş olan Amerikan savaş gemisini tahrip eden patlamanın kaynağı hiçbir zaman netliğe kavuşturulmadı, ancak bu durum Hearst ve Pulitzer'i İspanyolları suçlamaktan alıkoymadı. Bu yayıncılar, İspanyolları vahşiler ve suçlular olarak betimleyip, halkın aklına girinceye ve savaş yanlıları için bir çağrı

53 Bu argüman ABD dış politikasında kendini tekrar eden bir strateji olmuş, ABD'nin ulusal çıkarlarının söz konusu olduğu çok sayıdaki senaryoda uygulanmıştır. Bu, hukuki çatışma jeo-stratejisiyle bağlantılıdır.

düsturu haline gelinceye kadar "*Maine*'i hatırla! İspanya'nın canı cehenneme!" sloganını tekrar etti. En sonunda Washington'ın uzun süredir ticari ve jeopolitik nedenlerden ötürü başlatma arayışında olduğu bir savaş için halk desteği meydana getirilebildi.

Medya İstihbarat Servisleri İçin Çalışıyor

Medya kuruluşlarının ve gazetecilerin istihbarat servisleriyle birlikte çalıştığı yönünde bolca şayia mevcuttur ve en parlak araştırmacı gazetecilik örneklerinden bazılarının istihbarat veya polis kaynaklarından yapılan kasıtlı sızdırmaların ürünü olduğu söylenmektedir. Ancak içkin gizlilik sebebiyle ve bunu açığa çıkarmaya çalışmanın gazetecilerin hayatlarını riske atacak olmasından ötürü bunu kanıtlamak hemen hemen imkânsızdır. Bu yalnızca Soğuk Savaş'ın ürettiği gerilimlerin mirası değildir: Bugün Avrupa genelinde sayısız gazetecinin bazı ülkelerin hükümetlerinin etkisi altında olduğu ve bunun tahayyül edebileceğimizden çok daha ileri bir düzeyde olduğu rivayet edilmektedir. ABD'de çok sayıda CIA soruşturmacısı, eski ajan ve gazeteci[54] şu değerlendirmeyi yapmıştır: CIA, kuruluşundan bugüne kadar, kamuoyuna aktarılan bilgiyi ABD'nin çıkarları açısından daha elverişli hale getirmek için Amerikan medyası ve yabancı medya üzerinde devasa oranda nüfuz kullanmıştır.

Bu tür faaliyetlere verilebilecek örneklerden biri, CIA tarafından 1950'lerin başlarında yürütülen Mockingbird Operasyonu'dur. O dönemde CIA, İkinci Dünya Savaşı esnasında bir sempatizan gazeteciler ağını beslemiş olan Stratejik Hizmetler Ofisi'nin mirasçısı olan bir kuruluştu.[55] Savaştan sonra ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından kurulan Politika Koordinasyon Ofisi 1948

54 Carl Bernstein, Darrell Garwood, David Pope, Deborah Davis, Fred J. Cook, James DiEugenio, John D. Marks, Lisa Pease, Richard Helms, Servando Gonzalez, Russ Baker ve Victor Marchetti, bu kişiler arasındadır.

55 Daha fazla bilgi için, örneğin bkz. https://www.cia.gov/library/readingroom/collection/family-jewels.

yılında Özel Projeleri Ofisi'yle birleşti ve yeni doğan CIA içindeki en hızlı büyüyen departman haline geldi: 1949 yılında 302 olan üye sayısı 1952 yılı itibariyle 2.812'ye ulaşırken, aynı süre zarfında bütçesi 4,7 milyon dolardan 82 milyon dolara yükseldi. Kuruluş muazzam nüfuz oluşturmaya başladı: Bazı araştırmacıların iddiasına göre *New York Times*, *Newsweek*, CBS ve *The Times* gibi prestijli olanlar da dahil olmak üzere 800 kadar haber kuruluşundan gazetecileri, köşe yazarlarını, yazarları ve editörleri hedef almaya başladı.

Mockingbird Operasyonu, CIA'in etkili bir gazeteci veya editörle temasa geçmesini gerektiriyordu; bu kişi daha sonra başka gazetecilerin istihdam edilmesinden sorumlu olacaktı ve içlerinden

bazıları kendilerine gelen talimatların nihai kaynağını veya amacını bilmiyor olabilecekti. Bu gazeteciler genelde o denli yüksek bir konuma sahipti ki, görüşleri yüzlerce medya kuruluşu tarafından yeniden yayınlanıyordu.[56] CIA, hikâyelerini yazabilmeleri için gazetecilere kendi bulguları gibi gösterecekleri gizli bilgiler sunuyordu. Bir başka fayda biçimiyse kamusal veya özel reklam sözleşmeleri yoluyla geliyordu: İstihbarat servislerinin çıkarlarına hizmet eden gazeteler ve televizyon kanalları reklam gelirlerinde çok ciddi artışlar yaşadı. Bir süre sonra buna o denli bağımlı hale geldiler ki, bundan vazgeçmeyi tahayyül bile edemeyecek durumdalardı.

Medyanın hükümetin lehine olacak haberler, bilgiler ve analizler geçmesini sağlamaya çalışmak istihbarat kuruluşlarının rutin işidir; bu geleneksel basılı medyayla sınırlı değildir ve televizyon, radyo, sinema ve edebiyatı da etkilemekte, internet ve sosyal medya da gitgide önemli muharebe sahaları haline gelmektedir.

İfade Özgürlüğünü Hayata Geçirmenin Karmaşık Süreci

Modern dünyada akıllı telefonlar, internet, sosyal ağlar ve uydu iletişimi gibi teknolojik ilerlemelerin, mevcut sisteme hâkim olan fikirlerden uzaklaşan fikirler de dahil olmak üzere daha büyük bir fikir çeşitliliğine izin vermesi gerekirdi. Ancak bunun tersinin olduğu anlaşılıyor ve ifade özgürlüğü daha da fazla ihlal ediliyor gibi görünüyor.

Muazzam düzeyde bir medya baskısına maruz kalıyoruz. Freud, "kültür, iktidar ve baskı araçlarına sahip olmayı başarmış bir azınlık tarafından tereddütlü bir çoğunluğa dayatılan bir

56 Bkz. Carl Bernstein, "The CIA and the media", *Rolling Stone* (20 Ekim 1977). Çevrimiçi erişim: http://www.rollingstone.com/music/pictures/rolling-stones-biggest-scoops-exposes-and-controversies-2-aa-624/journalists-exposed-as-secret-cia-operatives-81185346 ve http://www.informationclearinghouse.info/article28610.htm.

şeydir," derken bunu öngörüyordu. Sahip olup yararlandığımız özgürlüklere rağmen, fikrini duymak istemediğimiz herkesin dışlandığı, bir kişinin alternatif düşünme biçimleri sunduğu için toplumsal anlamda "suikast"a uğrayabildiği, fikirleri otomatik olarak kabul edilenlerin muzaffer olduğu ve yerleşik ve hâkim tutumları sorgulayan herkesin şaşmaz bir şekilde susturulmakla kalmayıp ezildiği bir dünyada yaşıyoruz.

Sessizlik Sarmalı

Sessizlik sarmalı teorisi, Alman siyaset bilimci Elisabeth Noelle-Neumann tarafından 1977 yılında oluşturulduğunda ne kadar geçerli idiyse bugün de o kadar geçerli. Noelle-Neumann, kamuoyunu bir topluma dayatılan, önceden belirlenmiş ve kendi kendisine hizmet eden bir gerçeklik vizyonu olarak anlıyordu. Buna göre bireylerin seçim olanağı yoktur ve kendi düşünme biçimleriyle ters düşse bile o günün hâkim tutumlarını izlemesi gerekir. Noelle-Neumann'a göre sosyal baskı insanlar üzerinde o denli sıkı bir kontrol oluşturmuştur ki, dışlanma veya marjinalleşme korkusu nedeniyle çok az insan hâkim fikirlerden farklı fikirleri savunmaya cüret eder. Kendisinin temel argümanı şudur: Geleneksel mutabakata uymayan veya siyasi açıdan doğru görülmeyen fikirlerin medya tarafından sistematik olarak susturulduğu bir toplumda, fikirlerinin bir karşılık bulmadığını görerek, sosyal dışlanma riski almamak için kendi fikirlerini toplum içinde ifade etmemeyi seçen, bireylerin kendisidir.

Bu fenomen daha önce de klasik sosyolojinin kurucularından Alexis de Tocqueville, tarafından incelenmiş, Tocqueville 18. yüzyıl ortalarında Fransa'da kiliseye karşı alınan tutumları değerlendirirken "Kilisenin doktrinlerine inanmaya devam eden kişiler, inançlarıyla kendi başlarına kalmaktan korkuyor, hata yapmaktan çok toplumdan korkarak, çoğunluğun fikrini paylaştıklarını beyan ediyor," ifadelerini kullanmıştı.

Şilili Gazeteci Rubén Dittus'a göre sessizlik sarmalı dört temel varsayım şeklinde özetlenebilir: Toplum ana akımdan sapan insanları marjinalleştirmekle tehdit eder; insanlar doğuştan gelen bir korkuyla tecrit olmaktan korkar; bu korkunun sonucunda yaygın kanaatlere bağlanmaya çalışır; ve bu hesaplamaların sonucu olarak kendi fikirlerini topluma uyarlar veya baskı altına alır.[57]

Bu, insanları gerçekten düşündükleri şeyleri daha dolaylı yollardan ifade etmeye yöneltir. Günümüzde bu yollardan biri, çevrimiçi haberlere yorum yapmaktır. Bu sanal ve anonim alanda insanlar kendilerini, görüşlerine kulak kabartılıp söylediklerinin kayıt altına alınabileceği hiçbir yerde ifade etmeye cesaret edemeyecekleri şeyleri söyleyebilir durumda hissederler. Fikirlerin bu şekilde filtrelenmemiş halde dışa vurulmasına başkalarının nasıl tepki verdiğini analiz etmek ilginç olabilir. Varılacak açık sonuç, kamuoyunun çoğunluk görüşü olduğu varsayılabilecek şeyden belirgin derecede farklı olduğudur. Bir başka sonuçsa, anonim olarak ve damgalanma korkusu olmadan yapılan bu yorumlarda, ender rastlanan bir dürüstlüğün olduğudur. Belki de insanların demokratik ve özgür olduğu varsayılan toplumlarda düşündüklerini söylemeye ne kadar korktuklarına dair bir gösterge sundukları söylenebilir.

Bir dizi ülkede yakın zamanlarda yapılan seçim ve referandumların gösterdiği üzere, bu durumun pratik yansımaları vardır. Nitelim ana akım medya kuruluşları belli bir sonuç beklemekte, bunu destekleyecek anketler bulmakta, arkasından da gerçek sonuçlar karşısında şaşkınlık yaşamaktadır. İnsanların kendilerine empoze edilen seçenek için değil, fikirlerinin saklı kalacağının verdiği güvenle, gerçekten istedikleri şey için oy kullandığı zamanlarda şok edici sonuçlar ortaya çıkabilir.

---

57 Dittus, Rubén, "La opinión pública y los imaginarios sociales: hacia una redefinición de la espiral del silencio" [Kamuoyu ve toplumsal tahayyül: sessizlik sarmalının yeniden tanımlanmasına doğru], *Athenea Digital* 7 (2005): 61–76. Çevrimiçi erişim: http://www.raco.cat/index.php/Athenea/article/viewFile/34168/34007.

Totem ve Tabu

Sigmund Freud'un 1913 tarihli *Totem ve Tabu* çalışmasında çerçevesini çizdiği teoriler bugün de, yurttaşların teorik olarak tam bir özgürlüğe sahip olduğu toplumlarda dahi geçerlidir. Freud, tarih boyunca çeşitli toplulukların, kendilerini onunla birlikte tanımladığı kutsal değerlerin temsilleri olan totemlerinin ve topluluğun geleneklerine ve kültürüne zarar verici, yahut bunlarla uyumsuz olduğu gerekçesiyle yasaklanan şeyler olan tabularının olduğunu söylüyordu. Bunların ilki dinlerin kökeniyken, ikincisi hukuk ve ahlaki normlar haline gelmişti.

"Totem" ve "tabu" kelimeleri kulağa geçmişe ait kelimeler gibi gelebilir, ancak bunların modern dünyada ağırlığı, düşünülebileceğinden daha fazlasıdır. Toplumların halen "kutsal" ve "yasaklı" şeyleri vardır; bazı örneklerde bu sıfatlar olağanüstü derecede hızlı ve geçmiş çağlarda olandan çok daha hızlı bir şekilde elde edilir. Bugün, bilimsel araştırmayla desteklense dahi, toplumsal yönden marjinalleşme veya sosyal ağlarda acımasızca eleştirilme riskini almadan karşısına alternatif bir vizyonla çıkmanın fiilen imkânsız olduğu bazı konular vardır.

***

Tekil düşünmenin zaferi, bir insanın aklını önceden tasarlanmış fikirlerle doldurmanın, fikirlerin kendi başlarına doğup kök salmasına izin vermekten daha kolay olduğu anlamına gelir; özellikle de bu fikirler hâkim sınıfın çıkarlarına ters düşebilir nitelikteyse. Çoğu zaman, düşünce özgürlüğünü savunmak için en çok ses çıkaranlarla bu özgürlüğü kısıtlamaya çalışanlar aynı kişilerdir. Noam Chomsky'nin dediği gibi, "Eğer hakir gördüğümüz insanların ifade özgürlüğüne inanmıyorsak, ifade özgürlüğüne hiçbir şekilde inanmıyoruz demektir."

KURAL 14

YOKSULLARIN KULLANILMASI VE SUİİSTİMALİ

Kitleler jeopolitik güç oyunlarında nasıl piyon olarak kullanılır?

"Hem İslam hem de Hıristiyanlık, yoksullarla nasıl konuşulacağını ve onları nasıl bağırlarına basacaklarını biliyordu."

–AMIN MAALOUF

Hükümetler rutin bir şekilde, yoksulların, marjinal konuma düşürülmüşlerin veya sosyal açıdan dışlanmışların yararına olacak şekilde hareket ettiklerini söylemek suretiyle kararlarını meşrulaştırmaya çalışırlar. Resmi çizgiye göre en yüksek uluslararası kuruluşlar ve en zengin güçler, daha az servet sahibi olan insanlar ve ülkelerin sosyal, ekonomik ve siyasi gelişimini hedefler. Gerçek olansa, fedakâr gibi görünen bu eylemlerin sıklıkla, değeri çok daha az olan jeopolitik amaçlar doğrultusunda gerçekleştirdiğidir. Pek çok devrim yoksulların adına başlamış, ancak arkasındaki güçlerin iktidarı ele geçirip daha da baskıcı bir rejim tesis etmesi için gerçekleşmiştir. İster "halk devrimi"ni savunan kişiler, isterse "onlar ve biz" adına konuşan yabancı düşmanları ve milliyetçiler olsun, iktidarı amaçlayan aşırıcılar rutin bir şekilde çalkantılı dönemlerden, ekonomik krizlerden ve sosyal altüst oluşlardan istifade ederler.

Siyasi hareketler ve kurumsal dinler geçmişten beri yoksullardan, dışlanmışlardan, aç ve aşağılanmış insanlardan yararlanmış, çoğu zaman bunu onlara maddi veya ruhani "kurtuluş" sunma bahanesiyle yapmışlardır. Bu insanlar, daha iyi bir gelecek vaadi ve başkalarının halihazırda sahip olduğu şeylere sahip olma ve bunlardan yararlanma olasılığıyla cezbedilirler. Dünyanın her yerinde nelerin tadının çıkarıldığını gösteren medya sayesinde adaletsizlik algısı bugün hiç olmadığı kadar yaygındır. Eğer kaybedecek hiçbir şeyiniz yoksa veya çok az şeyiniz varsa, muhtemelen, ne kadar zayıf olursa olsun bir şeyler elde etme umudunu tercih edersiniz.

Köleliğin Manipüle Edilmesi

Bazı tarihçiler, Amerikan İç Savaşı'nın (1861-65) kölecilik karşıtı unsurunu temel olarak, Abraham Lincoln'ün idealizminin ürünü olmaktan ziyade, nüfusun bir kesitinin desteğini kazanmaya ve bunun sonucunda savaştaki asker sayısını arttırmaya yönelik stratejik bir argüman olarak görür. Lincoln'ün beyanlarının bir kısmından hareketle, kısa vadede köleliğin kaldırılmasının ve genel olarak ırksal eşitliğin sürdürülebildiğinden şüphe ettiği ileri sürülebilir. Kuzey ve Güney arasındaki temel ihtilaf noktasının, gümrük vergilerinin oluşturulmasında kullanılan kriter olduğunu ileri sürmek mümkündür: Lincoln, Güney'in savunduğu ve Britanya'nın çıkarına olduğunu düşündüğü serbest ticaret yerine korumacılığı savunmuştur. Bazı bakımlardan çatışma, kârlılığı sürdürmek için köle emeğine ihtiyaç duyan, tarıma dayalı Güney ekonomisiyle, köleciliğin yalnızca gereksiz olmakla kalmayıp, aynı zamanda gelişmekte olan yeni toplum üzerinde bir yük de meydana getirdiği sanayileşmiş Kuzey ekonomisi arasındaki bir iktisadi güç mücadelesi olarak da görülebilir.

Kölecilik, uzayıp giden varlık süreci boyunca, onu kullanan toplumların iktisadi modellerinin ayrılmaz bir parçasıydı. Kölelerin de bulunduğu sosyal tabakalaşmaya yapılan ilk göndermeler, yaklaşık İÖ 3500 dolaylarına ait olan Sümer yazıtlarında görülmektedir. Kölecilik uygulaması 20. yüzyılın sonlarına kadar mevcuttu ve bugün de belli biçimlerde devam etmektedir.

İlkel toplumlar ilk kez zenginlik biriktirip ürün artı-değerlerine sahip olduğu zaman bu durum, daha az cezbedici olan işler için daha düşük bir sosyal kesimden insanları kullanma arzusunu beraberinde getirdi. Müreffeh toplumlar, esir aldıkları düşman unsurlarını o zamana kadar yaptıkları üzere öldürmek yerine köleleştirmenin daha çekici olduğunu fark ettiler. Bu bağlam, üretimin ve tarımsal emeğin makineleşmesinin insan gücünü eski öneminden çıkardığı Sanayi Devrimi'yle değişti: Artık köleleri elde tutmak, makineleri elde tutmaktan daha külfetliydi.

Yoksulluğu Canlı Tutan İdeolojiler

Bolluk zamanlarında, aşırıcı görüşler besleyenler yer altına çekilir ve kaçınılmaz krizi bekleyerek ve umarak uygun zamanı kollar. O an geldiği zaman aşırıcı hareket yerin üstüne çıkar ve kendisini değişimin sesi, halkın sözcüsü ve kurtarıcısı gibi sunmak için sosyal, ekonomik ve siyasi altüst oluştan istifade etmeye çalışır. Tek gerçek amaç, hareketin kendi çıkarlarını ilerletmesini sağlayacak şekilde iktidarı elde etmektir, ancak hareket bu amacı, popülist bir söylemin yarattığı sis perdesinin altında kamufle edecektir.

Bu hareketler eğer gerçekten de en sonunda iktidarı elde etmeyi başarabilirlerse, mümkün olduğunca çok insanı doğrudan veya dolaylı olarak, devletin refahına bağımlı hale getirme eğiliminde olurlar. Aynı zamanda halkın üzerinde yoğun bir etkiye sahip olup uyumsuz sesleri ortadan kaldırmalarına imkân sağlamak üzere ideolojikleştirilmiş bir eğitim programını dayatmaya meylederler. Bu tür rejimlerin eline düşme talihsizliğini yaşayan ülkelerin onlardan kaçıp kurtulabilmesi çok zor olacaktır.

Yoksulların Adına Gerçekleştirilen Savaşlar ve Devrimler

Savaş ve devrim, mazlumların manipüle edilmesi için zemin oluşturmak yoluyla beslenir. Lenin, gerilla davasının fakirler, kol emekçileri ve işsizler tarafından taşındığını söylerdi ve gerçekten de çarlık rejiminin yerine komünist bir rejim geçirmek için yoksulları kullandı. Rus Devrimi'nin altında yatan sebepler sınıf eşitsizliği, yoksulluk, sosyal ve siyasi altüst oluş, Çarlık yönetiminin yetersizliği ve baskısıydı. 22 Ocak 1905 tarihinde St. Petersburg'da Rus İmparatorluk Muhafızları'nın bir işçi protestosunu ezerek kadınların ve çocukların da aralarında bulunduğu yüzlerde kişiyi öldürdüğü Kanlı Pazar buna bir örnekti. Ancak devrim aynı zamanda Almanya tarafından, savaşta olduğu Rusya'yı istikrarsızlaştırmak için tertip edilmişti. Daha önce değinildiği gibi, Lenin'in sürgünden dönmesini organize eden Berlin olmuştu.

Komünist devrimler gibi, aşırı sağcı devrimler de halk yönetimi iddiasına dayanır. Onlar da halktan ve krizlerden istifade ederler, ancak bunu biraz farklı bir biçimde yaparlar: Komünistlere göre yenilgiye uğratılması gereken düşmanlar zengin ve ayrıcalıklı kesimlerken, aşırı sağcı hareketler her şey için yabancıları ve topluma ait olmayan kesimleri suçlar. Naziler Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşadığı yoksulluk nedeniyle Yahudileri suçluyordu ve en sonunda "Ari ırk"tan olmayan herkesi yaftalayacaklardı. Günümüz Avrupa'sında bazı insanlar ekonomik ve sosyal kriz için göçmen ve mültecileri suçlama konusunda aceleci davranmakta, göçle popülist siyasi partilerin seçim başarısı için kullanmaya çalıştığı güvenlik arasında bağ kurmaktadır.

Yoksulların Devlet İçin Kullanışlılığı

Yoksullar ülke içindeki sosyal altüst oluşlarda kullanıldığı gibi, stratejik olarak devletin ülke dışındaki çıkarlarını savunmak için de kullanılır. Bazı devletler kendilerini evrensel adaletin önde gelen savunucuları olarak lanse eder ve aynı şekilde, barış, demokrasi ve insan haklarını ilerletmek ve yoksulluğu ortadan kaldırmak için gerçekleştirdiklerini ileri sürdükleri askeri müdahaleleri meşrulaştırmak için iyi ve kötü arasında hayali bir ayrım yapar. Bazen kısmen de olsa gerçekten bu amaçlar güdülüyor olabilir, ancak bunların arkasında çok daha fazla önem taşıyan jeopolitik çıkarlar yatar.

Mayıs 1798'de Fransız hükümeti, Napolyon liderliğindeki büyük bir orduyu Mısır'ı fethetmek üzere bu ülkeye göndermişti. Bu tutku yeni değildi: Alman filozof Gottfried Wilhelm Leibniz, bu tarihten bir yüzyıl önce Fransa Kralı 14. Louis'ye, Fransa'nın Mısır'ı yönetmesinin bölgedeki Hollanda egemenliğini zayıflatacağı düşüncesini sunmuştu. 1798 yılı itibariyle Fransa'nın baş düşmanı Britanya'ydı ve plan, Mısır ve Hindistan üzerinden Londra'ya saldırmaktı. Her ne kadar jeopolitik hedef Britanya nüfuzunu ve gücünü zayıflatmak olsa da, müdahalenin gerekçesi yoksulların

kurtarılması olarak sunuldu. Bir yıl önce Mısır'daki Fransız konsolosu, Mısır halkının baskıcı ve yozlaşmış bir hükümetin kurbanı olması sebebiyle harekete geçme zamanının geldiğini söylemişti. Profesör Anthony F. Lang'ın açıkladığı üzere, Fransız Devrimi fikirleri, geri kalmış ve medeniyet yoksunu hükümetler tarafından haksız şekilde ezilen insanları kurtarma vazifesi etrafında kurulu bir anlatı oluşturmaya yardım etmek üzere kullanıldı.

Bir istilayı meşrulaştırmanın bir başka yolu, amacın insani yardım sağlamak olduğunu iddia etmektir. Fransa bu stratejiyi halihazırda bazı Afrika ülkeleriyle, özellikle de bir zamanlar sömürgeleştirdiği, daha sonra da yardımlar, Fransız şirketlerinin faaliyetleri ve askeri ortaklıklar yoluyla yakın ekonomik bağları ve nüfuz politikasını sürdürdüğü ülkelerle olan ilişkilerinde kullanmaktadır. Siyasi coğrafyacı Jacques Lévy'nin izah ettiği gibi, Fransa'nın sömürge sonrası dönemde Afrika'daki varlığı, Fransız şirketlerinin tarım ve madencilik ürünlerine sahip olmasına ve Fransa tarafından, Fransız özel şirketleriyle Afrikalı hükümetler arasındaki işbirliği sayesinde yapılan bir fiyatlamanın yön verdiği bir finansal sisteme özel erişim sağlamasına olanak vermiştir.[58] Afrika genelinde, AB veya BM misyonları da dahil olmak üzere Fransız askeri misyonları mevcuttur ve bunlar Fransa'nın bölgedeki jeopolitik çıkarlarını izleyebilmesine olanak vermektedir. Bu misyonlar, Paris'in 2013-2016 yılları arasında Sangaris Operasyonu'na[59] katıldığı Orta Afrika Cumhuriyeti'ndekilerden, aynı ülkede Ocak 2014'ten itibaren yürütülen AB askeri operasyonlarına ve Mali'deki ve komşu ülkelerdeki misyonlara –Serval ve Barkhane operasyonları– kadar geniş bir yelpazeyi içine almaktadır. Fransa'nın temel hedefi cihatçılıkla mücadele etmek veya yerel ekonomileri ve demokrasileri geliştirmek değil, Fransa'nın

58 Lévy, Jacques, "Geopolitics after geopolitics: a French experience", *Geopolitics* 5:3 (2007): 99-113. Çevrimiçi erişim: http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14650040008407693.

59 5 Aralık 2013 tarihinde başlayıp 31 Ekim 2016 tarihinde son bulan bu operasyonun hedefi, ülkedeki Müslüman ve Hıristiyan milislerin birbirini öldürmesini engellemekti.

bölgedeki jeopolitik nüfuzunu sürdürmek ve Nijer'de uranyum çıkarılması gibi, yürütülmekte olan ticari faaliyetleri koruma altına almaktır.

İnsani yardım, her ne kadar orta vadede temel önemde olsa da, kısa vadede gıda ve tüketim alışkanlıklarını değiştirme gibi bir yan etkiye de sahiptir ve geçmişten beri, ihtiyacın en acil olduğu yerlerde kaos, felaket, savaş ve yoksulluktan istifade edilerek servetler biriktirilmiştir. Her zaman çaresizlikten kâr sağlama eğiliminde olan birileri olur; Afrika'daki, Ortadoğu'daki ve şimdi Avrupa'daki mülteci kamplarında koruma arayışında olan yoksul gruplar, yardımlara el koyan ve kendilerine bedava dağıtılması için gönderilen bu yardımları o kişilere para karşılığında satan, yahut fuhuş ve uyuşturucu kaçakçılığı çemberleri gibi suç işletmeleri kuran gruplar tarafından istismar edilmektedir. Jean Paul Sartre'ın söylediği gibi, "kargaşa, kurulu düzenin en büyük hizmetkârıdır (...) Tüm karmaşık yıkımlar zayıfları zayıflatır, zenginleri zenginleştirir ve güçlülerin gücünü arttırır."

Haziran 2017'de, oyuncu George Clooney ve aktivist John Prendergast tarafından silahçı çatışmalarda yapılan yardım dağıtımlarını izlemek üzere kurulmuş bir oluşum olan Sentry, Güney Sudanlı üst düzey yetkilileri ve generalleri, şiddetin harap ettiği ülkeler dramatik bir insani kriz yaşarken açıkça kâr sağlamakla suçlayan bir rapor yayınladı. Suçlanan kişilerden biri olan, hükümete bağlı Halk Kurtuluş Ordusu'nda korgeneral olarak görev yapan Malek Reuben Riak, 40 bin doların biraz üzerinde yıllık ücret aldığı halde, kendisinin Kenya Ticaret Bankası'ndaki hesabı Ocak 2012'den 2016'ya kadar, 700 bin dolar nakit para yatırma da dahil olmak üzere üç milyon dolarlık işlem görmüştü. Bu para, savaşın iki buçuk milyon insanı evlerini terk etmeye zorladığı ve 100 bin kişinin açlıktan ölmesine sebep olduğu Güney Sudan'da kurulu yabancı şirketlerle yapılan şeffaf olmayan anlaşmalardan geliyordu.[60]

60 *Bkz.* https://thesentry.org ve özel olarak şu linkteki rapor: https://cdn.thesentry.org/wp-content/uploads/2017/05/MakingAFortune_May2017_Sentry_Final.pdf.

"Müdahale" ve "insani yardım" kavramlarının birleşmesinden hareketle "insani müdahale" kavramı ortaya çıkmaktadır: Bu, İngiliz sosyolog Martin Shaw'un, Batı tarafından askeri operasyonlar düzenlemek için bahane olarak kullanıldığını ileri sürdüğü bir terimdir. Bu tür girişimler, yardıma muhtaç insanlara yardım etme yönünden şu ya da bu düzeyde meşrulaştırılabilir ve hatta gerçekten de gelişme sağlama ve insanların güvenliğini temin etme arayışında olabilir, ancak yine de elimizdeki büyük soru, bu operasyonların neden bazı ülkelerde gerçekleştirilip bazı başka ülkelerde gerçekleştirilmediğidir. Bu kararlara ilişkin şeffaflığın bulunmaması, "koruma sorumluluğu"nun neden Libya'da uygulanıp Suriye'de veya Güney Sudan'da uygulanmadığı sorusunu gündeme getirmektedir. İnsani yardım argümanı, Bosna, Kosova, Afganistan ve Irak'ta açık askeri ve jeopolitik amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen müdahaleleri de meşrulaştırmak için kullanılmıştır. Örneğin dönemin ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell, STK'lara Afganistan'a gitme ve Beyaz Saray için "çoğaltıcı güç" işlevi görme çağrısında bulunduğu zaman açıkça buna gönderme yapmıştır.[61]

Askeri güç ve insani yardım arasındaki ilişki karmaşıktır. Askeri müdahaleyi insani bir bakış açısından meşrulaştırmak zordur, zira insani ilkeler tarafsızlık, yansızlık ve bağımsızlık üzerine kuruludur; eğer bir insani kuruluş askeri hedeflere tâbi hale geliyorsa, kendi ilkelerinin altını oymuş demektir. İnsani gruplar, misyonlarını tam olarak gerçekleştirmek için zaman zaman, güvenliklerini sağlayacak bir askeri güce ihtiyaç duyar, ancak bu tür işbirlikleri gerçekten de onların değerlerinden feragat etmeleri anlamına gelir ve istismara da açıktır. Örneğin eğer ordu bir aşı programına yardım ederse, bu misyonu çoğu zaman doğrudan

61 "Remarks to the National Foreign Policy Conference for Leaders of Non-Governmental Organizations" [Sivil Toplum Kuruluşlarının Liderleri için Ulusal Dış Politika Konferansı Notları], Loy Henderson Konferans Salonu, ABD Dışişleri Bakanlığı, Washington, DC, 26 Ekim 2001. Çevrimiçi erişim: https://2001-2009.state.gov/secretary/former/powell/remarks/2001/5762.htm.

istihbarat kuruluşlarının talimatlarıyla olacak şekilde lojistik bilgi toplamak için de kullanabilir.

Sosyal Medya ve Devrim

Devrim; ani, radikal, yoğun ve bazen de şiddet içeren bir biçimde gerçekleşen bir sosyal, siyasi, iktisadi, kültürel, dini ve ahlaki değişim süreci olarak anlaşılabilir. Çağdaş toplumun iç içe geçmişliği, yeni bir devrimci hareketin yerküre geneline hiç olmadığı kadar büyük bir hızla yayılabileceği anlamına gelmektedir.

Marx'ın sınıf mücadelesi hakkındaki teorileri bugün zengin ve yoksul ülkeler arasında var olan çatışmaya uyarlanabilir. Bugün dikkat çekici bir demografik eşitsizlik mevcuttur; dezavantajlı ülkeler muazzam bir nüfus büyümesi yaşarken, iletişimin modern biçimleri eşitsizlik hissini daha da arttırmaktadır, zira marjinal konuma itilmiş olanlar, asgari bir çabayla gösterişli bir yaşam tarzının keyfini süren insanların hayatlarına maruz kalmaktadır. Facebook ve instagram gibi sosyal medya platformları da bu duruma katkı yapmaktadır; böyle bir materyalizmden fiziksel olarak uzak bir hayat yaşayanlar, genelleşmiş, basit ihtişam yanılsamasının acısını çekmektedir.

Bu tür eşitsizlikler, daha az varlığa sahip olan ve güçlü ve hâkim kesimler tarafından dışlandığını hisseden kesimlerde bir antagonizmanın ve hayal kırıklığının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Bu durum yakın zamanlarda kendisini kitlesel göç hareketleri şeklinde göstermiştir. Gelecekte kendini küresel ölçekte şiddetli sınıf mücadeleleri şeklinde gösterebilir ve böyle bir durumda bu mücadeleler büyük bir olasılıkla, dünya nüfusunun çoğunluğunun yaşadığı büyük kentsel bölgelerde yoğunlaşacaktır. Bu, ilgi çekici bir senaryo olduğu gibi, aynı zamanda çok endişe verici bir senaryodur.

Post-Modern Kaplan

Robert D. Kaplan, "yeni post-modern kaplan" olarak tanımladığı şeyden söz eder: gerçek ve algılanan adaletsizliklere karşı ses çıkaran kalabalıklar. Bu varlık, Martin Shaw'un "transfer savaşları" olarak adlandırdığı şeye –sivil nüfusun hedef haline geldiği devletler arası çatışmalara– ve sosyal ve siyasi krizlere, hükümetlerin yolsuzluklarına ve fırsatları ortadan kaldırıp işsizlik doğuran ekonomik krizlere kükrer. Kaplan azgelişmiş ülkelerde gücünü değişim isteyen insanlardan alırken, gelişmiş ülkelerde gücü veren öfkeli gençlerdir. Gençlerin çoğunluğunun yüksek öğrenim gördüğü gelişmiş ülkeler çoğu zaman kaplanın en yüksek sesle kükrediği yerlerdir. Hayal kırıklığı hissi, hiçbir zaman eğitim seviyelerine uygun bir iş bulamayacaklarını ve belli bir gelir düzeyine ulaşmak için mücadele etmelerinin gerekeceğini algılayan eğitimli genç insanlar arasında oldukça keskin olabilir. Bir diğer kaplansa gücünü, hem kendisinin hem de kendi neslinden gelenlerin geleceklerinden endişe eden yaşlılardan alır.

Popülist hareketler ve radikal gruplar, devrim başlatmak için her zaman bu kaplanları yuvalarından çıkarıp harekete geçirme arayışında olmuştur.

KURAL 15

NİFAK TOHUMLARI EKMEK

Düşman Nasıl İçeriden Yenilir?

"İç sorunları olan düşman, fethedilmeye hazırdır."
–NICCOLÒ MACHIAVELLI

Eğer düşmanınızı askeri güç yoluyla yenemiyorsanız, bunu iç bölünme tohumları ekmek yoluyla yapmayı deneyebilirsiniz. Çağlardan beri uygulanan böl ve yönet formülü, azınlıkların manipüle edilmesini, siyasi muhalifler arasında anlaşmazlıkların körüklenmesini ve ayrılıkçı hareketlerin desteklenmesini içerir. Her toplum, dışarıdan ne kadar birleşmiş halde görünürse görünsün, kendisini hoşnutsuz, mağdur edilmiş veya marjinalleştirilmiş hisseden kişiler ve gruplarla, zarar görmüş olup kolektif topluma zarar verme arayışında olabilecek insanlar barındırır. Hoşnutsuz insanlar kolaylıkla toplumsal tabanı aşındıran kavgalara çekilebilir. Eğer bir ülkeyi fethetmek istiyorsanız, bu ülkenin coğrafyasına aşina olmanız ne kadar anlamlıysa, iç gerilimlerine aşina olmanız da o kadar anlamlıdır. Machiavelli, iyi bir istila stratejisinin, çoğunluğa karşı yönelmelerini ve ülkenin güç tabanını zayıflatmalarını sağlayacak şekilde yerel azınlıkların desteklenmesiyle başlaması tavsiyesinde bulunurdu.

Çok Kullanılan Bir Strateji

19. ve 20. yüzyıllarda Büyük Britanya ve diğer Avrupa hükümetleri, Osmanlı İmparatorluğu'nu yıpratmak için Ortadoğu'da Arap isyanlarını destekledi. Fransa iki büyük Suriye şehri olan Halep ve Şam arasındaki kadim rekabete oynarken, aynı zamanda Müslüman azınlıklar, özellikle de Aleviler ve Dürziler arasında Sünnilere karşı husumetleri kışkırttı.

Walter Görlitz, çok sayıda New Yorklu bankerin, 1881'de II. Alexander'ın ölümü sonrasında Yahudilere uygulanan baskı se-

bebiyle Çarlık'tan nefret ettikleri için Rus Devrimi'ni finanse ettiğini ileri sürüyordu. Rusya'da devrim olmadan Avrupa'daki savaştan asla muzaffer çıkamayacağının bilincinde olan Almanya da benzer şekilde Rusya'daki devrimi teşvik etti. Kayzer, iktidara gelmesi halinde Almanya'yla derhal barış yapacağını ve İngiliz emperyalizmine saldıracağını, hatta Rus ordusunu Hindistan'a göndereceğini iddia eden Lenin'e güveniyordu. Bu olasılıklar ufuktayken Almanya, Birinci Dünya Savaşı esnasında Çar'a karşı çalışan Rus ajanlara 40 milyon mark ila 80 milyon mark arası borç verdi.

Almanya aynı savaşta ayrıca ABD ve Meksika arasında bir çatışma meydana getirmeyi amaçlayan bir projeyle çıkageldi. Dönemin Alman Dışişleri Bakanı Arthur Zimmermann tarafından Meksika'daki Alman Büyükelçisine gönderilen 16 Ocak 1917 tarihli gizli bir telgraf, ABD'nin savaşa girmesi durumunda bir Almanya-Meksika ittifakının kurulması önerisinde bulunuyordu; ABD'ye karşı müdahalede bulunmasının ödülü olarak Meksika'ya bir Alman zaferi durumunda Teksas, New Mexico ve Arizona verilecekti. Zimmermann telgrafı İngiliz istihbarat kuruluşları tarafından kesildi ve deşifre edildi.

1920'li yıllarda Almanya Komünist Partisi, Weimar Cumhuriyeti'ni güçten düşürmek için Sovyetler Birliği adına dur durak bilmeden çalıştı. Birkaç yıl sonra Stalin, İspanya İç Savaşı'nın mümkün olduğunca uzamasını isteyecekti, zira çatışma devam ettiği müddetçe Rusya'nın sınırlarının saldırılardan emniyette olacağına inanıyordu. Özel olarak, Franco'nun zafer kazanması halinde, o dönemde Moskova'nın müttefiki olan Fransa'nın güney kanadıyla meşgul olacağına ve Berlin'e Rusya'yı işgal etme özgürlüğü vereceğine inanıyordu. Moskova halihazırda Hitler'in bu yönde planlarının olduğunu biliyordu; bu sebeple Sovyetler Birliği İspanya'daki Cumhuriyetçi güçlere destek verdi ve demokrasileri de aynı yolu izlemeye teşvik etti.

İkinci Dünya Savaşı esnasında, Alman askeri enformasyon servisi Abwehr'in 2 numaralı seksiyonu, aralarında yabancı ülkelerdeki isyancılara, ayaklanmalara ve sabotajlara destek vermenin de olduğu özel misyonlardan sorumluydu. İstihbarat kuruluşlarının rakip ülkelerdeki iç bölünmeleri stratejik olarak kullanmasına ilişkin sayısız başka örnek de mevcuttur. Örneğin Japon ajanları 1941 yılı boyunca Hindistan, Malezya ve Burma'daki milliyetçi gruplarla düzenli temas halindeydi ve onların bağımsızlık hedeflerine örtülü destek sağlıyordu. Tokyo, Ocak 1941'de Singapur'daki Japon başkonsolosuna bir telgraf göndererek, ajitasyon meydana getirme, siyasi sürtünmeleri teşvik etme ve propaganda ve istihbarat operasyonlarını arttırma talimatı verdi. Japonlar, 1939 yılından beri Hindistan'daki İngiliz yönetiminde görev yapan askerler arasında da rahatsızlıkları körüklemekle meşguldü.

1950'li yıllarda Kuzey Vietnam, ufukta Güney'le birleşme görünmeyince isyan teşvik etme yoluna başvurdu ve bunu bir sözde "kurtuluş savaşı" izledi. Aynı yıllarda NATO, rakip ittifak olan Varşova Paktı'na yenilmesi halinde Avrupa genelinde direniş hareketlerini destekleme yönünde planlar yapıyordu.

Soğuk Savaş döneminde Doğu Almanya'nın Batı Almanya'da aktif olan 16 bin ajanı ve özel olarak –komünist gazeteler, broşürler ve dergiler de dağıttıkları– Federal Cumhuriyet'e yönelik programlar yayınlayan kırk beş radyo istasyonu ve çeşitli televizyon kanalları vardı. Sovyetler'in Batı ülkelerinde ve tarafsız ülkelerde kendi kontrolü altında tuttuğu altmış üç komünist parti ve bunlara ilave olarak on beş komünizm yanlısı küresel örgütün idare ettiği yüzlerce eylem grubu mevcuttu. Sovyetler, Soğuk Savaş yılları boyunca ülkelerde iç çatışmaları körükleme konusunda ustaydı. Kullandıkları taktiklerden biri, barışçıl, silahsızlanma, öz-yönetim ve sosyal adalet yanlısı hareketler aracılığıyla ve sömürgeciliğe, ırk ayrımcılığına ve nükleer enerjiye karşı protestolar yoluyla Batı ülkelerinde yıkıcılığı körüklemekti.

Tıpkı otoriter rejimler gibi demokrasiler de aynı stratejileri kullanmaktadır. Soğuk Savaş döneminde Batı, SSCB'de insan hakları meseleleri, ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğü temalarıyla düzenlenen gösterilerin sponsorluğunu yapıyordu. 1973 yılında Şili'nin Sosyalist Devlet Başkanı Salvador Allende'nin devrilmesinde ABD parası kullanılmıştı. İlave olarak ABD'li Demokratlar, bu taktikleri kullanma konusunda Cumhuriyetçilerden geri kalmadı. Ancak belki gerçek çıkarlarını saklama konusunda daha becerikliydiler: Richard A. Clarke'a göre 1995 yılında Clinton yönetimi, İran rejimine karşı yıkıcı girişimleri teşvik etmeyi amaçlayan örtülü CIA faaliyetlerini finanse etme yönündeki gizli bir plana onay verdi.

Saddam Hüseyin 1980 yılında İran'a saldırdığı zaman ileri sürdüğü gerekçelerden biri, Ayetullah Humeyni'nin Irak'taki Şii çoğunluğu isyana davet etmesiydi. Bugün Tahran'ın Suudi Arabistan'ın Fars Körfezi kıyılarında, yani ülkenin büyük petrol kuyularının bulunduğu kısmında yaşayan Şii azınlığı kullanması halinde benzer bir durum kolaylıkla meydana gelebilir. Bu ihtimal, İran'la ilişkilerin son derece gergin olduğu bir dönemde Riyad için büyük bir kaygı konusudur. İranlılar aynı şeyi, Şii çoğunluğu Sünni azınlıktan yöneticilere karşı mobilize etmenin görece daha dolambaçsız olacağı Bahreyn'de de yapabilir. İran'ı tehdit etme konusundaysa, George Friedman'ın değerlendirmesine göre ülkenin coğrafyası, burayı geleneksel yollardan işgal etmeyi fiilen imkânsız kılmaktadır: Ülke sınırları neredeyse tümüyle yüksek ve tehlikeli dağlarla çevrilidir. ABD bu sebeple çabalarını, Sovyetler Birliği'ndeki hükümetleri devirenlere benzer bir devrim kışkırtmanın yollarını aramaya yoğunlaştırmıştır.

Yukarıda söz edildiği üzere Clausewitz, Rusya'nın silahlı güç yoluyla fethedilmesinin imkânsız olduğunu ve ancak iç karışıklık yoluyla yenilgiye uğratılabileceğini savunuyordu. Bu durum bugün de geçerliliğini korumaktadır; öyle ki Kremlin, ABD'nin öncülük ettiği başlıca hasımlarının STK'lar, feminist punk grubu Pussy Riot ve medya ve sosyal ağlar aracılığıyla, siyasi özgürlüğün

bulunmadığı yönünde suçlamalar yaymak yoluyla ülkede nifak tohumları ekmeye çalıştığından şüphe etmektedir.

Thual, Rusya'nın ayrıca Batı ülkelerinin Kuzey Kafkasya, Dağıstan ve Çeçenistan'daki İslamcı isyancılara dolaylı destek verdiğinden, Gürcistan'ın da Çeçen isyanına destek sağladığından şüphe ettiğine işaret etmektedir. Rusya'nın düşmanları her zaman Kafkaslar'da Rusya'yı zayıflatmanın bir aracı olarak Gürcü milliyetçiliğini teşvik etmiştir; Gürcistan ne zaman tam anlamıyla bağımsız olsa azınlıklarını kendisine tâbi kılmaya meyletmiş, Moskova ise 2008 Rusya-Gürcistan savaşında olduğu gibi aynı azınlıkları Gürcü isyancıları zayıflatmak için kullanma arayışında olmuştur. Tibet konusunda benzer endişeler taşıyan Çin, hem aralarında Dalay Lama'nın da olduğu 200 bin civarında Tibetli'ye ev sahipliği yapan Hindistan'ın, hem de büyük jeopolitik ve jeo-ekonomik rakibi ABD'nin oradaki ayrılıkçı hareketleri desteklediği kanaatindedir.

George Friedman, Washington'ın İslam dünyasına ilişkin stratejik hedefinin bu ülkeleri kaos içinde ve birlikten yoksun halde tutmak olduğuna inanmaktadır; Müslümanlar kendi aralarında savaştığı müddetçe ABD savaşı kazanmaktadır. Bu daimi ayrışma, Britanya'nın da her zaman Avrupa'ya karşı izlediği yaklaşım olmuştur, zira kıtanın Almanya ve Fransa'nın hâkimiyeti altına girmesi fikrinden hiçbir zaman hoşlanmamıştır.

ABD Küba'da Nifak Tohumları Ekiyor

ABD, kendisine karşı durma cüreti gösteren hiçbir ülkede nifak tohumları ekmekten hiçbir zaman geri durmamıştır ve Küba bunun önde gelen örneklerinden biridir. CIA yıllar boyunca adadaki komünist rejime karşı her türlü yanıltmaca aracını kullanmaya çalıştı. Bunlardan biri de planlanan, ancak hiçbir zaman hayata geçirilmeyen İyi Zamanlar Operasyonu idi. Bu planın amacı, Fidel Castro'nun ithal edilmiş yiyeceklerle dolu bir odada çok sayıda yabancı kadınla birlikte göründüğü pornografik görüntüler

dağıtmak yoluyla Küba nüfusunu hayal kırıklığına uğratmaktı. Malzemeler "*Mi comida es diferente*" (Benim gıdam farklıdır) sloganının yazılı olduğu broşürlerin üzerine basılacak ve Havana'da dağıtılacaktı. Her ne kadar bu operasyon hiçbir zaman sonuç vermediyse de, benzer başka operasyonların ABD gizli servisleri tarafından gerçekleştirildiği hemen hemen kesindir. Bu tür operasyonlar, sosyal medya ve televizyonun kullanılması yoluyla, hedefin siyasi ve sosyal konumunun ne kadar yüksek olduğundan bağımsız olarak yirmi dört saatten az bir zaman içinde hayata geçirilebilir.

Castro karşıtı faaliyetler, ABD'nin Küba'daki yıkıcı faaliyetlerle dolu uzun tarihinin bir kez daha tekrarlanmasından ibarettir. ABD'nin 1898 yılında Küba için İspanya'ya savaş ilan etmesinden önceki yaklaşık bir yüzyıl boyunca ABD yönetimleri adadaki muhaliflere ve isyancılara destek sağlamıştı. 1809 yılında Başkan Thomas Jefferson, Fransa'nın İspanya işgalinden, orada bir ayaklanmanın önünü açmak için istifade etmişti. Halefi James Madison 1814 yılında, adada mülkleri bulunan Amerikalıların İspanyol otoritelere karşı isyan etmesini sağladı. James Knox Polk (1845-49 yılları arasındaki ABD Başkanı) Amerikalı mülk sahiplerini bir başka ayaklanmaya kışkırttı, ancak bu girişim Kübalılar tarafından desteklenmemesi sebebiyle başarısız oldu. Ulysses S. Grant, adanın ilk bağımsızlık savaşı olarak kabul edilen, On Yıl Savaşı'ndaki (1868-78) Küba isyanını açıkça destekledi. Grover Cleveland (1885-89 ve 1893-97), görünürdeki tarafsız duruşuna rağmen, isyancıların ABD'den tedarik edinmeye devam etmesine izin verdi. William McKinley (1897-1901), Küba bağımsızlığının kararlı bir destekçisiydi.

Kasım 1895'te ABD, isyancıların oluşturduğu bir Küba hükümetini meşru olarak tanıdı ve Amerikalı bir konsorsiyum, derhal üç milyon dolarlık kredi sağladı. Washington, isyancılara topçu eğitimi de verdi. İspanya ve ABD arasındaki husumet 1898 yılında büyüdüğü, İspanya'nın diplomatik çabaları ABD'den

karşılık görmediği zaman, Kübalı isyancılara sunulacak malzemelerle dolu onlarca gemi, ABD limanlarından Küba sahillerine doğru hareket etti. Seksen civarındaki sevkiyatın yalnızca yarısının ABD limanlarında durdurulduğu ve yalnızca dört tanesinin Küba topraklarına ulaşmasının İspanyol deniz kuvvetleri tarafından engellendiği değerlendirmesi yapılmaktadır.

Muhalifler Arasında Nifak Tohumları Ekmek

1920'li yıllarda, Sovyetler Birliği'nin siyasi ve askeri istihbarat servisi, bir muhalif örgütün içine sızmayı amaçlayan en başarılı operasyonlardan birini gerçekleştirdi: Güven Operasyonu. 1917 sonlarında Polonyalı bir komünist devrimci tarafından kurulan Çeka'ya (tam adıyla Tüm Rusya Karşı Devrimle ve Sabotajla Mücadele Olağanüstü Komisyonu'nun Rusça baş harflerinden oluşan kısaltma) devrime karşı olan veya resmi doktrinin dışına çıkan hareketlerle mücadele etmek için neredeyse sınırsız yetki verilmişti.

1920'lerin başlarında, nihai hedefi Romanov hanedanını yeniden iktidara getirmek olacak şekilde, muhaliflerin yeni Bolşevik hükümetine sızması ve bu hükümeti içeriden zayıflatması için Merkez Rusya Monarşist Örgütü (Rusça baş harfleriyle MOTsR) kurulmuştu. 1925 yılı itibariyle bu oluşum, Rus muhalifler için, sürgün edilmiş Çarlık yanlılarıyla onlara sadık olanlar için ve Moskova'daki yeni rejime hasım olan Avrupa hükümetlerinin destekçileri için bir mıknatıs haline gelmişti. Ancak gerçekte MOTsR, Çeka tarafından, Bolşevik hükümetinin muarızlarının kimler olduğunu belirlemek için tasarlanmış bir tezgâhtan başka bir şey değildi; zira 1921 yılı itibariyle Lenin liderliğindeki Sovyet yönetimi, yabancı istihbarat servislerinin üzerinde durduğu, yaklaşık yarım milyon kişiden oluşan eski rejim destekçileri risk oluşturmaya devam ederken iktidara sağlam bir şekilde tutunamayacağını anlamıştı.

MOTsR içine yerleşmiş Sovyet ajanları aracılığıyla ve başka üyelerin de baskı yoluyla Bolşevik saflara katılmaya ikna edilmesi sonrasında muhalif grup kısa süre içinde tümüyle Çeka kontrolü altına girdi ve bu durum Moskova'nın en savaşçı muhaliflerini etkisiz hale getirmesini sağladı. Güven Operasyonu, rejimin düşmanlarının faaliyetlerini engellemeyi başaran ve Sovyetler Birliği'nin güçlendirilmesine yardımcı olan, ses getirici bir başarı olmuştu.

Posta Yoluyla İç Kargaşa Yaymak

1944-1945 yılları arasında, CIA'in öncülü olan ABD Stratejik Hizmetler Ofisi (OSS), Alman halkının moralini bozmayı amaçlayan Cornflakes Operasyonu'nu gerçekleştirdi. Strateji, Alman halkına Hitler karşıtı propaganda içeren ve kahvaltıdan sonra okuyacaklarını düşündükleri sahte mektuplar gönderme üzerine kuruluydu. Ne zaman hava saldırıları posta vagonları bulunan trenleri hedef alsa, arkasından gelen ikinci uçak dalgası, enkaz yakınlarına sahte mektuplarla dolu kutular atardı. Bunun arkasındaki fikir, Almanların daha sonra bu mektupları kurtaracağı ve gerçek olduklarını düşüneceği idi.

OSS, bu aldatmacayı gerçekleştirmek için, Alman posta servisinin nasıl çalıştığı konusunda deneyimli Nazi tutuklulardan bilgi toplamaya başladı; ilave olarak da, milyonlarca ikamet adresini belirleyebilmelerini sağlayacak şekilde, ABD'deki Alman sürgünlerden detaylar ve Alman telefon idaresinden bilgiler temin etti. Zarfların içine huzur bozucu şeyler tıkıştırılmıştı, ancak zarflar dışarıdan gerçek gibi görünüyordu ve üzerlerinde resmi pulların kopyası olan pullar taşıyordu. Bununla birlikte daha yakından bakıldığında bu pulların Hitler'in kafasını kafatası şeklinde resmettiği, üzerindeki "*Deutsches Reich*" ("Alman İmparatorluğu") yazısının da "*Futsches Reich*" ("Enkaza Dönmüş İmparatorluk") şeklinde değiştiği görülebiliyordu.

Girişim hayli başarısız oldu. Savaşın o anki safhasında posta servisi ülkenin çoğunda ancak belli fasılalarla işleyebilir haldeydi ve pek çok ev ya yıkılmış ya da terk edilmişti. Yazım hatalarını fark eden Alman posta servisi çalışanları Alman istihbarat servisini durumdan haberdar etti ve girişim bu şekilde açığa çıkarıldı.

Suriye'deki CIA Faaliyetleri

14 Eylül 1983 tarihli gizli bir CIA belgesine[62] göre Amerikan istihbarat servisi, İran-Irak Savaşı esnasında, Hafız Esad yönetimindeki Suriye rejimini zayıflatmayı amaçlayan bir dizi faaliyet yürütmüştü. Suriye, ABD'nin Lübnan ve Körfez'deki çıkarları için tehdit teşkil ediyordu: Irak'tan başlayan büyük bir petrol boru hattını[63] kesmişti ve Irak, üzerindeki iktisadi basıncı hafifletmek ve İran'ı savaşa son verme çağrısı yapmaya zorlamak için bu hattın işlemesine ihtiyaç duyuyordu. Devletleri Esad'a karşı güçlerini birleştirmeye teşvik etmek için, üç sınırdaş ülkeden –Irak, İsrail ve Türkiye– örtülü askeri manevralar tertip edildi.

Söz konusu rapor ayrıca Suriye'nin İsrail'in Lübnan'ın güneyini işgal etmesine neden olacak şekilde bu ülkeden güçlerini çekmeyi reddetmek suretiyle ABD'nin Ortadoğu'daki çıkarlarına nasıl doğrudan müdahil olabileceğini de ortaya koyuyordu. Irak-Suriye boru hattının kapatılması ayrıca Irak'ın içinde bulunduğu mali yıkımın ve Körfez'deki savaşın tehlikeli bir şekilde uluslararasılaşmasının ana sebebi olarak gösteriliyordu. ABD'nin Suriye'de önemli bir rol oynamak istiyorsa, diplomatik girişimlerin başarısız olması sebebiyle, hem ciddiye alınacak, hem de

62 27 Mayıs 2008 tarihinde, CIA-RDP88B00443R001404090133-0 koduyla gizlilikten çıkarılmıştır. Çevrimiçi erişim: https://es.scribd.com/document/344768700/CIA-Syria-Pipelines#from_embed.

63 800 km uzunluğundaki bu boru hattı Sovyetler tarafından Nisan 1952'de inşa edilmişti. Irak'ta bulunan Kerkük petrol sahalarında başlayan hattın diğer ucu, Suriye sahilindeki Banyas şehrindedir. ABD 2003 yılındaki Irak işgali sürecinde ülkeyi bombalamaya başladığı zaman, Saddam'ı önemli bir gelir kaynağından yoksun bırakmak için ilk hedef aldıkları yerlerden biri bu hat olmuştu.

Esad'ın konumunu ve iktidarını doğrudan doğruya tehlikeye atacak askeri tehditlere yönelmesi gerektiğini de ekliyordu.

30 Temmuz 1986 tarihli bir diğer gizli CIA belgesiyse "Suriye: Çarpıcı Siyasi Değişim Senaryoları" başlığını taşıyor ve Esad'ı iktidardan uzaklaştırıp radikal değişimi getirebilecek farklı olay zincirlerinin çerçevesini çiziyordu.[64] Bu senaryolardan biri, Sünni muhaliflerin küçük eylemlerine hükümetin aşırı yanıtlar vermesini öngörüyordu: Bu durum daha büyük çaplı rahatsızlıkları doğurabilir ve hatta iç savaşa dönüşebilirdi. Metin ayrıca Suriye'nin, Moskova'nın Ortadoğu'da herhangi bir nüfuza sahip olabilmesi için vazgeçilmez bir önemde olduğunu kabul ediyordu. Eğer Sünni çoğunluk siyasi kontrolü ele geçirebilecek olursa, Sovyetler'in konumu dengelenebilecekti.

Belge, Şam'da zayıf bir hükümetin bulunmasının Suriye'nin bir terör üssü haline gelmesine yol açabileceği ikazında da bulunuyordu. Ayrıca Washington'ın Sünni kontrolündeki bir hükümeti tercih edeceğini gösteriyor, ancak Sünni köktencilerin iktidarı ele geçirmesinin riskleri konusunda da uyarıda bulunuyordu, zira bu gruplar bir İslam cumhuriyeti kurma yoluna girebilir, İsrail'le düşmanlıkları arttırabilir ve terörist gruplara destek ve sığınma alanı sunabilirdi. Bu ikaz bugün de geçerliliğini korumaktadır.

Abd Yıllar Boyunca Suriye'de Rejim Değişikliği Peşinde Koştu

Şam'daki ABD Büyükelçiliği'nden ABD Dışişleri Bakanlığı'na ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne gönderilen, 13 Aralık 2006 tarihli ve "gizli" ibareli bir yazı, Suriye'yi ekonomik yönden istikrarsız ve iç hükümet muhalefetinin zayıf olduğu bir ülke şeklinde tanımlıyordu. Wiki-Leaks tarafından açığa çıkarılıp o tarih-

64 Kısmen gizlilikten çıkarılan ve elden geçirilen bu belge, 8 Aralık 2011 tarihinde CIA-RDP86T01017R000100770001-5 koduyla açığa çıkarılmıştı. Çevrimiçi erişim: https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA RDP86T01017R000100770001-5.pdf.

ten sonra kaldırılacak olan bir linke konulmuş olan yazı[65] ayrıca, İran nüfuzundan duyulan yaygın korku da dahil olmak üzere bir dizi zayıflık noktasını vurguluyordu. Gönderilen yazıda, Suriye'deki Sünnilerin İranlıların azınlık olan Şii nüfus mensuplarını istihdam ettiğine ve en yoksul Sünnilerin mezheplerini değiştirmeye çalıştığına, aynı zamanda da camiler inşa etmek ve işletmeler kurmak yoluyla tutunma noktaları oluşturduğuna inandığını ileri sürüyordu. Özel olarak Suriye'nin kuzeydoğusunda, yanı sıra da Şam ve Halep'te Kürtlerle yaşanan gerilimler de olası kullanıma açık noktalar olarak işaret ediliyordu.

Bir diğer zayıflık noktasının, Suriye hükümetinin El Kaide'yle bağlantılı grupların üzerine gitmek için aldığı önlemlere rağmen, artan sayıda aşırılıkçının Suriye'yi bir üs olarak kullanması olduğu söyleniyordu. Yazı ilginç bir şekilde, rejime karşı sınırlarda faaliyet yürüten İslamcıların yalnız bırakılması tavsiyesinde bulunuyordu. Her ne kadar uzun vadede önemli bir tehdit meydana getirdikleri kabul edilse de, o dönemde Suriye için nasıl bir tehdit teşkil ettiklerini muhakeme etmek zordu. Mesaj, bu zayıf noktaların hükümetin karar alım süreçlerine müdahil olmak, bir istikrarsızlık hissiyatı meydana getirmek ve Suriye'yi hatalarının bedelini ödemeye zorlamak için fırsat olarak görülmesi tavsiyesiyle son buluyordu.

ABD Dışişleri Bakanlığı, İran'ın nükleer silah kapasitesinin İran'ın bölgedeki nükleer tekelini sonlandırmakla kalmayıp, "Suudi Arabistan ve Mısır gibi başka hasımlarının da nükleer silaha yönelmesine yol açabileceği" endişesi taşıyordu. Dahası, "Tahran, nükleer silahlarının İsrail'in bizzat İran'ı yanıt vermesine karşı caydırıcılık işlevi göreceğini bilerek, müttefikleri olan Suriye ve Hizbullah'a İsrail'i vurma çağrısını çok daha basit görecek"ti. Tüm bu nedenlerden ötürü, "Esad'ı devirmek İsrail'in güvenliğine büyük bir iyilik olacağı gibi, İsrail'in kendi nükleer tekelini kaybetme konusundaki anlaşılır korkusunu da dindirecek"ti.

65 https://www.wikileaks.org/plus/cables/06DAMASCVS5399_a.html linkinde mevcuttu, ancak daha sonra kaldırıldı.

E-posta şu şekilde devam ediyordu: "Kısacası, Beyaz Saray Suriye'de doğru şeyi yapmak yoluyla, İran konusunda İsrail'le yaşadığı gerilimi dindirebilir (...) Muhalefet bir yere gitmiyor, rejim de dışarıdan getirilecek bir diplomatik çözümü kabul etmeyecektir. Hayatı ve ailesi tehlikedeyken, yalnızca güç tehdidi veya güç kullanımı Suriye diktatörü Beşar Esad'ın zihniyetini değiştirebilir."

İran'ın İsrail'i "İran ve İsrail arasındaki düşmanlıkla geçen otuz yıl içinde hiç gerçekleşmemiş bir şey olan doğrudan saldırıyla değil, vekil güçleri aracılığıyla" tehdit edebileceği düşüncesine dayanan ABD stratejisi, bunun bir benzerini yapmayı öneriyordu: "Suriyeli isyancı güçleri örgütlemek, eğitmek ve silahlandırmak üzere Türkiye, Suudi Arabistan ve Katar gibi bölgesel müttefiklerle birlikte çalışmak." E-posta ayrıca Amerikalılara "koalisyon tarafından düzenlenecek bir hava saldırısı için uluslararası destek bulma" önerisinde bulunuyor, diğer yandan da "Rusya hiçbir zaman böyle bir misyonu desteklemeyecektir, bu yüzden de BM Güvenlik Konseyi üzerinden çalışmanın hiçbir anlamı yoktur" diye belirtiyordu.

ABD, İşbirliği Yapmayan Ülkelerde İç Kargaşayı Nasıl Teşvik Ediyor?

Dış politika ve uluslararası ilişkiler alanlarında uzmanlaşmış Brezilyalı Tarihçi Luiz Alberto Moniz Bandeira, Washington'ın kendi çıkarlarının karşısında duran ülkelere kendi iradesini nasıl dayatmaya çalıştığına dair analizinde açık sözlü olmuştur.[66] Moniz Bandeira, ABD'nin küresel tahakküm yönündeki bastırılamaz arzusunun onu, kendi arzularına teslim olmayı reddeden her ül-

66 Moniz Bandeira bu görüşleri 2016 yılında yayımlanan *A Desordem Mundial* (*Küresel Düzensizlik*) başlıklı kitabına birkaç farklı medya kuruluşuna verdiği röportajlarda ifade etmiştir. Örneğin bkz. http://www.amersur.org/politica-internacional/moniz-bandeira-estados-unidos ve http://old.operamundi.com.br/dialogosdosul/moniz-bandeira-o-estado-brasileiro-parecedesintegrar-se/12112016.

keye karşı, bu ülke nerede olursa olsun ve hükümetlerinin siyasi yönelimleri ne olursa olsun her türlü aracı kullanmaya sevk ettiğini ileri sürer. Beyaz Saray'ın devletleri yerleşik çizgide tutmaya zorlamaya hiç olmadığı kadar kararlı olduğu düşüncesinden hareketle, hegemonik güçlerin, güçleri azalmaya başladığı zaman güçlendikleri zamanlara kıyasla daha tehlikeli olduğuna işaret eder.

Washington, psikolojik savaş kampanyaları yürütmek için istihbarat servislerini, STK'ları ve vakıfları kullanmakta, bu doğrultuda "hatalı" ülkeleri yola getirmekte veya kendisine meydan okumaya devam eden hükümetleri istikrarsızlaştırmaktadır. Kullandıkları taktiklerin arasında kargaşa ve altüst oluş yaratmak için ülke içindeki huzursuzlukları arttırmak ve bir yandan da titizlikle, dışarıdan manipülasyon olabileceği şüphesini ortadan kaldırmak için, huzursuzluğun kendiliğinden ortaya çıktığı, protesto hareketlerinin de iyi niyetli olduğu izlenimini vermeye çalışmak da vardır. Moniz Bandeira'ya göre ABD, "siyasal başkaldırı" terimini, bir hükümeti devirme ve kurumlarının kontrolünü bu şekilde ele geçirme sürecini betimlemek için kullanır.

Sanal Dünyada Anlaşmazlık

Sanal dünya gitgide artan oranda, belli hisleri kışkırtmak veya belli anlatıları yaymak yoluyla bir hasım ülkeyi, hatta teorik olarak müttefik olan bir ülkeyi psikolojik olarak manipüle etmek amacıyla kötü niyetli bir şekilde kullanılmaktadır. Nihai amaç, halkların, kendi ilkelerine ve değerlerine aykırı olsa bile hükümetlerini de aynı yöne yönelmeye zorlamalarını sağlayacak şekilde onları belli bir istikamete sevk etmektir. Jeopolitik konusunda önemli bir Avrupalı otorite olan Albay Ángel Gómez de Ágreda, bu tür faaliyetleri "duygu temelli operasyonlar" olarak adlandırır. Daha geleneksel askeri eylemlerin fiziksel amaçlarından farklı olarak bu tür operasyonlar temel olarak insanların ruh halini ve

zihnini hedef alır. Modern dünyada bir halkın ruh hali, kararların alındığı, kazanma iradesinin beslendiği ve ahlakın şekillendiği çekirdek olabilir. "Bilgi operasyonları", ABD ordusunun IT temelli savaş için kullandığı bir terim olup, bu tür savaşların amacı, "düşmanın beşeri ve otomatikleştirilmiş karar alım süreçlerini etkilemek, akamete uğratmak, bozmak veya ele geçirmek, kendimizinkiniyse korumak" şeklinde tanımlanmaktadır. Psikolojik etkiler günümüzde sıklıkla fiziksel hasar karşısında öncelikli hale getirilmektedir; bir imaj, ağır silahlı bir müfrezeden daha güçlü olabilir ve sanal dünya, modern çağın muharebe sahası olmaktadır.

Rus Casusluğu ve Dezenformasyon Sanatı

30 Mart 2017 tarihinde Thomas Rid, ABD Senatosu İstihbarat Komitesi'ne, Rusya'nın ülkede yürütüyor olabileceği bilgi operasyonları hakkında bir rapor sundu.[67] Rid, bu "aktif önlemler"i, ABD'nin siyasi karar alım süreçlerini etkilemeyi amaçlayan örtülü ya da yarı örtülü faaliyetler olarak tanımladı ve kaynağın her zaman gizli ya da sahte olduğunu, Rus istihbarat ajanlarının hemen hemen her zaman anonimliğin veya sahte bayrak operasyonlarının arkasına saklandığını söyledi. Komiteye dezenformasyon operasyonlarının amacına ilişkin başka bir tanım daha sunan Rid, Doğu Almanya'daki Stasi teşkilatının X Departmanı'nın başı olarak bir tür saha uzmanı olan Albay Rolf Wagenbreth'ten alıntı

67 "Disinformation: A Primer in Russian Active Measures and Influence Campaigns" (Dezenformasyon: Rusya'nın aktif önlemlerinde ve etki kampanyalarında başat unsur) başlığını taşıyan rapor, https://www.intelligence.senate.gov/sites/default/files/documents/os-trid-033017.pdf sayfası üzerinden incelenebilir. Aynı tarihte aynı komiteye, Carnegie Uluslararası Barış Vakfı'nın Rusya ve Avrasya programı direktörü Eugene B. Rumer tarafından da "Russian Active Measures and Influence Campaigns" (Rusya'nın aktif önlemleri ve etki kampanyaları) başlıklı bir rapor sunulmuştu. Rumer bu raporda Rid'inkilere benzer sonuçlara varmıştı. Rumer'ın raporu da http://carnegieendowment.org/2017/03/30/russian-active-measures-and-influence-campaigns-pub-68438 adresinde mevcuttur.

yaptı. Wagenbreth, "güçlü bir düşman yalnızca (...) muarızlarımız (...) ve onların elitleri arasındaki en küçük çatlaklardan bile yararlanmayı amaçlayan sofistike, metodik, titiz ve açıkgözlü çabalarla yenilgiye uğratılabilir," demişti. Rid ise bu sözlerin üzerine şunu ekliyordu: "Aktif önlemlerin denenen ve sınanan yolu, bir düşmanın var olan zayıflığını kendisine karşı kullanmak, önceden var olan çatlakların arasına takoz koymaktır. Bir toplum ne kadar kutuplaşmışsa, o kadar savunmasız olacaktır."

Rus istihbarat servisleri, 20. yüzyılın başlarında dezenformasyonun öncüleriydi ve aktif önlemlerin standart pratik haline gelip dev kaynaklardan yararlandığı 1960'ların ortalarında ürün verir hale gelmeye başladılar. Soğuk Savaş süreci boyunca Sovyetler 10 binden fazla dezenformasyon kampanyası yürüttü. Rid'e göre devletler arasındaki ilk büyük çaplı sanal casusluk kampanyası, 1990 sonlarında gerçekleşen, aralarında Pentagon ve NASA'nın da bulunduğu ABD hükümeti kuruluşlarını hedef alan ve FBI soruşturmasında Ay ışığı Labirenti (*Moonlight Maze*) olarak adlandırılan saldırıydı. Son yıllarda, Rusların dijital casusluk kampanyalarının artık rutin görülür hale gelmesiyle bu durum daha da fazla yoğunlaştı. 2015 yılından beri Rus istihbarat ajanları, dijital casuslukla aktif önlemleri, bir başka deyişle bilgiyi hack'lemekle sızdırmayı birleştirdi. Mayıs-Haziran 2015'te ortaya çıkan "Suudi Yazışmaları", yenilikçi bir yeni taktiğin kullanıldığını gösterdi: bir hedefin "hack'lenmesi", içinden uygunsuz materyallerin çıkarılması, bunu sızdırmak için özgün bir web sayfasının oluşturulması, belgelerin örtülü olarak WikiLeaks'e sunulması ve arkasından çalınan bilgilerin mümkün olduğunca yaygın şekilde dağıtılması.

***

Bütün büyük güçler devamlı olarak kendi yurttaşlarını, şu ya da bu biçimde örtülü yollardan manipüle etmeye çalışır. Hiçbir bilgiye, başka kaynaklarla karşılaştırmaya çalıştığımız zaman bile gerçek anlamda güvenemeyiz. Bilgi kirliliği hiç olmadığı kadar

yaygın hale gelmiş, genelleşmiş ve hiç olmadığı kadar iyi gizlenir hale gelmiştir. Bilgiyi kimin ele geçirip sızdırdığı sorusu bizi alıkoyabilir, ancak bu noktaya takılıp içeriğine odaklanmama hatasına düşmememiz gerekir. Sızdırılan belgeler genellikle, liberal, şeffaf ve ilerici olduğunu ileri sürenler de dahil olmak üzere siyasi liderlerimizin gerçek çıkarları ve hilekâr davranışları hakkında oldukça sarsıcı bilgileri açığa çıkarır.

KURAL 16

DİNİ COŞKU

Din, Güç Kazanmak İçin Nasıl Bir Silah Haline Getirilir?

"Din, sıradan insanları sessiz halde tutmak için mükemmel bir araçtır. Yoksul adamı, zengin adamı öldürmekten alıkoyan şey dindir."

–NAPOLÉON BONAPARTE

İnsanlık, metafiziğe karşı doğuştan gelen bir ilgi taşır ve bu ilgi tarih boyunca kullanılmış ve istismar edilmiştir. İnsan doğasının nasıl manipüle edilebileceği hususuna hayli uyum sağlamış olan Joseph Goebbels, dinin jeopolitik nüfuzda önemli bir faktör olabileceğinin farkındaydı. Goebbels, "Mistiğe doğru istemsiz bir eğilimin olduğunu kabul etmek gerekir. Bundan yararlanmamaksa ahmakça olacaktır," diyordu.

19. yüzyıl sonunda Fransız sosyolog Gustave Le Bon, beşeri toplulukların davranışlarına ilişkin önemli çalışmalar gerçekleştirdi ve bireyin grup içinde hareket ettiği zaman zihinsel gücünü feda edip duygusal yönden güdülendiğini, kolektif aklınsa genelleştirmeye ve sembolik terimlerle düşünmeye eğilimli olduğunu ortaya koydu. İster öz çıkarlarıyla, ister gerçek bir inançla, isterse her ikisinin bileşimiyle hareket ediyor olsunlar, temel beşeri hisleri harekete geçirmeyi başarabilen insanlar her zaman nüfusun geniş kesimleri üzerinde muazzam etki yaratabilmiştir ve bunun tezahür ettiği alanlardan biri dini coşku olmuştur.

Ancak her dini savaşın arkasında siyasi veya iktisadi güç için verilen mücadele vardır. Bunu yapmakla vazifelendirilmiş veya yapmaya talip yöneticiler her zaman, kitleleri bir araya getirmek ve amaçlarına ulaşmalarına yardımcı olmak için dini coşkuyu kullanmışlardır. Bir başka deyişle din hiçbir zaman bir çatışmanın tek ya da ana nedeni olmamış, daha ziyade gerekçesi olmuştur. Kissinger'ın deyimiyle, "Din, jeopolitik hedeflerin hizmetinde 'silah haline getirilir'".

Romalılar döneminden Haçlı Seferleri'ne ve günümüzdeki cihatçılığa kadar din, siyasi ve iktisadi çıkarlara tehdit oluştur-

duğu düşünülen devletlere veya gruplara karşı saldırıyı meşrulaştırmak için kullanılmıştır. Buna, bir tür mistik misyon biçimine sokularak kamufle edilmiş savaşlar da dahildir.

İlk defa 1180 yılında, Chrétien de Troyes'nin kaleme aldığı *Perceval: Kutsal Kase'nin Hikâyesi*'nde geçen sözde "kutsal kase arayışı", inançsız Müslümanların işgal ettiği toprakları yeniden fethetmek için Avrupalı Hıristiyanları toplamak adına propaganda amacıyla kullanılmıştı. 16. yüzyılda, Protestan Reform döneminde, çok sayıda feodal bey, sırf Katolik Kilisesi'ne ait olan mülklere sahip olmak amacıyla Protestanlığa geçti. Din, her türden menfaatperest girişim için bir örtü işlevi gördü.

Birinci Dünya Savaşı esnasında, Osmanlı İmparatorluğu'nun en yüksek dini lideri olan Şeyhülislam, İslam dinini ezmeyi amaçlayan saldırılarda bulunmakla suçladığı Rusya, Fransa ve Britanya'ya karşı cihad ilan etti. Osmanlı İmparatorluğu adına, bu çağrıya derhal canlarıyla ve mallarıyla yanıt vermenin İngiliz, Fransız veya Rus yönetimi altında yaşayanlar da dahil olmak üzere her yerde yaşayan Müslümanlar için bir vazife olduğunu ilan etti. Bu emir, kutsal savaş kisvesi altına sokulmuş silahlı çatışmalar yoluyla her yönde genişlemiş olan ve kendisini birleşik Müslüman dünyasının lideri olarak sunan Osmanlı İmparatorluğu adına veriliyordu.

Din ve jeopolitik bazen birleşerek, bir ulusun kendisini seçilmiş ulus olarak gördüğü, bir tür kutsal çağrıya inanç biçimini alabilir. Örneğin bugünkü ABD için böyle bir durum söz konusudur. Filistin eski dışişleri bakanı Nebil Şaas'a göre George W. Bush, 2003 yılında düzenlenen bir İsrail-Filistin barış zirvesine katılanlara, Afganistan ve Irak'ta büyük çaplı askeri müdahaleler düzenleme emrini kendisine verenin Tanrı'dan başkası olmadığını söylemişti. Bu durum şaşırtıcı gelmemelidir. Pierre M. Gallois'nın işaret ettiği gibi, General Dwight D. Eisenhower da 1953 yılında, "kader, hür dünyanın sorumluluğunu bizim ülkemizin omuzlarına yükledi," beyanında bulunmuştu.

Liderler sıklıkla, oldukça etkili bir strateji izleyerek, halklarını mobilize etmek için dini-siyasi kodları kullanır. Machiavelli, birlikler arasında din korkusunu ve saygısını korumanın önemini vurgulardı, zira askerlerin daha yüksek bir güçten gelecek cezayla tehdit edildikleri zaman daha itaatkâr oldukları kanıtlanmıştı. Marenches, yüksek oranda motive olmuş bireysel savaşçıdan daha büyük bir silah olmadığına, hiçbir şeyin de, ölümden korkmayan insanlara ebedi yaşam vaat eden dinsel fanatizmden daha fazla motivasyon sağlamadığına inanırdı. Bugün, gerçekte savaşın arkasındaki jeopolitik tutkular ya belirsiz, ya da erişilmesi neredeyse imkânsız şeyler olduğu halde, takipçilerine inançsızlara ve kutsala aykırı olanlara karşı savaş verme çağrısı yapan Selefi cihatçı grupların sahip olduğu anlayış da budur. Cihatçı söylem, Haçlılar zamanında Tapınak Şövalyeleri'nin kullandığı söylemin aynısıdır: İnançsızları öldür, "çünkü Tanrı'nın istediği şey bu", sonra cennete gideceksin ve inançsızlara karşı savaşırken öldüğün için günahların bağışlanacak.

Bununla birlikte, her ne kadar din ve mezhep temelli söylemler son yıllarda artmış olsa da, bu söylemler Ortadoğu'daki gerilimin ana kaynağı değildir ve hiçbir zaman da öyle olmamıştır. Örneğin Yemen'deki çatışma kendi başına dinsel değildir: Sünniler ve Şiiler arasındaki dinsel farklılıklar, iki bölgesel güç olan Suudi Arabistan ve İran'ın jeopolitik çıkarlarının ve liderlik arzularının çatışmasının sebep olduğu müdahaleleri meşrulaştırmak için kullanılmaktadır.

Bir Savaş Nedeni Olarak Cihad

Peygamber Muhammed'in 624 yılında Bedir Savaşı'ndan Medine'ye dönerken, "Küçük cihaddan büyük cihada döndük," dediği kabul edilir. "Büyük cihad", kişinin nefsini arındırmak için vereceği iç mücadele anlamına gelir. Arapça *cihad* kelimesi tam olarak "çaba" anlamına gelir ve İslam geleneğinde hem dini hem de askeri anlamlara gelebilmektedir: kişinin temel duygularıyla

mücadele etmesi ve dışarıdan gelen saldırılara karşı İslam'ın savunulması. Bu çifte anlam Ortaçağ'da, Muhammed'in sözlerinin farklı şekilde yorumlanmasına göre farklı cihad tiplerinin tanımlanmasıyla eskimiştir.

Kılıçla cihad kavramı, yani İslam'ın varlığının devamını sağlamak ve saldırıya uğradığı zaman topraklarını korumak için girişilen her türlü silahlı eylem, yerleşik çıkarları olanların yorumuna açık olması itibariyle en ihtilaflı olanıdır; sayısız fetih girişimine payanda işlevi görmüş olan bu kavrama sıklıkla, Batı'da gerçek amacı Kutsal Topraklar'ı geri almak, İspanya'da da Sarazenlerin almış olduğu toprakları geri almak olan Haçlı Seferleri'ni meşrulaştırmak için kullanılan "kutsal savaş"ınkilere benzer yan anlamlar yüklenmiştir.

Muhammed'in 632 yılındaki ölümünden sonra kendisini izleyen halifeler, cihadı farklı kabileleri birleştirmek için destekledi ve kutsal bir savaşa dahil olduklarını düşünen kabile savaşçılarının saldırganlıklarını farklı bir yere yönlendirip onları *mücahit*'e yani "cihad veren insanlar"a dönüştürmek için dini hisleri kullandı. Dini coşkunun bu şekilde harekete geçirilmesinin pratik bir faydası vardı, zira inancın savaş yoluyla yayılması, fetihlerde elde edilen zenginlikler yoluyla ekonomiyi güçlendiriyordu. Bu durumsa yeni doktrinin hızla yayılmasını sağladı. O zamandan beri tarih boyunca sayısız vesileyle cihad çağrısı yapıldı. 19. yüzyıl sonunda, Rusya Ermenileri Türklere karşı savaşa kendilerine katılmaya ikna etmek için kolektif Hıristiyan kimliği hissine başvurduğu zaman, Osmanlılar da Rusya'ya karşı cihad başlatmak için Müslüman dayanışmasını kullandı.

Afrika'da yöneticilerin çölden geçen taşımacılık yollarını kontrol etmek gibi maddi bir amaç için cihad ilan etmesi yaygın bir durum olageldi. 1809 yılında Hausa Krallığı'na karşı verilen Fulani cihadı esnasında kurulan Sokoto Halifeliği buna bir örnek teşkil ediyordu. Mali'deki ilk Tuareg isyanı (1916-17) esnasında Fransızları kovmak için cihad ilan edilmişti.

Bosna Savaşı (1992-95) esnasında da bir cihad çağrısı denenmişti, ancak bu çağrı sınırlı başarı elde edebildi: Kesin rakamlar tartışmalı olsa da, tahminlerin çoğuna göre Bosnalı Müslümanlar için savaşmaya 1000 ila 2000 arası mücahit gelmişti. En yakın tarihli cihad ilanıysa Irak ve Şam İslam Devleti örgütü tarafından yapıldı.

Bir Cihad Nasıl Meydana Getirilir?

Cihadın bir amacı, siyaset ve dinin bir olacağı yeni bir sosyal model meydana getirmektir. Toplumun İslamlaştırılması, Müslüman dünyada iktidara ulaşmanın veya iktidarı elde tutmanın bir aracı olarak düzenli bir şekilde kullanılmış, iç kontrol veya dış fetih için askeri eyleme başvurulmuştur. Bir İslam hukuku âlimi olan Muhammed el-Şeybani, 8. yüzyılda kafirlere karşı cihad için temel ilkeler belirlemişti. Onun kavramları, Batı dünyasında Averroes adıyla bilinen İspanyalı Müslüman filozof İbn Rüşd tarafından 1168 tarihli *Cihad* isimli eserde daha fazla geliştirildi.

Süreç, dinsel ve tarihsel faktörlerden ilham alan ve siyasi, milliyetçi, jeopolitik ve iktisadi arzularla hareket eden yönetici sınıfın, amaçlarına ulaşmak için toplumun alt tabakalarını kullanmaya karar vermesi ve cihad ilan etmesiyle başlar. İmamlar ve ulema –İslam âlimleri topluluğu– cihad sürecinde temel bir rol oynar. Bu kişiler, İslam'ın en katı biçimini vaaz etmek suretiyle radikal fikirleri yayar, düşünürlerse bu fikirleri genel nüfusun benimseyebileceği biçimde yeniden şekillendirir. Düşünürler muhtemelen eğitimli, üniversite mezunu olan, ancak hak ettiklerini düşündükleri toplumsal ve mesleki tanınmaya erişememiş, bu yüzden de hayal kırıklığı yaşayan insanlar olacaktır. Sosyal hareketliliğin yokluğu karşısında, cihadı bir sınıf mücadelesi olarak göreceklerdir.

Cihad saflarına katılacak genç insan sıkıntısı çekilmez. Örneğin 10 milyon nüfuslu bir ülke olan Tunus'ta, yaklaşık yedi bin kişi ülkeden ayrılarak Irak ve Şam İslam Devleti örgütüne katıl-

mıştır; bu kişilerin yüzde 40'ının bir tür üniversite eğitimi gördüğü tahmin edilmektedir. Tunus'taki gençler arasındaki hayal kırıklığı düzeyi, sahip oldukları vasıfları elde etmek için verdikleri çabaların ödüllendirilmediği yönünde bir algıya sahip olmaları nedeniyle yüksektir. İş fırsatlarıysa ya elitlerin tekelindedir ya da verilen ücretler düşüktür; ayrıca gençler arasında yüzde 60'lara varan işsizlik oranı, dünyadaki en yüksek işsizlik oranları arasındadır.

Cihad için finansman sağlayan ve cihadı yürütenler için sığınma sağlayan kişiler genellikle burjuvazinin dindar mensuplarıdır. Bu nitelikli insanlar muhafazakâr ve orta sınıf arka planına sahiptir, ideoloji tarafından yüksek oranda motive olmuşlardır ve İslami hareketlere kısmen, Batılı değerlerin toplumlarında aşınma yarattığı endişelerinden ötürü dahil olmaktadır.

Militan tabanı, gelecek olanaklarından yoksun olan, devlet refahının yokluğunda yardım için yüzlerini İslami örgütlere dönen, ayrıcalık yoksunu kişilerden oluşur. Örneğin Hamas ve Hizbullah, takipçilerine devletin sunduğu yardımlardan daha iyi sosyal yardımlar sağlamaktadır. Bu kişiler piyondur, kolayca manipüle edilirler ve her zaman devrim için hazırdırlar. Saflara katılmak için olgunlaşmışladır ve örgütlenmeleri yalnızca onları adaletsizliğe ve baskıya karşı savaşmak ve kendilerine karşı daha cömert olacak yeni bir düzen için mücadele etmek için bir araya toplamaktan ibaret olacaktır. Bu ister algılanan isterse gerçek bir durum olsun, toplumsal anlamda marjinalleştirilmiş olmaları onları hayatlarına anlam katmak için gündelik gerçekliğin ötesine bakmaya yöneltir. Cihad rüyası kendilerine, sınıf mücadelesi, sosyo-politik devrim ve dini savaşın bir karması olarak satılır.

Son olarak, fanatikler gelir. Her dinin, davanın haklılığına inanmış ve dini coşkuyla hareket eden mensupları bulunur. Dinlerini her ne pahasına olursa olsun ve gerekmesi halinde canlarını da feda ederek savunmaları gerektiğine inanan bu kişiler, intihar saldırısı da dahil olmak üzere, kendilerinden istenen her şeyi yap-

maya hazırdır. Müslüman çoğunluklu ülkelerin sosyo-ekonomik koşulları ne kadar gelişirse gelişsin, her zaman toplumlarını, hayatın bütün unsurlarının İslam'ın aşırı ve katı bir yorumuna göre yönetildiği, tarifsiz bir görkemin bulunduğu hayali bir geçmişe döndürmek isteyen fanatikler olacaktır.

Haçlılar–Hıristiyan Cihadı

10. yüzyıl sonundan 13. yüzyıl sonuna kadar gerçekleşen dört Haçlı Seferi, ilham kaynağını dini sebeplerde buluyordu, ancak siyasi, sosyal ve iktisadi unsurlar da içeriyordu. Feodal beyler, binlerce insanı inançsızlara karşı savaşa katılmaya motive eden dini coşkuyu görüyordu ve doğuya doğru yeni ticaret yolları açmak için bu coşkudan istifade etti. Hindistan'a giden ve Çin'e kadar ulaşabilecek bir kara geçidinin de dahil olduğu bu yolların kullanılması, Müslümanların kontrolünde kaldıkları müddetçe imkânsız olacaktı.

Haçlı piyadeleri, silah altına alınma çağrısına inançları temelinde yanıt vermişlerdi, ancak bunda ün ve servet arzusu da etkili olmuştu. Sefere çıkacak ordulara katılmak, onları çağıranların vaat ettiği zenginlikler ve topraklar sayesinde kişinin sosyal durumunu geliştirmesinin bir aracıydı; her ne kadar yaygın tahayyülde bu savaşçıların hepsi zırhlı centilmen şövalyeler olsa da, haçlıların çoğunluğu alt sınıflardandı.

Bu askeri-dini girişimin tarihi, İslam'ın ilk ortaya çıktığı dönemlerde gerçekleşen ve 638 yılında Kudüs'ün ele geçirilmesini de içeren Müslüman yayılmasına kadar götürülebilir. 1074 yılı itibariyle Papa VII. Gregory, Müslümanların saldırılarından mustarip olan doğu Hıristiyanlarına yardım sunmayı önermişti ve bu fikir, kendisinin halefi olan Papa II. Urban tarafından geliştirildi. Bu, tepe noktası Kudüs'ün geri alınması olacak olan Birinci Haçlı Seferi'ne (1095-99) yol açtı. Bu askeri kampanyalar, dini kaygılar ile jeopolitik düşünceleri birleştiriyordu ve amaçladığı

şeyler Kutsal Topraklar'a giden hacıları korumak, Bizans İmparatorluğu'nun savaşına yardım etmek ve Papa'nın üstünlüğünü konsolide etmekti. Kudüs'ün geri alınmasından iki hafta önce ölen Papa II. Urban, dini coşku ile askeri taktiklerin mahirane bir şekilde birleştirilmesinin nasıl mükemmel sonuçlar getirebileceğini göstermişti. Bu durum, Şam'da yaşayan ve hiçbir Suriye şehrinin Hıristiyan saldırısına direnecek kadar güçlü olmadığını bilen Müslüman din adamı El-Sulami'nin dikkatinden kaçmadı. El-Sulami, direnmenin tek yolunun bütün Müslümanların cevap vermek zorunda olacağı bir dava, İslam'a adanmış toprakları savunacak bir kavga olacağını anlamıştı: cihad.

Takip eden yıllar ve yüzyıllar içinde Kutsal Topraklar çok sayıda muharebeye sahne oldu. Kuşkusuz bütün bunlarda dini inançların gerçekten de yeri vardı, ancak hem İslami cihadda hem de Hıristiyan kutsal savaşında ruhani kaygılar her zaman maddi çıkarlarla birleşiyordu. Bu çatışmalarda her iki tarafın da sergilediği tutumlar, Anadolu'daki ilk Haçlı hücumuna esin veren çığlıkta özetlenebilir: "Asla teslim olmadan hep birlikte duralım, İsa Mesih'e ve Kutsal Haç'ın zaferine inanalım ve bugün Tanrı'dan bolca zenginlik elde etmeyi dileyelim."

Dini coşku ile silahlı savaşın birleştirilmesi aynı zamanda ilk dini tarikatları, mücahitlerin Hıristiyan muadillerini üretti. Bunun en iyi örneği, Süleyman Tapınağı ve İsa'nın Fakir Askerleri, yahut Tapınak Şövalyeleri idi. Hem askeri hem de dini nitelikli yeni bir tarikat olan Tapınak Şövalyeleri, görünürde barışçıl olan bir dinin adına insanların eline kılıç verme konusundaki şüpheleri giderecek ideolojik bir doktrine ihtiyaç duyuyordu. Bu paradoksu çözümlemek için haklı savaş kavramı türetildi.

1128 yılında Kudüs Kralı II. Baldwin, çileci savaşçı keşişleri savaşta istihdam etmenin getireceği avantajların bilinciyle, Tapınak Şövalyeleri'nin ilk Büyük Usta'sı Hugues de Payens'i saflarını dolduracak yeni askerler aramak ve Kutsal Topraklar için tedarik toplamak amacıyla Avrupa'ya gönderdi. De Payens, günah ve suç

olanın öldürme fiili değil, niyet olduğunu savunuyordu: Bir düşmanı öldürmek yalnızca nefretin ürünü olduğu zaman günahtı, ruh saflığıyla öldürmekte bir günah yoktu. De Payens'in buyruğu üzerine, Sistersiyen tarikatının baş keşişi Bernard of Clairvaux, 1126-1129 yılları arasında kaleme aldığı *Yeni Şövalyeliğe Övgü* isimli eseriyle Tapınak Şövalyeleri'nin idealleri için bir çerçeve sundu. Aziz Bernard bu eserinde, kutsal savaş için rasyonel gerekçeler sunuyor ve inançsızlara karşı şiddet kullanılmasını meşrulaştırıyordu:

> İsa'nın şövalyeleri, düşmanı öldürerek günaha girme korkusu duymaksızın ve öldürülme tehlikesinden korkmaksızın, Efendilerinin savaşını tam bir ruh dinginliğiyle yürütebilir. İsa için öldürmekte de, ölmekte de hiçbir suç yoktur, bilakis bu, büyük bir şeref kaynağıdır. (...) Öldürmek, günahkârların sopasının haklıların başına musallat olmasından yeğdir. (...) Hiç kuşkusuz (...) bu haksızlıkları meydana getirenleri, Hıristiyanları Kudüs'te yerleşik olan kıymetli zenginliklerinden koparmayı, Kutsal Mekânları kirletmeyi ve Tanrı'nın tapınağını ele geçirmeyi düşleyenleri Tanrı'nın şehrinden söküp atmak uygundur.

Savaşçı keşişler kademeli olarak, içlerinden muazzam dini coşkuya sahip liderlerin çıktığı Müslümanlar karşısında avantajlarını kaybetti. Bu liderler, kendi askerlerine, İslam'ın malı olduğunu düşündükleri bütün toprakları Hıristiyan kafirlerin elinden almaları için ilham veriyordu.

Yüzyıllar sonra Ortadoğu'da Hıristiyanlık ile resmi olarak İslami Osmanlı İmparatorluğu arasındaki gerilimler devam edecekti. Kırım Savaşı'nın (1853-56) kıvılcımını çakan şey jeopolitik bir mesele –Karadeniz'in kontrolü ve Akdeniz'e erişim– idi, ancak savaş, Osmanlı'nın kontrolündeki Kudüs'teki Hıristiyan topluluklarının savunulması kisvesi altına sokulmuştu. Çar I. Nikolay kendisini, Osmanlı'nın yönetimi altında olan ve çoğu stratejik

önem taşıyan topraklarda yaşayan Ortodoks Hıristiyanların savunucusu konumuna yerleştirdi. Osmanlılar ise egemenliklerinin saldırı altında olduğunu düşünüyor ve Çar'a şiddetle karşı çıkıyorlardı; bu durumsa Rusya'nın Balkanlara girmesine yol açtı ve çatışmalar bu şekilde başladı.

Kuzey Kafkaslar

Yakın tarihte Kuzey Kafkasya'daki Müslümanlar pek çok defa jeopolitik amaçlar doğrultusunda manipüle edilmiştir. Karadeniz ve Hazar Denizi arasında yer alan Kafkaslar, Asya'dan Avrupa'ya açılan kapıdır ve bu sebeple devasa jeopolitik önem taşımaktadır. Rusya'nın bu bölgeyi kontrol etme mücadelesi, 18. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nu kendisinden uzak tutmak için bölgeye doğru genişleyen Büyük Petro zamanına kadar gitmektedir. Bölge o dönemden beri devamlı olarak bir çatışma kaynağı olmuş, çeşitli güçler kendi jeopolitik amaçlarının peşinde koşarken dini farkları kullanmıştır.

19. yüzyılda hem Osmanlı hem de Britanya imparatorlukları, Ortodoks Hıristiyanlık ile İslam arasındaki çatışmayı teşvik ediyordu. Londra'nın ana çıkarı, Moskova'nın Akdeniz, Hint Okyanusu ve İran'a doğru genişlemesini engellemek ya da en azından aksatmak noktasındaydı: Eğer Ruslar bu bölgeyi kontrol altına alırsa, Avrupa'yı Hindistan bölgesine bağlayan ana arter risk altına girecekti. İstanbul içinse Kafkaslar'ın tümüyle İslamlaştırılması, imparatorluğun son günlerine kadar peşinden koştuğu yayılma hayalini gerçekleştirmenin anahtarıydı.

İkinci Dünya Savaşı esnasında Almanya da bölgeye ilgi gösterdi. Bu bölgeyi kontrol altına almak, Bakü'deki petrol kaynaklarına erişim imkânı sağlayacak ve stratejik konumu ve enerji rezervleri sebebiyle gıptayla baktıkları İran'a kadar genişlemeyi mümkün hale getirecekti. Berlin, Kafkaslar'ın ele geçirilmesi sürecine katılmaya ikna etmek için Türkiye'ye kur yapmaya başladı: Hitler, Kafkas ülkelerinin bağımsızlığını elde etmesini sağlamak

üzere bir plan yaptı ve bu şekilde bu ülkelerin deneyim kazanmış savaşçılarının sadakatini kazanıp, onların Müttefikler'e ve Sovyetler Birliği'ne karşı Mihver tarafında savaşmasını sağlamayı umuyordu. Hitler buradan hareketle Kafkaslar'ın petrol kuyularını ele geçirecek ve Britanya Hindistanı'nı (kıskacın diğer tarafı Japonya tarafından oluşturulacak şekilde) kuşatma altına alacaktı. Alman gizli servisleri bu planı akıllarında tutarak, Moskova'yla girdikleri çatışmalarda Kuzey Kafkaslar'daki Müslümanları desteklemede belli bir başarı elde etti ve içlerinden bazılarını Alman ordusuna yazılmaya ikna etmeyi başardı.

Bölgede Berlin destekli bir isyan yaşanmasından korkan Stalin, Kasım 1943-Mart 1944 arasında bir buçuk milyondan fazla Müslüman'ı Kuzey Kafkaslar'dan Orta Asya'ya sürgün etmeyi seçti. Herhangi bir müsamahada bulunmaksızın, Kızıl Ordu'ya kaydolmuş Kafkaslıların da çoğunu sürgün etti ve bu kişilerin en az yarısı yolda tifüsten öldü. Her ne kadar Kruşçev 1956 yılında hayatta kalanların evlerine dönmesine izin verdiyse de, Stalin'in gerçekleştirdiği sürgün, Kuzey Kafkasya Müslümanları arasında Ruslara ait olan her şeye karşı bugün de devam eden bir nefretin doğmasına yol açtı.

Bölge halen, Rusya ve ABD'nin jeo-stratejik ve ekonomik çıkarları açısından kilit önemde gördüğü bir çakmak taşıdır. Bunun sebebi yalnızca Avrupa ve Asya arasındaki konumu değil, aynı zamanda hidrokarbon ve uranyum çökeltileri açısından zengin bir bölge olmasıdır. İkinci Dünya Savaşı deneyimi zihinlerde halen taze olduğundan, Moskova uzun zamandır Washington'ın, kendisinin geçmişten beri güneye doğru genişleme yönünde taşıdığı tutkuyu ortadan kaldırmak için bölgesel istikrarsızlıktan istifade edeceğinden şüphe etmektedir. Bölgenin kontrolünü kaybetmek, Rusya'yı enerji tedarik hatlarını kesme yönündeki her türlü girişim karşısında savunmasız bırakacaktır. Bu durumu gözeten Rusya, Batı yanlısı Gürcistan'ı, açıkça Çeçenistan'da El Kaide'yi desteklemekle suçlamıştır.

Rusya'nın İran'a nükleer kapasitesini geliştirmesi için verdiği koşulsuz desteğin arkasındaki şey de, Moskova'nın desteğini çekmesi halinde Tahran'ın, o zamana kadar yapmaktan imtina ettiği şeyi yapıp bölgede savaşan mücahitlere destek vermek suretiyle tepki vermesinden duyulan korku olabilir.

Bağdat Paktı

24 Şubat 1955 tarihinde Irak ve Türkiye arasında, daha çok Bağdat Paktı adıyla bilinen Merkezi Antlaşma Örgütü (CENTO) kuruldu;[68] kısa süre sonra bu ülkelere İran ve Birleşik Krallık da katılırken, bir yıl sonra Pakistan da imzacı oldu. Oluşum ayrıca Beyaz Saray'dan ve Türkiye'nin iki kuruluş arasında bağlantı işlevi görmesiyle Atlantik İttifakı'ndan askeri ve ekonomik destek görüyordu.

Washington ve Londra, bu savunma odaklı örgütün arkasındaki itici güçlerdi. ABD, sıkıntılı ilişkilerinin olduğu Arap ülkelerini karşısına almamak için doğrudan katılım göstermedi ve 1958 yılında askeri komiteye katılmakla yetindi. İngilizler içinse CENTO, Hindistan'daki kayıplarını bir düzeyde telafi edecek bir şekilde Ortadoğu'da nüfuz sahibi olmanın bir aracıydı. Ancak CENTO'nun asıl amacı, bölgede Sovyet yayılmacılığını durduracak bir askeri ittifaka sahip olmaktı. ABD, Birleşik Krallık ve NATO, bölgede sosyal adalet projelerini agresif bir şekilde desteklemek suretiyle ilerleme kaydeden Sovyetler'e karşı mobilize etmek için paktın Müslüman üyeleri arasında dini coşkuyu harekete geçirmeye çabaladı.[69]

Ancak Sovyetler Birliği oyunu kendi açısından iyi oynadı ve Bağdat Paktı'nın Moskova'nın bölgede siyasi anlaşmalar ve askeri ittifaklar yoluyla erişim alanını genişletmesini durduramaya-

68 Başlangıçtaki adı Orta Doğu Antlaşması Örgütü (METO) idi.

69 Bazı tarihçilere göre 1960'lı ve 1970'li yıllarda ABD, Birleşik Krallık ve Fransa, Sovyetler Birliği'nin desteklediği solcu Arap partileriyle mücadele etmesini sağlamak için Müslüman Kardeşler örgütünü de destekleyip finanse etti ve örgüte Mısır Cumhurbaşkanı Cemal Abdülnasır'a suikast düzenleme çağrısı yaptı.

cak kadar güçsüz olduğu görüldü. Sovyetler Mısır, Irak, Libya, Suriye, Somali ve Yemen üzerinde büyük bir nüfuz oluşturdu ve deniz üsleri kurup binlerce asker konuşlandırdı. Tesadüf ürünü olmayabilecek bir şekilde bugün bu ülkeler bölgedeki en istikrarsız ülkelerdir ve dış müdahaleler kalıcı hasarlar yaratmaktadır. Bölgede Soğuk Savaş'ın yeniden uygulamaya girdiğini de görüyor olabiliriz: İlk turda bu ülkelerde kaybetmiş olması nedeniyle canı çok yanmış olan ABD, geç kalmış bir iz bırakma konusunda kararlıdır. Dini coşku, özellikle de Sünni Müslümanların coşkusu, Rusya'yı Suriye'den kovmak ve Libya ve Mısır'da bir tutunma noktası oluşturmasını önlemek amacıyla, özellikle Suudi Arabistan ve Türkiye tarafından bir kez daha manipüle edilmektedir. Ancak sorun, dini coşkunun körüklenmesiyle ortaya çıkacak canavarın en sonunda kendi yaratıcısına dönebilecek olmasıdır.

Afganistan: Küresel Cihada Çağrı

Zorluk içindeki sosyalist rejimlere yardım etmek için askeri müdahaleye izin veren Brejnev Doktrini, Sovyetler Birliği'nin Aralık 1979'da Afganistan'ı girmesi için resmi gerekçeyi sağlamıştı. Afganistan'la bir önceki yıl Dostluk, İşbirliği ve İyi Komşuluk Antlaşması imzalamış olan SSCB, Afgan halkının emperyalist saldırganlığa karşı korunma çağrısına yanıt verdiğini ileri sürebildi.

Sovyetler'in müdahale kararı, İran'da gerçekleşen ve bu ülkenin Nisan 1979'da bir İslam cumhuriyetine dönüşmesiyle sonuçlanan devrimin etkisiyle alınmıştı. Moskova, Ayetullah'ların canlandırdığı İslami coşkunun SSCB'nin güneyinde bulunan Müslüman nüfus çoğunluklu ülkelere yayılmasından endişe ediyordu. Bu sebeple Afganistan'daki Sovyet müdahalesi, Hindukuş Dağları'nı İslamcılığın Sovyet topraklarına sızmasını engelleyecek doğal bir bariyer olarak kullanma eğiliminde oldu.

Afganistan'ın büyük şehir merkezleriyle kırsal bölgeleri arasındaki muazzam sosyal farklılıklar, Sovyet eğitim politikaları ve kadınların toplumsal hayatın farklı alanlarındaki artan katılımı

nedeniyle daha da büyümüştü. Sovyetler'in ülkeden çekildiği 1988 yılı itibariyle öğrencilerin yaklaşık yarısı ve devlet memurlarının yüzde 18'i kadındı; bu gelişmeler bazıları tarafından günahkârlık olarak görülüyordu ve mücahitler bunu, radikal ideolojilerine destek bulmak için kullandı. Sovyet işgalini büyük çaplı bir gerilla kampanyasıyla karşıladılar ve Afganistan'ın zorlu dağlık yapısı da bu mücadelede kendilerine yardımcı oldu. Mücahitler belli bir lidere sahip değildi ve yeni bir sosyal model getirmek için de savaşamıyordu. Savaşın arkasındaki başlıca itici güç, kadim gelenekleri ve namus kavramlarını korumaktı. Farklı gruplar arasında, İslam inancına ateşli bir bağlılık dışında hiçbir ideolojik bağ kurulmamıştı: Onlar yalnızca yerel liderlerine sadakat duyuyorlardı.

ABD yönetimi, Soğuk Savaş'ın başlangıcında devreye soktuğu çevreleme politikasını kullanmaya devam etti. Sovyetler Birliği'nin ve nüfuz alanının ilerlemesini durdurmayı amaçlayan ABD, Suudi Arabistan'ın ve Pakistan'ın da yardımıyla, dünya genelinden binlerce savaşçının yanıt verdiği bir küresel cihadın sponsoru oldu. Elde edilen yakın sonuç SSCB'nin yenilmesiydi, ancak bölgede İslami radikalizmin kızışmasının sonuçları, o tarihi takip eden uzun bir süre boyunca kendisini hissettirecekti.

KURAL 17

KAÇIŞ YOLU

Çaresiz Bir Düşmanın En Tehlikeli Muarız Olduğu Nasıl Kabul Edilir?

"Düşmanlar için uzlaşma kapısını açık bırakın."
–BALTASAR GRACIÁN

Machiavelli, düşmanları çaresizliğe sürüklemeye karşı ihtiyatlı olma çağrısı yapar, zira bu durum, insanları öngörülemez ve tehlikeli hale getirir. Sun Tzu şunu der; "Eğer düşmanlarınız çaresizse, ya kazanmak ya da ölmek düşüncesiyle gelirler, o yüzden onlarla karşı karşıya gelmekten kaçınmanız gerekir. Bir düşmanı kuşatma altına aldığınız zaman bir çıkış yolunu açık bırakın. Eğer hiçbir şeyleri yoksa, onların çaresiz hale gelmesini engellemeniz gerekir. Çaresiz bir düşmana fazla sert baskı uygulamayın." Çıkış yolu görmeyen ülkeler veya insanlar iki kat azimli hale gelebilir. Kaçış yolu stratejisi, düşmanın onurlu bir şekilde geri çekilmesi için bir kapının her zaman açık kalmasını sağlar.

Norba'daki Hata

Norba yerleşimi Volsklar tarafından, Roma'nın otuz mil güneydoğusundaki Pontine Bataklıkları'nı tepeden görecek şekilde inşa edilmişti.[70] Roma, stratejik konumu sebebiyle Norba'yı İÖ 492 yılından itibaren sömürgeleştirmeye çalıştı ve en sonunda Roma-Volsk savaşından zaferle çıktıktan sonra bölgenin kontrolünü ele geçirdi. Norba, Roma Cumhuriyeti'yle Latin Birliği arasında yaşanan Birinci Latin Savaşı'nda (İÖ 498-493) da uğruna mücadele edilen bir yer olmuş, Roma bir kez daha galip çıkmıştı. Daha ileride yaşanan Roma'nın ilk iç savaşı (İÖ 88-87) ise Norba'nın sonunu getirdi. İç savaşın fitilini ateşleyen Romalı General Sulla,

70 İtalyancada *Agro Pontino* olarak adlandırılan bu bataklıklar, Roma'nın güneydoğusundaki Lazio bölgesinde bulunur. Romalıların yaptırdığı Appian Yolu bu kadim bataklık bölgesinden geçer.

Roma Cumhuriyeti'ni bir diktatörlüğe dönüştürme arayışındaydı ve 40 bin kişiden kalabalık bir orduyla İtalyan yarımadasına girdi. Yerel halk, fethedilen şehirlerin kaderini halihazırda duymuştu: Bu şehirlerin sakinleri silahsızlandırılıyor, parçalara ayrılıyor ve şehirler yağmalanıyordu. Bu ihtimalle karşı karşıya olan ve henüz düşmemiş olan şehirler teslim olma eğiliminde değildi ve bu yüzden direnç gösterdi.

Norba'yı dikkat çekici kılan şey şehrin ölümüydü. Sulla'nın birlikleri şehre girdiği zaman, yurttaşlar düşmanın eline düşmemek için toplu olarak intihar etti. Kendilerini ateşe verdikleri gibi, fatihlerin şehrin zenginliklerine el koymasını önlemek için şehri de yakıp küle çevirdiler. Sulla'nın yeniden inşa çabalarına rağmen Norba jeo-stratejik önemini kaybetti ve Büyük Plinius tarafından "yok olmuş şehir" olarak sınıflandırıldı. Eğer şehrin sakinlerine bir kaçış yolu sunulsaydı, belki teslim olurlar, şehrin zenginliklerini ve stratejik değerini korurlardı. Sulla eğer Norba'ya onurlu bir yenilgi şansı vermiş olsaydı hiç kuşkusuz bunun daha kârlı olduğunu görürdü. Romalı fatihler bunu başka yerlerde yaptılar; teslim olmaları halinde halklara belli haklar verdiler ve vergi ve askere alım karşılığında topraklarını korumalarına izin verdiler.

Numantia Direnişi

Eğer Romalı yöneticiler Çinli Stratejist Sun Bin'in *Savaş Sanatı*'nı, özellikle de "çaresiz olana saldırmayın, onlar hayatta kalmanın bir yolunu buluncaya kadar bekleyin" tavsiyelerinin geçtiği kısımları okumuş olsaydı, İberya'daki Numantia şehrini sergiledikleri direnişe zorlamazlardı. Şehir öyle bir kavgaya tutuştu ki, "Numantia direnişi" tabiri, zorlu koşullardaki azimli direnişi betimleyecek şekilde İspanyolca lügate girdi.

Bu Celtiberian kasabasının kalıntıları, İspanya'nın kuzeyindeki günümüz Soria'sına yakın bir yerde bulunmaktadır. İÖ 133 yazında kasaba, Küçük Scipio Africanus olarak da bilinen Pub-

lius Cornelius Scipio Aemilianus liderliğindeki Romalı birlikler tarafından kuşatma altına alındı. Celtiberianlar, Romalıları yirmi yıldan uzun süredir savuşturmuştu ve güçlü Senato, bu küçük kasabayı fethedemedikleri için kendini aşağılanmış hissetmeye başlıyordu. Meseleyi kesin çözüme kavuşturmaya kararlı olan Romalılar, Numantia'yı kale hendekleri, kuleler, kazıktan yapılmış setler ve siperlerle kuşatmaya koyuldu. Arkasından, her otuz metresinde bir kule olacak şekilde yaklaşık on kilometre uzunluğunda yüksek, kalın bir duvar inşa ettiler ve arbalet ve mancınıklarla silahlanmış askerler burada devriye gezmeye başladı. Kasabayı kuşatma altında tutmak ve yakınlardaki aşiretlerin Numantia'lıların yardımına gelmesini engellemek üzere yedi kamp kuruldu. Romalılar, açlık ve hastalık kendilerine zarar vermeye başlayınca kasaba sakinlerinin merhamet dileneceklerinden emindi. Askeri üstünlük de onlardaydı: Kendilerinin elinde 60 bin adam ve bir düzine fil vardı, Numantia'lıların sayısıysa ancak 2,500 kadardı.

Fakat Numantia'lılar boyun eğmeyi kabul etmedi. Sonuna kadar direndiler ve en sonunda teslim olmak yerine toplu şekilde intihar etmeyi seçtiler, kasabayı da ateşe verip enkaza çevirdiler. Scipio'nun bu içi boş zaferden elde ettiği tek şey, ordunun canlı yakalamayı başarabildiği elli kadar Numantia'lı oldu; yenilgiye uğramış şehirse efsanelerin arasında yerini aldı.

Jeopolitik "Emniyet Vanaları"

Bir düdüklü tencere olan uluslararası jeopolitik, önde gelen oyuncular arasındaki gerilimleri hafifletmek ve açık savaştan kaçınmak için bir dizi "emniyet vanası"nı gerektirir. Soğuk Savaş döneminin vekalet savaşları bunun bir örneğidir. Bu tür çatışmalar, iki veya daha fazla sayıda gücün doğrudan çatışmadan kaçınmak için üçüncü taraflar üzerinden karşı karşıya geldiği durumlarda yaşanır. Bunlar genellikle özel güvenlik gruplarının, paralı askerlerin veya casusların kullanılmasıyla gerçekleşir, ancak Soğuk Savaş esnasında bir bütün halinde ülkeler kullanılmış, Kore ve

Vietnam savaşları karşılıklı yıkıma yol açabilecek doğrudan çatışmaya girmeksizin her iki tarafın da biriken gerilimi atmasına olanak vermiştir. Mahir bir diplomasiyle birleşerek, Washington veya Moskova'nın nükleer seçeneğe yönelecek kadar tuzağa düşmesini engellemiştir.

Günümüzün jeopolitik bağlamında, uluslararası yaptırımların boğduğu ve bütün cephelerden basınç altında bulunan Kuzey Kore'nin, kendisine görünüşü kurtaracak diplomatik bir "emniyet vanası" sunulmadığı takdirde bir tür beklenmedik eyleme girişebileceği tasavvur edilebilir.

KURAL 18

BAY İYİ ADAM STRATEJİSİ

Nasıl Tebessümle Yönetilir?

"Yalayarak kazanacağın, ısırarak kazanacağından fazladır."
–İSPANYOL ATASÖZÜ

"Bay İyi Adam" stratejisi, bir ihtilaf meydana getirmeksizin kendi iradenizi hayata geçirebilmeniz için taleplerinizi kamu yararı olarak sunma üzerine kuruludur. İnce, ancak tiranca bir iktidar biçimi üretebilen bu strateji, bir devletin protestolar ve gerilim doğurmadan topyekûn kontrol sağlamasına olanak verir. Strateji, hiçbir zaman provoke etmemeyi, hiçbir zaman da darbe alıp bağırır hale gelmemeyi içerir. Görünürde makul ve agresiflikten uzak olan Bay İyi Adam, direniş görmeksizin yoluna devam edebilir. İyi bir şekilde ifa edildiği zaman bu strateji muazzam etki yaratır, hem ortakları hem de muarızları silahlarından yoksun bırakır, zira böylesi açık bir iyi niyet, herkesin iyiliğine olan şeylere inanıldığının bir göstergesi olarak kabul edilecektir. Ancak gerçekte Bay İyi Adam, müstehzi bir şekilde ve açıkgözlülükle kendi çıkarlarının peşinde koşuyordur.

Bu stratejiyi kullanan bir kişi, eylemlerini belli bir duruşla kamufle edebilen bir tür bukalemundur. Bay İyi Adam, güç gösterilerine, tehdit veya baskılara tepki vermez, ancak bu, her türlü provokasyonu görmezden gelen ve canının istediğini yapmaya devam eden, pasif değil "aktif" bir tepkisizliktir. Bu şekilde, tehditlerinin görmezden gelinmesine alışık olmayan daha güçlü düşmanlarını moral ve zihinsel yönlerden etkisizleştirebilir. Bay İyi Adam yalın bir şekilde onların üstesinden gelir, gerilimi yükseltmemeye özen gösterir ve tepki ya da yanıt gelmemesi karşısında hayal kırıklığı yaşayan düşmanının yorulup pes etmesini bekler. Bu taktikle Çinlilerin bin darbeyle idam etme yöntemi arasında paralellik kurulabilir. Çin'in 1905 yılında kanun dışı addedilinceye kadar yüzyıllar boyunca uyguladığı bu yöntem, kurbanı yal-

nızca rahatsız eden, ancak son kertede vücudun kanını kurutan küçük yaralar açmak yoluyla, kurban bunu anlamadan onu öldürmeye dayanıyordu.

Yumuşak Güç

"Bay İyi Adam" stratejisi jeopolitik alanında sert güç değil yumuşak güç kullanımı üzerinden kendisini gösterir. Bir terim olarak ilk kez 1980'lerin sonlarında Amerikalı jeopolitik bilimcisi Joseph Nye tarafından kullanılan "yumuşak güç", bir ülkenin güç kullanımına başvurmaksızın kendisinin yapmak istediğine başka ülkeleri ikna edebilme becerisidir. Nye 2004 yılında bu terimi 11 Eylül sonrası Amerikan dış politikası için de kullanmıştı. Nye'a göre bir devlet, uzun vadede başkalarını davranışlarını değiştirmeye zorlamak için, yumuşak ve sert gücün bir bileşimini kullanmalıdır.

Eğer yumuşak güç sanatında uzmanlaşmış bir yer varsa, Beyaz Saray'dır. ABD şirketlerin, vakıfların, üniversitelerin ve başka sivil kuruluşların da yardımıyla kendi değerlerini ve inançlarını dünyanın geri kalanına ihraç etmiştir. Amerikan filmlerinin dünya genelinde nasıl tüketildiğini halihazırda görmüştük. Bu, onların görünümlerinin başkaları tarafından emilmesini sağlamaktadır ve Nye'ın belirttiği gibi ABD'nin güvenlik politikası, savaşları kazanmaya dayandığı kadar kalpleri ve zihinleri de kazanmaya dayanır. Kissinger, "Az sayıda insanın zihninde doğmuş ve hiç kimsenin zihnine taşınmamış bir dış politikanın –ne kadar ustaca olursa olsun– başarı şansı hiç yoktur," derken büyük ölçüde aynı şeyden bahsediyordu. Modern dünyada, daha da karmaşık hale gelmiş bir uluslararası panorama, yumuşak gücün öneminin arttığı anlamına gelmektedir. Bilgiye daha geniş çaplı erişim sağlanması, devletleri dış politika hedeflerine erişmek için kamu diplomasisini ve kültürel propagandayı savaş tehdidi karşısında öncelikli hale getirmeye zorlamıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin "Hoş Görünme" Tutkuları

Brezilyalı Tarihçi Moniz Bandeira'ya göre, Berlin Duvarı'nın yıkılmasından ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasından beri ister Cumhuriyetçi ister Demokrat olsun bütün ABD başkanları zihinlerinde tek bir jeopolitik amaç taşımıştır: dünyaya hâkim olmak.[71] Bu, Amerikalıların halkın iradesine karşı da olsa ve gerekirse güç kullanma yoluyla da olsa dünyaya demokrasiyi, temel özgürlükleri ve insan haklarını yaymak gibi bir ahlaki zorunluluğu bulunan istisnai bir ulus olduğu kanaatinden ileri gelmektedir.

Amerikan halkının "açık yazgısı"na duyulan bu inanç, Beyaz Saray'da oturanları tartışmasız bir şekilde barışın ve güvenliğin küresel kurtarıcısı ve koruyucusu rolünü üstlenmeye yöneltmiştir. Moniz'in işaret ettiği gibi bu durum, Kissinger'in bir diğer meşhur sözüyle örtüşmektedir: "Amerika'nın demokrasiyi getirmek –ve gerekmesi halinde bunu güç kullanarak yapmak– gibi bir misyonu olmuştur." Amerika Birleşik Devletleri'nin 1776 yılında kurulmasından bu yana, bu ülkenin bir savaşa girmediği yalnızca yirmi bir yıl olmuştur.

Utanmazca övünülen bir fedakâr dış görüntünün arkasında ekonomik çıkarlar ve yerleşik jeopolitik hırslar yatmaktadır. Görevdeki başkan dostça bir tebessümü de, acımasız ya da düşmanca bir ifadeyi de tercih etse, ortadaki şey her zaman bir maskedir: Sahnenin arkasında başkan, dış politikayı dikte eden iktisadi elitlerin kontrolü altındadır. Moniz'e göre büyük küresel kararlar son kertede, yüksek finans çevreleri, askeri-endüstriyel kompleks, istihbarat servisleri, büyük servet sahibi aileler, dini örgütler, güçlü çokuluslu şirketler ve enerji endüstrisinin oluşturduğu münhasır bir kulüp tarafından alınır. Washington ne zaman dünya meselelerine müdahale edip, özgürlük ve demokrasi

71 Daha fazla bilgi için bkz. http://www.amersur.org/politica-internacional/moniz-bandeira-estados-unidos ve http://old.opera mundi.com.br/dialogosdo-sul/moniz-bandeira-o-estado-brasileiro- parecedesintegrar-se/12112016.

bayrağını dalgalandırırken kendi hâkim pozisyonunu pekiştirse, sonuç aynı olmaktadır: kaos, şiddet ve insani bir felaket.

Obama'nın başkanlık koltuğunda geçirdiği sekiz yıl, Bay İyi Adam stratejisinin önemli bir örneğidir. Obama'yı dostane, ılımlı ve hoşgörülü bir kişilik olarak sunan bir medya kampanyası, selefi George W. Bush'un ABD'nin prestijinde meydana getirdiği hasarı onardığı gibi, ondan öncekilerin izlediği aynı hegemonik politikaların örtbas edilmesine, hatta mazur görülmesine de olanak vermişti. Ulusal Güvenlik Ajansı'nın (NSA) Avrupalı liderleri gizlice dinlemesi gibi bir skandal, normalde Avrupa başkentlerinin sokaklarının Amerikan karşıtı protestolarla dolmasına sebep olmalıyken, bir basın anekdotundan ileriye gidemedi.

Moniz, Obama'nın bir yandan ABD dış politikasında kullanılan kelimeleri değiştirirken –resmi olarak "terörizmle savaş" veya "uzun savaş"tan "denizaşırı muhtemel durum harekatları"na geçiş– diğer yandan gerçekte tıpkı kendisinden önce olduğu gibi başka ülkelere müdahale etmeye ve bazı örneklerde bunu artan bir coşkuyla yapmaya devam ettiğini belirtmektedir. Bu çoğu zaman, özel harekât kuvvetlerinin kullandığı kapalı veya örtülü eylemler şeklinde ve insansız hava aracı saldırıları yoluyla yapıldı. Afganistan, Irak ve Suriye'ye on binlerce bomba atıldı ve Suudi Arabistan'a muazzam miktarlarda silah satıldı. Araştırmacı Gazetecilik Bürosu'nun tahmini değerlendirmelerine göre yalnızca Obama yönetimi zamanında Pakistan topraklarında 373 insansız hava aracı saldırısı gerçekleştirildi ve 2,089 ila 3,406 kişi öldürüldü (bunlardan 257 ila 634'ü sivil, 66 ila 78'i de çocuktu). Bazı kaynaklar ayrıca ABD hükümetinin insansız hava aracı saldırılarını aktarırken, savaşma yaşındaki bütün erkekleri sivil değil "savaşçı" saydığını ileri sürmektedir.[72]

72 Daha fazla bilgi için bkz. https://www.thebureauinvestigates.com/stories/2015-04-01/monthly-drone-report-march-015-usdrone-strikes-drop-50-as-chaos-envelops-yemen ve http://www.theatlantic.com/international/archive/2014/12/the-us-stoppedtorturing-terror-suspectsand-started-droning-them/383590.

KURAL 19

İHTİYAÇ YARATILMASI

Nasıl Silah Satılır?

"Bu hükümetin ve diğer hükümetlerin topladığı istihbarat, Irak rejiminin gelmiş geçmiş en ölümcül silahlardan bazılarına sahip olmaya ve bunları saklamaya devam ettiği konusunda şüpheye yer bırakmıyor."

–GEORGE W. BUSH

Bir devlet bir şeye bol miktarda sahip olduğu zaman, yahut o şeye kolayca erişebilir olduğu zaman, bu ürüne başka yerlerde de ihtiyaç olduğu hissini yaratmak zenginlik ve güç getirebilir. Eğer ihtiyaç gerçekte yoksa, ihtiyacın yaratılması gerekir: En ünlü pazarlama guruları, tüketicilerin hiçbir zaman ihtiyaçlarının olduğunu anlamadıkları ürünleri öne çıkarabilen kişilerdir. Jeopolitikte aynısı silahlanma için geçerlidir.

Maslow piramidi, beş ihtiyaç düzeyi tanımlar: fiziksel ihtiyaç, güvenlik ihtiyacı, ait olma ihtiyacı, saygı ihtiyacı ve kendini gerçekleştirme ihtiyacı. Bu teoriye göre, bir insan fizyolojik ihtiyaçlarından başlayarak temel ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra piramidin daha üst basamağındaki ihtiyaçlar odak noktası haline gelir ve bu kendini gerçekleştirmeye kadar devam eder. Bu, uluslararası bağlama da taşınabilir, zira ülkelerin şu ya da bu düzeyde baskı oluşturan ihtiyaçları vardır, başka ülkeler bunları kendi faydaları için istismar edebilir ve hatta bu tür ihtiyaçların ortaya çıkmasını teşvik edebilir. Ne kadar müşfik ve barışçıl olursa olsun her devletin kendisini potansiyel düşmanlardan koruması gerekir. Her zaman, muhtemelen hiçbir zaman kullanılmayacak olan bir usta işi savunma ekipmanları cephaneliği sunmaya hazır büyük bir silah endüstrisi bulunan başka bir devlet olacaktır. Eğer savunmasız haldeki devlet kendisini koruma ihtiyacına ikna edilemezse, daha güçlü olan bir ülke ona, yakın bir saldırı olasılığını hatırlatma özgürlüğünden yararlanabilir.

Bir ihtiyaç yaratmak çoğu zaman, bir düşman yaratmayla yan yana gider ve "komşuyu sefilleştirme" stratejisiyle üst üste biner. Silah satan ülkeler düşmanlıkları körükler ve tehditleri altını çi-

zerek vurgular, çünkü onlar korkudan kazanç sağlar: Güney Kore'nin Kuzey Kore korkusu, Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkelerinin İran korkusu, Kolombiya'nın Venezuela korkusu, Polonya, Baltık ülkeleri ve Ukrayna'nın Rusya korkusu ve Hindistan'ın Çin korkusu gibi.

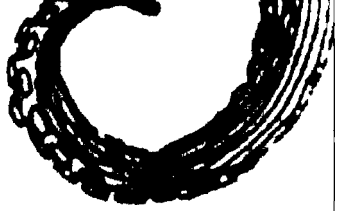
Amerikalı Yazar Eliot Weinberger, ABD hükümetinin 2003 yılında kamuoyunu Irak'ı işgal etme ihtiyacına ikna etmek için bir dizi şüpheli "gerçeği" nasıl yaydığını hatırlatır. Bunlardan biri, Irak'ın Nijer'den yoğunlaştırılmış uranyum oksit satın aldığı iddiasıydı, ki Weinberger bunun gerçek dışı olduğuna inanmaktadır. Bir diğeri, santrifüj olarak kullanılmaya elverişli alüminyum borularının bulunduğuydu; bu doğruydu, ancak söz konusu boruların kullanılma amacı bu değildi. Mobil biyolojik laboratuvarlardan söz ediliyordu, oysa bunların meteoroloji balonları için helyum ürettikleri kanıtlanmıştı. İnsansız uçak filosu gibi görünen şeyin tek, büyük ve kullanılamaz haldeki bir uçak olduğu ortaya çıkmıştı. Saddam'ın iddia edilen yer altı sığınakları labirenti yoktu ve işaretsiz toplu mezarlara gömüldüğü iddia edilen 400 bin cesetten yalnızca 5 bin tanesi bulundu. Weinberger'e göre tüm bunların en gülünç kısmı, 2001-2005 yılları arasında ABD Dışişleri Bakanı olarak görev yapan Colin Powell'ın "sağlam bilgi kaynağı" olduğunu iddia ettiği ana kaynağın, o tarihten on yıl önce bir lisansüstü öğrencisi tarafından yazılmış bir tez olmasıydı.

Kongre Araştırma Servisi'nin yaptığı bir çalışmaya göre Washington yalnızca 2015 yılında 46 milyar dolar değerinde silah sattı ve Pentagon 2016 yılında satışların aynı çizgide devam ettiğini doğruladı. Obama yönetimi altında ABD'li şirketler 278 milyar dolarlık silah satışı yaptı: Bu Bush döneminde yapılanın iki katından fazlaydı. Bu silahların çoğu, terörizmle mücadele veya ülkeleri İran saldırısından koruma çerçevesinde Ortadoğu ülkelerine gönderildi. Nitekim, Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü'ne (SIPRI) göre, 2012-2016 yılları arasında önde gelen silah alıcıları Suudi Arabistan (bazı tahminlere göre ABD, Oba-

ma'nın başkanlığı altında geçen sekiz yıl boyunca Suudilere değeri 120 milyar dolara varan silah sattı), Birleşik Arap Emirlikleri ve Türkiye'ydi. Selefinin dümen suyundan giden Trump, Mayıs 2017'de Suudilere 110 milyar dolar değerinde yeni silahlar satacak bir antlaşmayı imzaladı. Trump bir ay sonra, Körfez bölgesi krizdeyken, Katar'a maliyeti 12 milyar dolar olan otuz altı adet F-15 savaş uçağı sattı.

Temel beşeri ihtiyaç olan güvenlik ihtiyacı devletler tarafından da istismar edilir. Ana akım siyasi söylemler, barış ve tedrici silahsızlanma çağrısı yapar, ancak silah endüstrisi ABD'ye her yıl milyarlarca dolar kazandırırken bu kulağa pek makul gelmemektedir. Dünya liderleri bir yandan Birleşmiş Milletler gibi forumlarda barıştan söz ederken, diğer yandan savunma bütçelerini arttırmaktadır. Askeri ürünlerinizin erdemlerinin reklamını yapmanın, onların halihazırda devam eden savaşlarda kullanmaktan daha iyi bir yolu yoktur. Örneğin Suriye şu anda yeni teçhizatlar için gerçek bir test sahasıdır.

Her ne kadar ihtiyaç yaratma stratejisi teknoloji gibi başka sektörlere de taşınabilir olsa da, bu stratejinin askeri alanda ve jeopolitik alanında kullanılması, ekonomik çıkarların devletleri çeşitli durumları kendi menfaatlerine kullanmaya nasıl yönelttiğinin en açık örneğini teşkil etmektedir. Neredeyse sınırsız üretim kapasitelerine erişen dünya güçleri, büyük çaplı üretimin büyük çaplı tüketimi gerektirdiğini ve hiçbir şeyin –aynı zamanda büyük çaplı yeniden inşa ihtiyacını da yaratan– organize yıkımdan daha fazla tüketim sağlamadığını anlıyorlar. Savaş, her zaman kârlı bir iş olagelmiştir.

KURAL 20

ÇILGIN ADAM

Rakipleriniz Nasıl Devamlı Tahminler Yürütür Halde Tutulur?

"Davranışlarınızı değiştirin. Bu, başkalarının, özellikle de rakiplerinizin kafasını karıştırır."

–BALTASAR GRACIÁN

Kral Davud'dan Ulysses'e ve Arap matematikçi ve astronom İbni Heysem'e kadar pek çok klasik figür, zor bir durumdan kurtulmak veya belli bir amaca ulaşmak için deliymiş gibi davranma tekniğini kullanmıştır. Günümüzde de pek çok kişi aynı taktiği uygulamakta, bazen de bunu tümüyle bilinçli olmayan bir şekilde yapmaktadır: Etrafınızdaki insanlara akli dengenizin yerinde olmadığı ve hakir görünmenize acımasızca ve orantısız bir şekilde tepki vereceğiniz izlenimi vermek sizi daha azametli bir konuma getirecektir. Bu strateji yöneticiler, şefler ve işletme liderleri tarafından, astlarını ve hazırlıksız rakiplerini kendilerine boyun eğdirmek için sıklıkla kullanılır. Aynı zamanda tehdit edici durumlardan kaçınmak için de kullanılabilir; sahte bir zihinsel yetersizlik görüntüsü çoğu zaman kendi haline bırakılma veya göz ardı edilme sonucu getirir. Yine bu kavramlar da jeopolitik alana uygulanabilir.

"Çılgın Adam" Nixon

Nixon ve Kissinger'un verdiği isimle "çılgın adam stratejisi", Nixon'ın dış politikasının tanımlayıcı bir karakteristik özelliğiydi. Bu strateji, Sovyetler Birliği'ni, dengesiz gibi görünen Nixon'ın yanıtının öngörülemez ve çılgınca olacağı korkusuyla ABD'ye saldırmaktan caydırmanın bir aracı olarak kullanılıyordu. Taktiğin başarılı olması için çılgın adamın risklerden ve sonuçlardan bağımsız olarak her türlü uç davranışa gitmeye hazır olduğu izlenimini vermesi gerekir. Nixon örneğinde bu taktik, elinin altında büyük çaplı bir nükleer cephaneliğinin bulunmasına dayanıyor-

du. Öteki dünya liderlerinin Nixon'ın bu cephaneliği kullanmaya hazır olduğuna inanması ve bunu yapmasından korkmalarının sağlanması için Nixon'ın yeterince kararsız ve rahatsız edici şekilde hareket etmesi gerekiyordu. 1968 başkanlık kampanyası esnasında Nixon Vietnam Savaşı'nı sonlandırma vaadinde bulunmuştu, ancak göreve başladıktan bir yıl sonra savaş halen devam ediyordu ve Sovyetler Birliği'nin desteklediği Kuzey Vietnam ile ABD'nin desteklediği Güney Vietnam arasında bir barış antlaşması yapılabileceğinin hiçbir alameti yoktu. Nixon, çılgın adam stratejisini devreye sokmaya karar verdi: Nükleer butonuna basmaktan korkmayan radikal ve şiddetli bir anti-komünist olduğu yönünde şayialar yaydı. Bu ün, hem Nixon'ın kendisi, hem de onun Ulusal Güvenlik Danışmanı Henry Kissinger tarafından titizlikle şekillendirildi.

Çılgın adam teorisi, 1950'lerin ortalarından itibaren, nükleer silah yarışına ilişkin tartışmalarda Kissinger'ın akademik çevreleri tarafından da tartışıldı. Strateji, matematiğin rekabetçi durumlarda benzer senaryolarda yapılan seçimler temelinde alınacak kararları öngörmeyi amaçlayan bir kolu olan oyun teorisinden doğmuştu.

19 Nisan 1972 tarihinde Nixon, Kissinger'a, Kremlin'deki mevkidaşına ulaştırmak istediği mesajı verdi. Resmi kayıtlara göre o gün öğleden sonra Ulusal Güvenlik Danışmanı, ABD'deki Sovyet Büyükelçisi'yle beraber Moskova'ya uçtu. Uçuş esnasında Kissinger ve Nixon, Rusların dinlediğini bildikleri ve ABD Başkanı'nın gerekmesi halinde Kuzey Vietnam'a nükleer bomba atma tehdidinde bulunduğu bir telefon görüşmesi sahneledi. Nixon, Sovyetler'in kendisinin elinden geleni yapacağına inanmasını istiyordu; bundan sonra da Kissinger, "çılgın" Nixon'ı zapt etmesine yardım etmeleri için Sovyetler'in sağduyusuna seslenebilecekti. Nixon'ın Genelkurmay Başkanı Harry Robbins Haldeman, daha ileride, Nixon'ın Kuzey Vietnamlıları savaşı bitirmek için her şeyi yapabilir noktaya geldiğine inandırma planından gurur duyduğunu

söyleyecekti. Ancak Kuzey Vietnam'lılar da her şeyi feda etmeye hazırdı ve her iki taraf da maliyetli ve yıkıcı askeri operasyonlarına devam etti. Bunlardan biri de, ABD'nin 18-29 Aralık tarihleri arasında Noel dışındaki günlerde Kuzey Vietnam'a en az 20 bin ton patlayıcı attığı 1972 tarihli Noel bombardımanıydı. Resmi rakamlara göre 1,600 Kuzey Vietnamlı hayatını kaybetmişti, ancak gerçek rakam muhtemelen bundan daha yüksekti. Ertesi yıl 8 Ocak tarihinde taraflar nihayet barış görüşmeleri için müzakere masasına oturdu.

Trump Çılgın Adam Stratejisini mi Uyguluyor?

7 Nisan 2017 tarihinde ABD, Suriye'deki Esad rejiminin önceki gün kendi halkına karşı gerçekleştirdiği iddia edilen kimyasal silah saldırılarına yanıt olarak bu ülkede bulunan Şayrat hava üssüne saldırı düzenledi ve iki destroyerden elli dokuz Tomahawk seyir füzesi fırlattı. Bu, daha önce Suriye'ye askeri müdahale düzenlenmesine ve daha genel olarak ABD'nin kendi ulusal güvenliğini doğrudan ilgilendirmeyen askeri girişimlere dahil olmasına karşı çıkmış olan Donald Trump için tam bir çark ediş anlamına geliyordu.

Birdenbire fikrini değiştiren Trump, dünyayı şaşırtıp, olguların bağımsız olarak incelenmesini beklemeksizin ve müttefiklerine veya BM'ye danışmaksızın, egemen bir ülkeye karşı acele içinde saldırı düzenledi. Her ne kadar jeopolitik çıkarlar (Rusya'yla rekabet, bölgedeki İran yayılmacılığı ve Şii grupların güçlenmesinin İsrail'i tehdit etmesi) devrede olsa da ve ülke içi siyasi meseleler (başkanlık seçimi esnasında Putin'le ilişkisinin tartışılması ve kendisinin de parçası olduğu Cumhuriyetçi Parti'den ve diğer lobi gruplarından gelen baskı) dikkate alınmış olsa da, Başkan Trump'ın çılgın adam stratejisini kullanmış olması gayet mümkündür. Eğer böyle olduysa, bu eylem, potansiyel hasımların onun kendilerine karşı nasıl davranabileceği konusunda da-

imi bir endişe halinde tutulması amacıyla, öngörülemezliğinin stratejik olarak ortaya konulması olarak görülebilir.

Trump'ın tuhaf davranışlarının içgüdüsel mi yoksa stratejik mi olduğunu söyleyebilmek için nasıl çok erkense, onun Amerika'yı bir tür soyutlanma politikasına götürme sözünü tutma ya da tersini yapıp kesin bir müdahalecilik sürecini başlatma yollarından hangisine gireceğini söylemek için de aynı şekilde çok erkendir.

Yoksa Kuzey Kore de mi Aynı Oyunu Oynuyor?

Kuzey Kore, halihazırda çılgın adam stratejisini kullanan bir devlete verilebilecek önemli bir örnektir. Kim Jong-un, nükleer testlerini ve füze rampalarını, kendisiyle karşı karşıya gelinmesi halinde neler yapabileceği konusunda hasımlarını ikaz etmek için gururla kamuoyuna sergilemektedir.[73] Peki eğer diğer taraf da onun blöfünü görürse ne olur, çılgın adam geri çekilir mi? Ya gerçekten deliyse ve tehditlerini yerine getirirse? Böyle bir durumda vaziyet tümüyle bozularak, bir tarafta Kim Jong-un, diğer tarafta Trump'ın olduğu şekilde, birbiriyle ters düşen çılgın adam stratejilerinin çatışması halini alabilir. Önce diğer tarafın göz kır-

73 ABD de (ki Kore yarımadasında ve yakınlarındaki gemilerde askeri tesisleri bulunmaktadır), Güney Kore de, Japonya da hiçbir zaman Kuzey Kore'nin füze testlerine karşı füzesavar kapasitelerini –Bölge Yüksek İrtifa Hava Savunması (THAAD), Aegis sistemi ve Patriot füzeleri– kullanma ihtiyacı duymamıştır. Bu muhtemelen, seyir halindeki balistik füzeleri yok edecek sistemlerin kapasitesini hem Kuzey Kore'den, hem de Çin ve Rusya'dan gizlemeyi amaçlayan stratejik bir karardır. Muhtemelen sistemler, Kuzey Kore'nin füzelerinin bu ülkelerden birinin topraklarını doğrudan vurması yönünde gerçek bir tehdit olmadığı müddetçe kullanılmıyor halde kalacaktır. Pekin ve Moskova hiç şüphesiz Washington'ın nükleer bir saldırıya nasıl tepki vereceğini bilmek isteyecektir: Silahlarını önleyici bir şekilde nasıl kullanacağı, nükleer kapasiteye sahip bir düşmana karşı, bu silahları nötralize etmek ve kullanılmalarını engellemek amacıyla konvansiyonel ve sibernetik saldırıları nasıl gerçekleştireceği ve ABD halkı ile dünyanın geri kalanının yeni bir nükleer silah kullanımına nasıl tepki vereceği, zihinlerdeki soru işaretleri olacaktır. Füze fırlatma ve nükleer testler gerçekleştirme, Pyongyang'a geçmişte olduğu gibi müzakere etme ve ekonomik yardım talep etme imkânı veren bir koz sunmaktadır.

pacağı kanaatiyle devamlı olarak işi ciddiye bindirmek yoluyla, en sonunda açık çatışma noktasına varabilirler.

***

Düşmanlarınızı, sizin çıkarlarınıza saygı göstermeleri veya yapmalarını istediğiniz şeyi yapmaları için korkutmak, bugün de kullanılmaya devam eden kadim bir stratejidir. Bu strateji jeopolitik alanında, atom bombasının meydana getirdiği yakın tehlike sebebiyle nükleer çağda bilhassa geçerli hale gelmiştir. Çılgın adam stratejisi kısa vadede kârlı olabilir, ancak hasımlar kademeli olarak muhtemel sonuçları öngörmeyi öğrenirler ve zaman zaman kendi provokatif numaralarını da yaparlar. Karşı taraflar, özellikle parlamentoya veya kamuoyuna hesap verme ihtiyacı duymayan grupları veya ülkeleri temsil ediyorlarsa, aynı stratejiyi daha ileriye de götürebilirler.

Son kertede bu strateji türü diplomasinin ve müzakerenin başarısızlığı olarak görülebilir ve stratejiyi uygulamaya sokanın kendi kendisini yok etmesi sonucunu getirebilir. Bir caydırıcı olarak öngörülen çılgın adam hareketleri en sonunda, çokça izlenen istikrarsız, benzeri görülmemiş ve hatta intihar niteliğinde yanıtların bundan farksız olduğunu göstermesi durumunda ters tepebilir. Uzun vadede çılgın adam stratejisi, yakınlığın ürettiğinden daha fazla düşmanlık üretir. Genellikle gölgede kalmayı tercih eden geleneksel müttefikler ve ülkeler, nerede durduklarından hiçbir zaman emin olamaz ve çılgın adam stratejisinin günün birinde kendilerine karşı dönüp dönmeyeceğini söyleyemez.

KURAL 21

ŞAMPANYA KADEHLERİ KULESİ

Herkesin Fayda Sağlayacağı Şekilde Nasıl Yönetilir?

"Eğer bir parti düzenliyorsanız, hizmetkârlarınızın da bir fayda edinmesini sağlayın."

–KARDİNAL MAZARIN

Zihninizde, şampanya kadehlerinden piramit şeklinde bir kulenin yapıldığı göz alıcı bir parti canlandırın. Burada şampanya en üstteki kadehe dökülüyor ve oradan aşağıdakilere damlıyor. Eğer her misafir tam dolu bir kadeh alırsa hiçbir sıkıntı yaşanmıyor. Politikada ve uluslararası ilişkilerde de buna benzer bir süreç yaşanır: Süreç gücün, fikirlerin, kültürün ve kaynakların paylaşılmasına, yahut en azından başka devletlerin bunların kendileriyle paylaşıldığına inandırılmasına dayanır. Bu ödüller alt basamaklara yeterli miktarda ulaştığı müddetçe, protesto veya devrim olmayacaktır. Hayali şampanya kulesi, yalnızca en alttakilerin adil paylarını aldığı müddetçe ayakta kalacaktır.

"Vassal" devletlerinden birinin veya birkaçının ilk zayıflık alameti karşısında kendilerini arkadan bıçaklayacağından daimi olarak korkan süper güçler, zenginliklerinden arta kalanların öteki ülkelerin yöneticilerine devredilmesini sağlayacaktır. Layıkıyla tatmin edilen bu yöneticiler, halkları arasında ortaya çıkan her türlü anti-emperyalist hissiyatı söndürecek ve istikrarı garanti edecektir.

Uyutucu Eğlence

"Uyutucu eğlence" stratejisinin geçmişi, sınıflar arasındaki eşitsizliğin yalnızca zenginlerin herkes için düzenlediği şenlikler ve ziyafetler sebebiyle tahammül edildiği Antik Yunan'a kadar gider. Daha ileride, "everjetizm" –Yunanca kökenli, bir bütün olarak şehir devleti için iyilik yapma isteğini tanımlayan bir kelime– ey-

lemleri yoluyla topluluğun hayatta kalabilmesini sağlayan yurttaşlara siyasi haklar tanınmıştır.

Bu stratejinin uygulaması, toplumun hayatta kalmak için zengin bireylerin servetine değil, fetihlerin cömertliğine bağlı olduğu Antik Roma'da farklıydı. Kaplan'ın değerlendirmesine göre Roma İmparatorluğu'nda halkın isyan etmesini önleyen şey, imparatorluğun tebaasına liberal bir tarzda muamele etmesiydi. Uyutucu eğlence ("*panem et circenses*" [İngilizce "*bread and circuses*", tam karşılığı "ekmek ve sirkler"-ç.n.]) terimini tasarlayan Romalı şair Juvenal, bu terimi, imparatorların huzursuzlukları hafifletmek için kitleleri eğlendirme biçimini betimlemek için kullanırdı. İmparatorluğun plebler arasındaki prestijini koruması imparatorun kendisine bağlıydı ve sirk, onun tebaasıyla buluşup temas etmesinin bir yoluydu. Halkı kontrol altında tutmanın bir yolu, onlarda daha büyük bir şeye katıldıkları hissini meydana getirmektir; tatları, gösterileri, zenginlikleri ve zaferleri paylaştıklarını hissettirmektir. Eğer bu başarılı bir şekilde gerçekleştirilebilirse, sınıflar arasındaki eşitsizlik, sürdürülen savaşlar ve iç politika meseleleri ender olarak sorgulanır. Roma'ya tahıl temin eden büyük altyapı çalışmaları, iki tekerlekli araba yarışlarıyla, müzik ve tiyatro performanslarıyla ve toplum içinde gerçekleşen idamlarla birleşerek, insanları kontrol altında tutan bir jest politikaları sistemi meydana getirirdi.

Modern dünyada uyutucu eğlencenin pek çok örneği vardır. Bazı yazarlar Roma İmparatorluğu'nu, fast food tarzı yemek rejimiyle, gündelik şiddetle ve Amerikalıların çoğunun askeri müdahalelerin ve ölümcül insansız hava aracı saldırılarının rasyonelliğini –adeta bunları sorgulamak bir biçimde toplumlarını zayıflatacakmışçasına– sorgulamamasını sağlayacak şekilde askerlerinin fetişleştirilmesiyle ABD'ye benzetmektedir.

Sıvı Altın

Şampanya kulesi metaforu, akıllara zamanımızın sıvı altınını getiriyor: petrol. Dev petrol rezervlerine sahip ülkelerin liderleri –

ister siyasi liderler, ister kraliyet liderleri olsun– oldukça konforlu bir hayat sürmektedir. Bazıları elde ettikleri kazançları halklarıyla paylaşma arayışındadır, ancak halklara başka ülkelerde sahip olunan türden özgürlükler ve temel haklar sunulmayabilmektedir.

2005 yılında Suudi Arabistan, tüm masrafları petrolle karşılanacak şekilde, her yıl 200 bin Suudi vatandaşının yurtdışında eğitim görmesini sağlayacak bir programı hayata geçirdi. Bu program, her ne kadar petrol fiyatlarının düşüşü sebebiyle bazı sorunlarla karşılaşsa da, on yıldan uzun zamandan beri sürdürülüyor. Kuveyt, 2011 yılında bütün vatandaşlarına 3,500'er dolar vererek, zengin Körfez ülkeleriyle Ortadoğu'nun geri kalanı arasındaki servet eşitsizliğinin daha da görünür hale gelmesini sağladı. Bu tür girişimlerin bir ülkenin zenginliklerinin paylaşılması anlamına mı geldiği yoksa yalnızca hükümetin destek satın almasının bir yolu mu olduğu konusunda meşru soru işaretleri bulunuyor. Her Kuveyt vatandaşı evlenir evlenmez hükümetten bir ev temin etme veya ev satın alacak kredi alma hakkına sahip, ancak şu anda yüz binlerce kişi bekleme sırasında yer alıyor. Petrol fiyatlarının düşüşü, son yıllarda Kuveyt ve Suudi Arabistan'ın bu tür avantalar vermesini zorlaştırdı. Şampanya alttaki kadehlere akamaz hale gelince, insanlarda piramidi devirme isteği ortaya çıkabilir.

Yolsuzluğu Paylaşmak

Nepotizm, görevi kötüye kullanma ve siyasi kayırmacılık, yoz hükümetlerde kurumsallaşmış olgulardır. "Şampanya kulesi stratejisi", sahtekârlıkta herkesi suç ortağı haline getirmek için piramidin en altındakileri küçük yolsuzluk fiilleri gerçekleştirmeye zorlamaya çalışır, eğer toplumun alt basamaklarında bulunanlar yukarıdakileri hesap vermeye çağıracak ahlaki yetkinlikten yoksunsa, siyasi ve ekonomik elitlerle yargı elitleri devlet hazinesinden zenginlik sağlamaya devam edebilirler. Aynı şekilde, yönetici

parti, yolsuzluğun tümüyle farkında olan, ancak şampanya onlara doğru akmaya devam ettiği müddetçe bunu umursamayan insanların oylarını almak yoluyla iktidarda kalır.

KURAL 22

KATIR VE EYER ÇANTALARI

Halk Savaş İçin Nasıl Bir Araya Getirilir?

"Eğer daha fazla asker düşünseydi, saflarımızda bir tek kişi bile kalmazdı."

–PRUSYA KRALI I. FRIEDRICH

Bazı katırlar, sırtlarına eyer çantası konulmasın diye tekme atar, ısırır ve şaha kalkar. Hayvanın sahipleri "sopa ve havuç" yaklaşımını deneyebilir, ancak en sonunda hayvanın inatçılığı karşısında pes edeceklerdir. İşe uygun olmadığına herkesi ikna eden katır rahat bırakılacak, belki gidip otlamasına izin verilecektir. Ancak artık sahibinin hiçbir işine yaramadığı için en sonunda itlaf edilecektir.

Bazı başka katırlarsa eyer çantası takmaya kolayca ikna edilir. Bazıları daha iyi bir ahır, daha kaliteli yemler ve daha fazla özgürlükle kandırılırken, başkaları sevilip okşanarak kazanılır. Zavallı hayvan hayatının geri kalanında ağır yükler taşımaya mahkûm olacaktır ve eğer günün birinde tükenmiş, hastalanmış ya da yaşlanmış haliyle ağır çantaları üzerinden atmaya kalkarsa, sahibi onu hain ve yüz karası diye kötüleyecektir. Eğer çantaları taşımazsa varacağı yer mezbaha olacaktır.

Buradaki temel nokta, sırtına eyer çantalarının yüklenmesine izin veren katırın onları bir daha hiçbir zaman sırtından atamayacak olduğudur. Çantalar onun vücudunun bir parçası haline gelir ve eğer buna tepki vermeye kalkarsa, sahipleri yıllardır verdiği hizmet için hiçbir minnet duymaksızın ondan nefret edecektir.

İdeal katır tepki vermeme eğilimindedir ve yaşadığı hayattan epey memnun gibi görünür. Aynı şey askeri personel için de söylenebilir. Kendilerini, gerektiğinde uğruna hayatlarını feda edecekleri bir tür kutsal görev içinde görenler vardır. Askerlik, 17. yüzyıl İspanyol oyun yazarı Pedro Calderón de la Barca tarafından "onurlu insanların dini" olarak tanımlanmıştır. Askerler onurlu olabilse de, emirleri verenlerin motivasyon kaynağı genel-

de çok da onurlu olmayan çıkarlardır. Askeri personel, kendilerinin savaşa gitmesinin arkasındaki jeopolitik ve ekonomik çıkarları düşünmeme eğilimindedir; onlardan, amaç ne olursa olsun, en yüksek derecede fedakârlıkta bulunmaları beklenir.

Bütün ordular, birliklerini dava için her şeylerini vermeye hazır olmaları gerektiğine ikna etmenin yollarını bulmuşlardır. Ordular nizami birlikler için, zekâları ancak fonksiyonlarını yerine getirmeye yetecek askerler arar.

Bir ülke, kendi ihtiyaçları ve çıkarları için değil, işbirliği arayışında olduğu bir büyük gücü hoşnut etmek için bir askeri girişime yöneldiği zaman, yaptığı şey özü itibariyle eyer çantalarını takmaktır. Böyle ülkelerin üzerlerindeki yük, genellikle yeni düşmanlar biçimini alacak şekilde giderek ağırlaşır ve ülkeler, kendi toprakları içinde terörist saldırıların gerçekleşmesiyle sonuçlanabilecek, çok uzaklardaki çatışmalara sürüklenir.

Dünya çapında, ülkelerin katılmayı kabul ettikleri misyonu düşünmedikleri, sayısız barış koruma veya düşük yoğunluklu muharebe operasyonu halihazırda sürmektedir; katılan ülkelerin düşündüğü tek şey, sürecin merkezinde olan güçlü ülkenin yakınlığını kazanmaktır.

Fransız Yazar Gabriel Chevallier, *Korku* (1930) isimli otobiyografik romanında, kendisinin ve yol arkadaşlarının Birinci Dünya Savaşı'nda savaşırken deneyimlediği zorlukları betimler. Romandaki askerler acınası siperlerde hayata tutunmaya çalışır, kendilerini ölüme götüreceği neredeyse kesin olan hücum emrini beklerken korku onları içten içe kemirir. Bu esnada, cepheye gönderilmemeyi başarabilmiş olanlar savaştan bir düzeyde fayda sağlamıştır ve savaşçı değerlerini öven konuşmalar yapıp asker toplamaktadır. Chevallier kitabının giriş kısmında şunları yazar:

Ben gençken bize –bizler cephedeyken– savaşın öğretici, arındırıcı ve ıslah edici olduğu anlatılmıştı. Bu boş lafların sonuçlarını hepimiz gördük: vurguncular, silah tüccarları, kara borsa, ihbarlar, ihanetler, idam mangaları, işkence; ve elbette tüm bun-

ların yanında açlık, verem, tifüs, terör, sadizm. Ve kahramanlık, bu doğru. Ama az miktarda ve istisnai bir kahramanlık, devasa miktardaki kötülüğü telafi etmez. Bunun yanında, gerçek kahramanlığa uygun insanların sayısı çok azdır.

Chevallier, karakteri Jean Dartemont'un ağzından acı bir şekilde konuşurken, "eyer çantası stratejisi"ne bir örnek verir:

> İnsanlar aptal ve cahildir. Istırap çekmelerinin sebebi de budur. Düşünmek yerine, kendilerine söylenen her şeye, kendilerine anlatılan her şeye inanırlar. Ölümcül bir şekilde kölelikten haz alır biçimde, efendilerini seçerler. İnsanlar koyundur. Orduları ve savaşları mümkün kılan budur. Onlar, kendi ahmak uysallıklarının kurbanı olarak ölürler.

Savaş hiledir

Kıdemli bir savaş muhabiri ve Pulitzer Ödülü sahibi olan ABD'li Gazeteci Chris Hedges, "*The Real Enemy is Within*" [*Gerçek Düşman İçeridedir*] başlıklı makalede şunları yazmıştır:

> Savaş yanlıları ve savaştan kâr sağlayanlar bizim en büyük düşmanlarımızdır. Onlar, ırkçılıkla güçlendirilen korkuyu, sivil özgürlükleri ortadan kaldırma, muhalifleri ezme ve son kertede demokrasiyi ortadan kaldırma çabalarında araç olarak kullanırlar. Silah üretmek ve askeri yayılmacılığı finanse etmek için kaynakları, bilimsel ve teknik uzmanlığı ve hükümet fonlarının orantısız bir kısmını bu yöne sevk etmek suretiyle ülke içi ekonomiyi mahvederler. Lockheed Martin, General Dynamics, Raytheon ve Northrop Grumman gibi şirketleri zenginleştirmek amacıyla, beyhude, onlarca yıl süren savaşları yürütmek için orduyu kullanırlar. Savaş ticari bir iştir. Ve generaller emekli olduklarında tahmin edin nereye çalışmaya giderler? Kârlar şişer. Savaş asla durmaz. Yeryüzünün büyükçe parçaları bir bütün halinde dehşet içinde yaşar. (...) Ordunun kasları, küresel şirketlerin bir yandan

> yoz ve gaddar kukla rejimler eliyle halkları boyunduruk altında tutmaya devam ederken diğer yandan pazarlarını genişletmelerine hizmet eder.[74]

İlerici ve barış yanlısı olarak görülen birinin kendisini bu şekilde ifade etmesinde fazla şaşırtıcı bir şey yoktur, ancak çok daha dikkat çekici olan şey, neredeyse aynı hislerin yıllar önce Amerikalı bir general tarafından da ifade edilmiş olmasıdır. Tümgeneral Smedley Darlington Butler, ABD Deniz Piyade Teşkilatı'nın bir mensubu, Amerikan tarihindeki en genç yüzbaşı ve en çok madalya takılmış askerdi; aynı zamanda, savaştaki göz alıcı kahramanlığı sebebiyle, ülkede verilen en yüksek madalya olan Şeref Madalyası'na iki kez layık görülmüş iki deniz piyade mensubundan biriydi.

Butler, aktif görevden emekliye ayrıldıktan sonra, 1935 yılında, daha ileride *War Is a Racket* [*Savaş Bir Vurgundur*] isimli bir kitap haline gelecek olan, Amerika'nın silahlı kuvvetleri Wall Street'e fayda sağlamak için kullanmasını eleştiren bir konuşma yaptı.[75] Butler bu konuşmasında, Washington'ın Latin Amerika'ya yalnızca önde gelen Amerikalı şirketlerin çıkarlarını tatmin etmek için müdahale ettiğine ve işadamlarının orduyu kanlı muharebelere göndermekten nasıl istifade ettiğine dair ayrıntılar sunuyordu. Tümgeneral Butler'ın konuşması şöyle başlıyordu:

> Savaş bir vurgundur. Her zaman öyle olmuştur.
>
> Vurgunların belki de en eskisi, kolaylıkla en kârlı olabileni ve kesinlikle en korkunç olanıdır. Uluslararası ölçekteki tek vurgundur. Kârların dolar cinsinden, kayıplarınsa can cinsinden hesaplandığı tek vurgundur.

74 Hedges, "The real enemy is within", *Truthdig*.

75 Tam versiyon şu linklerde mevcuttur: https://archive.org/stream/WarIsARacket/WarIsARacket_djvu.txt ve https://www.ratical.org/ratville/CAH/warisaracket.html.

Bence vurgun en iyi, insanların çoğunluğuna göründüğü gibi olmayan şey şeklinde tanımlanabilir. Neyle ilgili olduğunu yalnızca "içerideki" küçük bir grup bilir. Çok sayıda insanın pahasına, çok az sayıda insanın faydasına olacak şekilde yürütülür. Az sayıda insan, savaştan dev servetler edinir.

[Birinci] Dünya Savaşı'nda bir avuç insan çatışmanın kârını topladı. Dünya Savaşı esnasında Amerika Birleşik Devletleri'nde en az 21 bin yeni milyoner ve milyarder ortaya çıktı. Çok sayıda insan kandan elde ettiği kazançları gelir vergisi beyannamesinde kabul etti. Kaç tane başka savaş milyonerinin vergi beyannamesinde sahtekârlık yaptığınıysa kimse bilmiyor.

Bu savaş milyonerlerinden kaç tanesi omuzuna tüfek aldı? Kaç tanesi siper kazdı? Kaç tanesi farelerin istila ettiği bir çukurda aç kalmanın ne olduğunu biliyordu? Kaç tanesi top ateşleri, şarapnel parçaları ve makineli tüfek kurşunları arasında uykusuz, korku dolu geceler geçirdi? Kaç tanesi düşmanın süngü hücumunu savuşturdu? Kaçı muharebede yaralandı ya da öldü?

Ülkeler, eğer muzaffer olurlarsa, savaşlardan yeni topraklarla çıkar. Bu toprakları alıverirler. Bu yeni elde edilen topraklar azınlık tarafından –savaşta dökülen kandan paraları sızdırmış aynı azınlık tarafından– hemen kullanılır. Faturayı ise toplum öder.

Butler kitabının başka yerinde askerlik hayatını özetleyerek konuyu genişletmektedir:

Bu ülkenin en çevik askeri gücü olan Deniz Piyade Teşkilatı'nın bir mensubu olarak otuz üç yıl dört ayı görev başında geçirdim. Asteğmenlikten tümgeneralliğe kadar bana verilen tüm rütbelerde görev yaptım. Ve bu süreç boyunca zamanımın çoğunu büyük işletmeler için, Wall Street için ve bankacılar için üst sınıf güçlü adam olarak geçirdim. Kısacası ben bir vurguncuydum, kapitalizmin bir gangsteriydim. Artık bundan eminim. Askerlik meşleğinin bütün mensupları gibi, görevden ayrılıncaya kadar hiç kendi adıma düşünmedim. Ben üst kademelerden ge-

> len emirlere itaat ederken, zihni melekelerim geçici olarak askıya alınmış haldeydi. Bu, askerlik hizmeti yapan herkes için tipik bir durumdur. 1914 yılında Meksika'nın, özellikle de Tampico'nun Amerikan petrol çıkarları için güvenli hale getirilmesine yardım ettim. Haiti ve Küba'nın National City Bank'ten adamların düzgün bir şekilde gelir toplayabileceği bir yer haline getirilmesine yardım ettim. Wall Street'in çıkarına olacak şekilde yarım düzine Orta Amerika cumhuriyetinin ırzına geçilmesine yardım ettim. Vurgunculuk sicilim uzun. 1909-12 yılları arasında Nikaragua'nın Brown Kardeşler uluslararası bankacılık ailesi için temizlenmesine yardım ettim. 1916 yılında Amerikan şeker çıkarları için Dominik Cumhuriyeti'ni meydana getirdim. Çin'de Standard Oil firmasının işlerini sıkıntısız şekilde yürütebilmesini sağlayanlardan biri oldum. Bu yıllarda, arka odadaki çocukların söyleyeceği gibi, hortumum şişkindi. Geriye dönüp baktığımda, Al Capone'a birkaç tüyo verebilirmişim gibi hissediyorum. Onun yapabileceğinin en iyisi üç bölgede vurgunculuk yapmaktı. Bense üç kıtada çalıştım. Amerika için sorun şu ki, dolar burada yalnızca yüzde 6 değer kazandığı zaman huzursuzlanmaya başlıyor ve ülke dışına çıkıp yüzde 100 değer kazanıyor. Sonra bayrak doları izliyor, askerler de bayrağı.

Bunlar, kendisine öğretilen ve kendisinin de askerlerine aşıladığı onur kavramlarıyla hiçbir ilgisi olmayan amaçlar uğruna savaşması için manipüle edilmiş olmanın hayal kırıklığını yaşayan bir kahramanın acı sözleridir. Bunlar, savaşta ne kadar cesur olduysa barışta da o kadar cesur kalan bir adamın tanıklıklarıdır. General Butler kendine özgü bir örnektir, zira ne için savaşmış olduklarını gerçekten anlasalar bile çok az ordu mensubu kendilerini bu şekilde ifade etme cesareti gösterir.

Üstünüze eyer çantası konulmamasını sağlamak, büyük bir kişilik gücü, öz farkındalık, bilgelik ve bir derece maddi özgürlük gerektirir. Koşullar ve toplumsal baskılar bunları reddetmeyi imkânsız kılabilir. Fakat bu çantaların sırtına bindirilmesini gönüllü olarak tercih edenler ve yüklerinin altında mutlu bir şekilde yaşamaya devam edenler de vardır.

4. BÖLÜM

BEŞERİ ZAYIFLIĞI ANLAMAK

Tarihçi Victor Davis Hanson'a göre, savaşta kullanılan teknolojiler değişse de, "temalar, duygular ve retorik yüzyıllar boyunca aynı şekilde kalmıştır." Kibir, yanlış hesap, hırs, onur ve diğer duygusal faktörler, pek çok generali, sağduyunun aksi yönde tavsiyede bulunacağı zamanlarda savaşa girmeye yöneltmiştir.

Tıpkı savaş gibi jeopolitik de çoğu zaman rasyonaliteden çok beşeri tutkuların ve zaafların yönlendirmesi altındadır. Kararlar son kertede, ne kadar aklı başında, tarafsız, zeki ve düşünceli olurlarsa olsunlar, ellerinde olmadan yanlılık, cehalet ve anlayış yokluğu tarafından yokuşa sürülecek insanlar tarafından alınır. Hanson, antik Yunanların savaşı irrasyonel bir olgu olarak ve maddi ihtiyaçlardan çok güçlü duyguların bir sonucu olarak gördüğüne işaret eder. Barbara W. Tuchman da savaş konularında aklın "çoğu zaman rasyonel olmayan beşeri zaafların –hırs, endişe, statü arayışı, itibarını kurtarma, yanılsamalar, kendi kendine yaratılan vehimler, sabit önyargılar– karşısında boyun eğdiği"ne işaret eder. Tuchman, "her ne kadar insan düşüncesinin yapısı öncülden sonuca doğru giden mantıksal prosedür üzerine kurulu olsa da, bu, zaaf ve tutkulara karşı tümüyle dayanıklı değildir," diye ekler.

Bir diğer önemli beşeri zayıflıksa geçmişten ders çıkaramamaktır. Aşağıda bahsi geçen jeopolitik taşların üzerinden pek çok defa yürünmüştür.

BİR MİZACIN ÖNEMİ

Bir halkın mizacını anlamak, başka kültürlerle, geleneklerle, dinlerle, felsefelerle ve yaşam tarzlarıyla temas etmeyi de gerektiren

bir operasyon planlanırken hayati önem taşır. Savaş dönemindeki karakteristik özelliklerini bilmeden bir halka karşı savaşa gitmek –her ne kadar korkutucu derecede yaygın olsa da– çılgınlık olacaktır: Bilinmesi gereken bu karakteristik özellikler, insan hayatına verdikleri değer, askeri tarihlerinin nasıl olduğu, intikam almaya ne kadar arzulu oldukları, işgal altına girmeye karşı derinlere kök salmış bir nefretlerinin olup olmadığı, ne kadar sert, inatçı veya gururlu olabildikleri, tipik olarak çatışmaları şiddet yoluyla çözmeye yönelip yönelmedikleri ve benzerleridir.

"Öteki"nin zihniyetini, kaygılarını ve arzularını düzgün şekilde bilmeye ve kavramaya ilgi duyulmamaktadır. Başkalarını hakir görmeyle ve aşırı dozdaki kibirle birleşen cehalet, kendilerini dünyanın en ileri unsuru olarak gören kültürlerde bilhassa tipiktir. Bu, günümüzde Batı'ya yöneltilebilecek bir suçlamadır. Diğer yandan Barbara W. Tuchman, her ne kadar ortak özellikleri olsa da, insanların ihtiyaç ve arzularının koşullara göre çeşitlilik gösterdiğini savunur. Tuchman, Vietnam'dan bahsederken "geniş anlamıyla insanlığın Batı'nın demokratik özgürlük fikrini paylaştığı varsayımı bir Amerikan yanılsamasıydı," der. Aynısı, Batı medyasının hızlı bir şekilde halkların çoğunluğunun demokrasinin yerleşmesini istediği sonucuna vardığı, gerçekteyse çoğunluğun otokratları devirip siyasal İslam'ı dayatmak istediği "Arap Baharı" için de geçerliydi. İslamcıların yönettiği hükümetler Mısır ve Libya'da arka arkaya kontrolü ele geçirdi ve Suriye'de de aynısının meydana gelme ihtimali doğdu.

Michael Howard, savaşçıların ideal olarak, hasımlarının hislerini paylaşmak zorunda olmaksızın, meselelere onların bakış açısından bakmaya çalışması gerektiğini savunur; "kayıtsız empati sergilemek", başkasının pozisyonunu, onu savunmak, paylaşmak ya da takip etmek zorunda olmadan anlamak demektir. Bunu söylemek yapmaktan daha kolaydır, zira insanlar genellikle kendilerini başkasının yerine koyma konusunda pek de başarılı değildir.

Bolca Görülen Yanlış Anlamalar

Tarihin sunduğu çok sayıda derse rağmen dış güçler Afganistan, Pakistan, Irak ve Yemen gibi yerlerde aynı hataları defalarca tekrarlamıştır. Bu ülkelerin hepsi son dönemlerde, on yıllardır süregiden çatışmalarda sistematik bombardıman ve insansız hava aracı saldırılarının yaygınlaştığı yerlerdir.

Batı ülkelerinde genel olarak Asya, özel olarak de Müslüman ülkeler hakkında cehalet mevcuttur. Pedro Herranz, 1953 yılında yayımladığı *Status Belli* başlıklı bilimsel çalışmasında, başka yerlerdeki halkların meselelere nasıl Batılılardan farklı bir açıdan yaklaştığından bahseder. Özel olarak Çinlilerden bahseden Zbigniew Brzezinski, Çinlilerin Büyük Britanya'yla yaşadıkları Afyon Savaşları'ndan on yıl sonra gerçekleşen Japon işgaline kadar dış güçlerin elinden gelen istismarların sonucunda derin bir kültürel aşağılanma duygusu geliştirdiğini ifade eder.

Topraklarını ele geçirmek istediğiniz halkı anlamak o denli önemlidir ki, Machiavelli *Prens* isimli eserinde şu ikazı yapmıştır: "Ordularınız ne kadar güçlü olursa olsun, yeni bir toprağı işgal etmek için her zaman yerel desteğe ihtiyacınız olacaktır." Machiavelli, Milano'yu ele geçirir geçirmez kaybeden Fransa Kralı XII. Louis örneğini veriyordu; Fransa Kralı bu şehri hemen kaybetmişti; zira şehrin kapılarını kendisine açan insanlar, daha parlak bir geleceğe inanma konusunda aldatıldıklarını hissettikleri zaman onun karşısında yer almıştı. Ksenofon'un dediği gibi, insanlar herkesten fazla, kendilerini yönetmek için kendilerine karşı komplo kurduklarından şüphe ettikleri kişilere baş kaldırırlar.

Afganistan –Yahut Bir Başkasının Aklına Girmemek

Sovyetler Birliği tarihten ders çıkarmadığı gibi, Afgan halkının mizacını da yeterince dikkate almamıştı ve bu hatalar onlara, "SSCB'nin Vietnam'ı" olarak da bilinen Sovyet-Afgan Savaşı'nda (1979-89) en az 15 bin askerin hayatına mal oldu. Sovyetler, daha

önce büyük bir muharebede hiç yenilmemiş olmalarına rağmen, dışarıdan ne kadar para ve malzeme desteği almış olursa olsunlar iyi teçhizatlanmamış ve iyi organize olmamış haldeki milislere yenildiler.

Washington'ın Eylül 2001'deki terörist saldırılara yanıt olarak Afganistan'ı işgal etmede sergilediği öngörüsüzlükse, Sovyetler Birliği'ninkinden bile daha açıktı.

Yaklaşık 40 milyon kişiden (Afganistan'da 13,8 milyon, Pakistan'da 26,6 milyon) müteşekkil devletsiz bir topluluk olan Peştunlar, pek çok defa bölgedeki yabancı güçler tarafından yanlış anlaşıldı. Peştunlar 1893 yılında Britanya tarafından Durand Hattı çizildiği zaman ikiye bölündü. 1858 yılında Britanya Hindistanı'nın kurulması sonrasında Britanya hükümeti, bu ülkeyle yayılmacı Rusya arasında mümkün olduğunca geniş bir alan oluşturmaya yöneldi. Britanya, en iyi çözümün stratejik bir koruyucu işlevi görecek olan bir "tampon devlet" olacağına karar verdi; bunuysa Britanya Hindistanı ile Afganistan arasına resmi bir sınır çizerek yapabilirlerdi. Bu görev, Britanya Hindistanı'nın Dışişleri Bakanı Henry Mortimer Durand'e verildi.

11 Kasım 1893 tarihinde Durand ile Afgan Emir Abdürrahman Han arasında, Britanya Hindistanı'nın bir dış düşmandan gelecek saldırı durumunda Emir'i ve krallığını koruyacağını güvence altına alan bir anlaşma imzalandı. Ertesi gün olan 12 Kasım tarihindeyse Durand Hattı antlaşması imzalandı; ancak bu çok kısa süre içinde bir çatışma kaynağı haline geldi ve bugün de öyledir. Afganistan, topraklarının yüzde 50'den fazlasını (bugün Pakistan'ın batı yarısı olan doğu kısmının tamamını) ve deniz erişimini kaybedip, karayla kuşatılmış bir ülke haline geldi.

Antlaşma, bir insani krizi tetikledi: Yapay sınır, kültürleri ve kabileleri, özellikle de ülkenin orta ve doğu kısımlarındaki Peştunlar ile güney kısımlarındaki Beluçları birbirinden ayırdı. Sınır başlangıçta kontrol edilmesi imkânsız olacak derecede delik deşikti ve her iki tarafta yaşayan insanlar da sınırı görmezden geliyordu, ancak zaman içinde burası devasa bir sorun haline geldi ve bundan en fazla etkilenen kişiler, yabancıların getirdiği bir parçalanmaya keyfi bir şekilde maruz kalmış olmaları sebebiyle günümüze kadar kızgın halde kalmaya devam edecekti.

Ortaya çıkan sonuç, Rusları kraliyet topraklarının mücevheri olan Hindistan'dan uzak tutma yönündeki jeopolitik hedefine ulaşan Britanya için son derece olumluydu. Londra ve Moskova arasında Orta Asya'nın kontrolü için yürütülen mücadelenin başlıca kaybedenleri Afganistan ve halkı olmuştu. Afganlar, yalnızca bir sayfa uzunluğunda olan antlaşmadan çok kısa süre içinde şüphe duymaya başladı. Metin, onu Afganistan adına imzalamış olan Emir Abdürrahman Han tarafından dilinin anlaşılmıyor olmasına rağmen İngilizce yazılmıştı; antlaşmanın Afganistan'da en yaygın olarak konuşulan iki dil olan Peştu ve Dari dillerinde kaleme alınmış birer nüshası da vardı, ancak Durand, İngilizce nüshanın nihai versiyon olması yönünde ısrarcı olmuştu. Bazı Afganlar, çevirilerin içeriğinin İngilizce versiyondan biraz farklı olduğunu, özellikle de yerel dillerdeki versiyonların antlaşmanın 100 yıllığına geçerli olacağı ve bu süre dolduğu zaman Afganistan'dan alınan toprakların ülkeye geri verileceği hükmünü barın-

dırdığını ileri sürmektedir. Peştu ve Dari dillerindeki nüshalar uzun zamandan beri kayıp olduğu için bu tür iddiaların teyit edilmesi mümkün değildir, ancak her durumda günümüz Pakistan'ı bakımından böyle bir olgunun tahayyül edilmesi mümkün olmayacaktır.

Birbirini izleyen Afgan hükümetleri, sonraki antlaşmalarda Durand Hattı'nın meşruluğunu teyit etmiştir, ancak tarihin bu kesiti halen açıktır. Bölgenin daha fazla şiddet ve insani felakete tanık olması şaşırtıcı olmayacaktır.

Bugün Afganistan'da Peştunlar, Tacikler, Hazaralar, Özbekler ve Türkmenler de dahil olmak üzere çok sayıda etnik topluluk bir arada yaşamaktadır ve yalnızca Peştunların arasında, kendisini diğerlerinden ayrı gören bilinen altmış kabile, ilave olarak da yine kendilerini özgün gören 400 kadar alt kabile bulunmaktadır. Karşılığını yalnızca aile veya klanda bulan bir siyasi yapıya sahip olan Peştunlar, bağımsızlıklarıyla her zaman gurur duymuş ve başında kim olursa olsun Kabil'deki hükümetin otoritesini hiçbir zaman kabul etmemiştir.

Peştunların beş asırdan daha uzun bir tarihleri vardır; bazılarıysa Yunan Tarihçi Herodot'un yaklaşık 2500 yıl önce onların varlığını kayıt altına aldığını ileri sürmektedir. Bu topluluğun izlediği kendi yazılı olmayan hukukları olan *peştunvali*, Peştun topluluğunun sacayaklarını meydana getiren ilkeleri bir araya getirmektedir: *melmastia*, yani misafirperverlik ve misafirleri koruma vazifesi; *nanavatai*, yani kaçaklara sığınma sağlama ve *bedel*, yani size veya yakın aile fertlerinizden birine zarar veren her türlü saldırı, hırsızlık, yaralama veya öldürme fiilinin öcünün alınması. Bu son kavram halen Batılıların çoğu tarafından ancak sınırlı düzeyde anlaşılabilmektedir.

Bir Peştun erkeği üzüntü verici bir şeyin kurbanı olduğunu hissederse, özellikle de söz konusu olan bir yakınının ölümüyse, bu kişi ne kadar zaman alırsa alsın intikam almak zorundadır. Ne zaman bir Peştun grubu saldırıya uğrasa, yakınları ahlaki olarak kendilerini, saldırının faillerinden veya onların ülkesinden

intikam almak zorunda hisseder. İngiliz Yazar Aldous Huxley, "Savaşlar çatışmayı bitirmez; çoğu zaman meydana getirdikleri sonuç, bir intikam savaşının patlak vermesini kaçınılmaz kılan adaletsiz bir barış olur," diye yazıyordu. Bunun Afganistan kadar doğru olduğu başka bir yer yoktur.

Tarihin yakından incelenmesi, Sovyetleri ve Amerikalıları bu kabileler üzerinde tahakküm kurma arayışı konusunda ikaz edebilirdi. Winston Churchill 1897 yılında Afganistan'a yaptığı bir seyahat sonrasında Peştunlar hakkında elde ettiği izlenimleri şu şekilde betimlemişti:

> Kendini korumanın geçici bir barışı gerektirdiği hasat zamanları dışında Peştun kabileleri her zaman özel veya toplumsal savaş halindedir. Her adam bir savaşçı, bir politikacı ve bir teologdur. Her büyük ev gerçek bir kaledir. (...) Her köyün kendi savunması vardır. Her aile kendi kan davasını, her kabile kendi kavgasını besler. Çok sayıda kabile ve kabileler topluluğunun hepsinin diğerleriyle görülecek bir hesabı vardır. Hiçbir şey hiçbir zaman unutulmaz ve ödenmeden kalan çok az borç vardır.

General David Petraeus 2003 yılında, ABD'nin 101. Hava İndirme Tümeni'nin komutanı olarak Irak'a vardı. West Point Askeri Akademisi mezunu olan Petraeus, Princeton Üniversitesi'nde yüksek lisans ve doktora derecelerini almış, doktora tezi de "Amerikan Ordusu ve Vietnam Dersleri" başlığını taşımıştı. Petraeus, Irak'a geldiği zaman bu ülkenin ölümcül şiddet ve kaosa saplanmış olmasından tedirgin olmamış gibi görünüyordu: Musul'un, gayrinizami harp konusunda öğrendiği her şeyi pratiğe dökmesi için ideal bir fırsat sunduğunu biliyordu. İlham kaynağı, Fransız albay David Galula'nın 1964 yılında yayımladığı *İsyanla Mücadele Savaşı: Teori ve Pratik* başlıklı kitaptı. Galula Çin, Yunanistan ve Hindiçin'de kullanılan yıkıcı taktikleri inceleyerek on yıl geçirdikten sonra, daha ileride kitabında ana çerçevesini sunacağı taktikleri deneyeceği Cezayir'e gönderilmişti. General Petraeus'un

Aralık 2006'da yayımladığı *ABD İsyanla Mücadele Saha Kitapçığı*, büyük ölçüde Galula'nın çalışmasına dayanıyordu.

Petraeus, Haziran 2004'te geçiş sürecinin sorumluluğunu üstlendiği zaman Irak korkunç bir kargaşa içindeydi, ancak Galula'nın talimatlarını izleyen Petraeus, şiddet ve istikrarsızlıkta ciddi oranda azalma meydana getirdi. Galula'nın kitabının 2008 yılında yapılan yeni baskısına yazdığı önsözde belirttiği gibi, yabancı ülkelere yapılan askeri müdahaleler çok yakın zamanlara kadar isyanı önleme ve çekilme çerçevesinde tartışılıyordu, ancak Galula, yerel halkın çoğunluğunun desteğini kazanmadan ve çoğunluğun meşru ve saygın gördüğü bir hükümet tesis edilmeden hiçbir şeyin elde edilemeyeceğini öğütlüyordu.

Petraeus'a daha sonra yerine getirilmesi neredeyse imkânsız olan zorlu bir görev verildi; bu görev ya onu 21. yüzyılın en büyük generali mertebesine yükseltecek ya da onu Irak'taki başarısının özgün bir koşullar dizisinin sonucu olduğunu kabul etmek zorunda bırakacaktı. Yoksulluk ve dinsel fanatizmin darmadağın ettiği Afganistan, Petraeus'un hırslarını geri püskürtüyor gibi görünüyordu. Büyük İskender zamanından beri istilaları savuşturmuş olan Afganlar, bir buçuk asır önce İngiliz askerlerine ve daha yakın zamanda Sovyet askerlerine yaptıkları şeyi Petraeus'a da yapmaya hazırlanıyordu.

Petraeus Ekim 2008'de Stuttgart'ta bulunan ABD Merkez Komutanlığı karargâhlarının başına geçtiği zaman Afganistan artan oranda gerilla saldırılarına tanıklık ediyor, Pakistan'la olan dağlık sınıra sığınmış olan terörist gruplar ve Taliban, asgari düzeydeki uluslararası birliklere rutin olarak saldırılar düzenliyordu. Petraeus'un hedeflerinden biri, Afganların kendi güvenliğini kendi ellerine almalarını ve bu meşakkatli görevi yerine getiren çokuluslu güçlerin kademeli olarak sorumluluklarını bırakmalarını sağlamak üzere, Irak'ta yaptığı şeyi yapıp Afgan halkının kalplerini ve zihinlerini kazanmaktı.

Bunun olabilmesi için, yerel halkın ihtiyaçlarının karşılanması ve yaşam kalitelerinde elle tutulur bir iyileşme sağlanması ge-

rekiyordu. Petraeus'un ülkeye getirdiğini düşündüğü demokrasi, liberalizm ve insan hakları gibi değerlerin Afganların çoğuna yabancı kavramlar olması sebebiyle bu karmaşık bir sorundu. Petraeus, Irak'la karşılaştırıldığı zaman Afganistan'ın zapt edilmesi zor bir ülke olduğunun farkındaydı; Irak'ta, görece eğitimli bir nüfusla birlikte, pek çok modernite unsurunu barındıran bir çevrede ve sağlam bir devleti, ulus hissiyatını ve petrolün getirdiği refahı deneyimlemiş bir toplumda çalışmıştı. Afganistan'daysa çok sayıda insan, ortaçağdan beri görece değişmeden kalmış bir varoluş biçimini yaşıyordu; tanımadıkları bir ulusa duydukları sadakatten fazlasını klan ve kabileye duyuyorlardı ve uluslararası sınırlar fikrini kabullenmeyi reddediyorlardı.

Afgan topraklarının Irak topraklarından yüzde 50 oranında daha büyük olması, kayda değer düzeyde daha zorlu ve daha az misafirperver olması ve her ne kadar sayıca benzer olsa da, dağınık ve parçalanmış haldeki bir nüfusa ev sahipliği yapması nedeniyle, ortadaki görev muazzam bir zorluk arz ediyordu. Petraeus, Temmuz 2010'da Başkan Obama'nın kendisini Uluslararası Güvenlik Destek Gücü'nün (ISAF) ve Afganistan'daki ABD kuvvetlerinin başkomutanı tayin ettiği zaman itibariyle bütün bunları biliyordu. Bu görevi yalnızca bir yıl sürdürdü ve Irak'ta başardığı şeyi tekrarlamayacağını, ülkenin daha da derin bir kaosa sürüklendiğini kanıtlamış halde görevinden ayrıldı.

Halkların mizacını anlamamak onarılamaz hataların yapılmasına yol açar. Bir yerde başarılı olan formüllerin başka yerlerde de işleyeceğinin hiçbir garantisi yoktur.

Arap Dünyasına Karşı Kayıtsızlık

Birinci Dünya Savaşı'ndaki Arap isyanına katılmış bir İngiliz Subayı ve Yazarı olan T.E. Lawrence, 1926 tarihli *Bilgeliğin Yedi Sütunu* başlıklı kitabında, Batı ve Arap dünyaları arasındaki karşılıklı anlayış yoksunluğu üzerine kafa yormuştu. Lawrence Araplar hakkında şunları söylüyordu: "Onlar, bizim modern çağdaki

en büyük baş belamız olan şüpheden nefret eden, dogmatik bir halktı. Bizim metafizik zorluklarımızı, içe dönük sorgulamalarımızı anlamıyorlardı." Bir yıl sonra yazdığı *Çölde İsyan*'daysa kendi İngiliz vatandaşlarına benzer bir suçlama yöneltecekti: "Arap zihinleri, öncüller hariç, radikal derecede anlaşılmaz veya farklı bir şey olmaksızın, mantık yönünden bizimkiler gibi işliyordu: Onları gizemli veya Şarklı olarak adlandırmamıza veya onları yanlış anlaşılmış halde bırakmamıza sebep olan tembelliğimiz ve cehaletimiz dışında mazeret ya da sebep yoktu."

Arap dünyasında, ister güçlü bir yönetici, ister kabile şefi, ister aile reisi, ister ruhani lider, ister güçlü bir işadamı veya yönetici sınıfların bir üyesi olsun, güçlü bir yöneticiye karşı itaat geleneği vardır. Bütün itibarını kaybetmesine yol açacak şekilde gözden düşmediği veya büyüklükte bir başkasının gölgesinde kalmadığı müddetçe, bu kişiye azami derecede saygı gösterilir. Hâkim konumda kaldıkları müddetçe takipçilerinin kendilerini sadakatle izlediği Selefi cihatçı grupların liderleri için de benzer bir durum söz konusudur. Eğer bu liderler statü kaybı yaşarsa, taraftarları kolayca biat değiştirir.

Batı'da insanlar ilkeler veya itibar uğruna savaşmaya ender olarak hazır olsa da, Arap dünyası onur kültürü etrafında dönmektedir. Bu, Arapların hayatında merkezi bir yere sahiptir ve ne pahasına olursa olsun korunmalıdır; kendi onurunuzu veya ailenizin onurunu korumak için yalan söylemek de, dövüşmek de, aldatmak da geçerli yollar arasındadır. Eğer bir adam onurunu koruyamıyorsa, utanç onu kendisine saldıran kişiden intikam almaya ve gerekmesi halinde şiddete başvurmaya yöneltebilir.

Az şeye değer verilen, toplumsal ilkelerin sulandırıldığı ve geleneklerin çoğunlukla banal hale geldiği veya kaybedildiği, bağlılık hislerinin daha zayıf olduğu toplumlardan insanlar Arap dünyasını anlamakta güçlük çekecektir. Her türlü duruşa izin verilen ve bunlara tahammül edildiği Batı toplumlarından insanlar,

zıt ilkeler üzerine kurulmuş bir toplumu anlamak için her zaman mücadele edecektir.

Okullar Ve Hastanelerle Kazanan General

Fransız General Hubert Lyautey, askeri kariyerine 1894 yılında Hindiçin'de başlamış, burada Avrupalı orduların sömürgelerinde izlemesi için yenilikçi bir yol geliştirmişti. Lyautey'in askeri operasyonların azaltılmasıyla siyasi ve sosyal girişimleri birleştiren stratejisi, Kuzey Afrika'da belli bir başarıyla uygulandı: Lyautey burada ilk olarak sömürge halkların tümüyle güç yoluyla tâbi kılınmasına dayanan geleneksel yöntemden uzaklaşmış, bunun yerine sosyal ve ekonomik gelişmeyi savunmuş ve bunu desteklemek üzere daha az güç kullanmıştı. Bu, yerel halkla daha fazla teması bulunan daha hareketli birimler tarafından uygulanacaktı; Lyautey'e göre bu şekilde sömürgeleştirilmiş halkın koşulları kabul etmesi daha muhtemel olacak, muhalefet hareketlerini destekleme eğilimiyse daha zayıf olacaktı.

Daha ileride artık bir tümgeneral olmuş olan Lyautey, bir isyanı bastırmak üzere Cezayir'deki Oran'a gönderildiği zaman bu yaklaşım tepe noktasına ulaştı. Üstlerini durumu idare etmesi için kendisine tam askeri ve siyasi serbesti vermeleri için ikna eden Lyautey, isyancılara karşı birlikleri harekete geçirmek yerine yalnızca asgari düzeyde güç kullanmaya karar verdi. Bunun yerine, kendilerine koruma sağlamak ve hastane, okul ve toplumsal gelişme için gerekli diğer araçların sözünü vermek suretiyle aşiretlerin desteğini kazanmaya koyuldu. Lyautey bundan sonra Fas'a gönderildi: Burada yerel göreneklerin sürdürülmesine izin verdi ve yerel ekonomiyi geliştirip iş olanakları yaratma arayışında oldu; askeri güç kullanımınıysa sadece güvenliği garanti altına almak ve uç durumlarda caydırıcı olarak kullanmak üzere saklı tuttu.

Vietnam Halkının Küçümsenmesi

Amerikalıların acı bir şekilde edindiği bir diğer ders, başarısız savaş stratejilerinin bir halkın boyunduruk altına alınmaktansa ölmeyi tercih edebileceğini dikkate almadığı Vietnam'da alındı. Adeta ikaz edilmemiş gibiydiler; oysa 1963 yılında, ABD oradaki askeri varlığını genişletme kararı aldığı zaman Sovyet Lideri Nikita Kruşçev, üst düzey bir Amerikalı yetkiliye şunları söylemişti: "İstiyorsanız gidin ve Vietnam ormanlarında savaşın. Fransızlar orada yedi yıl savaştı ve en sonunda pes etti. Belki Amerikalılar biraz daha fazla tutunur, ama en sonunda onların da pes etmesi gerekecektir."

Durumun belki de en iyi özetini sunan kişi, çatışma sürecinde Kuzey Vietnam ordusunun başkomutanlığını yapmış olan Võ Nguyên Giáp'tır:

> Bin yıl süren hükümdarlıklar boyunca hiçbir zaman asimile olmadık. Vietnam halkı boyun eğmez bir yurtsever ruha sahiptir. Fransızlar bizim Dien Bien Phu'da kazanamayacağımızı söylüyorlardı, fakat kazandık. Amerikalılar geldiği zaman da pek çok kişi kazanamayacağımızı söyledi. Kısacası, zaferi belirleyen şey insan faktörü oldu.

Barbara W. Tuchman, savaş hakkında yazarken, Washington'ın Kuzey Vietnamlıların adanmışlığını hafifsemesini eleştiriyordu. Şaşırtıcı bir şekilde Beyaz Saray, Kuzey Vietnam'daki milliyetçi coşkuya ve bağımsızlık arzusuna ait bütün kanıtları küçümsüyordu. Tuchman ayrıca Washington'ın Asya stoacılığını ve fatalizmini anlamamasını da eleştiriyordu. Kısacası, Amerikalılar ödevlerini yapmamıştı ve Vietnam'ın tarihi, gelenekleri ve ulusal karakteri konusunda cahildi. Bölge hakkında tek bir ders kitabına bir göz atılması bile, yabancı rejimlere karşı direnişle geçen uzun bir tarihi gösterebilirdi.

Washington Hanoi'yle müzakere arayışına girdiği zaman karşısında Kissinger'ın deyimiyle "kendilerini kaçınılmaz bir geleceğin, mutlak hakikatin ve yüksek ahlaki içgörünün amansız sözcüleri olarak gören adanmış Leninistler" buldu. Beyaz Saray, ABD'nin derhal ve tümüyle çekilmesi dışında hiçbir şeyi kabul edemeyecek insanlarla nasıl baş edeceğini bilmiyordu.

EN BÜYÜK GÜCÜNÜZ EN BÜYÜK ZAYIFLIĞINIZDIR

Çinli Stratejist Sun Bin, sizden on kat büyük bir düşmanı, onları hazırlıksızken şaşırtmanız halinde yenmenin mümkün olduğuna inanıyordu. Buradan iki ders çıkarılabilir. Birinci olarak güç ve kuvvet, onları zekice nasıl kullanacağınızı bilmiyorsanız anlamsızdır. İkinci olarak, daha zayıf olan taraf, kıt kaynaklarından en yüksek oranda yararlanmaya ve güçlü muarızını gafil avlamaya çalışacaktır. Machiavelli, beceri ve azmi zayıfların silahları olarak tanımlardı.

Gücünüzü sergilemek, zayıflığınızı gösterebilir. Davut ve Goliath (Calut) efsanesinde, yenilmez gibi görünen dev, düşmanının karşısında bir kule gibi yükselir, ancak Goliath'ın yüksekliği ve ağır zırhı onu beceriksiz hale getirir ve yavaşlatır. Hafif olan Davut, becerisini, muharebeyi kendi lehine yürütecek şekilde kullanmayı başarır, sapanı ölümcül olacak kadar ona yaklaşabilir, ancak Goliath'ın erişim alanından uzakta kalır. Kaslarınızı göstermek, potansiyel düşmanlarınızın çoğunu ikaz etmek için yeterli olabilir, ancak kendisini savaşmak zorunda hisseden muarızlar, daha güçlü düşmanlarını daha az aşikâr olan yollardan yenme arayışında olacaktır; dev bir askeri güç, iki tarafı keskin bir kılıç olabilir ve kendinizi yenilmez hissetmenizin aynı zamanda size karşı işleyebileceğini gözler önüne serebilir.

Çinli albaylar Liang ve Xiangsui, hâkim gücün en fazla düşmana sahip olma ve en fazla tehditle karşı karşıya gelme eğiliminde olduğuna işaret eder. Yakın tarihte ABD kuşkusuz buna denk

düşen bir örnek olmuştur. Marenches'a göre, çoğu zaman sekülarizmle ve geleneksel değerlere saygısızlıkla karakterize olan ABD ve müttefiklerine, Vietkong'dan mücahitlere kadar, iman, felsefe veya inançla motive olan, onları en yüksek fedakârlığı yapmaya hazır hale getiren değerlere sahip olan "siyasi askerler" meydan okumuştur.

Asimetrik Savaş: Kısa Bir Tarih

Ezop'un "Sivrisinek ile Aslan" masalında bir sivrisinek bir aslanın karşısına çıkıp "Ben senden en küçük bir korku duymuyorum, sen de benden daha güçlü değilsin. Senin gücün nereden geliyor ki? Sen pençelerinle tırmalayabilir ve dişlerinle ısırabilirsin, ama ben bütün vücudumla senden daha güçlüyüm. Eğer bundan şüphen varsa, gel dövüşelim," der. Sivrisinek aslanın yüzüne yapışır ve burnunu sokar, bu şekilde aslanın, ölünceye kadar pençeleriyle kendi kendisini tırmalamasına sebep olur.

Milattan önce altıncı yüzyıldan kalma bu Yunan masalı bize terörizmin amacı hakkında çok şey öğretmektedir: başlangıçtaki saldırıdan çok daha büyük zarara yol açacak orantısız bir tepkiyi provoke etmek.

Bir çatışmaya aşağı konumdan giren herkes, ölçeği ne kadar sınırlı olursa olsun bir üstünlük unsuru bulmalıdır. Düşmanın güçlü noktalarından uzak durulmalı, zayıf noktaları hedef alınmalıdır. Kuralların hiçe sayılması, potansiyel can kayıplarının önemsenmemesi gerekecektir. Çatışma, karşı tarafı madden ve psikolojik olarak yıpratmak açısından daha iyi olacağından, mümkün olduğunca uzun bir süreye yayılmalıdır.

***

Savaşta her zaman asimetri vardır ve zayıf tarafın etki yaratmanın bir yolunu bulması gerekir. Albay Capaz Montes, bugün genellikle asimetrik savaş olarak adlandırılan gayrinizami harbi,

bir tarafın diğerinden belirgin derecede farklı muharebe araçları, taktikler ve silahlar kullandığı bir çatışma olarak tanımlar. Bu çatışma türü tarih boyunca norm olmuştur ve iki dünya savaşında olduğu gibi iki büyük blok arasındaki geniş ölçekli çatışmalar kural değil, istisna olmuştur.

Yirmi yedi yıl süren Peloponnessos Savaşı (İÖ 431-404) boyunca yalnızca iki büyük muharebe gerçekleşmişti: Mantinea (İÖ 418) ve Delos (İÖ 424). Tukidides'in savaşla ilgili eserinde anlattığı gibi, Atina'nın deniz gücü ile Sparta'nın güçlü piyadeleri arasındaki asimetri sebebiyle savaşın çoğu sürpriz saldırılar, yangın çıkarma, (bugün vereceğimiz isimle) terörist eylemler, kuşatmalar, sabotaj ve zehirleme biçiminde gerçekleşmişti.

Büyük İskender, Perslere karşı çok sayıda büyük muharebede elde ettiği başarılarla bilinir, ancak daha az bilinen şey onun zamanının çoğunu Balkanlar, Hindukuş Dağları ve Baktriya'daki isyanları bastırmaya çalışarak geçirdiği ve bu süreçlerde çok fazla can kaybı verildiğidir. Büyük İskender, bugün Afganistan olan bölgede, bağımsızlıklarına tutkuyla bağlı olan feodal beylerin liderlik ettiği savaşçı topluluklarıyla karşılaşmıştı. İstilacıların aleyhine olan bir sahanın koruma altına aldığı bu gerillalar bir taciz stratejisi benimsemişti ve İskender'in ordusunun münferit birimlerine saldırmak üzere küçük veya büyük atlı grupları gönderiyor, arkasından steplere veya çöle kaçıyor ve birkaç saat ya da gün sonra yeniden ortaya çıkıyordu.

Teorik olarak daha zayıf olan tarafın savaştan muzaffer çıktığı eşitsiz mücadelenin belki de en sembolik örneklerinden biri, İspanyol halkının Fransız işgalcilere karşı silahlandığı İspanya Bağımsızlık Savaşı'dır (1808-14). Bu savaşta yaklaşık iki yüz gerilla grubu, topluluktan ayrılmış askerlere ateş açmaktan küçük muhafız birliklerine pusu kurmaya kadar uzanan gayrinizami taktikler kullanarak günde ortalama kırk Fransız askerini öldürüyordu. Gerillalar, sabır ve azimle ve hiçbir zaman açık çatışmaya girmeden, Napolyon'un birliklerine her yıl binlerce kayıp verdirdi ve

sayı yedi yıllık savaş içinde, aynı dönemde savaş sahasında ölen askerlerin sayısını geçerek yarım milyonun üzerine çıktı.

T.E. Lawrence, gerilla savaşıyla ilgili yazılarında, Birinci Dünya Savaşı esnasında Türklere karşı yürütülen Arap İsyanı'ndaki deneyimleri temelinde, zayıfın güçlüye karşı nasıl hareket etmesi gerektiğine dair bir dizi öneri sunar:

1. Belirleyici olabilecek bir cephede üstün olun.
2. Düşmanla hiçbir zaman temasa girmeyin.
3. Bir düşman askerine hiçbir zaman bir hedef vermeyin.
4. Hatasız istihbarat toplayın.
5. Propagandayı bolca kullanın.
6. Mümkün olduğunca küçük olan dinamik ve iyi teçhizatlanmış bir birim oluşturun.
7. Düşmanın en zayıf halkasını araştırın ve sadece oraya odaklanın.
8. Fiziki muharebeler değil, moral muharebeler başlatın.
9. Vurun ve kaçın, baskı uygulamak yerine darbe indirin.
10. Güçlü patlayıcılar kullanın.
11. Savaş düzeninde azami gayrinizamiliği dayatın.
12. Elinizin altında dokunulamaz bir üs bulunsun.
13. Size dostça davranan bir nüfusun bulunmasını sağlayın.
14. Tam hareketliliğe sahip olun.

Çin İç Savaşı esnasında yürütülen Maocu kampanya, Lawrence'ın tavsiyelerinin başarılı şekilde uygulanmasına bir örnektir. Kızıl Ordu küçük ve zayıftı, kötü silahlanmış haldeydi ve devasa lojistik zorluklarla karşı karşıyaydı, ancak Mao Zedung'un mahirane bir şekilde komuta ettiği gerilla birimlerini bolca kullandığı ve enerji ve çabalarını yoğunlaştırdığı uzun süreli savaşta, konvansiyonel şekilde savaşan, bir dizi büyük ülkeden yardım alan, silah ve malzeme yönünden güçlü bir şekilde tedariklenmiş ve sayısal avantaja sahip olan Çin Milliyetçi Partisi Kuomintang'ı yenilgiye uğratabildi.

Afganistan ve Irak'taki yakın tarihli çatışmalarda isyancı savaşçılar çatışmayı uzatma, mümkün olduğunca kayba yol açma, daimi güvensizlik hissi yaratma, korku yoluyla ulusal birliğin altını oyma, uluslararası ittifakların birliğini çatlatma, demokratik hükümetleri kendi ilkelerini ihlal etmeye zorlama ve bu ülkelerin halklarını kendi davalarının lehine olan taleplerde bulunmaya sevk etme arayışında oldu. Bu savaşçılar kendilerini askeri yönden ezecek bir düşmana karşı zihinler savaşını kazanmaya odaklanma konusunda özgürdü, zira kamuoyunu dikkate almaları ya da parlamentoya hesap vermeleri gerekmiyordu.

Modern dünyada, zayıfın güçlüyü yenme şansı eskiden olduğundan daha fazla gibi görünmektedir. Güçlü olanlar, demokratik ilkelere ve kamuoyuna olan saygılarından dolayı kendilerini ender olarak tüm güçlerini kullanabilir hissedebilmektedir. Ve kazanamamak güçlü için yenilgi demekken, kaybetmemek zayıf için zafer demektir.

Terörizm

Terörizm, tam anlamıyla asimetrik stratejidir ve hedef aldıkları toplumlara acı ve sıkıntı yaşatmanın son derece etkili bir aracıdır. Aşırıcı siyasi ve dinsel ideolojilerden etkilenen silahlı gruplar, peşinden koştukları hedeflerden –isyan, devrim, ayrılık, bir istilacıyı kovmak veya mezhepsel mücadeleler– bağımsız olarak, geniş bir eylem güzergâhının parçası olarak terörist eylemler gerçekleştirme eğilimindedir.

Teröristler bir yandan kendilerinden çok daha büyük olduğunu değerlendirdikleri bir düşmanı alt etmeye çalışırken, aynı zamanda da ilave finansman, destekçi ve savaşçı çekebilmek için davalarını duyurur ve meşrulaştırmaya çalışırlar. Terörizmin bir görüntü olduğunun bilincinde olan bu örgütler, çoğu zaman oldukça profesyonel olan kendilerine ait iletişim ajanslarıyla donanırlar ve bunlar aracılığıyla, azami düzeyde medya ilgisini çek-

mek için titizlikle şekillendirilmiş mesajlar yayıp, bu şekilde insanları yıldırmayı ve iç ve dış kamuoyunu etkilemeyi amaçlarlar.

Terörist eylemler gerçekleştiren aşırıcı gruplar, modern dünyada imajın her şeyden önemli olduğunun farkında oldukları gibi, modern çatışmalara kamuoyunun karar verebileceğini de bilirler: Onlar için zarar ve acı vermek yeterli değildir, onların dünyaya, her yerde bulunan ve gerçek bir tehdit teşkil ettiklerini göstermeleri gerekir. Teröristler için iletişim, eylem kadar önemlidir: Bir saldırının başarısının gerçek ölçütü, ona tanıklık eden kitlelerin yanıtıdır. Margaret Thatcher'ın dediği gibi, reklam teröristlerin bağımlı olduğu oksijendir.

Bu oksijen çoğu zaman internetten elde edilir; sanal dünya, teröristlere yakınlık, evrensellik ve kontrol edilmesi çok zor olduğu için bir derecede korunma sağlayan, asgari maliyetle girişilen bir çatışma mekânına dönüştürülebilir. Eğer bu tür grupların hedefi kamuoyunu dehşete düşürmek ve mesajlarının yaygın bir şekilde yayılmasıyla finansman ve destekçi elde etmekse, Batı medyası onların haberlerini yayınlayarak onların başarısına katkı sunmuş olmaz mı? Basının bilgilendirme zorunluğu nerede başlar ve kamuoyunun bilgi alma hakkı nerede biter?

İntiharı Kullanmak

İntihar saldırılarının arkasındaki saikler, gerçekleştirildikleri yerler kadar çeşitlilik arz eder. Pek çok örnekte, yabancı istilacıya, işgalciye veya yerel din ve kültürün düşmanına duyulan nefrete odaklanan güçlü bir milliyetçi bileşen vardır. Amaç genellikle bir işgalci gücü çekilmeye zorlamak, egemenliği veya kaybedilmiş hakları geri almak veya korumaktır. Öteki motivasyon kaynakları arasında mezhepsel mücadeleler veya eşitlik ve adalet talepleri de vardır.

İntihar saldırılarının en eski belgelendirilmiş örnekleri, İÖ birinci yüzyılda Yahudi Zelotlar tarafından, Roma yönetimine karşı verdikleri mücadelenin parçası olarak gerçekleştirilmişti. Bu

topluluğun *Sicarii* –tam karşılığıyla şiddet dolu adamlar– olarak bilinen en saldırgan mensupları, amaçları doğrultusunda veya düşmanın ellerine düşmemek için intihar etmekten çekinmedi.

Yaygın şekilde bilinen bir diğer örnek, *Haşhaşiyyin* olarak da bilinen İsmaili Haşhaşilerdir. 11. ve 12. yüzyıllarda günümüzün İran'ında Şii Müslüman İsmaililer, yok etmeye ve sürmeye kararlı oldukları Sünni çoğunlukla çatışıyordu. Bu grubun eylemleri, terör yoluyla en yüksek etkiyi meydana getirmek üzere tasarlanmıştı. Halkın ortasında saldırı düzenlemekten vicdani rahatsızlık duymuyorlardı ve tespit edilmeleri, yakalanmaları veya öldürülmeleri umurlarında değildi.

Vietnam Savaşı esnasında Vietkong, intihar misyonları için 20 binden fazla kişi kullandı ve bu bazı örneklerde bir bütün halinde birimlerin kullanılması biçimini aldı. Nitekim, bu denli baskın üstünlüğe sahip bir düşmanla mücadele bağlamında bu, düzenli bir savaş taktiği olarak kabul edilegelmiştir. Daha yakın zamanda intihar bombaları terörist kampanyaların, özellikle de Selefi cihatçı hareketle bağlantılı olanların ayırt edici bir özelliği haline gelmiştir.

Düşmanınızı Tanıyın

Menfur sebeplerle pervasız girişimler başlatan politikacılar, istihbarat servislerini veya ordu genelkurmayını kendilerini layıkıyla bilgilendirmedikleri için suçlamaktan hoşlanırlar, ancak pek çok örnekte yöneticiler yalnızca hoşlarına giden şeyi okur ve duymak istediklerini duyar. Onları planlarının tehlikeleri konusunda ikaz eden veya engelleri işaret eden herkes, basit bir şekilde görmezden gelinir.

Diğer yandan, daha fazla bilgiye erişim sağlamak, zaferi daha muhtemel hale getirmek zorunda değildir. Nitekim aşırı bilgi karar alım sürecini yavaşlatabilir veya çok fazla seçenekle bu süreci felç edebilir. Çok fazla bilgi ayrıca aşırı güven ve gerçek dışı bir

güvenlik hissi üretebilir veya alternatif düşünme biçimlerini bloke edebilir; bunların hepsi düşmana fazla bilgi yüklemesi yapmanın güçlü bir silah olabileceği anlamına gelir.

Savaşta bir tarafın gerçekte olduğundan daha güçlü olduğuna kanaat getirmesi yaygın bir hatadır. Kişinin kendisini diğerlerinden üstün görmesi insan doğasının bir parçasıdır, ancak kaynak erişimi sağlam olan bir askeri gücün kendisinin farkında olmaması mazur görülemez bir hatadır ve bunun en önemli nedeni, bu eğilimin açıkça üstün olan güçlerin savaşa hazırlıksız ve aşırı güvenli gitmek yoluyla avantajlarını feda etmesine yol açabilecek olmasıdır. Daha zayıf olan savaşçılar kaçınılmaz olarak sınırlarının daha fazla bilincinde olacaktır –çatışmayı kendilerine en uygun olan muharebe sahası neresiyse oraya götürmeye çalışacaklardır– ancak kibirli bir düşman bunun olmasına izin verecek ve aynı zamanda çatışma üretme eğiliminde olacak veya kolay ve hızlı bir zaferin geleceği kanaatiyle, en küçük provokasyonda bu çatışmalara sürüklenmeye açık olacaktır.

BEKLENMEYENE HAZIRLIKLI OLMAMAK

Görmüş olduğumuz üzere, karşı taraftan daha büyük ve daha güçlü olmak her zaman avantaj değildir. Ağır sıklet bir boksör, bir judo ustasını yenmek zorunda değildir: Daha büyük olan adam, daha atik olan rakibine yumruk indiremeyebilir ve ölümcül bir hataya düşebilir. Aynısı jeopolitikte de olur ve savaş başladığı zaman sonuç her zaman belirsizdir. Büyük güçler iktisadi veya askeri güçlerini gözler önüne sürme ihtiyacı duyabilir, ancak kendilerini her provokasyona karşı tepki vermek zorunda hissetmemeleri gerekir. Hem kullanılan güç, hem de onun uygulanmasındaki düzenlilik bakımından ılımlılık kilit önemdedir. Gerçekte sahip olmadığınız halde kendi gücünüze ikna olmuş olmanız bambaşka bir şeydir ve genellikle büyük bir sıkıntıya ve acıya yol açar.

Çatışma hakkında bir şeyler yazmış olan her büyük stratejist, onun öngörülemez olduğunu vurgulamıştır; Liddell Hart bunu "beklenmedik olanın alanı" diye adlandırmış, Napolyon ise şaşırtma sanatının önemine işaret etmiştir. Aynısı jeopolitik için de geçerlidir, ancak her iki sahada da şaşırmak çoğu zaman olayların nasıl gelişebileceğinin yeterince farkında olmamaktan ileri gelir; durumlara ilişkin öznel algılar, gerçekliği çarpıtan kültürel ve hatta manevi faktörlerin sonucu olabilir. Winston Churchill, her şeyin devamlı olarak hareket ettiğine ve yalnızca bunun farkında olup kendini bu duruma uyarlayabilenlerin hayatta kalacağına inanırdı.

Geleceği öngörmek imkânsız olduğu için, beklenmedik olanın beklenmesi gerekir. Bu, "siyah kuğu teorisi" olarak bilinir: Siyah kuğu olayları, kendilerinden önceki her şeyi yeniden gözden geçirmek zorunda bırakan olaylardır. Bunlar, günümüzün küreselleşmiş ve hızlı hareket eden dünyasında hiç olmadığı kadar yaygın olup, yerleşik kavramlara devamlı olarak meydan okunmakta, bu kavramlar alaşağı edilmektedir. 19. yüzyılda Bismarck, gelecekteki olayların en fazla izleyen dört-beş yıl için öngörülmesi gerektiği ikazında bulunurdu; bugün bu zaman aralığı çok daha kısa olacaktır.

Askeri stratejinin klasik bir taktiği, en muhtemel senaryoya göre manevra yapmayı, ancak en tehlikeli senaryo için bir emniyet tedbiri almayı tavsiye eder. Bir başka deyişle, sizi yavaşlatacak veya ilerlemenizi sınırlayacak aşırı ihtiyata yönelmeksizin planlarınızı hayata geçirmeyi, ancak pervasız olmaktan da imtina etmeyi tavsiye eder.

Mevcut vaziyetin devamlı olacağının garantisi yoktur; kötü bir durum daha da kötüye gidebilir ve geçmişteki çözümler gelecekte de işlemek zorunda değildir. Tıpkı zafer gibi, yenilginin de planlanması gerekir. Duygusal zekâ tüm bunlarda anahtar araçtır; eğer kendinizi başkasının yerine koyabilir, empati kurarak

dinleyebilir ve başkalarının fikirlerini kabul edebilirseniz, şaşırma ihtimaliniz daha düşük olacaktır.

Kısacası başarı, başka kimse bilmezken nasıl cevap vereceğini bilenlerin olacaktır. Machiavelli'nin *Prens*'te yazdığı gibi, "Eylemlerini zamanın doğasına uyarlamasını becerenler başarılı olacak, eylemleri zamanla çatışanlarsa başarısız olacaktır." Beklenmedik olana tepki vermek, hazırlıklı, açık ve esnek bir zihni gerektirir. Bu, *laissez-faire* davranışını benimsemekle, yahut her şeyi kadere bırakmakla aynı şey değildir: Bir plana sahip olmak, ancak muhtemelen o planın tam olarak gerçekleştirilemeyeceğinin de farkında olmak demektir.

Savaş, zihinsel esnekliğin temel önemde olduğu daimi bir uyarlama sürecidir. Liang ve Xiangsui'ye göre:

> Savaş teknolojiden destek almayı gerektirir, ancak teknoloji maneviyat ve savaş hilelerini ikame edemez; savaşın formülü yoktur, bugüne kadar bütün savaşları kazanmak için tek bir formül kullanan olmamıştır; savaş matematiksel hassasiyet gerektirir, ancak bazen hassasiyet onu mekanik ve katı hale getirir, bu yüzden savaş sahasındaki daimi değişimlere uyum sağlamak için sanatsal esinlenme gereklidir.

Bu alanda iki ana felsefi kamp vardır: Carl von Clausewitz'in klasik savaş teorilerini izleyenler ve İsviçreli General Antoine-Henri de Jomini'nin öğretilerinin izinden gidenler. Jomini, savaşın analitik olarak incelenebileceğine ve matematiksel ve bilimsel ilkeler temelindeki uygun prosedürlerin uygulanmasının zaferi garanti edebileceğine inanıyordu. Carl von Clausewitz ise eylemin bu şekilde hesaplanabileceği fikrine güçlü bir şekilde karşı çıkıyordu; son derece katı bir şekilde, savaşın etkilerinin, savaşçıların maneviyat ve karakterinin ve gelişmelerin olasılıklarının matematiğe meydan okuduğunu savunuyordu. Hiçbir planın, düşmanla ilk temasın gelişmeleri her yöne doğru kontrol dışına taşıracak olan "sürtünme"sine karşı koyamayacağını anlatıyordu.

Hiçbir teknoloji düzeyi, gafil avlanma ihtimalini ortadan kaldıramaz. Machiavelli'nin dediği gibi, "düşmanın sizin girişemeyeceğinizi düşündüğü şey kadar başarı getirme şansı olan bir şey yoktur." Liddell Hart, "dolaylı yaklaşım"ı savunurken büyük ölçüde aynı şeyi söylüyordu: Her zaman en az beklenecek davranış yolu seçilmeliydi.

Modern Dünyada Belirsizlik

Bir toplum ne kadar aydınlanmış olursa olsun, mühim tarihsel olaylar insanları şaşkına çevirebilir. Berlin Duvarı'nın yıkılması, Sovyetler Birliği'nin çöküşü, 11 Eylül terörist saldırıları ve 2008 mali krizi, küresel öngörülemezliğin artıyor olabileceğine işaret ediyordu. Soğuk Savaş sonrasında, 1990'lı yıllarda Pennsylvania'daki ABD Kara Harp Akademisi, mevcut dünyayı ve öngörülebilir geleceği tanımlamak için VUCA (*volatility, uncertainty, complexity and ambiguity*) uçuculuk, belirsizlik, karmaşıklık ve müphemlik kısaltmasını geliştirmişti. O dönemde dünya tehlikeli ama istikrarlı bir yer olmaktan çıkıp, ilerisini planlamayı, riskleri yönetmeyi, değişimi teşvik etmeyi ve sorunları çözmeyi son derece zorlaştıran istikrarsız bir yer haline gelmişti.

VUCA kısaltmasını oluşturan dört terime bugün üç tanesi daha eklenebilir: acillik, ivmelenme ve eş zamanlı farklılıklar. Acilliğin sebebi, olayların baş döndürücü bir hızla vuku bulup, büyük ölçüde telekomünikasyon teknolojisindeki ilerlemelerin bir sonucu olarak aynı baş döndürücülükle aktarılması, analistlerden ve liderlerden bunları yorumlamalarının ve normal seyrinde ilerlemelerinden çok önce, sonuçları bilinemezken ve öğrenilemezken karar almalarının beklenmesidir.

İS birinci yüzyıldan yirminci yüzyıl başına kadar insanlar büyük ölçüde atalarının yaşadığı gibi yaşamıştır, yahut yaşam tarzları ve göreneklerde meydana gelen büyük değişimlerin en azından yüzyıllara göre haritalanması gerekir. Ancak modern

çağda bu değişim tasavvurların ötesinde ivmelenmiştir: Her şey afallatıcı bir hızla gelişmektedir ve yeni sosyal medya biçimleri, fikirlerin hiç olmadığı kadar yayılabileceği ve manipüle edilebileceği anlamına gelmektedir. Günümüzden yalnızca birkaç yıl sonra bile hangi ideolojilerin baskın konumda olacağını öngörmek fiilen imkânsızdır.

Modern çağ aynı zamanda eş zamanlı farklılıklar sergilemektedir. Küreselleşmeye rağmen ülkeler ve insanlar arasında dev farklılıklar ve eşitsizlikler bulunmaktadır. Bunun bir kaynağı demografidir: Daha gelişmiş ülkelerin nüfusu azalırken, daha az gelişmiş ülkelerde nüfus katlanarak artmaktadır. Bu, kırsal nüfusun aleyhine olacak şekilde kentsel nüfusta yaşanan devasa artışla ve gitgide daha fazla kaynak tüketimini gerektiren büyüyen orta sınıfla bağlantılıdır. Küreselleşme aynı zamanda çoğu zaman birbiriyle uyumsuz olan dünya görüşlerinin tuhaf bir şekilde bir arada yaşaması sonucunu üretmektedir: Belli bir yaşam tarzına bağlı olan insanlar ötekileri açıkça kendilerinden aşağı görebilmekte, bu inanç onları kendi sistemlerini bunları istemeyen veya bunlara uyumlu olmayan yerlere ihraç etmeye çalışmaya yöneltebilmektedir.

İçinde bulunduğumuz uçucu dünyada hayatta kalmanın anahtarları, değişime tepki verme becerisi ve değişime uyum sağlama esnekliğidir. Hayatta kalacak olanlar en güçlü ve en zeki olanlar değil, kendilerini yeni koşullara en iyi ve en hızlı şekilde uyarlayanlardır.

KAYIPSIZ HIZLI ZAFER YANILSAMASI

Ordular savaşlara çoğu zaman hızlı bir şekilde ve büyük başarısızlıklar yaşamaksızın kazanacakları inancıyla gönderilirler. Ordu liderleri ayrıca savaşın kısa ve kolay olacağını, asgari risk karşılığında azami kazanım elde edileceğine inanma eğilimi taşır. Aşırı güven, iyi muhakeme edilmemiş mücadelelere girişmeye, düşmanların küçümsenmesine ve devletlerin savaşa hazırlıksız şekilde girmesine yol açar.

Sparta, Peloponnessos Savaşı'na, en düşük maliyetle Atina üzerinde kendi gücünü ve itibarını arttıracak kolay bir zafer elde edeceği inancıyla girmişti. Amerikan İç Savaşı'nda Güney, ABD Ordusu subaylarının çoğunun Güney'li olması sebebiyle, askeri üstünlük yoluyla muzaffer olacağı kanaatindeydi. Hitler, Blitzkrieg'ın hızlı ve kârlı bir zafer getireceğine inanıyordu ve Washington da Vietnam Savaşı'na girerken aynı şeyi düşünmüştü. 2003 Ortadoğu'sunda ABD'li yeni-muhafazakârlar, Irak'ı "özgürleştirme"nin parkta bir askeri yürüyüş olacağını savunuyordu; dönemin Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, savaşın altı gün süreceğini öngörmesiyle ün kazanmıştı.

John G. Stoessinger, *Why Nations Go to War* [*Neden Ülkeler Savaşa Girer*] başlıklı kitabında, savaşın genellikle dört hatalı algının sonucu olduğu değerlendirmesini yapar: liderin zihninde kendisi hakkında var olan imge; liderin zihninde düşmanı hakkında var olan imge; liderin düşmanın niyetlerini okuma tarzı ve liderin düşmanın kapasitesi ve gücü hakkındaki anlayışı. Bu, lideri bir ülkenin savaşa girmesinde birinci derecede sorumlu hale getirir, ancak sadece liderleri suçlamamamız gerekir; bazen, savaşı madalya ve onur vaat eden bir dış geziden ibaret görerek savaş konusunda aşırı duygusal davranan yurttaşlar da sorumludur. Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, 1870 yılındaki Fransa-Prusya Savaşı'ndan beri devam eden barış esnasında savaşın korkunçluklarını unutmuş olan halklar arasında büyük ölçüde coşkuyla karşılanmıştı.

Hesaplanmamış İkinci Boer Savaşı

Büyük Britanya Ekim 1899'da Güney Afrika Boer'lerine karşı savaşa girerken Londra, kolay bir zafer elde edeceği kanaatindeydi: Önceki yıl Sudan'da bulunan Ümmüdürman Dervişleri'ne korkunç bir yenilgi yaşatmışlardı. Burada düzenli ordu disiplini bir fark yaratmıştı, ancak esas belirleyici faktör, Britanya'nın teknolojik üstünlüğü olmuştu: Dervişler mızraklar ve namludan

doldurmalı silahlarla silahlanmışken, Britanya güçlerinin elinde otomatik tüfekler, mitralyözler ve toplar vardı.

Güney Afrika'da yaklaşık yarım milyonluk Britanya ordusu, 50 binden az sayıdaki Boer'le baş edecekti. Silah ve teşkilat yapıları yönünden aşağı konumda bulunan bir düşmana karşı hızlı bir zafer elde edilmesine kesin gözüyle bakılıyordu, ancak Afrikanerler[76] koşullara nasıl uyum sağlamaları gerektiğini biliyordu ve muarızlarıyla açık muharebede karşı karşıya gelmek yerine gerilla taktiklerini kullandılar; bu, İngilizlerin sivil nüfusun gerillaları destekleyen kesimlerine karşı aşırı şiddet eylemlerine yönelmesine ve onları tarihin ilk toplama kamplarında hapsetmesine yol açtı. Britanya İmparatorluğu son kertede gerçekten de galip geldi, ancak zaferin maliyeti de büyük oldu: Üç yıl süren savaşta 50 bin asker kaybedildi ve yüz milyonlarca pound harcandı.

Suudi Arabistan Öngörülerinde Yanıldı

25 Mart 2015 tarihinde Suudi Arabistan, Aden şehrinin isyancıların eline geçeceği ve İran'ın Yemen'de aşırı nüfuz kazanacağı korkusuyla bu ülkede bulunan Husilere karşı, Kararlılık Fırtınası adıyla bilinen hava saldırılarını başlattı. Suudi Arabistan'ın genç savunma bakanı Muhammed bin Selman el-Suud, bunun hızlı ve dolambaçsız bir savaş olacağını söyledi. Dev servetlere veya ordulara sahip olan Bahreyn, Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri, Ürdün, Kuveyt, Fas, Katar ve Sudan'dan oluşan bir koalisyon gücü oluşturdu ve ABD ve Birleşik Krallık'tan da lojistik destek aldı. Kararlılık Fırtınası Operasyonu'nun çok kısa zamanda etkili bir başarı elde etmeme ihtimali yok gibi görünüyordu.

Buna karşın, güçlü bir silah beslemesi sağlanmasına, Sudan ve Latin Amerika'dan binlerce paralı asker getirilmesine ve katı bir deniz ablukası uygulanmasına rağmen zaferin zor olduğu görüldü. Suudi Arabistan halen kaotik bir savaşın keşmekeşi içindedir

76 Güney Afrika Cumhuriyetinde doğmuş veya uzun süredir orada yaşayan Hollanda kökenli ve bir Hollandaca lehçesi olan Afrikan dili konuşan beyaz ırktan sömürgeciler (ed.n.)

ve herhangi türden bir barış sağlayabilecek bir hükümetin kurulması olasılığı ufukta görünmemektedir.

Muhammed bin Selman el-Suud –dünyanın en genç savunma bakanı ve Haziran 2017'den beri Suudi tahtının veliahdı –saldırıyı başlatmadan önce Kuzey Yemen'deki iç savaşın tarihini okusaydı bunu faydalı bulabilirdi. 1962-1970 yılları arasında gerçekleşen bu çatışmada, Sovyetler Birliği'nin desteklediği Mısır, monarşist lider İmam Muhammed el-Bedr'i deviren bir darbe gerçekleştiren Yemen cumhuriyetçi güçlerine katılmıştı. Dönemin Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdül Nasır, cumhuriyeti desteklemek için 70 bin asker gönderdi, ancak bu askerler oldukça elverişsiz bir çevreyle ve yüksek oranda motive olmuş, savaşta sertleşmiş savaşçılarla karşılaştı. Zaferin imkânsızlığıyla yüzleşen Nasır en sonunda ülkeden çekildi, ancak hasar bir kez gerçekleşmişti: "Mısır'ın Vietnam'ı", arkasında fiziksel ve zihinsel yaralar bıraktı ve Kahire'ye İsrail'le yaşanan Altı Gün Savaşı'nda ket vurdu.

DİNİ KÜLTÜRE SAYGISIZLIK

Yetenekli liderler yalnızca dinlere saldırmamaya özen göstermekle kalmayıp, onlara saygı gösterdiğini de vurgular. Pers İmparatoru Büyük Kiros, Ortadoğu'da fethettiği bütün halkların milliyetçi ve dini duygularına saygı gösterecek zekâya sahipti; en ünlü jestlerinden biri, yarım asır önce II. Nebukadnezar tarafından Babil'de tutsak edilmiş Yahudilerin soyundan gelen yaklaşık 40 bin kişiyi İÖ 539 yılında serbest bırakmak oldu. Onların Filistin'deki evlerine geri dönmelerine izin veren Kiros, bütün dinlere hoşgörü gösterileceğini bildiren bir ferman yayınladı. Halefi Büyük Darius, Ahameniş İmparatorluğu'nu "satraplar" olarak adlandırılan bir bölgesel eyaletler sistemi yoluyla yönetti; bu sistem, başka şeylerin yanında, bölgenin ilhak edilmesinden önce orada hangi din hakimse bunun yaşanması özgürlüğüyle karakterize oluyordu. Büyük İskender Mısır işgali sırasında, Mısırlı ruhban sınıfı-

nın yakınlığını kazanmanın siyasi önemini anlamıştı ve geçtiği her şehirde tapınakları ziyaret edip tanrılara kurbanlar sundu.

Hint Ayaklanması

1857 yılında, Britanya İmparatorluğu'nun istihdam ettiği Hint askerler arasında bir isyan başladı. İsyanın karmaşık sebepleri vardı, ancak hiç kuşkusuz kültürel ve dinsel anlayış belirgin bir rol oynamıştı. Faktörlerden biri, Britanya Doğu Hindistan Şirketi görevlileriyle yerel birlikler arasında var olan ve İngilizlerin yerel kültürle tanışıklık kazanmasını sağlayan yakın ilişkinin yitirilmesiydi. Britanyalı komutanların ailelerinin Hindistan'a gelişi, Britanyalı subay ve memurların ayrıcalıklı hale geldiği, onları yerel dillerden ve geleneklerden uzaklaştıran bir çevrenin ortaya çıkmasına yol açtı.

Bir diğer faktör, Hintlilerin kendi yaşam tarzlarına ve sosyo-ekonomik yapılarına tehdit olarak gördükleri modern İngiliz teknolojisinin gelişiydi. Demiryolu gibi yenilikler, onların kademeli olarak Avrupa göreneklerinin geleceği ve Hıristiyanlaştırma sürecinin yaklaştığı yönündeki kaygılarını derinleştirdi. Bu hisler, çocuk evliliği gibi bazı kadim uygulamaların yasadışı ilan edilmesiyle daha da körüklendi. İngilizlerin dayattığı hukuk sisteminin de aşikâr bir şekilde yerel halkın aleyhine olduğu düşünülüyordu.

Her ne kadar belirleyici faktör bu değildiyse de, ayaklanmayı örgütleyenlerin gerekçe olarak ileri sürdükleri başlıca argüman, ordunun yeni getirilen tüfeklerindeki kağıt kovanların hayvan yağıyla yağlanmış olmasıydı. Hintli askerler bunları alışılagelen şekilde dişleriyle ayırma konusunda tereddüt içindeydi. Eğer bu yağ domuz yağıysa Müslümanlara, inek yağıysa Hindulara saldırı demekti. İngilizler, yağın hayvanlardan gelmediğine askerleri ikna etmek için ellerinden gelen her şeyi yaptı ve Hint askerlere ya kendilerine uygun görünen bir kılıf kullanmalarını ya da kovanları dişleriyle değil elleriyle kırmalarını önerdi, ancak olanlar olmuştu: Hindular ve Müslümanlar (ki Britanya ordusundaki sa-

yıları 200 bin civarındaydı) bunun, Britanya tarafından izlenen, kendi sosyal ve dini değerlerini zayıflatıp yerine Avrupalı değerleri geçirme yönündeki kasıtlı bir stratejinin parçası olduğuna ikna olmuştu. Korkuları temelsiz de sayılmazdı: Britanya, Hint kültürüne, ülkeyi Hıristiyanlaştırma planını da içeren şekillerde müdahale ediyordu.

O esnada Britanya'daysa, Hintli isyancıların Avrupalı erkeklere ve özellikle kadınlara karşı işlediği vahşetlere ilişkin süslü anlatılar, ayaklanmayı korkunç bir hakaret gibi betimliyordu: Britanya cömert bir şekilde Hıristiyan medeniyetini Hindistan'a taşıma arayışında olmuş, ancak çabaları sadece reddiyeyle değil, aynı zamanda şiddetle karşılanmıştı. İsyan, Kraliçe Victoria üzerinde güçlü bir etki bırakmıştı. Kraliçe, Kristal Saray'da toplanan 25 bin kişilik bir kalabalığa hitaben bir Baptist vaiz olan Charles Spurgeon'un şu kışkırtıcı sözleri sarf ettiğine tanık olmuştu: "Hinduların dini, insan aklının tahayyül edebileceği en alçak pislik yığınından ne eksik ne de fazladır. Onların taptığı tanrılar en küçük saygı zerresini bile hak etmez. (...) Tâbilerimizi binlerce parçaya ayırmak için kılıcı kınından çıkarmak gerekir."

Vaizin sözleri, bir kutsal savaş çağrısının bütün karakteristik özelliklerini taşıyordu. Nitekim bu sözler, İngiliz Tümgeneral James Neill'ın isyancı mahkûmları idam etmeden önce onları Avrupalı kurbanlarının yerdeki kanlarını yalamaya zorladığı Kanpur veya kırk isyancının bir topun ağzına bağlandığı ve sonra topun ateşlendiği Peşaver gibi yerlerde kelimesi kelimesine hayata geçirilecekti. *The Times* gazetesinde yayımlanan bir başyazı, "her ağacın ve dikilmiş kalkan duvarının yükünün asilerin cesetleri olması"nı istiyordu. Bağnaz kişilerin gözünde isyan, yabancı göreneklerin dayatılmasının değil, modernleşmenin yeterince hızlı bir şekilde dayatılmamasının sonucuydu.

Bununla birlikte bazı kişiler, kültürel farkındalığın bulunmamasının bu süreçte belli bir rol oynadığını idrak etti ve ertesi yıl Britanya Doğu Hindistan Şirketi lağvedildi. Londra, ordusunu

yeniden örgütledi ve Hindistan'daki yönetim sistemini yeniden düzenleyip, tahtın doğrudan yönetimi altında, Britanya Hindistan'ı olarak bilinen yapıyı oluşturdu.

Müslüman Dünyada Yapılan Hatalar

Amerikalı siyaset bilimci Samuel P. Huntington, Batı'nın bir taraftan İslam dünyasındaki çatışmalara devamlı olarak müdahil olurken diğer taraftan da kendi değer ve kurumlarını empoze etme ve askeri ve iktisadi üstünlüğünü koruma çabalarının Müslümanlar arasında derin bir husumet duygusu ürettiğine inanmaktadır.

Bir başka ahmakça hata, düzmece sebeplerle Müslüman ülkelerdeki seçim süreçlerine müdahale etmek olmuştu. Bunun bir örneği 1990'lı yıllarda Cezayir'de, Afrika'daki ilk İslamcı parti olan İslami Selamet Cephesi (FIS) iktidardan uzaklaştırıldığı zaman yaşanmıştı. FIS 1989 yılında kurulmuş ve takip eden Haziran ayında belediye seçimlerini kazanmış, ülkeyi bir İslam devletine dönüştürecek bir program geliştirmeye kendisini teşvik etmeye yetecek şekilde yüzde 54 gibi yüksek bir oranda oy almıştı. Ancak Aralık 1991'de düzenlenen genel seçimlerin ilk turunda yüzde 47 oy aldıktan sonra ordu seçim sürecini askıya alıp FIS'i kanundışı ilan etti ve İslamcı olduğu ileri sürülen 10 bin kişiyi tutuklama kamplarına atıp, 1997 yılına kadar devam edecek bir iç savaşa yol açtı. Bu sürecin Müslüman dünyaya öğrettiği ders, demokratik süreci benimseyip seçimleri kazanmanın iktidarı elde tutmanın garantisini sağlamadığıydı; Batılı ülkeler tarafından desteklenen yerel elitler hiçbir zaman, yabancıların çıkarlarının olduğu bir ülkede İslamcı bir rejime izin vermezdi. O halde iktidara ulaşmanın tek yolu, şiddet yoluyla ona el koymaktı.

Benzer bir müdahalenin gerçekleştiği Mısır'da, 2012 yılında iktidara gelmiş olan Müslüman Kardeşler, demokratik seçim yoluyla meşru bir şekilde iktidara gelmiş olmasına rağmen ertesi yıl iktidardan uzaklaştırıldı.

2012 yılı itibariyle, Afganistan'da 11 yılını doldurmuş olan müdahale barışı getirememiş ve terörizmi de söküp atamamıştı,

ancak bu uzun süreç yerel kültürün temellerini öğrenmiş olmak için yeterince zaman vermiş olmalıydı. Bununla birlikte o yılın şubat ayında ABD ordusu, Afganistan'daki en önemli ABD üssü olan Bagram eteklerindeki Pervan Tutuklama Merkezi'ndeki kütüphaneden, aşırıcı mesajların yayılması için kullanıldığı korkusuyla bütün Kuran nüshalarının ve diğer İslami metinlerin kaldırılmasını istedi.

21 Şubat günü sabahın erken saatlerinde, askeri bir aracın eşlik ettiği bir kamyon, kışlanın çöp tenekelerinin önünde durdu ve iki ABD askeri çöpten kitap poşetlerini çıkarıp bunları çöp fırınına atmaya başladı. Görev rutin bir şekilde, poşetlerin içindekileri gizleme çabası olmaksızın gerçekleştirilmişti. Görgü tanıkları, poşetlerin Kuran nüshalarıyla dolu olduğunu fark ettiklerinde şok oldu. Duygularının ve öfkelerinin kendilerini harekete geçirmesiyle, askerlerden yaptıkları şeyi durdurmalarını istediler: Kuran kutsal bir kitaptı ve yakılmamalıydı.

Bu beklenmedik tepki karşısında irkilen askerler oradan ayrıldı; o esnada iki poşet dolusu kitap halihazırda çöp fırınında yanmaya başlamıştı. Afganlar alevleri söndürmeye ve kitapları kurtarmaya çalıştı, ancak bir düzine nüsha tamamen yanmış veya kısmen imha olmuştu. Kurtarmayı başardıkları yanmış nüshaları taşıyan işçiler hemen üsteki diğer Afganları bilgilendirdi. Haber, kontrol edilemeyen bir yangın gibi yayıldı ve birkaç saat içinde binlerce kişi, Afgan halkının çoğunun inancına karşı gerçekleşen bu ağır saldırıyı öfkeli bir şekilde protesto etmek için üssün kapılarının önünde toplandı. Bu hakaretin haberi yayıldıkça, gösteriler de ülke geneline yayıldı ve yabancıların, özellikle de Amerikalıların mülklerine karşı şiddetli saldırılar gerçekleşti.

Bu öfke sokaktaki adamla da sınırlı kalmadı: Kabil'deki İçişleri Bakanlığı'nda görev yapan bir Afgan polisi, Amerikalı bir komutanı ve bir yarbayı vurup öldürdü. Afganistan altüst olurken bakanlıklardan ve diğer idari binalardan yabancı personeller çıkarıldı ve bu durum bütün bürokratik faaliyetlerin askıya alınması-

na yol açtı; bu, ülkenin uluslararası desteğe ve ekonomik yardıma ne kadar bağımlı hale geldiğinin bir göstergesiydi. Protestolarda yaklaşık elli kişi hayatını kaybetti, iki yüz kişi de yaralandı. Protestolar komşu Pakistan'a da sıçradı ve düzenli olarak gerçekleşen insansız hava aracı saldırılarına maruz kalmaya yeterince tepkili olan on binlerce kişi ABD'ye karşı yürüyüşler düzenledi.

Taliban gösterileri teşvik etti ve haksız olmayan bir şekilde dine ve kültüre karşı saygısız olmakla suçladıkları yabancı askerlerin derhal ülkeden çıkması talebiyle Afganları bir araya getirdi. Ayrıca Afgan askeri personelinin ve polislerinin NATO birliklerine karşı çıkmalarını da istiyorlardı. Uzun bir soruşturma sürecinin sonunda Ağustos 2012'de ABD Ordusu, altı askerin kutsal kitapları yakmaları sebebiyle idari yaptırımla cezalandırıldığını açıkladı, aynı zamanda da İslam'a karşı bir kötü niyet veya saygısızlık kastının olmadığını vurguladı. Kuran'ın ister ılımlı ister aşırıcı olsun bütün Müslümanlar için en kutsal ve en önemli nesne olduğunu anlayamamak, dev bir "kültürel istihbarat" başarısızlığı olmuştu.

SONSÖZ

Şu anda yeni bir dünya savaşı muhtemel gibi görünmüyor. Ancak aşırı derecede belirsizliğin ve muazzam değişimin olduğu bir dönemde yaşıyoruz ve bu, teknolojinin de yardımıyla, karmaşık bir jeopolitik ortama yol açıyor. Küçük ölçekli bir ihtilafın hızla büyük güçler arasında yoğun bir çatışmaya dönüşme ihtimali dışarıda bırakılamaz, ancak yeni norm daimi düşük düzeyli gerilim durumudur. Savaşlar çoğunlukla ekonomi, dezenformasyon, terörizm, yıkıcılık ve suç faaliyetleri üzerinden yürütülmektedir. Mali çıkarlar için girişilen ve mali araçlar kullanılarak yürütülen ekonomik savaş özel dikkat gerektirmektedir. Bu tür çatışmalar giderek büyümekte, bütün ülkeler de bunu isteyip istememelerinden bağımsız olarak bunların parçası olmaktadır. İster bölgesel ister küresel ölçekli olsun, jeo-ekonomik ve jeopolitik savaşlar birbirleriyle yakından ilintilidir. Bunlar giderek artan oranda, verilerin hileli şekilde ele geçirilmesi, sistemlerin ve sunucuların yozlaşması, bilgi sızdırma ve teknoloji hırsızlığı yoluyla sanal dünyada yürütülmektedir.

Bir dizi başka faktör de istikrarsızlığın artmasına katkıda bulunmakta, bunların en başındaysa kitlesel göç hareketleri, iklim değişikliği ve doğal afetler gelmektedir. Demografik dengesizlikler, değişen güç dinamikleri, sosyo-ekonomik eşitsizlikler, sağlık riskleri, terörizm ve yerkürenin pek çok kısmındaki genel kargaşa hali de bunların arkasından gelen faktörlerdir. Her ülkenin, yahut bir ülke içindeki her grubun kendi siyasi-ideolojik sistemine ve mevcut karakteristik özelliklerine (tarihi, kültürü, dini,

gelenekleri ve gelişkinlik düzeyleri vs) uyumlu şekilde ve başkalarına herhangi bir şey dayatma arayışında olmaksızın gelişmesi halinde bu tür gerilimlerin çoğu ortadan kalkabilir. Mükemmel uyumun olduğu bir dünyada ittifaklara ihtiyaç duyulmayacaktır. Barış içinde bir arada yaşama, bütün grupların tam entegrasyonunu gerektirmez, onların çoğunluğun yaşam tarzı içinde asimile edilmesini ise hiç gerektirmez. Herkesin, kendisini parçası hissedeceği ve hak ve vazifelerini paylaşacağı, farklılıklara karşı tahammülün ortak yasalara saygıyla dengeleneceği toplumla bütünleştirilmesi yeterlidir. Böyle bir durumda kaynaklar toplum içinde ve devletler arasında adil şekilde paylaşılacak, şiddete yol açan istikrarsızlık hissi devre dışı bırakılacaktır. Ancak ne yazık ki gerçeklik bundan epey farklıdır.

Bu kitapta söylediğim her şeyden hareketle, neyin "iyi" neyin "kötü" olduğunun hayli öznel olduğu ve argümanın hangi tarafında olduğunuza bağlı olduğu açık olmalıdır. Bütün ülkeler, hedeflerinin peşinden sahip oldukları bütün araçlarla gider. Herkes kendi çıkarlarını gözetmekte, farklı şeffaflık ve meşruluk dereceleriyle kendi çıkarlarının peşinde koşmaktadır. İstihbarat servisleri ve ordular her yerde temel olarak aynı rolü oynamaktadır: ülkelerinin çıkarlarının savunulması.

Önemli bir alarm kaynağı, George Orwell'in *1984* isimli kitabında betimlediği, bilgi manipülasyonunun standart olduğu, insanların daimi olarak teyakkuzda olduğu ve bireysel özgürlüklerin ortadan kalktığı bir topluma doğru giderek yaklaşıyor olmamızdır. Mevcut ortam, insanların özgürce düşünebildikleri, ancak düşündüklerini yapmaya korktukları bir ortamdır. Eğer bu yoldan aşağıya doğru gitmeye devam edersek, en sonunda varacağımız yer demokratik olduğunu iddia eden ancak gerçekte olmayan mükemmel diktatör olacaktır. Aldous Huxley, *Cesur Yeni Dünya* isimli romanında, tutukluların tüketicilik ve eğlence sebebiyle hapsedilmiş olmaktan açıkça memnun olduğu duvarsız bir hapishane betimlemektedir.

Bu kitabı yazarken insanların ne derece manipüle edildikleri konusunda daha fazla farkındalık yaratmayı, onları bir araya gelip toplumu daha iyi yönde değiştirebilecek kolektif kararlar almak için teşvik etmeyi arzuladım. Nihai amacım, insanların güvenliğine öncelik veren ve jeopolitik karar alımla süreçlerinde buna ulusal güvenlik karşısında öncelik veren bir dünya yaratmaktır. Bunun ütopyacı bir vizyon olduğunu biliyorum, ancak kesinlikle en arzulanır vizyon da budur. Ben yalnızca, biraz hassasiyet uyandırmak yoluyla buna mütevazı bir katkı yapmış olmayı umuyorum.

KAYNAKÇA

Andelman, David A. ve Marenches, Alexandre de, *The Fourth World War* (Morrow, New York, 1992)

Bernays, Edward Louis, *Propaganda* (Horace Liveright, New York, 1928)

Bernier, François, *Viaje al Gran Mogol, Indostán y Cachemira* (Espasa-Calpe, Madrid, 1999)

Bin, Sun, *The Art of War* (EDAF, Madrid, 2007)

Bouthoul, Gaston, *Tratado de polemología* (Ediciones Ejército, Madrid, 1984)

Brzezinski, Zbigniew, *The Grand Chessboard* (Basic Books, New York, 1997)

Bullitt, William C., *The Great Globe Itself* (Charles Scribner's Sons, New York, 1946)

Bülow, Bernard von, *Memoirs of Prince von Bülow* (Espasa-Calpe, Madrid, 1931)

Butler, Smedley Darlington, *War Is a Racket* (Feral House, Los Angeles, 2003)

Capaz Montes, Fernando Oswaldo, *Modalidades de la guerra de montaña en Marruecos. Asuntos indígenas* (Alta Comisaría de la República Española en Marruecos. Inspección de Intervención y Fuerzas Jalifianas, Ceuta, 1931)

Célérier, Pierre, *Geopolítica e Geostratégia* (Pleamar, Buenos Aires, 1979)

Chang, Ha-Joon, *Kicking Away the Ladder: Development Strategy in Historical Perspective* (Anthem, Londra, 2002)

Chevallier, Gabriel, *Fear* (Serpent's Tail, Londra, 2011)

Chomsky, Noam, *Media Control* (Seven Stories Press, New York, 2002)

Chomsky, Noam ve Herman, Edward S., *Manufacturing Consent* (Pantheon Books, New York, 1988)

Clarke, Richard A., *Against All Enemies* (Free Press, New York, 2004)

Clausewitz, Carl von, *De la Guerra* (La Esfera de los Libros, Madrid, 2005)

Coffey, Michael, *Days Of Infamy* (Hyperion, Boston, 1999)

Daoren, Huanchu, *Back to Beginnings: Reflections on the Tao* (Shambhala, Boulder, 1990)

Einstein, Albert ve Freud, Sigmund, 'Why War?', *The Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, Cilt XXII (Vintage, Londra, 2001)

Eltchaninoff, Michel, *Inside the Mind of Vladimir Putin* (C. Hurst & Co., Londra, 2018)

Entraygues, Olivier, *La pensée politique de J.F.C. Fuller* (Le Polémarque, Nancy, 2015)

Esparza, José Javier, *Historia de la yihad* (La Esfera de los Libros, Madrid, 2015)

Fraga Iribarne, Manuel, *Guerra y conflicto social* (Instituto de Estudios Políticos, Madrid, 1962)

Frattini, Eric, *Manipulando la historia* (Temas de Hoy, Barcelona, 2017)

Friedman, George, *The Next Decade* (Doubleday, New York, 2010)

Fukuyama, Francis, *The End of History & The Last Man* (Free Press, New York, 1992)

Fuller, J.F.C., *The Conduct of War* (Rutgers University Press, New Brunswick, 1961)

Gallois, Pierre M., *Geopolítica. Los caminos del poder* (Ediciones Ejército, Madrid, 1992)

Görlitz, Walter, *La compra del poder* (Dopesa, Barcelona, 1976)

Greene, Robert, *The 48 Laws of Power* (Viking, New York, 1998)

_____, *The 33 Strategies of War* (Viking, New York, 2006)

Guangqian, Peng ve Youzhi, Yao (haz.), *The Science of Military Strategy* (Military Science Publishing House, Academy of Military Science of the Chinese People's Liberation Army [Askerlik Bilimi Yayınevi, Çin Halk Kurtuluş Ordusu Askerlik Bilimi Akademisi], Pekin, 2005)

Haldeman, H.R. ve Dimona, Joseph, *The Ends of Power* (W.H. Allen & Co. Ltd, Londra, 1978)

Hanson, Victor Davis, *The Father of Us All* (Bloomsbury, New York, 2010)

Hastings, Max, *The Secret War* (William Collins, Londra, 2015)

Herranz, Pedro, *Status Belli* (Las Antorchas, Madrid, 1953)

Heuser, Beatrice, *The Evolution of Strategy* (Cambridge University Press, Cambridge, 2010)

Howard, Michael, *The Causes of Wars* (Temple Smith, Londra, 1982)

Huntington, Samuel P., *The Clash of Civilizations* (Simon & Schuster, New York, 1997)

Kaplan, Robert D., *The Revenge of Geography* (Random House, New York, 2012)

_____,*Warrior Politics* (Random House, New York, 2002)

Kennedy, Paul, *The Rise and Fall of the Great Powers* (Random House, New York, 1987) Kissinger, Henry, *Diplomacy* (Simon & Schuster, New York, 1994)

_____, *On China* (Penguin, New York, 2011)

_____, *World Order* (Penguin, New York, 2014)

Labévière, Richard ve Thual, François, *La bataille du grand Nord a commencé* (Perrin, Paris, 2008)

Lang, Anthony F., *Agency and Ethics* (State University of New York Press, Albany, 2002)

Launay, Jacques de, *La diplomacia secreta durante las dos guerras mundiales* (Belacqva, Barcelona, 2005)

Lawrence, T.E., *Guerrilla* (Acuarela & A. Machado, Madrid, 2008; ilk yayınladığı yer: "Guerrilla Warfare", *Encyclopedia Britannica* içinde, 14. Baskı, 1926)

_____, *Revolt in the Desert* (Jonathan Cape, Londra, 1927)

_____, *Seven Pillars of Wisdom* (Wordsworth Editions, Ware, 1997)

Lenin, V.I., *La guerra de guerrillas* (Editorial Progreso, Moskova, 1973)

Liang, Qiao ve Xiangsui, Wang, *La guerre hors limites* (Rivages, Paris, 1999)

Liddell Hart, B.H., *The Other Side of the Hill* (Cassell, Londra, 1948)

_____, *Strategy* (Faber and Faber, Londra, 1954)

Lorot, Pascal ve Thual, François, *La géopolitique* (2. Baskı, Montchrestien, Paris, 2002)

Maalouf, Amin, *Disordered World* (Bloomsbury, New York, 2011)

_____, *In the Name of Identity* (Arcade Publishing, New York, 2000)

Macías Fernández, Daniel, *El islam y los islamismos* (Fundación Investigación en Seguridad y Policía, Madrid, 2015)

Marenches, Alexandre de and Ockrent, Christine, *Dans le secret des princes* (Stock, Paris, 1986)

Milne, Seumas, *The Revenge of History* (Verso, Londra, 2012)

Moniz Bandeira, Luiz Alberto, *A desordem mundial* (Civilização Brasileira, Grupo Record, Rio de Janeiro, 2016)

Noelle-Neumann, Elisabeth, *The Spiral of Silence* (University of Chicago Press, Chicago, 1984)

Nye, Joseph S., Jr, *Soft Power* (PublicAffairs, New York, 2004)

Olier, Eduardo, *Los ejes del poder económico* (Pearson, Madrid, 2016)

Renouvin, Pierre, *Historia de las relaciones internacionales* (Ediciones Akal, Madrid, 1990)

Ritzer, George, *The McDonaldization of Society* (Pine Forge Press, Thousand Oaks, 1993)

Rogan, Eugene, *The Fall of the Ottomans* (Penguin, Londra, 2015)

Sánchez Ferlosio, Rafael, *Sobre la guerra* (Ediciones Destino, Barcelona, 2008)

Servent, Pierre, *Les guerres modernes* (Buchet Chastel, Paris, 2009)

Shaw, Martin, "Risk-transfer militarism, small massacres and the historic legitimacy of war", *International Relations* 16: 3 (2002): 343–59

Sorel, George, *Reflexiones sobre la violencia* (Alianza, Madrid, 1976)

Stoessinger, John G., *Why Nations Go to War* (St Martin's Press, New York, 1982)

Thual, François, *Contrôler et contrer* (Ellipses, Paris, 2000)

_____, *Géopolitique des Caucases* (Ellipses, Paris, 2004)

_____, *La planète émiettée* (Arléa, Paris, 2002)

Tuchman, Barbara W., *The March of Folly* (Knopf, New York, 1984)

Tzu, Sun, *El arte de la guerra* (Altorrey, Buenos Aires, 1996)

Ulfkotte, Udo, *Gekaufte Journalisten* (Kopp, Rottenburg, 2014)

Verstrynge, Jorge, *Frente al imperio* (Foca, Madrid, 2007)

Vicens Vives, J., *Geopolítica* (Universidad de Barcelona, Barcelona, 1950)

Weinberger, Eliot, *What I Heard about Iraq* (Verso, Londra, 2005)

Zakaria, Fareed, *The Post-American World* (Norton, New York 2008)

Zedong (Tse-tung), Mao, *La guerra de guerrillas* (Editorial Huemul, Buenos Aires, 1963)

Zimbardo, Philip, *The Lucifer Effect* (Random House, New York, 2007)

TEŞEKKÜR

Herkesten önce, bu kitabı yazmamı önerdiği ve altından kalkabileceğim konusunda bana güvendiğini gösterdiği için, Editorial Ariel'den Francisco Martínez Soria'ya teşekkür etmeliyim. Onun tavsiyesi ve devamlı desteği olmasaydı, kuşkusuz bunu başaramazdım.

Aynısı ailem için de geçerli. Çocuklarım sürekli olarak, bazen de inatçı bir şekilde beni teşvik etti. Bazı noktalarda, ben başka taahhütlerimin altında boğulurken, benimle havlu atmamamı sağlayacak şekilde konuştular. Dahası, doğuştan gazeteci olan kızım Irene yazdıklarımı gözden geçirme konusunda dur durak bilmezken, eşim tipik stoacılıkla benim pek çok stresli anıma tahammül etti. Onların tüm bu destekleri olmadan bu kitabı asla bitiremezdim.

Benzer şekilde, içlerinden bazıları kendilerine projeden bahsettiğim zaman hemen destek teklifinde bulunan eski öğrencilerim olan bunca iyi arkadaşımın desteğine bel bağlayabildiğim için çok şanslıyım. Onlar bu desteği fikirler sunarak, taslaklarda düzeltme yaparak veya araştırmacı gibi hareket ederek ve belgelere göz atarak sundular.

Proje, Hava Kuvvetleri albayı, Harp Akademisi mezunu ve tanıdığım en donanımlı askerlerden biri olan Ángel Gómez de Ágreda ve Politeknik Mühendislik Birimi'nde yarbay, hükümet için teknik danışmanlık görevinde bulunmuş ve bir hatayı bir mil öteden gören keskin bir göze sahip biri olan Delfín Mariño

Espiñeira tarafından da coşkuyla desteklendi. Askeri Polis Teşkilatı mensubu ve parlak bir araştırmacı ve analist olan Luis Antonio González Francisco, bana tavsiyelerde bulunmaktan ve beni yönlendirmekten hiç geri durmadı. Askeri tarih ve strateji aşığı Daniel Martín Menjón, beni her daim doğru yöne sevk ederek paha biçilmez yardımlar sundu. Toplumsal meseleler için çalışan aktivist Mario Sánchez Grasa, bana manevi bir pusula kazandırdı. Clara Palacios Fernández, göz alıcı bir hazırlık, inisiyatif ve zihne yerleşme kapasitesi sergiledi. Nuria Hernández García, kitabın gelişiminde benimle işbirliği yapan önemli anahtar isim oldu.

Son olarak, ama bir o kadar önemli olarak, sevgili okur: Bu kitabı eline alma zahmetine girdiğin için en coşkulu teşekkürüm sana. Faydalı ve eğlenceli bir okuma imkânı sunduğumu ümit ediyorum.

"Merdiveni Devirmek", "Şampanya Kadehleri Kulesi", "Katır ve Eyer Çantaları" gibi sıradışı başlıklarıyla *Dünya İşte Böyle Yönetilir* yüzyıllar boyunca ülkelerin güçlerini koruyup güçlendirmek için uyguladıkları manipülasyon stratejilerinin açıklayıcı bir analizi.

Küresel siyasetten daha insafsız bir şey var mı? Avrupa, Rusya, Çin, Kore, Suriye, Ortadoğu... Nereye bakarsanız bakın, küresel jeopolitik güç oyunları çağında yaşadığımızı göreceksiniz. Pedro Baños, bu kitapta bizi ülkeler arasındaki bu egemenlik oyunlarının bilinmeyenlerine götürüyor.

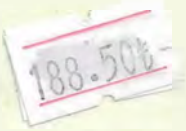
İttifaklar, manipülasyon, rekabet, psikolojik savaş... Baños, bahislerin yüksek olduğu bu oyunu, uluslararası alanda nasıl hareket edileceğine ve nasıl etki yaratılacağına dair 22 evrensel kuralla ifade ediyor.

Stratejik gücün gerçekte nasıl işlediğinin sırlarına dair son derece sürükleyici bir yol haritası.

"Baños bize bilmediğimiz veya tahmin etmediğimiz bir şey söylemiyor, ancak hepsini şüpheye yer bırakmayacak şekilde açıklıyor, belgeliyor ve özetliyor. Dünya İşte Böyle Yönetilir, *roman gibi soluksuz okunacak bir eser."*

– Ima Sanchís

KDV'den muaftır.